

STUDIJA: „UTJECAJ PARTNERSTVA ZA TRANSATLANTSKU TRGOVINU I ULAGANJA IZMEĐU EU-a I SAD-a (TTIP) NA REPUBLIKU HRVATSKU“

Zagreb, 2016.

PricewaterhouseCoopers d.o.o., Zagreb i

Centar za međunarodni razvoj d.o.o., Zagreb

Naručitelj: Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske

SADRŽAJ

1. UVOD	2
2. POVIJEST TTIP-a, PREGOVARAČKI KRUGOVI I PREGOVARAČKA STAJALIŠTA	8
3. ANALIZA TRGOVINE IZMEĐU REPUBLIKE HRVATSKE I SAD-a	25
3.1. Analiza trgovine robama sa SAD-om	26
3.1.1. Izvoz roba	26
3.1.2. Uvoz roba	28
3.2. Analiza trgovine uslugama s SAD-om	60
3.3. Utjecaj TTIP-a na postojeće prepreke trgovini	70
3.4. Analiza utjecaja TTIP-a na održivi razvoj	85
3.5. Utjecaj TTIP-a na ulaganja	96
4. MAKROEKONOMSKA ANALIZA UČINAKA TTIP-a	103
4.1. Izravni trgovinski učinci	103
4.2. Trgovinski obrasci i promjene u hrvatskoj 1995-2014	106
4.3. Izračun izravnih trgovinskih efekata	111
4.4. Izračun makroekonomskih učinaka	116
4.5. Neizravni učinci	118
4.6. Ukupni direktni i indirektni efekti	126
5. ZAKLJUČCI	128
LITERATURA	134
POJMOVNIK I KRATICE	138

1. UVOD

Cilj projekta i ove studije jest naručitelju, Ministarstvu vanjskih i europskih poslova RH, dati cjelovite podatke o mogućim učincima TTIP-a na Republiku Hrvatsku, osobito:

- uvid u izravne i neizravne učinke TTIP-a na Republiku Hrvatsku koji će pružiti Vladi RH, gospodarstvenicima, poduzetnicima i potencijalnim ulagačima stručnu, dosljednu i nepristranu procjenu mogućih učinaka TTIP-a na Republiku Hrvatsku
- studija će poslužiti Vladi Republike Hrvatske pri kreiranju modela i smjernica trgovinske politike.

ŠTO JE TTIP?

Partnerstvo za transatlantsku trgovinu i ulaganja (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*) sporazum je kojim SAD i EU nastoje postići dogovor o pojednostavljivanju međusobne trgovine i ulaganja. Ekonomske prepreke između EU-a i SAD-a relativno su niske, ne samo zbog dugogodišnjeg članstva u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO), već i zbog nedavno potpisanih sporazuma, primjerice Sporazuma o otvorenom nebu (*Open Skies*) između EU-a i SAD-a, i rada Transatlantskog ekonomskog vijeća. Već se početkom 1990-ih počeo predlagati određen oblik jače suradnje EU-a i SAD-a nakon pada Berlinskog zida. Kasnije je 2006. godine njemačka kancelarka Angele Merkel ponovila inicijativu nakon propasti svjetskih trgovinskih pregovora u Dohi. Naknadne inicijative uključuju: stvaranje grupe za Transatlantski ekonomski dijalog (TABD) od strane vlada s obje strane Atlantika 1995. godine; stvaranje savjetodavnog odbora, transatlantskog gospodarskog partnerstva 1998. godine; stvaranje Transatlantskog ekonomskog vijeća 2007. godine, u kojem predstavnici poduzeća koji posluju s obje strane savjetuju Vlade s obje strane Atlantika i, konačno, 2011. godine stvaranje skupine stručnjaka na visokoj razini koji su u svojim zaključcima, podnesenima 11. veljače 2013. godine, preporučili pokretanje pregovora o općem sporazumu o slobodnoj trgovini. Sjedinjene Američke Države i Europska unija zajedno predstavljaju oko 50% globalnog BDP-a, 33% svjetske trgovine robama i 42% svjetske trgovine uslugama. Postoji niz trgovinskih sukoba između dviju sila, ali ti sporovi čine samo 2% od ukupne trgovine. Prostor slobodne trgovine između dvije strane predstavljao bi potencijalno najveći regionalni sporazum o slobodnoj trgovini u povijesti.

1.1. EU I NJEGOVI TRGOVINSKI SPORAZUMI

Ulaskom u EU hrvatsko se tržište još više otvorilo novim tržištima kroz sporazume o slobodnoj trgovini EU s trećim zemljama.

Pregled trgovinskih sporazuma EU¹:

Europsko ekonomsko područje (EEA) – sudionice zajedničkog tržišta koje nisu u EU:

- [Farski otoci](#) – od 1.1.1997.
- [Norveška](#) – od 1.7.1973.
- [Island](#) – od 1.4. 1973.
- [Švicarska](#) – od 1.1.1973.
- Carinska unija:
 - [Andora](#) – od 1.7.1991.
 - [Turska](#) – od 31.12.1995.
 - [San Marino](#) – od 1.12.1992.
- SAA – Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju:
 - [Makedonija](#) – od 1.5.2004.
 - [Albanija](#) – od 1.4.2009.
 - [Crna Gora](#) – od 1.5.2010.
 - [Bosna i Hercegovina](#) – od 1.7.2008.
 - [Srbija](#) – od 1.2.2010.
 - [Moldavija](#) – od 1.9.2014.
 - [Gruzija](#) – od 1.9.2014.
 - Ukrajina – 01.01.2016.
 - [Kosovo](#) – potpisan u 27.10.2015. (primjena od 01.04.2016.)
- EuroMed – sporazumi s mediteranskim zemljama:
 - [Alžir](#) – Sporazum o pridruživanju od 1.9.2005.
 - [Egipat](#) - Sporazum o pridruživanju od 1.6.2004.
 - [Izrael](#) - Sporazum o pridruživanju od 1.6.2000.
 - [Jordan](#) - Sporazum o pridruživanju od 1.5.2002.
 - [Libanon](#) – Privremeni sporazum od 1.3.2003.
 - [Maroko](#) - Sporazum o pridruživanju od 1.3.2000.
 - [Palestina](#) - Sporazum o pridruživanju od 1.7.1997
 - [Sirija](#) – Sporazum o suradnji od 1.7.1977.
 - [Tunis](#) - Sporazum o pridruživanju od 1.3.1998
- Ostali sporazumi:
 - [Meksiko](#) – Sporazum o ekonomskom partnerstvu, političkoj koordinaciji i suradnji od 1.7.2000.
 - [Južnoafrička Republika](#) – Sporazum o trgovini, razvoju i suradnji od 1.1.2000.

¹ Neki od ovih sporazuma se primjenjuju još na RH. Na stranicama MVEP-a je trenutno stanje:
<http://gd.mvep.hr/files/file/gd/2015/151030-trgovinski-sporazumi-nova-tablica-listopad-2015.pdf>.

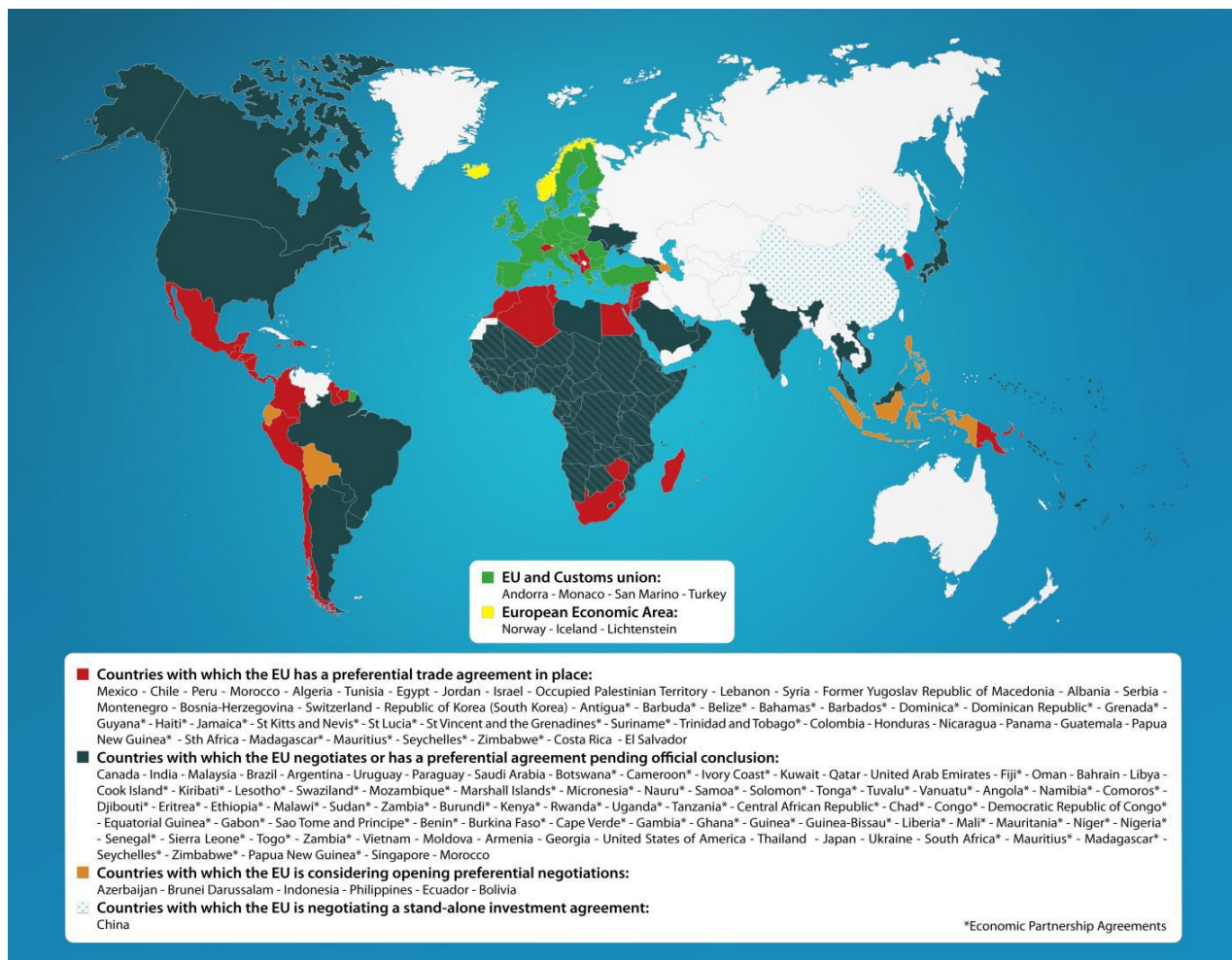
- [Zemlje CARIFORUMA](#) – Sporazum o ekonomskom partnerstvu koji se primjenjuje bez formalnog usvajanja
- Čile - Sporazum o pridruživanju i Dodatni protokol, od [1.2.2003. \(trgovina\)](#) / [1.3.2005. \(cjeloviti sporazum\)](#)
- [Madagaskar, Mauricijus, Sejšeli i Zimbabve](#) – Prijelazni sporazum o partnerstvu potpisan u kolovozu 2009.
- [Koreja](#) – Sporazum o slobodnoj trgovini nove generacije potpisan 6.10.2010.
- [Papua, Nova Gvineja i Fidži](#) – Prijelazni sporazum o partnerstvu koji je Papua Nova Gvineja ratificirala u svibnju 2011.
- [EU-Irak](#) – Sporazum o partnerstvu i suradnji potpisan 11.5.2012
- [Kolumbija i Peru](#) – Sporazum o trgovini potpisan 26.7.2012
- [Srednja Amerika](#) – Sporazum o pridruživanju sa snažnom trgovinskom komponentom potpisan 29.6.2012.

Ulaskom u EU Hrvatska je prepustila jednom većem profesionalnom timu pregovore o slobodnoj trgovini, ali i dobila na važnosti jer kao dio EU28 sada pregovara sa zemljama kao što su SAD, Kanada, Japan i Indija, s kojima to prije svakako ne bi mogla.

Sporazumi EU-a u pripremi:

- SAD – Partnerstvo za transatlantsku trgovinu i ulaganja (TTIP) – pregovori počeli u lipnju 2013, trenutno završen 11. krug pregovora
- Kanada – pregovori počeli u travnju 2009. i završeni u rujnu 2014. Očekuje se ratifikacija.
- Singapur – sporazum o trgovini, prosinac 2012., pregovori završeni u listopadu 2014.
- ASEAN – sporazum o trgovini
- Japan – pregovori počeli u ožujku 2013.
- Malezija – pregovori počeli 2010.
- Vijetnam – pregovori počeli 2012.
- Tajland –pregovori počeli 2013.
- Indija – pregovori počeli 2007, a do sada dovršeno 11 krugova
- Novi Zeland – pregovori počeli u listopadu 2015.

Grafikon 1.1.1. Globalni pregled europskih sporazuma o trgovini:

Izvor: Europska komisija².

Za TTIP je posebno zanimljiv sporazum s Kanadom (EU-Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement – CETA³) jer se radi o zemlji koja je jedna od G7 zemalja, razvijena poput SAD-a i usklađena u mnogim segmentima sa SAD-om. Naravno, razlikuje je činjenica da je pregovaračka pozicija SAD-a prema EU-u drugačija. Također, ovaj je sporazum nedavno postignut pa može upućivati na daljnji smjer pregovora i poslužiti kao dobar predložak. Međutim, najnovije informacije iz Kanade ukazuju na to da je CETA prioritet te će se sukladno tomu do kraja godine naći pred kanadskim parlamentom. Stoga se može očekivati i u Europskom parlamentu, a potom i u parlamentima zemalja članica EU-a koje ga moraju dodatno potvrditi.

² http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_111588.pdf

³ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/september/tradoc_152806.pdf

1.2. SAD I NJEGOVI TRGOVINSKI SPORAZUMI

SAD ima na snazi sljedeće sporazume o vanjskoj trgovini:

FTA partner	Stupio na snagu
Panama	31. listopada 2012.
Kolumbija	15. svibnja 2012.
Južna Koreja	15. ožujka 2012.
Peru	1. veljače 2009.
Kostarika	1. siječnja 2009.
Oman	1. siječnja 2009.
Dominikanska Republika	1. ožujka 2007.
Bahrein	1. kolovoza 2006.
Gvatemala	1. srpnja 2006.
Nikaragva	1. travnja 2006.
Honduras	1. travnja 2006.
El Salvador	1. ožujka 2006.
Maroko	1. siječnja 2006.
Australija	1. siječnja 2005.
Čile	1. siječnja 2004.
Singapur	1. siječnja 2004.
Jordan	17. prosinca 2001.
Meksiko (NAFTA)	1. siječnja 1994.
Kanada (NAFTA)	1. siječnja 1994.
Izrael	1. rujna 1985.

Izvor: <http://www.state.gov/e/eb/tpp/bta/fta/fta/index.htm>

Od navedenih sporazuma svakako je najznačajnija NAFTA (*North-American Free Trade Agreement*) između Meksika, Kanade i SAD-a potpisana početkom 1990-tih i koja je stupila na snagu 1994. godine.

Očigledno je da EU ima rašireniju mrežu sporazuma o slobodnoj trgovini od SAD-a. Međutim, važno je uočiti preklapanja sa sporazumima EU-a. Tako EU i SAD imaju

sporazume o slobodnoj trgovini s Panamom, Kolumbijom, Peruom, Dominikanskom Republikom, Gvatemalom, Nikaragvom, Hondurasom, El Salvadorom, Marokom, Čileom, Jordanom, Izraelom i Meksikom, dok se o sporazumu između EU-a i Južne Koreje, odnosno Singapura, još pregovara, a onaj između EU-a i Kanade tek treba ratificirati. SAD ima sporazume s Bahreinom, Omanom, Australijom i Kanadom koje EU još nema. S druge strane EU ima sporazume s cijelim nizom zemalja sjeverne Afrike (od Tunisa do Sirije), jugoistočne Europe (od Srbije do Turske s kojom ima i carinsku uniju) te Afričkih zemalja koje SAD nema.

U pripremi su sljedeći sporazumi:

TPP (*Trans-Pacific Partnership*) između SAD-a i 11 zemalja pacifičkog kruga: Australije, Bruneja, Kanade, Čilea, Japana, Malezije, Meksika, Novog Zelanda, Perua, Singapura i Vijetnama. (SAD je s Australijom, Kanadom, Čileom, Meksikom, Peruom i Singapurom već imao bilateralne ugovore o slobodnoj trgovini (FTAs)) o kojem je pregovaranje završeno u listopadu 2015. godine i očekuje se ratifikacija u zemljama sudionicama sporazuma i TTIP s EU-om.

1.5. METODOLOGIJA I TIM

U 3. poglavlju upotrijebit ćemo usporedive podatke UNCTAD-a o trgovini u navedenim sektorima, studije koje opisuju trendove kako u SAD-u tako i u EU-u u odgovarajućim navedenim područjima, kao i analize tržišta i dosadašnje regulacije u SAD-u i EU-u u navedenim područjima.

U 4. poglavlju ćemo upotrebom simulacija i ekonometrijske tehnike pokušati ocijeniti učinke trgovine (koje smo identificirali u 3. poglavlju) na druge navedene makroekonomske varijable.

Korespondentni autori za PwC-a/CID-a su:

- dr. Ante Babić, za CID
- Vesna Trnokop Tanta, za PwC

2. POVIJEST TTIP-a, PREGOVARAČKI KRUGOVI I PREGOVARAČKA STAJALIŠTA

2.1. Povijest TTIP-a

Produljenje Velike recesije u nekim zemljama i slab rast američkog i europskog izvoza te jačanje utjecaja zemalja u razvoju poput Kine, Indije, Rusije i Brazila navelo je prije svega američku administraciju na veću aktivnost u regionalnim trgovinskim pregovorima. Tako je taj proces iznjedrio nakon dugo vremena (od NAFTA-e koja je dogovorena 1995. godine) pregovore o trgovini na strani Pacifika, odnosno TPP (Transpacifičko partnerstvo, *Trans-Pacific Partnership*), te prema europskim partnerima u okviru TAFTA-e (*Transatlantic Free Trade Agreement*) koji je postao TTIP (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*). Ideja je predložena na sastanku na vrhu između SAD-a i EU-a u Washingtonu 29.11.2011. kad je oformljena visokorangirana grupa koja je trebala istražiti kako osnažiti američko-europske trgovinske odnose⁴. Nakon izvješća grupe 2012. godine europske su vlade 2013. godine dale mandat Europskoj komisiji za pregovore o TTIP-u⁵.

Amerika i Europa ovime žele postići povećanje trgovine i broja novih radnih mjesta osobito u područjima poput energetike, nanotehnologije, biotehnologije i ICT-a koji mogu ubrzati rast na obje strane s posebnim naglaskom na olakšavanje pristupa za MSP-ove.

O TTIP-u se pregovara u tri glavna smjera:

1. Pristup tržištu
 - smanjivanje prepreka pristupu tržištu s obje strane
2. Regulatorna suradnja
 - približavanje standarda i rada regulatora s obzirom na oba tržišta
3. Pravila
 - pravila poput intelektualnog vlasništva i drugih koje treba posebno prilagoditi kako bi se smanjile prepreke osobito za MSP-ove

Pregovarački tim EU-a predvodi glavni pregovarač Ignacio Garcia Bercero, a tim čine stručnjaci Europske komisije iz Glavne uprave za trgovinu (DG TRADE) i drugih GU-ova koji sudjeluju ovisno o reguliranom području.

Pregovarački tim SAD-a predvodi američki glavni pregovarač Dan Mullaney, a tim čine stručnjaci drugih ministarstva SAD-a.

⁴ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/november/tradoc_148385.pdf

⁵ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11103-2013-DCL-1/en/pdf>

2.2. Pregovaračka stajališta EU-a

Na području o pristupa tržištu europska strana nada se da će:

1. olakšati pristup europskim poduzećima (bez obzira na veličinu) na američko tržište
2. omogućiti lakše sudjelovanje europskim tržištima na javnim nabavama u SAD-u
3. omogućiti lakši uvoz roba i usluga za konačni proizvod europskih poduzeća
4. lakše utvrditi koji su proizvodi „Made in Europe“ i
5. olakšati ulaganje u Ameriku.

Na području regulatorne suradnje europska strana nada se da će:

1. približiti stajališta o standardima, osobito za industrije poput kemijske, kozmetičke, inženjerstva/građevine, medicinske opreme, ICT-ja, farmaceutske, tekstilne i industrije vozila.
2. omogućiti priznavanje europskih standarda ako se zadovoljavaju određeni uvjeti
3. započeti zajednički rad na uvođenju novih standarda kako se ne nametali novi različiti standardi.

Na području pravila europska strana nada se da će:

1. osigurati da i manja poduzeća imaju koristi od TTIP-a
2. osigurati pristup energiji i sirovinama koje poduzeća trebaju
3. osigurati zaštitu intelektualnih prava osobito za mala poduzeća
4. omogućiti ulaganje s povjerenjem da će ulagač biti zaštićen ako nešto pođe po zlu
5. omogućiti uštede novca i vremena utrošenih na papirologiju na carini.

NAPUTCI EUROPSKOG PARLAMENTA EUROPSKOJ KOMISIJI⁶

Prilikom davanja jasnog mandata Europskoj komisiji za pregovore sa SAD-om o TTIP-u, 2013. godine u prethodnom sazivu, kao i 2014. i 2015. godine u novom sazivu, Europski parlament donio je sljedeće naputke Europskoj komisiji:

1. U pogledu obuhvata i šireg konteksta
 - a. osigurati transparentne pregovore koji će omogućiti sklapanje ambicioznog, uravnoteženog i sveobuhvatnog sporazuma o trgovini između SAD-a i EU-a s obostranim koristima, osobito za MSP-ove i građane (kroz bolje standarde i nova radna mjesta), pri čemu sadržaj pregovora mora biti važniji od brzine samih pregovora,

⁶ http://www.marietjeschaake.eu/wp-content/uploads/2015/06/2015-05-28-TTIP-report-A8-0175_2015_EN.pdf

- b. u sva tri glavna smjera: pristupu tržištu (za robu, usluge, ulaganja i javnu nabavu na svim državnim razinama), smanjivanju nekarinskih prepreka i usklađivanju propisa te razvoju zajedničkih pravila i standarda, traži se ostvarivanje ambicioznih ciljeva koji će biti navedeni uz sva tri smjera u konačnom sporazumu,
 - c. imati u vidu stratešku važnost odnosa između SAD-a i EU-a te zajedničkih vrijednosti koje se mogu promicati na taj način i globalno,
 - d. ovaj sporazum sa SAD-om ne smije biti protivan WTO sporazumu i mora ojačati djelovanje WTO-a i rezultate koji su postignuti kroz WTO,
 - e. imati u vidu da prema Sporazumu o funkcioniranju EU-a (TFEU, Rimski ugovor) trgovina je temeljni dio inozemnog djelovanja EU-a, pa treba procijeniti učinke konačnog sporazuma na treće zemlje u smislu skretanja trgovine (*trade diversion*),
 - f. osigurati da sporazum jamči temeljna prava EU-a uključivanjem obvezujuće i suspenzivne klauzule o ljudskim pravima kao što EU to standardno ima u sporazumima s trećim zemljama.
2. U pogledu pristupa tržištu
- a. osigurati da pristup tržištima bude u različitim područjima recipročan, ambiciozan te da odražava očekivanja obje strane, odnosno velike razlike u prijedlozima s obje strane moraju se uravnotežiti,
 - b. ciljati na ukidanje svih međusobnih carina uz poštivanje osjetljivih poljoprivrednih i industrijskih proizvoda s obje strane koji se moraju dogovoriti tijekom pregovora, pri čemu bi nedavni pregovori za CETA-u (sporazum EU-a s Kanadom) mogli poslužiti kao dobar primjer za prijelazna razdoblja, kvote i rijetke primjere isključivanja iz sporazuma,
 - c. učiniti svaki napor da se zadrži sigurnosna klauzula koja omogućuje uravnoteživanje tržišta ako u nekom području povećanje uvoza naruši domaću proizvodnju hrane,
 - d. imati u vidu da u EU-u kao najvećem trgovinskom bloku postoje značajni interesi koje treba braniti, osobito inženjerstvo/građevinarstvo i ostale profesionalne usluge, telekomunikacije, financijske i transportne usluge,
 - e. povećati pristup tržišnim uslugama prema „pristupa hibridnog popisa“ koristeći „pozitivni popis“ za usluge kojima se daje pristup, pri čemu se usluge koje će se otvoriti za strana poduzeća izričito navode, dok se nove usluge isključuju, osiguravajući da se moguće pat-pozicije i preskakanja primjenjuju na nediskriminatornoj osnovi te omogućuju dovoljno fleksibilnosti da se usluge koje su od općeg gospodarskog interesa vrate pod javnu kontrolu, kao i

- da se predvide slučajevi novih i inovativnih usluga u kojima će se upotrijebiti „pristup negativnih popisa“ u „nacionalnom tretmanu“ usluga,
- f. u pregovorima se treba značajno pozabaviti američkim ograničenjima na pomorske i transportne usluge za poduzeća u europskom vlasništvu koja su proizašla iz Jonesova zakona⁷, Zakona o stranom jaružanju⁸, Federalnog zakona o zrakoplovstvu⁹ te Zakona o zračnoj kabotaži¹⁰ te ih ukinuti, ali i posvetiti se ograničenjima na europsko vlasništvo u američkim zrakoplovnim poduzećima što smanjuje pristup europskim poduzećima na američko tržište te smanjuje mogućnosti inovacija,
 - g. jasno opredjeljenje da pregovarači izuzmu iz sporazuma o TTIP-u sve sadašnje i buduće usluge od općeg interesa (*Services of General Interest*) i usluge od općeg ekonomskog interesa (*Services of General Economic Interest*), uključujući vodu, zdravstvo, socijalne usluge, sustave socijalnog osiguranja i obrazovanje, te da lokalne i nacionalne vlasti upravljaju naručivanjem, organizacijom, financiranjem i pružanjem navedenih usluga,
 - h. stremiti obostranom priznavanju profesionalnih kvalifikacija kako bi se profesionalcima iz SAD-a i EU-a omogućilo nesmetano djelovanje na obje strane te kako bi se povećala mobilnost ulagača, profesionalaca i visokoobrazovanih radnika i tehničara s obje strane u sektorima pokrivenima TTIP-om,
 - i. imati u vidu da je olakšavanje dobivanja viza za SAD za europske pružatelje roba i usluga ključno za potpuno ostvarivanje sporazuma, te stoga vršiti pritisak na američke vlasti da osiguraju potpuni vizni reciprocitet između SAD-a i svih zemalja članica EU-a,
 - j. kombinirati pregovore o pristupu tržištu financijskih usluga s konvergencijom u regulaciji na najvišoj razini, osobito u području financijske stabilnosti (u smislu BASEL pravila), prava potrošača i prava zemalja članica EU-a da nadziru financijske institucije ili ograniče ili ukinu određene financijske proizvode,
 - k. uspostaviti bolju suradnju u borbe protiv financijskog i poreznog kriminala i korupcije,

⁷ Jones Act, iz 1920., kojim se propisuje da prijevoz između američkih luka mogu obavljati samo plovila koja plovo pod američkom zastavom.

⁸ Foreign Dredging Act, iz 1906., koji neameričkim pružateljima zabranjuje održavanje luka (što uključuje nasipe i jaružanje).

⁹ Federal Aviation Act, iz 1958., kojim se uređuje civilno i vojno zrakoplovstvo u SAD-u.

¹⁰ US Air Cabotage law, iz 1949., koji, se propisuje da prijevoz između američkih zračnih luka mogu obavljati samo zrakoplovi koji lete pod američkom zastavom.

- l. osigurati da se niti jedan dio pravne stečevine ne kompromitira većim protokom podataka preko granica i da se zaštiti privatnost podataka usprkos većoj liberalizaciji e-poslovanja, telekomunikacija i financija između EU-a i SAD-a, kao i da potiče treće zemlje na usvajanje tih većih standarda,
- m. imati u vidu da će pristanak Europskog parlamenta na konačni tekst TTIP-a ovisiti o potpunom napuštanju američkog masovnog nadzora te u tom smislu očuvanja prava privatnosti i zaštite privatnih podataka građana EU-a.
- n. osigurati da se povjerenje između SAD-a i EU-a narušeno skandalima masovnog nadzora koje je provodio SAD povrati brzo i potpuno,
- o. dodati ambiciozno poglavlje o konkurenciji i tržišnom natjecanju, osiguravajući da se europska pravila tržišnog natjecanja poštuju, osobito u digitalnom svijetu, te osigurati da se privatna poduzeća mogu pravedno natjecati s poduzećima u državnom vlasništvu i pod državnom kontrolom, kao i da se državne subvencije privatnim poduzećima reguliraju transparentno,
- p. pozvati na otvorenu konkurenciju i razvoj u digitalnom gospodarstvu, kao i naglasiti u pregovorima da je digitalno gospodarstvo ključno za transatlantsko tržište i još važnije za zajednički utjecaj u svijetu,
- q. imati u vidu za usluge informacijskog društva i telekomunikacijske usluge da su TTIP-om osigurana jednaka pravila igre i transparentnost na oba tržišta uz obvezu američkih pružatelja da poštuju standarde i pravila sigurnosti i zaštite osobnih podataka kad poslužuju europske građane,
- r. osigurati prema UNESCO-voj definiciji zaštitu i promicanje različitosti kulturnog izričaja, promicanje kulturnih i lingvističkih različitosti, medijskih sloboda i medijskog pluralizma, bez obzira na tehnološku platformu, pritom imajući u vidu da mandat dan Europskoj komisiji izričito ne obuhvaća audiovizualne usluge,
- s. ništa u sporazumu ne smije ugroziti mogućnost EU-a i zemalja članica da subvencioniraju i financijski podupiru djelatnosti kulture i kulturne, obrazovne, audiovizualne i tiskovne/medijske usluge,
- t. utvrditi da se sustav fiksne cijene knjiga i fiksiranja cijene novina neće narušiti TTIP-om,
- u. ambiciozno poglavlje o pristupu javnoj nabavi na svim razinama vlasti u SAD-u, osobito za MSP-ove iz EU-a koje u tome još uvijek sprečava Zakon „Kupujmo američko“¹¹, te osigurati da će se postignuti dogovor o obostranom pristupu javnoj nabavi držati na svim razinama,

¹¹ Buy American Act of 1933, iz 1933., kojim se nalaže da u javnoj nabavi sve razine vlasti moraju favorizirati američka poduzeća i ponuđače.

- v. osigurati jednak i transparentan postupak pristupa na tržište EU-a i SAD-a, osobito za MSP-ove na svim razinama vlasti,
 - w. promicati javnu nabavu u skladu s načelima održivog razvoja prema OECD-u, kako na oba tržišta, tako i zajednički na međunarodnim forumima,
 - x. osigurati da američke države budu uključene u proces kako bi se postigli smisleni rezultati u javnoj nabavi za europska poduzeća (osobito MSP-ove),
 - y. na području javne nabave imati u vidu osjetljivu prirodu obrane i sigurnosti te uzeti u obzir ciljeve stvaranja Europske sigurnosne i obrambene politike, tržišta i industrijske osnove, kao što je to zacrtano 2013. godine.
 - z. osigurati da pregovori o podrijetlu proizvoda rezultiraju djelotvornim pravilima kojima će se utvrditi zajednički standardi, jasni kriteriji podrijetla i kumulacije podrijetla te uzeti u obzir sporazum s Kanadom i moguće osuvremenjivanje sporazuma s Meksikom, donijeti jasna pravila o tome koje treće zemlje treba isključiti iz kumulacije podrijetla, a koje vrijedne partnere koji su zainteresirani za carinsku uniju bilo s EU-om, bilo s SAD-om treba uključiti u pravila o podrijetlu.
3. U pogledu regulatorne suradnje i necarinskih prepreka (NTB)
- a. osigurati da se poglavljem o regulaciji promiče učinkovito, transparentno okruženje koje potiče konkurentnost, sprečavajući buduće NTB-ove koji posebno negativno utječu na MSP-ove, uz istovremeno zadržavanje najviših standarda zdravlja, kvalitete i sigurnosti, prava iz radnog odnosa, kulturne raznolikosti, prava životinja i okoliša koji već postoje u EU; obje strane trebaju iznijeti u pregovorima koji su to minimalni standardi ispod kojih se neće ići, kao i osigurati transparentni postupak za zajednički rad na novim standardima koji će obuhvaćati rad s dionicima i zaobići područja u kojima SAD i EU već imaju dijametralno suprotne stavove (poput REACH-a o kemijskim tvarima) te u kojima EU još nije formirao stav (npr. kloniranje ili kemikalije koje ugrožavaju endokrine žlijezde),
 - b. zasnivati pregovore o tehničkim preprekama trgovini (TBT) i sanitarnim i fitosanitarnim (SPS) mjerama na načelima multilateralnih pregovora te štiti europske SPS procedure, pokušati ukinuti prezahtjevne uvozne procedure u Americi ili smanjiti njihov broj, postići transparentnost, priznavanje istovrijednosti standarda i otklanjanje prethodnih odobravanja i inspekcija kao trajnih mjera, zadržavajući standarde koji štite ljude, životinje i okoliš,
 - c. ohrabriti američku stranu da ukloni zabranu uvoza govedine,
 - d. u vezi s poglavljem o horizontalnoj regulatornoj suradnji jačati suradnju kako bi se izbjeglo nepotrebno razmimoilaženje u stavovima kod novih proizvoda, a

kod prethodno usvojenih standarda razmjenom informacija postići najviši mogući stupanj priznavanja istovrijednosti standarda sigurnosti za vozila kao jedan od glavnih ciljeva ovog poglavlja,

- e. nastaviti jamčiti visoku razinu standarda sigurnosti proizvoda uz istovremeno ukidanje dvostrukih provjera, osobito za proizvode s niskim rizikom za potrošače,
- f. obratiti pažnju na carinske formalnosti radom na detaljnom usklađivanju carinskih postupaka,
- g. jasno utvrditi, radi buduće suradnje na regulatornom dijelu, koji propisi predstavljaju TBT ili nepotrebno dupliciranje pravila, a koji predstavljaju standarde koji se žele zadržati,
- h. potpuno poštovati autoritet regulatornih tijela na obje strane, kao i Europskog parlamenta koji ima važnu ulogu u postupku donošenja sporazuma, ali i nadležnost svih tijela na nacionalnoj i lokalnoj razini za provođenje vlastitih politika uz što veću transparentnost.

4. U pogledu pravila

- a. kombinirati pregovore o pristupu tržištu i regulatornoj suradnji s ustanovljavanjem ambicioznih pravila i načela, imajući u vidu da svaki smjer ima svoje posebne osjetljive točke u održivom razvoju, energiji, području MSP-ova, ulaganjima i javnim poduzećima,
- b. osigurati da poglavlje o održivom razvoju sadrži sporazume koji se temelje na radnim standardima koje podupire ILO, kao i da multinacionalne korporacije potpišu obvezu o društveno odgovornom poslovanju prema smjernicama OECD-a,
- c. osigurati da se radni i okolišni standardi ne odnose samo na trgovinu, već i na ulaganja, trgovinu uslugama, javnu nabavu i regulatornu suradnju,
- d. osigurati da se radni i okolišni standardi mogu provoditi na temelju najboljih iskustava iz postojećih FTA-ova koje EU i SAD imaju s drugim zemljama,
- e. osigurati da radnici koji rade za multinacionalna poduzeća registrirana po zakonima EU-a imaju sva prava propisana EU-ovom Direktivom o radu,
- f. osigurati procjenu utjecaja TTIP-a na održivost kako ekonomsku, socijalnu, okolišnu tako i na zaposlenost u skladu s direktivom EU-a o SIA (*Sustainability Impact Assessment*) koju će Europska komisija pripremiti za sve zemlje članice,
- g. zadržati kao jedan od ciljeva posebno poglavlje o energetici koje će sadržavati i dio o industrijskim sirovinama, a kojim će se osigurati međusobna suradnja u području energetike, kao i ukidanje nepotrebnih prepreka i jačanje

konkurencije na oba tržišta, osobito glede ukidanja iznimki na porez na gorivo kod avionskog goriva,

- h. osigurati pravo svakog partnera na istraživanje u energetici sve do pronalaska energenata, kao i primjenu nediskriminatornog načela kada se oni ponude za iskorištavanje bilo kojem privrednom subjektu s područja obaju partnera, te da ništa u sporazumu ne može spriječiti demokratske nediskriminatorne odluke koje se donose radi sigurnosti ili opreznosti,
- i. osigurati da se TTIP-om promiču „zelena“ dobra i usluge kako bi se povećao broj „zelenih radnih mjesta“ i očuvao okoliš u oba partnera,
- j. osigurati da se TTIP koristi kao forum za razvoj ambicioznih i međusobno obvezujućih standarda održivosti za proizvodnju energije i energetske učinkovitost, kao i za zajednička istraživanja, razvoj i inovaciju te promicanje tehnologija s niskim emisijama ugljika,
- k. osigurati da se TTIP-om pridonese održivijem upravljanju ribljim fondom, osobito iskorjenjujući nelegalno ribarenje,
- l. osigurati da TTIP sadrži posebno poglavlje o MSP-ovima koje će posebno pomoći tom segmentu (uključujući i mikropoduzeća) i EU-a i SAD-a na temelju iskustva MSP-ova izvoznika kako bi se postigla „ubrzana procedura“ i „one-stop-shop“ za MSP-ove,
- m. osigurati da TTIP sadrži posebno poglavlje o ulaganjima koje će se baviti i ulaganjem i zaštitom ulagača, imajući u vidu i neke osjetljive sektore i područja ulaganja, kao i da preostala područja budu nediskriminatorna prema ulagačima uz poboljšanje povjerenja ulagača u ulaganje u EU-u,
- n. osigurati da se zaštita ulagača temelji na promjenama nakon početka rada koje su diskriminatorne prema ulagaču, te da se procedure propišu kako ne bi došlo do banalnih tužbi, a tijek kapitala trebao bi biti slobodan sukladno EU-ovim direktivama, osiguravajući sigurnosne mehanizme u slučaju financijskih kriza,
- o. osigurati primjenjivost međunarodnih sporazuma i ukidanje diskriminatornih ugovora između pojedinih zemalja članica EU-a i SAD-a u području ulaganja, vratiti povjerenje u sudove u obje zemlje, predložiti trajno rješenje u kojem bi u transparentnom i demokratskom postupku izabrani neovisni suci mogli rješavati sporove između ulagača i zemalja, dok se za srednjoročno razdoblje predviđa osnivanje Međunarodnog investicijskog sudišta,
- p. osigurati da TTIP sadrži ambiciozno i moderno poglavlje o pravima intelektualnog vlasništva kojim će se precizno odrediti područja intelektualnog vlasništva, uključujući zemljopisnu oznaku, te pružiti dovoljna zaštita bez

- kočenja potrebe za reformiranjem EU-ova sustava zaštite prava intelektualnog vlasništva, kao i osigurati ravnoteža između zaštite prava intelektualnog vlasništva (IPR, *Intellectual Property Rights*) i socijalnih standarda kao što su npr. cjenovno pristupačni lijekovi (tzv. generički lijekovi),
- q. osigurati da poglavlje o IPR-u ne sadrži klauzule o kaznenoj odgovornosti internetskih i podatkovnih poslužitelja za prijestupe kao sredstvu provođenja IPR-a, kao što je to bio slučaj u odbačenom ACTA sporazumu,
 - r. osigurati snažnu prepoznatljivost i zaštitu zemljopisnih oznaka proizvoda iz EU-a koji ih imaju,
5. U pogledu transparentnosti, civilnog društva, javnog i političkog doseg:
- a. nastaviti ulagati napore u povećanje transparentnosti pregovora javnim objavljivanjem dokumenata,
 - b. uvjeriti i američku stranu u poboljšanje transparentnosti procesa,
 - c. osigurati javnu raspravu o koristima i troškovima TTIP-a,
 - d. neprekidno raditi na jačanju dijaloga s dionicima u procesu pregovaranja,
 - e. potaknuti zemlje članice da putem svojih zastupnika u europskim institucijama i nacionalnim parlamentima upoznaju svoje građane i ostale subjekte sa sadržajem sporazuma,
 - f. osigurati strukturirane razgovore između glavnih institucija europske i američke strane o glavnim točkama sporazuma,
 - g. osigurati da TTIP i njegova buduća provedba budu osnova za stvaranje zajedničkih standarda i zajedničkih vrijednosti.

STAVOVI DIONIKA¹²

Istraživanje stavova zaklade Bretelsman iz 2014. godine u kojem su zaklada Bretelsman i Atlantski savjet intervjuirali više od 300 zainteresiranih osoba iz stručne javnosti, poslovnog svijeta, vlada i zakonodavstava, a koje predstavlja nastavak istraživanja iz 2013. godine, donijelo je zanimljive rezultate. Naime, dionici i dalje uglavnom (s 85,2% za i 14,8% protiv) vjeruju da će se uspjeti doći do sporazuma. Pritom većina (57,2%) smatra da će doći do umjerenog sporazuma, njih 29,3% da će doći do širokog i sveobuhvatnog sporazuma, dok svega 13,5% smatra da će sporazum biti samo formalan s malo ostvarenog napretka i ustupaka. Promjena u odnosu na prethodno istraživanje jest u tempiranju sporazuma. Dok je u prethodnom istraživanju najviše ispitanika očekivalo zaključenje sporazuma do kraja 2015. ili 2016. godine, zbog komplikacija u pregovorima tijekom 2014. godine, izbora novog saziva Europskog parlament i sličnog sada uglavnom očekuju da će se pregovori završiti do kraja

¹² http://www.bfna.org/sites/default/files/publications/2014%20TTIP%20Stakeholder%20Survey_web.pdf

2016. godine, zatim 2017. pa 2018. godine. Što se tiče razlika u dionicima s obje strane, američki dionici općenito su zadovoljniji s transparentnošću procesa pregovaranja, uključenjem dionika, kao i obavještavanjem o troškovima i koristima. Ukupan broj zadovoljnih američkih dionika iznosi više od 50%, dok se na europskoj strani bilježi 40% zadovoljnih i djelomično zadovoljnih dionika. Nadalje, dionici su napravili i popis prioriteta te procijenili koliko će ih teško biti postići:

Tablica 2.2.1. Popis prioriteta dionika i procjena težine za postizanje

	Važnost (1 - najmanje važno, 5 - najviše važno)	Težina (1 - najlakše, 5 - najteže)
Ukidanje carina	4,1	2,44
Značajna konvergencija regulatornih pravila	4	3,02
Značajna konvergencija regulatornih procesa	3,81	3,48
Značajna konvergencija prekograničnog tijeka informacija i digitalne ekonomije	3,7	3,41
Uzajamna priznavanja regulacije u financijskoj industriji	3,69	3,71
Konvergencija u farmaceutskim testiranjima i procedurama za novi lijek	3,68	3,35
Značajno smanjenje barijera u izvozu energije	3,64	3,08
Zajednička pravila prema trećim zemljama oko subvencija, domaćeg sadržaja i državnih poduzeća	3,58	3,05
Značajan pristup javnoj nabavi na svim razinama države	3,54	3,71
Obostrana liberalizacija investiranja i povećanje zaštite investitora	3,52	3,33
Zaštita intelektualnog vlasništva i provođenje zaštite audiovizualnih i muzičkih prava	3,51	3,22
Značajan napredak kod sanitarnih i fitosanitarnih pravila	3,48	3,37
Značajna konvergencija pravila u okolišu	3,28	3,75
Konvergencija, priznavanje i/ili uklanjanje geografske indikacije	3,1	3,28
Značajno priznavanje GMO i proizvoda tretiranih hormonima	2,9	4,4
Značajna liberalizacija pomorskog prijevoza (Jonesov zakon)	2,89	3,35
Značajna konvergencija radnih standarda	2,88	3,5
Kvote za nacionalni sadržaj i ograničavanje prava vlasništva nad audiovizualnim djelima	2,57	3,4

Izvor: Bretlesman stiftung.¹³

2.3. Pregovaračka stajališta SAD-a

Iz izjava predsjednika Obame prilikom početka pregovora o TTIP-u¹⁴ te službenih dopisa ministarstava SAD-a¹⁵ možemo razlučiti želje i stajališta SAD-a:

1. Trgovina robama

- ukidanje svih carina i troškova na trgovinu poljoprivrednim, industrijskim i potrošačkim proizvodima između SAD-a i EU-a sa značajnim ukidanjima od samog stupanja na snagu sporazuma i uz prijelazna razdoblja kada je to potrebno za osjetljive proizvode te prikladne zaštitne mehanizme koji će se primjenjivati ako i kada je to potrebno.

2. Tekstil

¹³ http://www.bfna.org/sites/default/files/publications/2014%20TTIP%20Stakeholder%20Survey_web.pdf

¹⁴ <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/06/17/remarks-president-obama-uk-prime-minister-cameron-european-commission-pr>

¹⁵ <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2014/March/US-Objectives-US-Benefits-In-the-TTIP-a-Detailed-View>

- potpuni uzajamni pristup tržištu EU-a za američke tekstilne i odjevne proizvode uz djelotvornu i učinkovitu carinsku suradnju kako bi se olakšala trgovina tekstilom i odjećom između EU-a i SAD-a.

3. Nekarinske prepreke i regulacija

- ukloniti ili smanjiti necarinske prepreke koje smanjuju mogućnosti američkog izvoza, osiguravaju konkurentsku prednost proizvoda iz EU-a ili na drugi način narušavaju trgovinu, kao što su neopravdana sanitarna i fitosanitarna (SPS) ograničenja koja se ne temelje na znanosti, neopravdane tehničke prepreke trgovini (TBT) i druge prepreke "nakon granice", uključujući i restriktivno administriranje carinskih kvota te dozvola i licenci koje nameću nepotrebne troškove i ograničavaju konkurentne mogućnosti za američki izvoz.
- uz održavanje razine zdravlja, sigurnosti i zaštite okoliša na koje su Amerikanci navikli Amerikanci traže veću usuglašenost SAD-a i EU-a u propisima te suradnju u razvoju standarda s ciljem smanjenja troškova povezanih s nepotrebnim regulatornim razlikama i olakšavanjem trgovine, između ostalog, promicanjem transparentnosti u razvoju i provedbi propisa i dobrih regulatornih praksi, kao i uspostavljanje mehanizama za budući napredak s kojim se paralelno provode inicijative regulatorne suradnje kada je to primjereno,
- američka strana želi kao temelj iskoristiti ključna načela i norme WTO sporazuma o tehničkim preprekama u trgovini (TBT) i, prema potrebi, sektorski pristup kako bi se postigao smislen pristup tržištu te uspostaviti mehanizme za poboljšanje dijaloga i suradnje o pitanjima povezanim s TBT-om,
- na temelju ključnih načela i normi Svjetske trgovinske organizacije (WTO) o primjeni sanitarnih i fitosanitarnih mjera (SPS) primjenjivati iste, temeljeno na znanstvenim i međunarodnim standardima, samo u mjeri potrebnoj za zaštitu života ili zdravlja ljudi, životinja ili biljaka, te razviti takve mjere na transparentan način bez nepotrebnog odlaganja i uspostaviti trajni mehanizam za poboljšani dijalog i suradnju u rješavanju bilateralnih pitanja povezanih sa SPS-om.

4. Pravila podrijetla

- uspostaviti pravila o podrijetlu kojima bi se osiguralo da se carinske stope TTIP sporazuma primjenjuju samo na robu s podrijetlom i da se odrede postupci za primjenu i provedbu tih pravila.

5. Trgovina uslugama

- bolji sveobuhvatni pristup tržištu EU-a za usluge i mogućnost rasprave o radu monopolista i poduzeća u državnom vlasništvu,
- ojačati transparentnost, nepristranost i zakonske postupke za dodjelu ovlaštenja za opskrbu usluga, postaviti dodatne norme u nekim uslužnim sektorima te poboljšati regulatornu suradnju kada je to prikladno.

6. E-poslovanje i ICT

- razviti odgovarajuće odredbe kako bi se olakšalo korištenje elektroničke trgovine kao podrške trgovini roba i usluga, uključujući i obveze da se ne nametnu carine na digitalne proizvode ili neopravdano diskriminira proizvode koji se isporučuju elektronički,
- dodati odredbe koje olakšavaju prekogranično kretanje tokova podataka.

7. Ulaganja

- osigurati za američke ulagače prava u EU-u usporediva s onima koja su im dostupna pod američkim pravnim načelima i u američkoj praksi te istodobno osigurati da ulagači iz EU u Sjedinjenim Američkim Državama ne dobivaju veća materijalna prava od američkih ulagača u Sjedinjenim Američkim Državama,
- osigurati da se prema američkim ulagačima postupa na jednako povoljan način kao i s drugim ulagačima iz EU-a ili stranim ulagačima u EU-u te nastojati smanjiti ili ukloniti umjetne prepreke za osnivanje i funkcioniranje američkog ulaganja u EU-u,
- pružiti i održavati smislene postupke za rješavanje sporova između američkih ulagača i EU-a i njegovih država članica koje su u skladu s ciljevima brzog, poštenog i transparentnog načina rješavanja sporova i ciljem osiguravanja da vlade zadrže pravo na samostalno donošenje regulativa u javnom interesu.

8. Olakšavanje carinskih i trgovinskih postupaka

- uspostaviti normu kojom bi se osiguralo transparentno, učinkovito i predvidljivo ponašanje carinskih tijela, kao i osiguralo da se carinske mjere ne primjenjuju na način koji stvara neopravdane proceduralne prepreke trgovini, te unaprijediti carinsku suradnju između SAD-a i EU-a i njegovih država članica.

9. Javna nabava

- mogućnosti pristupa za američke robe, usluge i američke dobavljače roba i usluga tržištima javnih nabava EU-a i njegovih država članica,
- osigurati pravedno, transparentno i predvidivo ponašanje u postupcima javne nabave te da se prema američkim dobavljačima roba i usluga na

jednako povoljan način kao i s domaćim i drugim stranim dobavljačima proizvoda i usluga u EU-u i njezinim državama članicama.

10. Radni odnosi

- dobiti, u skladu s američkim prioritetima i ciljevima, odgovarajuća jamstva EU-a za međunarodno priznata prava iz radnog odnosa i učinkovitu provedbu tih prava te uspostaviti postupke za konzultacije i suradnju kako bi se poštivala međunarodno priznata prava iz radnog odnosa.

11. Okoliš

- tražiti, u skladu s američkim prioritetima i ciljevima, odgovarajuća jamstva EU-a za zaštitu okoliša uključujući i očuvanje prirodnih resursa, zatim učinkovito provođenje zakona za zaštitu okoliša te naposljetku mogućnosti za rješavanje pitanja zaštite okoliša od zajedničkog interesa.

12. Prava intelektualnog vlasništva

- tražiti, u skladu s američkim prioritetima i ciljevima, odgovarajuća jamstva koja odražavaju zajedničke SAD-ove i EU-ove ciljeve provedbe zaštite prava intelektualnog vlasništva na visokoj razini, te za održavanje i poboljšanje zajedničkog vodstva u pitanjima intelektualnog vlasništva,
- tražiti nove mogućnosti za poboljšanje i obranu interesa američkih kreatora, inovatora, poduzetnika, poljoprivrednika i radnika s obzirom na snažne zaštite i učinkovite provedbe prava intelektualnog vlasništva, uključujući i njihovu sposobnost da se natječu na stranim tržištima.

13. Poduzeća u državnom vlasništvu

- uspostaviti odgovarajuće, globalno relevantne norme za državna trgovačka poduzeća, poduzeća u državnom vlasništvu te određene monopoliste, primjerice norme o povećanju transparentnosti i smanjenju poremećaja na tržištu.

14. MSP

- jačanje suradnje između SAD-a i EU-a kako bi se poboljšalo sudjelovanje malih i srednjih poduzeća u trgovini između SAD-a i EU-a.

15. Transparentnost, borba protiv korupcije i pravila konkurencije

- veća transparentnost za trgovinske i investicijske režime EU-a i država članica te pravila kojima se osigurava da se mjere za trgovinu i ulaganja usvajaju i primjenjuju na otvoren i transparentan način koji pruža smislene mogućnosti za javnu raspravu, izvještavanje i uvid,
- odgovarajuća jamstva za borbu protiv korupcije,

- rješavati pitanja od zajedničkog interesa povezanih s politikom i postupkom tržišnog natjecanja te dodatno poboljšati suradnju u području tržišnog natjecanja.

16. Rješavanje nesporazuma

- uspostaviti pravedne, transparentne, pravovremene i učinkovite postupke za rješavanje sporova o pitanjima koja proizlaze iz ugovora o trgovini i ulaganjima s EU-om, uključujući i rano otkrivanje i rješavanje sporova putem konzultacija.

2.4. Dosadašnji trgovinski sporovi između SAD-a i EU-a (WTO i GATT)

EU i SAD pred WTO-om imaju 33 spora¹⁶. Među njima mogu se naći sporovi oko peradi, kemikalija, tekstila, javne nabave, antidampinških mjera (uvedenih zbog subvencija), metala i metalnih proizvoda, prava intelektualnog vlasništva te zrakoplovne industrije.

Investicijske sporove možemo pronaći pred Međunarodnim centrom za rješavanje investicijskih sporova u Washingtonu (dio grupe Svjetske banke)¹⁷. Dosadašnji sporovi tiču se većih američkih ulaganja u energetiku (naftu i plin), ulaganja američkih fondova, dok su europski investicijski fondovi najčešći europski ulagači koji su u sporu s Amerikom.

2.5. Pregled dosadašnjih krugova pregovora o TTIP-u

2.5.1. Prvi krug¹⁸

Prvi krug pregovora počeo je 8. i završio 12. srpnja 2013. godine u Washingtonu, SAD. Njime je utvrđeno dvadeset područja koja će se obuhvatiti pregovorima o TTIP-u, a koja uključuju: pristup tržištu za poljoprivredne i industrijske proizvode, javnu nabavu, ulaganja, energiju i sirovine, regulatorne probleme, sanitarne i fitosanitarne mjere, usluge, prava intelektualnog vlasništva, održivi razvoj, MSP-ove, razrješavanje sporova, pravila konkurencije, olakšavanje carinjenja/trgovine te poduzeća u vlasništvu države. Pregovarači su utvrdili područja konvergencije u pregovaračkim područjima, kao i područja divergencije za koje su počeli istraživati načine na koje da premoste razlike. Rasprave su se temeljile na temeljitoj anketi otprilike 350 dionika iz stručne javnosti, sindikata, privatnog sektora i nevladinih organizacija.

2.5.2. Drugi krug¹⁹

¹⁶ https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_by_country_e.htm#complainant

¹⁷ <https://icsid.worldbank.org/apps/ICSIDWEB/cases/Pages/ViewRecentUpdates.aspx?view=RECPUBLISHED>

¹⁸ <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=945>

¹⁹ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/november/tradoc_151920.pdf

Druga je krug održan u Bruxellesu od 11. do 15. studenog 2013. godine. Drugi je krug ponovno obuhvatio 350 dionika iz stručne javnosti, sindikata, privatnog sektora i nevladinih organizacija. U tom se krugu posvetilo dubinskoj analizi problematike svakog od dvadeset područja pokrivenih pregovorima, osobito usluga i ulaganja, energetike i sirovina te regulatornog elementa u svih dvadeset područja.

2.5.3. Treći krug²⁰

Treći je krug ponovno održan u Americi u Washingtonu od 16. do 21. prosinca 2013. Postignut je napredak u pregovorima u sva tri glavna smjera pregovora: pristupu tržištu, regulatornim aspektima i pravilima. Postignut je dogovor o suradnji i budućim donošenjima standarda o tzv. TBT-ovima (*Technical Barriers to Trade*).

2.5.4. Četvrti krug²¹

Četvrti je krug ponovno održan u Bruxellesu od 10. do 14. travnja 2014. godine. Značajan dio ovih pregovora bio je posvećen regulatornim problemima, osobito usklađivanju regulatornih pravila bez smanjivanja standarda postignutih u objema zemljama. Raspravljalo se i s dionicima o regulaciji u sektorima medicinskih uređaja, lijekova/farmacije, kozmetike, ICT-ja, pesticida i automobilske industrije. U pogledu pravila raspravljalo se o održivom razvoju, većim pogodnostima za MSP-ove te energiji i sirovinama.

2.5.5. Peti krug²²

Peti je krug održan u Arlingtonu u SAD-u od 19. do 23. svibnja 2014. godine. Raspravljalo se o popisima ukidanja carina za robe i usluge. Napredak je postignut na području regulatorne suradnje, osobito u sektoru medicinskih uređaja, automobila i kemijskih proizvoda. Nije se raspravljalo o zaštiti ulagača jer je europska strana imala javnu raspravu o toj temi. Europska je strana bezuspješno ustrajala na pravilima o zemljopisnom podrijetlu, a američka je strana htjela izbaciti financijsko reguliranje iz pregovora o TTIP-u.

2.5.6. Šesti krug²³

Šesti je krug održan od 13. do 18. srpnja 2014. godine u Bruxellesu. Na europskoj je strani i novoizabrani Europski parlament među prve točke dnevnog reda svoje prve sjednice uvrstio TTIP, što ukazuje na važnost procesa pregovaranja za europsku stranu. Ponovno se

²⁰ <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1007>

²¹ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/march/tradoc_152294.pdf

²² <http://www.bfna.org/sites/default/files/publications/BBrief%20TTIP%20Summary%20Round%204-5%20%2812June2014%29.pdf>

²³ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/august/tradoc_152720.pdf;
<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1132&title=EU-US-trade-%E2%80%93-latest-round-of-talks-on-transatlantic-trade-pact-ends-in-Brussels>

pregovaralo o smanjenu carina i pravilima javne nabave. Ponovno je velik dio vremena posvećen regulatornim problemima: razgovaralo se osobito o sektorima farmacije, automobila, kemije te inženjerstva/građevine. Razgovaralo se o održivom razvoju, MSP-ovima, energiji i sirovinama. Napredak je postignut na razini pravila o nesuglasicama između država. Zaključilo se da ostala pravila trebaju biti što više usmjerena na olakšavanje trgovine, da se treba ukloniti što je moguće više duplikacija potrebnih dokumenata i pravila na oba tržišta te da informacije za carinjenje i trgovinu trebaju biti dostupne na jednom mjestu, osobito za MSP-ove.

2.5.7. Sedmi krug²⁴

Sedmi krug pregovora održan je u gradu Chevy Chase u SAD-u od 29. rujna do 3. listopada 2014. godine. U regulatornom dijelu završen je pregled svih pozicija osim tekstila i postignut je napredak u tehničkom dijelu. U pogledu pristupa tržištu razgovaralo se o necarinskim preprekama za poljoprivredne proizvode, usluge i ulaganja, kao i o samom tekstu sporazuma u tom dijelu. Nije se razgovaralo o carinama, javnoj nabavi, održivom razvoju, politici konkurencije, pravilima podrijetla proizvoda i financijskoj regulaciji.

2.5.8. Osmi krug²⁵

Osmi je krug održan u Bruxellesu od 2. do 6. veljače 2015. godine. Razgovori su se vodili o svim područjima osim zaštiti ulagača (ISDS). Napredak je postignut na tehničkoj razini u sva tri smjera pregovora.

2.5.9. Deveti krug²⁶

Deveti krug pregovora održan je u New Yorku u SAD-u od 20. do 24. travnja 2015. godine. Premda je bilo razgovora o svim temama u ovom se krugu usredotočilo na propise i pravila.

2.5.10. Deseti krug²⁷

Deseti je krug održan u Bruxellesu od 13. do 17. srpnja 2015. godine. Razgovaralo se o svim smjerovima i područjima pregovora. Raspravljalo se o nacrtima tekstova u sva tri glavna smjera.

2.5.11. Jedanaesti krug²⁸

Jedanaesti krug održan je od 19. do 23. listopada 2015. godine u Miamiu u SAD-u.

²⁴ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/october/tradoc_152859.pdf

²⁵ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/february/tradoc_153175.pdf

²⁶ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/may/tradoc_153437.pdf

²⁷ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/july/tradoc_153667.pdf

²⁸ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153887.pdf;
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153888.pdf

2.5.12. Dvanaesti krug²⁹

Dvanaesti krug pregovora se održao 22.-26.02.2016. godine u Bruxellesu. Najvažniji dio dvanaestog kruga jest novi prijedlog rješavanja investicijskih sporova novim EU prijedlogom Sustava investicijskih sudišta.

²⁹ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/february/tradoc_154325.pdf

3. ANALIZA TRGOVINE IZMEĐU REPUBLIKE HRVATSKE I SAD-a

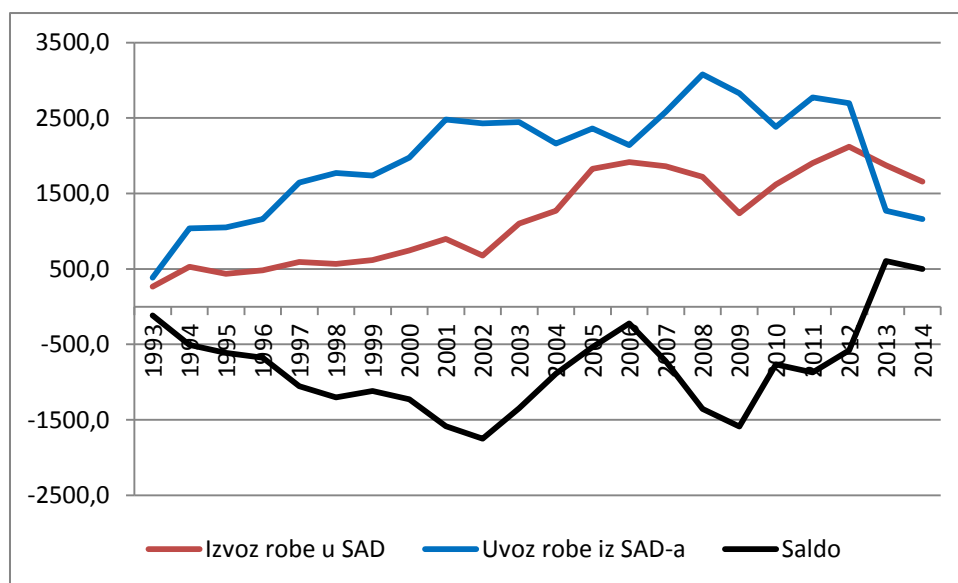
U ovom ćemo dijelu pokušati razmotriti učinke po raznim sektorima, koji proizlaze iz dogovora postignutih do zaključno 11. kruga pregovora (tj. do kraja 2015. godine), na trgovinu robama i uslugama između EU i SAD-a, potom RH i SAD-a, osobito na sljedećim područjima:

- analiza trgovine robama
- industrija, a posebice sektori o kojima se pregovara u TTIP-u
- sektor energetike
- poljoprivredno-prehrambeni sektor
- proizvodnja hrane i GMO na način da se istraži bi li i kako bi TTIP mogao utjecati na mogućnost neizravnog plasmana GMO-a na tržište Republike Hrvatske
- analiza trgovine uslugama
- javne usluge, pri ćemu posebice ispitati mogućnosti za ulazak privatnih ulagaća i osiguravatelja u sektor javnog zdravstva
- obrazovanje
- postojećće prepreke u trgovini
- mehanizmi regulatorne suradnje predložene u TTIP-u
- zaštita osobnih podataka i način nadzora
- javna nabava
- mala i srednja poduzeća
- tržište rada, prava radnika, posebno s obzirom na pitanja zaštite radnika i kolektivnog pregovaranja
- zaštita okoliša, upotreba štetnih kemikalija u industriji, proizvodnja biodizela, nafte i plina dobivenog hidraulićnim lomljenjem tla (*fracking*)
- ulaganja
- rješavanje sporova između ulagaća i države (ISDS mehanizam), procjena mehanizma ISDS-a o kojem se trenutno pregovara, usporedba do sada poznatih slučajeva i iznosa odštete koju su plaćale države s mehanizmom ugovorenim na sličan način
- utjecaj na pristup trećim tržištima s obzirom na trgovinske i investicijske odnose RH s najznačajnijim trećim zemljama, posebice sa zemljama regije (CEFTA-om)

3.1. Analiza trgovine robama sa SAD-om

SAD je sedmi vanjskotrgovinski partner Hrvatske. Izvoz je rastao od vrijednosti od nekoliko stotina milijuna kuna do razine od 2 milijarde kuna koju, uz izuzetak tijekom godina Velike recesije od 2008. do 2011. godine, drži od 2005. do 2014. godine. Uvoz roba iz SAD-a porastao je u promatranom razdoblju s 500 milijuna kuna na 2,5 milijardi 2001. godine. Na toj je razini ostao, osim 2008. godine kada je prešao 3 milijarde kuna, sve do ulaska Hrvatske u EU kada je pao na razinu od oko 1 milijarde kuna. Čini se da smo dio uvoza zamijenili uvozom iz zajedničkog tržišta EU-a. Posljedično je deficit u razmjeni roba porastao na više od 1,5 milijardi kuna 2002. godine da bi se u jeku Velike recesije razmjena robama gotovo uravnotežila, a potom se deficit ponovno proširio na razinu od 1,5 milijardi kuna. Od 2013. godine zbog pada uvoza iz SAD-a počeli smo ostvarivati suficit u razini od oko 500 milijuna kuna.

Grafikon 3.1.1. Robna razmjena Hrvatske i SAD-a, 1993. – 2014., mil. kuna

Izvor: DZS

3.1.1. Izvoz roba

Strukturu izvoza izračunat ćemo tako da ćemo podatke o izvozu po proizvodima na razini 3 znamenke SITC-a/SMTK-a sumirati (kumulirati) po svakom proizvodu za razdoblje od 1995. do 2014. godine kako bismo obuhvatili sve isporuke i izbacili utjecaj izvanrednih razdoblja i godina. Za tako sumirane/kumulirane podatke po proizvodima na razini 3 znamenke SITC-a/SMTK-a izračunat ćemo udjele u ukupnom izvozu. Proizvode koji su ostvarili više od 1% udjela u izvozu smatrat ćemo značajnim izvoznim proizvodima.

Tablica 3.1.1.2. Najznačajniji hrvatski proizvodi u izvozu u SAD prema SITC-u/SMTK-u

	Struktura
	1995. – 2014.
UKUPNO	100,0%
[542] Lijekovi (uklj. veterinarske lijekove)	18,9%
[891] Oružje i streljivo	12,8%
[897] Nakit i proizvodi od dragog materijala, n.u.d.	12,3%
[541] Lijekovi i farmaceutski proizvodi, osim 542	7,0%
[793] Brodovi, čamci i plutajući objekti	3,9%
[562] Gnojiva (osim onih iz skupine 272)	3,7%
[661] Vapna, cement, proizvedeni građevinski materijal (bez stakla, gline)	3,6%
[874] Aparati za mjerenje, analiziranje i kontrolu, n.u.d.	2,9%
[728] Drugi strojevi za pojedine industrijske grane, n.u.d.	2,8%
[679] Cijevi, cijevi i šuplji profili, okovi, željezo, čelik	2,7%
[515] Organsko-anorganski spojevi, heterociklički spojevi, nukleinske kiseline	2,5%
[821] Namještaj i dijelovi	2,1%
[098] Jestivi proizvodi, n.u.d.	1,8%
[334] Naftna ulja ili ulja od bitumenskih minerala > 70% nafte	1,7%
[714] Strojevi i motori, neelektrični; dijelovi, n.u.d.	1,2%
[081] Hrana za životinje (bez nesamljevenih žitarica)	1,2%
[718] Ostali strojevi za stvaranje energije i dijelovi, n.u.d.	1,0%

Izvor: UNCTADstat

Priču o najznačajnijim izvoznim proizvodima potvrđuje i popis dobitnika i subjekata nominiranih za nagradu Hrvatskih izvoznika za najboljeg izvoznika u SAD „Zlatni ključ“, nagrada koja se dodjeljuje od 2007. godine.

Tablica 3.1.1.3. Dobitnici i subjekti nominirani za nagradu Hrvatskih izvoznika „Zlatni ključ“ od 2007. do 2014. godine

NAJBOLJI IZVOZNIK U SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE U 2007.	HS PRODUKT D.O.O.
nominirani	ACI D.D.
nominirani	ŠESTAN-BUSCH D.O.O.
NAJBOLJI IZVOZNIK U SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE U 2008.	HS PRODUKT D.O.O.
nominirani	SARDINA D.O.O.
nominirani	PODRAVKA D.D.
NAJBOLJI IZVOZNIK U SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE U 2009.	HARBURG-FREUDENBERGER BELIŠĆE D.O.O.

nominirani	JEDINSTVO PNO D.O.O.
nominirani	KORDUN-ALATI D.O.O.
NAJBOLJI IZVOZNIK U SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE U 2010.	DOK-ING D.O.O.
nominirani	JEDINSTVO - PNO D.O.O.
nominirani	HERMES INTERNATIONAL D.O.O.
NAJBOLJI IZVOZNIK U SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE U 2011.	HS PRODUKT d.o.o.
nominirani	CALUCEM d.o.o.
nominirani	DOK-ING d.o.o.
NAJBOLJI IZVOZNIK U SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE U 2012.	HS PRODUKT d.o.o.
nominirani	PLIVA HRVATSKA d.o.o.
nominirani	DOK-ING d.o.o.
NAJBOLJI IZVOZNIK U SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE U 2013.	PLIVA HRVATSKA d.o.o.
nominirani	DOK-ING d.o.o.
nominirani	HS PRODUKT d.o.o.
NAJBOLJI IZVOZNIK U SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE U 2014.	OMCO CROATIA D.O.O.
nominirani	CALUCEM d.o.o.
nominirani	PLIVA HRVATSKA d.o.o.

Izvor: Hrvatski izvoznici, <http://www.hrvatski-izvoznici.hr/nagrade>

3.1.2. Uvoz roba

Strukturu uvoza također ćemo izračunati za čitavo razdoblje od 1995. do 2014. godine, sumirajući godišnje podatke o kategoriji proizvoda na razini 3 znamenke SITC-a/SMTK-a kako bismo izbacili utjecaj sporadičnih i povremenih isporuka i izračunali udjele u ukupnom, tako kumuliranom uvozu iz SAD-a. Posljedično se svi oni proizvodi koji su ostvarili više od 1% udjela u uvozu smatraju značajnim uvoznim proizvodima:

Tablica 3.1.2.1. Najznačajniji proizvodi u uvozu Hrvatske iz SAD-a prema SITC-u/SMTK-u

	Struktura
	1995. – 2014.
UKUPNO	100,0%
[321] Ugljen, u prahu ili ne, ne nagomilani	32,2%
[764] Telekomunikacijska oprema, n.u.d.; i dijelovi, n.u.d.	6,3%
[335] Preostali naftni derivati, n.u.d.	5,2%
[541] Lijekovi i farmaceutski proizvodi, osim 542	2,7%
[874] Aparati za mjerenje, analiziranje i kontrolu, n.u.d.	2,3%

[723] Postrojenja i oprema za građevinu	2,1%
[793] Brodovi, čamci i plutajući objekti	2,1%
[781] Motorna vozila za prijevoz osoba	2,0%
[752] Strojevi za automatsku obradu podataka, n.u.d.	2,0%
[759] Dijelovi, pribor za strojeve iz skupine 751, 752	1,8%
[791] Željeznička vozila i pripadajuća oprema	1,3%
[714] Strojevi i motori, neelektrični; dijelovi, n.u.d.	1,3%
[745] Drugi neelektrični strojevi, alati i mehanički aparati	1,2%
[792] Zrakoplovi i pripadajuća oprema; letjelice, itd.	1,2%
[222] Uljano sjemenje i plodovi (osim brašna)	1,0%
[728] Drugi strojevi za pojedine industrijske grane, n.u.d.	1,0%
[057] Voće i orašasti plodovi, svježi ili suhi	1,0%
[872] Medicinski instrumenti i aparati, n.u.d., itd.	1,0%

Izvor: UNCTADstat

3.1.3. Saldo robne razmjene

Potrebno je vidjeti koji su to proizvodi/usluge za koje Hrvatska ima komparativne prednosti, odnosno gdje možemo očekivati povećanje izvoza i poboljšanje razmjene, te koji su to proizvodi/usluge za koje SAD ima komparativne prednosti nad Hrvatskom i za koje možemo očekivati povećanje uvoza i pogoršanje razmjene.

Pogledajmo prvo kod roba saldo razmjene s SAD-om. Prikazat ćemo one robe kod kojih je relativni saldo veći od 1%. U tablici je dan presjek godina 1995. – 2014. (u tisućama američkih dolara), zatim ukupni saldo u tisućama američkih dolara (Total 1995. – 2014.), prosječni saldo (Prosjek 1995. – 2014.), prosječno odstupanje od prosječnog salda (STD 1995. – 2014.), relativni saldo (Struktura 1995. – 2014.), kretanje salda u vremenu (Trend 1995. – 2014.) te omjer salda 2014. i 2012. koji pokazuje utjecaj ulaska u EU (2014./2012. promjena).

Tablica 3.1.3.1. Saldo robne razmjene Hrvatske sa SAD-om – robe s pozitivnim saldom

	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	TOTAL	Prosjek	STD	Struktura	Trend	2014/2012
										1995-2014	1995-2014	1995-2014	2014/2012	promjena
UKUPNO	-51371,8	19420,48	146539,1	-17531,2	-155932	51185,41	19263,45	-47978,7	177673,99	8883,7	77534,2	100,0%	202,16778	-0,93735
[542] Lijekovi (uklj. veterinarske lijekove)	-445,177	230,089	25082,6	91468,6	132163,9	125307,9	90305,87	49768,62	804594,43	40229,7	45336,6	452,8%	6634,4474	-0,3917105
[891] Oružje i streljivo	-3,739	1080,641	16358,48	48330,56	46860,71	78206,51	93823,05	85215,02	556026,41	27801,3	30546,5	312,9%	4899,5237	1,0896155
[897] Nakit i proizvodi od dragog materija., n.u.d.	0	-6,732	114944,3	20256,23	-16,864	90,487	64,877	12,775	539135,82	26956,8	40514,4	303,4%	1123,0279	0,1411805
[541] Lijekovi i farmaceutski proizvodi, osim 542	9255,077	31920,32	34700,11	-15587,6	-11290,2	-24545,6	-14564,9	-12678,6	194075,07	9703,8	19775,9	109,2%	-2594,503	0,5165327
[562] Gnojiva (osim onih iz skupine 272)	3493,579	1926,603	9305,947	5057,952	41223,69	50632,59	0	16693,19	161626,65	8081,3	13320,9	91,0%	1022,3743	0,3296926
[661] Vapna, cementa, proizvedeni građevinski materija	1113,732	7431,443	8760,799	11320,98	13427,48	9593,686	12014,97	9509,538	152213,37	7610,7	4451,8	85,7%	617,16873	0,9448288
[679] Cijevi, cijevi i šupljivi profili, okovi, željezo, čelik	4351,266	305,792	-53,172	32359	42979,15	-24,479	996,427	7,736	112508,38	5625,4	11315,3	63,3%	639,99171	-0,316026
[793] Brodovi, čamci i plutajući objekti	-3357,76	-183,809	-2174,09	867,183	46,923	2828,121	5239,028	3013,064	84689,614	4234,5	21284,1	47,7%	585,77396	1,0653943
[515] Organsko-anorganska, Heterocycl. Spojevi, Nucl.	5349,06	-6543,8	9625,487	-1986,77	1153,144	2450,424	2133,757	1901,774	84588,201	4229,4	4297,5	47,6%	-188,6011	0,7761
[821] Namještaj i dijelovi	6612,32	9537,831	3452,324	3617,723	965,521	1693,745	1600,833	1235,706	80921,211	4046,1	2278,9	45,5%	-328,4508	0,7295703
[728] Drugi strojevi za pojedine industrijske grane, n.u.d.	-1093	34,472	8297,814	10011,62	3717,773	8777,615	9673,519	17158,32	79394,636	3969,7	5142,9	44,7%	734,74914	1,9547812
[334] Naftna ulja ili bitumenskih minerala> 70% nafte	-2,588	12184,14	801,41	477,187	594,993	1064,909	320,04	-127,501	71315,619	3565,8	6514,7	40,1%	-188,7699	-0,119729
[098] Jestivi proizvodi, n.u.d.	1911,828	2546,776	3593,702	3694,131	176,135	-377,523	386,896	-751,523	46118,581	2305,9	1555,9	26,0%	-85,94768	1,9906681
[081] Hrana za životinje (bez nesamljenih žitarica)	-419,512	241,862	2173,277	2964,017	3260,131	4124,56	7058,662	11579,62	36068,762	1803,4	3398,5	20,3%	480,5879	2,8074793
[718] Ostali strojevi za stvaranje energije i dijelovi, n.u.d.	-86,693	-209,147	-140,508	5762,316	4918,225	3543,66	3717,608	4142,216	33243,825	1662,2	2197,4	18,7%	300,8846	1,168909
[017] Meso, jestivi mesni klaonički proizvodi, pripremljena	5319,212	1290	1175,467	741,44	628,785	890,635	769,231	841,559	31716,979	1585,8	1602,3	17,9%	90,0746	0,9448977
[048] Preparati od žitarica, brašno od voća i povrća	785,564	1181,082	1596,287	2889,755	2596,898	2519,167	2852,126	2704,891	27980,941	1399,0	1925,8	15,7%	219,73504	1,0737244
[874] Aparati za mjerenje, analiziranje i kontrolu, n.u.d.	-6264,24	3334,997	13071,65	2751,867	-6285,54	-5635,17	-6600,47	-12074,9	25235,568	1261,8	6567,5	14,2%	-229,9169	2,1427812
[073] Čokolada, prehrambeni proizvodi s kakaom, n.u.d.	435,078	822,54	1235,558	1833,594	1426,152	1380,759	1763,093	1517,645	22467,008	1123,4	499,3	12,6%	78,773463	1,0991382
[716] Rotirajući električni motori & njihovi dijelovi, n.u.d.	227,87	906,552	2048,029	127,233	-462,106	3821,363	-1308,21	285,322	18994,538	949,7	1568,3	10,7%	12,571042	0,074665
[712] Parne turbine i druge parne turbine, dijelovi, n.u.d.	-35,243	-200,534	-58	864,586	5005,413	513,568	10013,17	4022,577	18410,689	920,5	2552,8	10,4%	276,87067	7,8326083
[684] Aluminij	4799,703	716,358	1147,698	-3,636	-94,926	-63,911	-13,501	-21,615	17013,1	850,7	1206,5	9,6%	-157,7592	0,3382047
[695] Alati za uporabu u ruci ili u stroju	70,618	644,083	1372,269	949,486	1190,363	1205,045	956,233	1009,787	16742,69	837,1	746,0	9,4%	70,293272	0,8379662
[749] Ne-električni dijelovi i oprema strojeva, n.u.d.	-30,466	-14,418	2580,109	75,966	-689,971	435,596	3490,25	5714,266	16354,257	817,7	1508,5	9,2%	128,32732	13,11827
[058] Voće, prerađeno i voćni pripravci (bez soka)	482,922	98,312	989,177	1343,447	1316,904	957,031	1392,924	3230,799	16168,885	808,4	728,1	9,1%	104,40677	3,3758562
[771] Elektroenergetski strojevi i njihovi dijelovi	111,688	533,719	2306,619	-272,777	229,033	-252,538	1266,415	1922,517	13875,951	693,8	1393,8	7,8%	-14,72696	-7,612783
[691] Konstrukcije i dijelovi, n.u.d., željezo, čelik, alumi	1058,757	1262,537	3280,045	-302,446	-132,196	979,211	831,238	3299,758	13010,997	650,5	2078,4	7,3%	63,367211	3,369813
[111] Bezalkoholna pića, n.u.d.	105,816	29,752	592,629	3542,895	351,63	481,348	531,027	518,703	11234,19	561,7	899,6	6,3%	72,506125	1,077605
[654] Druge tkanine, tkane	3290,815	874,378	-2,654	-98,276	-30,42	-26,443	-28,167	201,239	10768,572	538,4	1181,3	6,1%	-131,2897	-7,610294
[692] Metalni spremnici za skladištenje i transport	3,63	-156,905	154,78	1208,632	961,918	1392,453	1027,231	688,541	9490,318	474,5	569,9	5,3%	78,975583	0,4944806
[657] Posebna pređa, specijalne tekstilne tkanine i sroc	-77,595	1909,597	165,724	-210,719	51,446	154,74	107,133	20,432	8614,566	430,7	801,9	4,8%	-55,5463	0,1320408
[056] Povrće, korijenje, gomolji, pripremljeni, konzervirani	97,609	279,777	526,54	673,136	761,722	726,632	715,035	474,486	8569,422	428,5	226,3	4,8%	35,862239	6,529935
[851] Obuća	236,009	-58,071	-330,106	-548,478	-467,518	-1089,81	-205,841	69,232	7407,755	370,4	2762,6	4,2%	-197,156	-0,063527
[761] Televizijski prijemnici, kombinirani ili ne	-87,91	-30,631	99,104	-295,585	-127,641	215,373	35,72	-4,611	7334,559	366,7	1625,0	4,1%	32,107626	-0,021409
[665] Stakleni proizvodi	1814,271	-20,71	21,637	126,077	170,876	86,837	124,374	188,427	5478,456	273,9	479,1	3,1%	-40,00901	2,169893
[037] Ribe, vod. beskralježnjaci, pripremljeni, konzervirani	453,846	138,039	42,113	169,629	143,459	314,157	264,965	172,455	4603,393	230,2	141,4	2,6%	-9,252956	0,5489453
[024] Sir i skuta	89,284	43,265	103,878	144,727	146,078	178,65	170,941	111,128	4204,498	210,2	364,0	2,4%	-16,91981	0,6220431
[514] Dušični spojevi	2,428	1,984	32,324	687,783	135,907	-21,332	-145,43	-369,845	4097,28	204,9	456,4	2,3%	-11,14982	1,337568
[711] Kotlovi za paru, komponente; dijelovi	38,544	-1660,78	601,567	15,017	21,22	71,176	267,305	-12,556	3568,326	178,4	962,4	2,0%	39,12172	-0,176408
[733] Strojni alati za obradu metala, osim uklanjanja me	0	90,284	0	47,368	0,709	103,147	-227,749	495,397	3451,768	172,6	285,2	1,9%	12,80995	4,8028251
[071] Kava i kavovine	164,087	132,768	168,347	266,679	231,327	321,738	249,873	193,915	3305,091	165,3	72,7	1,9%	10,25004	0,6027109
[292] Sirove biljne tvari, n.u.d.	332,107	3,226	-46,949	165,651	81,027	240,076	511,29	708,414	3043,169	152,2	201,3	1,7%	7,2750233	2,9507906
[062] Konfekcija od šećera	455,083	110,777	-19,065	182,38	162,796	200,971	238,839	171,781	2645,366	132,3	167,8	1,5%	-4,242126	0,8547552
[731] Alatni strojevi za obradu uklanjanjem materijala	337,94	31,823	-409,997	-397,363	-78,734	3698,632	-28,925	123,751	2015,101	100,8	871,3	1,1%	23,187656	0,0334586

Izvor: UNCTADstat

Najznačajniji suficit imamo u sljedećim kategorijama: [542] Lijekovi (uklj. veterinarske lijekove), [541] Lijekovi i farmaceutski proizvodi, osim 542, [891] Oružje i streljivo te [897] Nakit i proizvodi od dragog materijala, n.u.d.. Kod svih tih proizvoda imamo i rastući saldo, osim kod lijekova i farmaceutskih proizvoda koji posljednjih nekoliko godina imaju deficit. Rastući pozitivni saldo još imamo u sljedećim kategorijama: [048] Pripravci od žitarica, brašno od voća i povrća, [056] Povrće, korijenje, gomolji, pripremljeni, konzervirani, n.u.d., [058] Voće, prerađeno i voćni pripravci (bez soka), [071] Kava i kavovine, [073] Čokolada, prehrambeni proizvodi s kakaom, n.u.d., [081] Hrana za životinje (bez nesamljenih žitarica), [111] Bezalkoholna pića, n.u.d., [562] Gnojiva (osim onih iz skupine 272), [661] Vapna, cementa, proizvedeni građevinski materijal (bez stakla, gline), [691] Konstrukcije i dijelovi, n.u.d., željezo, čelik, aluminij, [692] Metalni spremnici za skladištenje i transport, [695] Alati za uporabu u ruci ili u stroju, [712] Parne turbine i druge parne turbine, dijelovi, n.u.d., [728] Drugi strojevi za pojedine industrijske grane, n.u.d., [749] Ne-električni dijelovi i oprema strojeva, n.u.d. te [793] Brodovi, čamci i plutajući objekti. **Očekujemo povećanje izvoza svih tih proizvoda za iznos smanjenja carina i/ili ostalih davanja. Kod preostalih suficitnih roba, kao što je šećerna konfekcija, aluminij ili**

željezo/cijevi, postoji negativni trend i ako se prevladaju unutrašnji problemi (restrukturiranja) i/ili povežu s regionalnim proizvodnjama kao klaster, može doći do povećanja obujma, ali za manje od ukupnog iznosa smanjenja carina i/ili ostalih prepreka. Za njih ćemo pretpostaviti da će zadržati ukupnu vrijednost.

Tablica 3.1.3.2. Saldo robne razmjene Hrvatske sa SAD-om – robe s negativnim saldom

	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	TOTAL	Prosjek	STD	Struktura	Trend	2014/2012
	1995-2014									1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	promjena
UKUPNO	-51371,8	19420,48	146539,1	-17531,2	-155932	51185,41	19263,45	-47978,7	177673,99	8883,7	77534,2	100,0%	202,16778	-0,93735
[582] Starče, gluten pšenice; Bjelančevinaste tvari, ljev	-129,408	-30,161	-46,82	-88,035	-67,218	-23,861	-22,031	-17,217	-1879,6	-94,0	112,4	-1,1%	1,4263353	0,721554
[291] Sirove životinjske tvari, n.u.d.	-75,111	-12,225	-39,6	-16,533	-235,198	-86,286	-175,579	-115,143	-1944,545	-97,2	69,6	-1,1%	-5,313924	1,3344343
[571] Polimeri etilena, u primarnim oblicima	0	14,616	-162,431	-2,135	-239,934	-284,765	-516,52	-202,204	-2055,693	-102,8	140,7	-1,2%	-18,85291	0,7100732
[892] Tiskalice	-327,531	342,229	-398,357	-364,64	586,323	1207,549	360,77	107,147	-2081,406	-104,1	478,2	-1,2%	23,471265	0,088731
[737] Strojvi za obradu metala (isključujući strjne alate	-200,45	-190,012	345,311	-1232,57	59,999	891,763	1318,24	2367,352	-2124,805	-106,2	947,2	-1,2%	52,312341	2,6546874
[658] Gotovi proizvodi od tekstila, n.u.d.	28,405	-0,633	1,309	-88,276	-179,162	-480,576	-433,162	-391,795	-2164,566	-108,2	165,9	-1,2%	-20,59322	0,8152613
[554] Sapuni, za čišćenje i poliranje	-193,105	-30,245	-90,865	9,054	-45,996	-209,133	-60,432	-61,063	-2250,204	-112,5	121,7	-1,3%	7,355982	0,2919817
[122] Duhan, proizvedeni	-962,497	-476,767	-114,952	-38,912	-46,872	-37,115	-12,006	-6,699	-2299,991	-115,0	242,7	-1,3%	12,970942	0,1804931
[635] Proizvodi od dna, n.u.d.	-695,352	-249,235	-31,369	6,82	7,702	36,992	18,234	24,722	-2471,229	-123,6	230,1	-1,4%	26,892183	0,6683067
[675] Valjani proizvodi legiranog čelika	0	0	-15,124	-393,781	-190,483	-188,847	-314,543	-331,125	-2487,328	-124,4	120,1	-1,4%	-13,7078	1,7534035
[899] Razni gotovi proizvodi, n.u.d.	2090,105	126,217	-132,341	-674,61	-58,588	-484,332	-248,343	-858,818	-2518,287	-125,9	629,7	-1,4%	-78,89091	1,773201
[583] Monofilamenti, od plastičnih masa, presjek > 1mm	0	-12,22	-190,45	-343,117	-362,363	-182,304	-122,357	-406,365	-2661,607	-133,1	138,7	-1,5%	-19,69535	2,2217393
[699] Proizvodi od osnovnog metala, n.u.d.	796,465	-494,931	0,264	-320,862	328,64	283,49	260,784	-995,519	-2753,651	-137,7	551,9	-1,5%	-39,17215	3,511655
[871] Optički instrumenti i aparati, n.u.d.	-74,6	-3,66	-136,564	-320,408	-159,173	-309,849	-248,403	-217,397	-2775,616	-138,8	329,9	-1,6%	-7,83046	0,7016224
[895] Uredski i pisaići pribor, n.u.d.	-72,636	-21,215	-128,854	-175,275	-59,529	-5,193	-68,074	-19,189	-2802,001	-140,1	325,2	-1,4%	-8,600895	3,6916224
[697] Kućanski oprema osnovnog metala, n.u.d.	-13,254	5,135	-11,5	-121,698	-36,205	-145,051	194,877	-1410,92	-2855,461	-142,8	315,5	-1,6%	-14,02625	9,7270408
[881] Fotografski aparati i oprema, n.u.d.	-9,8	-32,127	-206,534	-272,214	-213,46	-86,193	12,475	-72,817	-2857,884	-142,9	100,5	-1,6%	-1,054423	0,8484134
[533] Pigmenti, boje, lakovi i srodni materijali	14,795	-65,626	-55,464	-300,357	-403,304	-284,515	-356,681	-227,451	-2882,122	-144,1	161,8	-1,6%	-22,88199	0,7994341
[593] Eksploziv i pirotehnički proizvodi	0	-205,827	-123,54	-17,05	0	-117,003	-830,487	-521,715	-3051,63	-152,6	207,7	-1,7%	-21,96817	4,4589882
[044] Kukuruz, unmliden	-35,985	-74,693	-77,564	-118,717	-117,797	-71,854	-211,151	-386,2	-3375,929	-168,8	245,1	-1,4%	-1,63721	5,3748778
[772] Uređaji za električnu struju; razvodne ploče, panel	-942,402	-2630,07	47,88	897,252	235,294	1725,147	2484,925	-375,627	-4013,903	-200,7	1038,2	-2,3%	113,05221	-0,217736
[597] Pripremljeni aditivi za mineralna ulja; podmazivači	-48,822	-1,079	-179,684	-442,769	-969,551	-367,484	-252,294	-70,089	-4019,682	-201,0	209,7	-2,3%	-15,55994	0,1907267
[775] Kućanska oprema, električna ili ne, n.u.d.	-9,434	-21,188	-225,895	-93,674	-78,554	-72,069	-32,066	-167,661	-4611,943	-230,6	902,9	-1,6%	-27,73607	2,3267184
[621] Materijali od gume (pasta, ploče, listovi, itd)	-444,044	-111,439	-255,721	-145,34	-5,467	-253,126	-345,06	-223,944	-4661,208	-233,1	164,9	-2,6%	-1,694495	0,8847135
[727] Strojvi za preradu hrane (osim za kućanstvo)	-134,779	-14,108	-14,766	-288,493	-106,582	-33,019	-32,259	-113,321	-4737,578	-236,9	482,7	-2,7%	-14,82304	0,3402839
[251] Celuloza i papirni otpad	-964,603	0	0	-59,252	-732,382	-466,038	-651,341	-480,936	-4740,495	-237,0	292,3	-2,7%	-6,841465	1,0319674
[884] Optička roba, n.u.d.	-161,241	-181,766	-82,079	-160,776	-257,021	-96,141	-205,948	-189,557	-4859,914	-243,0	184,7	-2,7%	4,2443278	1,9716562
[641] Papir i karton	-245,361	40,894	-54,56	-513,56	-1180,57	-601,418	-297,468	-453,767	-4868,18	-243,4	291,7	-2,7%	-26,16567	0,7544952
[112] Alkoholna pića	448,35	122,416	617	-472,45	-1347,11	-526,395	-773,614	-2287,44	-5083,689	-254,2	700,5	-2,9%	-85,4084	4,3454725
[591] Insekticidi i slični proizvodi, za maloprodaju	50,558	-95,679	-432,518	-589,553	-685,691	-13,02	-16,616	-82,284	-5142,867	-257,1	286,4	-2,9%	-18,89351	6,3198157
[894] Dječja kolica, igračke, igre i sportska oprema	-563,833	268,528	-300,666	-1413,9	-794,876	-950,524	138,83	543,38	-5301,041	-265,1	699,1	-3,0%	-29,3779	-0,571664
[811] Montažne zgrade	182,868	0	-36,12	-641,6	-25,265	-9,899	0	0	-5772,21	-288,6	769,2	-3,2%	-9,938209	0
[061] Šećera, melasa i med	7,127	12,929	-54,481	-967,085	-818,288	-1590,17	-1175,29	-1170,04	-6123,022	-306,2	506,3	-3,4%	-69,0069	0,7357976
[748] Pnjenosne osovine	-32,872	-113,648	-89,488	-102,608	45,885	-120,901	-303,688	-41,729	-6225,748	-311,3	518,9	-3,5%	4,860670	0,3451502
[682] Bakar	-2,249	-6,207	6,545	-1007,64	-829,622	-27,825	1,289	46,698	-6281,636	-314,1	593,3	-3,5%	-36,80669	-1,678275
[785] Motori i bicikli	-59,533	-93,287	-215,621	-638,928	-940,074	-326,892	-277,742	-139,377	-6346,08	-317,3	375,1	-3,6%	-35,62551	0,4274715
[431] Životinjska ili biljna ulja i masti, prerađeni, n.u.d.,	0	20,223	4,051	11,495	-207,35	-4433,7	0	0	-6375,68	-318,8	1048,7	-3,6%	-71,40568	0
[575] Druga plastika, u primarnim oblicima	-205,78	-239,788	-252,685	-1946,67	-295,489	-310,363	-366,156	-406,457	-7107,923	-355,4	409,4	-4,0%	-30,26873	1,3096181
[784] Djelovi i pribor za vozila za 722, 781, 782, 783	-206,183	-115,071	-604,667	-361,618	-345,902	-613,732	-295,119	-1273,32	-7338,094	-366,9	308,6	-4,1%	-34,26468	2,0747199
[278] Drugi sirovi minerali	-55,362	-76,969	-310,129	-579,063	-584,567	-1105,27	-865,335	-570,933	-7989,108	-399,5	385,0	-4,5%	-49,56067	0,5163665
[773] Oprema za distribuciju električne energije, n.u.d.	-4838,5	-253,457	-58,806	-117,173	-13,963	-472,882	101,567	-194,364	-8857,406	-442,9	1089,9	-5,0%	76,385287	-0,41102
[572] Anorganski kemikalije, elementi, oksidi i halogene s	-172,639	37,037	28,271	-869,847	-1213,92	-385,549	-3796,86	-560,938	-9302,532	-465,1	839,6	-5,2%	-86,52024	1,4549072
[211] Kože i krzna (osim krzno), sirovo	-22,559	0	-416,082	-1696,81	-1531,16	-629,512	-1139,63	-381,037	-9335,324	-466,8	599,9	-5,3%	-52,68417	0,6052895
[582] Ploče, listovi, filmovi, folije i trake, od plastičnih m	-446,741	-29,311	-421,841	-342,63	-660,717	-826,287	-1170,6	-761,265	-9479,965	-474,0	386,2	-5,3%	-12,48498	0,9213082
[742] Pumpe za tekućine	-278,936	-1185,24	-370,065	3,897	733,981	127,612	-1109,47	-1100,34	-9497,797	-474,9	360,2	-2,6%	-22,8556	8,622543
[036] Rakovi, mekušci i vodeni beskralježnjaci	-66,16	-84,502	-723,454	-621,49	-2250,37	-558,298	-418,126	-801,592	-9653,702	-482,7	495,4	-5,4%	-49,91622	1,4357778
[845] Proizvodi od odjeće, tekstilnih tkanina, n.u.d.	-55,367	-40,467	-231,025	-1262,24	-2329,88	-1778,56	-77,559	108,515	-10160,96	-508,0	635,1	-6,3%	141,331074	0,061013
[747] Aparati za cjevovode, kotlove, spremnike, posude	-215,507	-1131,45	-251,924	-587,848	-1482,5	-426,953	-587,695	-882,919	-10579,39	-529,0	663,0	-6,0%	-48,14925	2,0679536
[713] Klipni motori s unutarnjim izgaranjem, dijelovi, n.u.	-263,587	-599,567	-269,327	-1044,26	-2125,25	30,124	6181,409	-2669,29	-10925,49	-546,3	2014,4	-6,1%	-27,81025	-88,61005
[726] Strojvi za tisak i uvezivanje knjiga, i njihovi dijelovi	-857,821	-5,69	-338,656	-1326,5	-257,214	-66,77	-1237,61	-1374,9	-11017,6	-550,9	561,5	-6,2%	-37,76202	20,91583
[421] Stablane biljne masti i ulja, sirove rafinirane	-6694,05	35,409	137,22	168,772	170,897	299,736	203,929	139,274	-11062,52	-553,1	1623,0	-6,2%	123,34578	0,4645656
[522] Metalne soli i peroksidi, anorganskih kiselina	-3696,41	2,434	0	116,023	-50,211	-6,064	-14,71	-14,667	-11224,87	-561,2	1215,0	-6,3%	141,331074	2,4187005
[741] Oprema za grijanje i hlađenje i dijelovi istih, n.u.d.	329,571	-98,187	-1997,45	-209,251	531,209	-1435,82	-171,174	-308,766	-11446,87	-572,3	901,1	-6,4%	-34,39479	0,2150451
[778] Električni strojevi i uređaji (bez traktor)	265,398	-1015,42	-868,722	2873,819	487,259	1793,048	1046,545	362,373	-11764,3	-588,2	2032,5	-6,6%	116,67609	0,2020989
[721] Poljoprivredni strojevi (n.u.d.) i dijelovi	-973,237	142,391	-309,793	-998,771	-1657,64	-381,965	-973,068	-1746,77	-12304,56	-615,2	599,9	-6,9%	-61,9146	4,5731101
[776] Katodni ventili i cijevi	-831,494	-122,441	-402,281	-433,335	-308,919	-359,58	-1011,86	-543,293	-12507,4	-625,4	394,0	-7,0%	8,3894729	1,51091
[267] Drugi umjetna vlakna pogodna za pređenje	0	0	0	-5489,14	-5285,67	-1964,11	0	-660,701	-15623,25	-781,2	1654,5	-7,8%	-140,2314	0,3363875
[553] Kozmetički pripravci (osim sapuna)	-87,273	-56,792	-484,372	-1175,89	-1473,6	-2648,18	-1742,49	-2662,6	-15700,1	-785,0	833,2	-8,8%	-127,8588	1,0054464
[034] Ribe, svježe, rashlađene ili smrznute	0	1,672	-1455,14	-794,452	-5645,88	-533,742	-332,445	-73,315						

n.u.d.; i dijelovi, n.u.d., koji imaju rastući deficit tijekom godina. Rastući deficit imaju još i sljedeće robe: [034] Ribe, svježe, rashlađene ili smrznute, [044] Kukuruz, nemljeveni, [057] Voće i orašasti plodovi, svježi ili suhi, [061] Šećera, melasa i med, [112] Alkoholna pića, [211] Kože i krzna (osim krzno), sirovo, [278] Drugi sirovi minerali, [291] Sirove životinjske tvari, n.u.d., [522] Anorganski kemijski elementi, oksidi i halogene soli, [533] Pigmenti, boje, lakovi i srodni materijali, [553] Kozmetički pripravci (osim sapuna); [575] Druga plastika, u primarnim oblicima, [583] Monofilamenti, od plastičnih masa, presjek > 1 mm, [593] Eksplozivi i pirotehnički proizvodi, [621] Materijali od gume (pasta, ploče, listovi itd.), [641] Papir i karton, [658] Gotovi proizvodi od tekstila, n.u.d., [675] Valjani proizvodi od legiranog čelika, [697] Kućanski oprema osnovnog metala, n.u.d., [699] Proizvodi od osnovnog metala, n.u.d., [713] Klipni motori s unutarnjim izgaranjem, dijelovi, n.u.d., [721] Poljoprivredni strojevi (bez traktora) i dijelovi, [741] Oprema za grijanje i hlađenje i dijelovi istih, n.u.d., [742] Pumpe za tekućine, [743] Pumpe (bez onih za tekućine), plinski kompresori i ventilatori; centralno, [744] Oprema za mehaničko rukovanje, i dijelovi, n.u.d., [745] Drugi ne-električni strojevi, alati i mehanički aparati, [747] Aparati za cjevovode, kotlove, spremnike, posude itd., [752] Strojevi za automatsku obradu podataka, n.u.d., [759] Dijelovi, pribor za strojeve iz skupine 751, 752, [781] Motorna vozila za prijevoz osoba, [785] Motori i bicikli, [791] Željeznička vozila i pripadajuća oprema, [871] Optički instrumenti i aparati, n.u.d., [872] Medicinski instrumenti i aparati, n.u.d. itd., [893] Artikli od plastičnih masa, n.u.d., [898] Glazbeni instrumenti, dijelovi; zapisi, vrpce i slično. **Kod svih njih može se očekivati povećanje uvoza za iznos smanjenja carina i/ili ostalih davanja. Kod preostalih deficitnih roba postoji trend smanjivanja deficita i kod njih može doći do povećanja obujma, ali za manje od ukupnog iznosa smanjenja carina i/ili ostalih prepreka. Za njih ćemo pretpostaviti da će zadržati ukupnu vrijednost.**

3.1.4. IIT indeks trgovine robama

Provjerit ćemo još pomoću indeksa intraindustrijske trgovine (IIT indeksa ili Grubel-Lloyd indeksa³⁰) u kojim robama/uslugama Hrvatska ima komparativnu prednost, a u kojima SAD. Prikazat ćemo one robe kod kojih je relativni saldo veći od 1%. U tablici je dan presjek IIT-a po godinama 1995. – 2014., zatim ukupni IIT razdoblja (Total 1995. – 2014.), prosječni IIT (Prosjek 1995. – 2014.), prosječno odstupanje od prosječnog IIT (STD 1995. – 2014.),

³⁰ $IIT_i = ((X_i - M_i) / (X_i + M_i)) * 100$; može se kretati od -100 do 100. Vrijednost pokazatelja -100 do -50 upućuje na izraziti komparativni nedostatak; -50 do 0 upućuje na komparativni nedostatak, ali i postojanje snažne intraindustrijske trgovine; 0 do 50 upućuje na komparativnu prednost, ali i snažnu intraindustrijsku trgovinu, dok 50 do 100 upućuje na izrazitu komparativnu prednost.

kretanje IIT-a u vremenu (Trend 1995. – 2014.) te omjer salda 2014. i 2012. koji pokazuje utjecaj ulaska u EU (2014./2012. promjena).

Tablica 3.1.4.1. Robe s IIT indeksom između 50 i 100 (izrazita komparativna prednost Hrvatske)

	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	TOTAL	Prosjeak	STD	Trend	2014/2012	
									1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	promjena	
[024] Sir i skuta	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	1
[562] Gnojiva (osim onih iz skupine 272)	100	100	100	100	100	99,96308	#DIV/0!	100	99,988431	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	1,0003693	
[897] Nakti i proizvodi od dragog materija, n.u.d.	#DIV/0!	-100	99,96977	99,69183	-30,6095	62,83689	49,21897	9,736523	99,753117	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	0,154942	
[891] Oružje i streljivo	-100	100	99,19079	96,73417	98,66751	99,48576	99,44666	99,66852	98,985433	69,3	71,1	7,5962439	1,0018371	
[073] Čokolada, prehrambeni proizvodi s kakaom, n.u.d.	82,9118	100	100	96,71018	100	87,03599	100	100	98,405643	98,3	4,5	0,0738992	1,14895	
[017] Meso, jestivi mesni klaonički proizvodi, pripremljeni	98,06373	100	100	89,5974	88,12499	80,69341	100	100	96,803342	94,5	8,6	-0,700926	1,2392585	
[071] Kava i kavovine	100	100	100	100	100	100	100	84,15171	96,529136	97,4	8,5	-0,308309	0,8415171	
[111] Bezalkoholna pića, n.u.d.	86,80843	100	100	96,08468	100	92,23771	100	100	94,277533	96,1	6,8	-0,145786	1,0841553	
[542] Lijekovi (uklj. veterinarske lijekove)	-64,7525	13,00897	92,32958	97,82687	96,84302	97,23055	97,21228	92,73448	94,265741	48,0	58,3	8,6980392	0,9537587	
[654] Druge tkanine, tkane	100	100	-100	-100	-74,6833	-97,4426	-100	68,90685	92,59474	-6,5	94,8	-11,72506	-0,707153	
[684] Aluminiij	97,35021	95,96351	100	-100	-68,8758	-88,8999	-16,9052	-46,5269	92,253246	42,1	73,5	-10,22823	0,523363	
[661] Vapna, cementa, proizvedeni građevinski materija	100	97,44495	96,95196	99,91175	97,39685	98,17459	99,91352	100	91,172268	83,6	38,1	2,734654	1,0185935	
[679] Cijevi, cijevi i šuplji profili, okovi, željezo, čelik	96,9721	9,253889	-70,49	97,52081	98,72622	-2,99521	63,666	5,765304	90,2074	31,2	68,3	0,0891375	-1,92484	
[334] Naftna ulja ili bitumenskih minerala > 70% nafte	-1,96881	98,76589	66,57678	58,74249	72,13864	76,69862	48,8232	-86,743	88,255942	44,9	61,2	2,3453217	-1,13096	
[056] Povrće, korijenje, gomolji, pripremljeni, konzervirani	83,52144	100	100	60,3162	69,51134	89,69348	85,32057	51,12379	83,541375	86,9	15,9	-0,62283	0,5699833	
[037] Ribe, vod. beskralježnjaci, pripremljeni, konzervirani	100	100	17,66774	54,64341	100	100	100	100	82,802955	85,7	26,3	-0,934017	1	
[665] Stakleni proizvodi	96,15053	-70,9101	25,03326	84,54111	72,57422	43,94385	46,44981	88,03231	80,265408	33,6	57,8	5,079672	2,0032909	
[821] Namještaj i dijelovi	99,28888	96,38845	86,12414	85,07731	58,39041	66,15553	41,19922	66,24754	78,460743	74,6	18,3	-1,937903	1,0013907	
[712] Parne turbine i druge parne turbine, dijelovi, n.u.d.	-87,0563	-96,4217	-100	98,2397	99,72013	100	99,67152	100	76,421278	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	1	
[761] Televizijski prijemnici, kombinirani ili ne	-100	-88,2967	32,3514	-91,7969	-93,0416	42,74029	19,18244	-14,5941	70,690204	-40,3	65,5	6,4279457	-0,34146	
[657] Posebna pređa, specijalne tekstilne tkanine i srod.	-14,8308	98,2536	48,34366	-42,6461	31,95404	56,8642	77,18794	11,43202	66,846967	46,7	42,6	-3,117683	0,2010408	
[048] Preparati od žitarica, brašno od voća i povrća	91,13166	93,09211	100	100	100	100	100	100	66,442124	88,9	40,2	2,7453639	1	
[515] Organsko-anorganska, Heterocycl. Spojevi, Nucl.	95,93092	-41,7719	85,49445	-49,5824	68,0455	41,97805	44,48184	35,81799	64,97923	68,2	44,1	-3,000347	0,8532552	
[058] Voće, prerađeno i voćni pripravci (bez soka)	74,69814	100	100	70,17826	49,02114	42,88405	53,54661	78,64302	64,464054	77,2	20,6	-2,399921	1,8338522	
[749] Ne-električni dijelovi i oprema strojeva, n.u.d.	-35,1891	-50,5611	84,17005	23,69672	-58,8257	44,97896	56,1561	68,73349	62,604803	23,3	56,6	4,3397195	1,5281255	
[062] Konfekcija od šećera	100	93,89712	-10,4261	94,5562	100	100	97,10205	100	59,964276	74,0	47,7	0,8577207	1	
[718] Ostali strojevi za stvaranje energije i dijelovi, n.u.d.	-87,948	-97,434	-99,2246	62,76066	61,16122	48,52009	55,20176	66,38126	58,50334	-17,7	81,1	8,0828356	1,3681191	
[733] Strojni alati za obradu metala, osim uklanjanja m	#DIV/0!	100	#DIV/0!	100	0,195186	45,08035	-42,4336	90,45092	57,609217	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	2,0064379	
[081] Hrana za životinje (bez nesamljevenih žitarica)	-63,8074	72,47019	72,71702	74,60872	79,25218	85,96842	92,07537	92,62427	55,47344	30,5	64,9	9,2809698	1,0774221	
[771] Elektroenergetski strojevi i njihovi dijelovi	77,96284	81,18696	74,68516	-94,5222	23,03749	-20,4376	64,51555	69,57678	50,409997	15,6	69,1	-2,373752	-3,404346	
[692] Metalni spremnici za skladištenje i transport	26,47702	-98,6607	100	96,33374	30,85553	43,58827	33,06318	19,7085	50,239399	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	0,4521514	

Izvor: UNCTADstat.

Ovo su sve proizvodi kod kojih imamo izrazitu komparativnu prednost nad SAD-om i možemo očekivati povećanje izvoza za iznos smanjenja carina i ostalih prepreka. To za sobom povlači rast proizvodnje, prihoda, te eventualno povećanje broja radnika i nadnica u tim sektorima.

U poljoprivredi i prehrambenoj industriji (SMTK grupa o) tako računamo na povećanje izvoza slijedećih proizvoda: [017] Meso, jestivi mesni klaonički proizvodi, pripremljeni, konzervirani, n.u.d.; [024] Sir i skuta; [037] Ribe, vod. beskralježnjaci, pripremljeni, konzervirani, n.u.d.; [048] Preparati od žitarica, brašno od voća i povrća; [056] Povrće, korijenje, gomolji, pripremljeni, konzervirani, n.u.d.; [058] Voće, prerađeno i voćni pripravci (bez soka); [062] Konfekcija od šećera; [071] Kava i kavovine; [073] Čokolada, prehrambeni proizvodi s kakaom, n.u.d.; [081] Hrana za životinje (bez nesamljevenih žitarica); [111] Bezalkoholna pića, n.u.d.. Kod ovih proizvoda osim carina računa se na povećanje uslijed ukidanja necarinskih prepreka nametnutih trgovinskim sporovima SAD-a i EU oko kravljegeg ludila (meso), te antidampinških mjera zbog subvencija (sir, šećer).

U šumarstvu, drvnoj industriji i proizvodnji namještaja računamo na povećanje izvoza [821] Namještaj i dijelovi.

U rudarstvu i energetici (SMTK grupa 3) računamo na povećanje izvoza: [334] Naftna ulja ili bitumenskih minerala > 70% nafte.

U kemijskoj i farmaceutskoj industriji (SMTK grupa 5) računamo na povećanje izvoza slijedećih proizvoda: [542] Lijekovi (uklj. veterinarske lijekove); [562] Gnojiva (osim onih iz skupine 272); te [515] Organsko-anorganska, Heterocycl. Spojevi, Nucl. kiseline. Osobito kod lijekova osim carina važnije su necarinskim preprekama koje se trebaju ukloniti suradnjom regulatornih tijela FDA (SAD) i EMA (EU) kako bi se umanjilo i na koncu izbjeglo dvostruko testiranje i registriranje.

U tekstilnoj industriji računamo na povećanje izvoza slijedećih proizvoda: [654] Druge tkanine, tkane; te [657] Posebna pređa, specijalne tekstilne tkanine i srodno. Ovdje očekujemo koristi ne samo od smanjenja carina (koje su više od prosjeka u SAD) nego i necarinskih prepreka koje su nametnute uslijed trgovinskih sporova SAD i EU.

U industriji nemetala računamo na povećanje izvoza slijedećih proizvoda: [661] Vapna, cementa, proizvedeni građevinski materijal (bez stakla, gline); te [665] Stakleni proizvodi. Osim ukidanja carina važno je i ukidanje necarinskih prepreka osobito Foreign Dredging Act iz 1906. i Buy American Act iz 1933. kako bi takve robe mogle sudjelovati u izgradnji i uređivanju koje se regulira javnom nabavom u SAD-u.

U metalnoj industriji i industriji metalnih proizvoda računamo na povećanje izvoza slijedećih proizvoda: [679] Cijevi, cijevi i šuplji profili, okovi, željezo, čelik; [692] Metalni spremnici za skladištenje i transport; te [684] Aluminijski (osobito konsolidiranjem TLM-a i povezivanjem s bosanskim i crnogorskim proizvođačima). Osim ukidanja carina važno je i ukidanje necarinskih prepreka osobito Foreign Dredging Act iz 1906. i Buy American Act iz 1933. kako bi takve robe mogle sudjelovati u javnoj nabavi u SAD-u.

U industriji strojeva i uređaja računamo na povećanje izvoza slijedećih proizvoda: [712] Parne turbine i druge parne turbine, dijelovi, n.u.d.; [718] Ostali strojevi za stvaranje energije i dijelovi, n.u.d.; [733] Strojni alati za obradu metala, osim uklanjanja materijala; [749] Ne-električni dijelovi i oprema strojeva, n.u.d.; [761] Televizijski prijemnici, kombinirani ili ne [771] Elektroenergetski strojevi i njihovi dijelovi; te [891] Oružje i streljivo. Osim ukidanja carina i za ove proizvode važno je i ukidanje necarinskih prepreka osobito Buy American Act iz 1933. kako bi takve robe mogle sudjelovati u javnoj nabavi u SAD-u.

Od ostalih proizvoda navodimo [897] Nakit i proizvodi od dragog materija., n.u.d., koji su sporadično sudjelovali u izvozu.

Tablica 3.1.4.2. Robe s IIT indeksom između 0 i 50 (komparativna prednost Hrvatske)

	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	TOTAL	Prosjek	STD	Trend	2014/2012
									1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	promjena
[728] Drugi strojevi za pojedine industrijske grane, n.u.d.	-100	6,658503	69,60444	71,11461	41,0812	61,14618	44,90302	67,15596	48,405297	15,6	64,7	8,5503771	1,0982855
[695] Alati za uporabu u ruci ili u stroju	15,68696	66,6134	51,10797	40,53967	56,85297	48,8892	42,22583	50,28787	46,63058	39,8	34,6	2,3713197	1,028609
[541] Lijekovi i farmaceutski proizvodi, osim 542	66,54896	95,73977	97,59754	-97,1678	-92,2418	-90,1746	-97,6274	-91,3138	46,265407	24,1	84,0	-12,30839	1,012634
[716] Rotirajući električni motori & njihovi dijelovi, n.u.d.	44,30941	45,54517	84,34319	48,9725	-51,432	67,8728	-67,6941	23,30807	42,830508	41,7	48,2	-3,209063	0,3434081
[514] Dušični spojevi	100	100	5,452435	83,46081	38,93592	-3,32629	-25,1732	-100	41,385011	26,7	75,0	-1,617509	30,063566
[098] Jestivi proizvodi, n.u.d.	84,64375	91,56263	69,49828	52,23063	1,672577	-3,33195	3,996059	-7,0423	40,396787	55,4	32,7	-4,689592	2,1135682
[711] Kotlovi za paru, komponente; dijelovi	100	-100	55,83263	65,04526	100	100	100	-32,9243	38,15098	45,6	66,8	1,6853586	-0,329243
[292] Sirove biljne tvari, n.u.d.	95,54204	1,619348	-12,4075	31,65646	9,604145	45,6446	57,70924	64,81455	34,39707	35,4	32,4	-2,105197	1,4199829
[793] Brodovi, čamci i plutajući objekti	-62,0116	-21,3101	-64,16	14,20298	1,190153	74,6352	56,38652	59,73258	32,552492	-4,2	63,9	5,3256828	0,8003271
[851] Obuća	24,81116	-96,0026	-99,3409	-99,7088	-91,1693	-96,0408	-65,9986	30,30298	30,70927	-60,9	59,6	-4,327826	-0,315522
[691] Konstrukcije i dijelovi, n.u.d., željezo, čelik, alumi	86,22102	94,09889	77,47223	-87,1442	-19,5362	95,76589	96,18272	98,70177	27,597207	31,3	64,6	-0,476707	1,0306568
[731] Alati strojevi za obradu uklanjanjem materijala	100	100	-100	-100	-88,5607	95,5204	-84,391	21,56876	23,67289	-31,8	86,2	-6,212436	0,2258027
[874] Aparati za mjerenje, analiziranje i kontrolu, n.u.d.	-99,7579	46,53928	67,5375	16,97103	-69,8134	-74,4943	-80,0637	-80,8178	11,161805	-7,6	61,2	-0,319541	1,0848854

Izvor: UNCTADstat.

To su sve proizvodi kod kojih imamo komparativnu prednost nad SAD-om, ali i uvoz iz SAD-a unutar iste industrije, pa možemo očekivati povećanje izvoza za dio iznosa smanjenja carina i ostalih prepreka, ali će se povećati i uvoz ovih roba.

Pri tome zbog pozitivnog salda koji ima pozitivan trend (osobito posljednjih godina) možemo računati i na povećanje izvoza i jačanje komparativne prednosti u slijedećim proizvodima (uglavnom strojarske i metaloprerađivačke grane):

[728] Drugi strojevi za pojedine industrijske grane, n.u.d.; [695] Alati za uporabu u ruci ili u stroju; [793] Brodovi, čamci i plutajući objekti; [691] Konstrukcije i dijelovi, n.u.d., željezo, čelik, aluminij; te [851] Obuća. U tim sektorima također očekujemo povećanje izvoza veće od povećanja uvoza, što za sobom povlači rast proizvodnje, prihoda, te eventualno povećanje broja radnika i nadnica u tim sektorima. Osim ukidanja carina (koje su primjerice za obuću 30% u SAD) važno je i ukidanje necarinskih prepreka osobito Jones Act iz 1920 (za pomorski prijevoz i kabotažu), Foreign Dredging Act iz 1906. i Buy American Act iz 1933. kako bi takve robe mogle sudjelovati u javnoj nabavi u SAD-u.

Zbog negativnog salda s negativnim trendom (osobito posljednjih godina) imamo indikaciju trajnog gubitka komparativnih prednosti i jačanja negativnog salda (osobito nakon uspostave TTIP-a) u slijedećim proizvodima: [541] Lijekovi i farmaceutski proizvodi, osim 542 (saldo se promijenio iz suficita u deficit prodajom Plive); [514] Dušični spojevi; te [874] Aparati za mjerenje, analiziranje i kontrolu, n.u.d.

Tablica 3.1.4.3. Robe s IIT indeksom između -50 i 0 (komparativni nedostatak Hrvatske – komparativna prednost SAD-a)

	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	TOTAL	Prosjek	STD	Trend	2014/2012	
	1995-2014										1995-2014	1995-2014	1995-2014	promjena
[899] Razni gotovi proizvodi, n.u.d.	58,22923	14,25345	-37,785	-48,5055	-2,90263	-36,1685	-14,3445	-65,3325	-10,74989	-21,2	38,2	-4,816029	1,8063386	
[737] Strojevi za obradu metala (isključujući strjne alate	-100	-86,8857	57,1184	-94,1334	29,54466	82,79442	81,67767	90,69508	-11,23559	-14,2	68,4	6,6843104	1,095425	
[772] Uređaj za električnu struju; razvodne ploče, panel	-87,8402	-96,1884	8,094811	32,39252	6,894897	57,51205	55,1339	-12,0979	-11,69934	-32,7	51,7	7,4872829	-0,210355	
[112] Alkoholna pića	55,41096	13,86911	100	-16,1742	-36,9288	-9,60031	-12,8877	-42,9921	-11,84541	3,6	33,9	-3,000835	4,4781955	
[892] Tiskanice	-84,6497	28,55938	-47,8395	-48,7868	48,83278	72,45379	47,24879	31,65151	-12,81279	-20,6	47,4	3,846808	0,4368509	
[699] Proizvodi od osnovnog metala, n.u.d.	92,54173	-37,3044	0,044866	-37,9786	12,87374	12,01139	22,85105	-30,1818	-13,27522	0,5	52,2	-5,077116	-2,512762	
[778] Električni strojevi i uređaji, n.u.d.	17,24105	-99,3188	-67,6044	53,37123	12,47587	27,68476	28,50061	6,98218	-22,59877	-38,3	51,8	4,0699514	0,252203	
[792] Zrakoplovi i pripadajuća oprema; letjelice, itd	-98,7893	-14,2969	-77,4347	83,26047	99,79132	77,493	83,45828	97,55729	-24,92924	-20,0	82,0	8,6130835	1,2589176	
[713] Klipni motori s unutarnjim izgaranjem, dijelovi, n.u.	-92,9914	-70,1031	-39,1854	-70,6094	-75,0567	0,714876	47,94071	-95,6196	-26,34335	-45,8	50,0	-1,834752	-133,7569	
[894] Dječja kolica, igračke, igre i sportska oprema	-99,6617	19,86562	-21,7565	-96,1996	-92,5447	-64,6538	24,35204	43,68856	-26,8255	-32,8	65,8	0,4461963	-0,675731	
[741] Oprema za grijanje i hlađenje i dijelovi istih, n.u.d.	24,55478	-34,2161	-96,6456	-39,8875	14,19249	-73,0601	-12,9961	-62,6082	-43,3001	-49,5	47,5	-2,7376	0,8569404	
[871] Optički instrumenti i aparati, n.u.d.	-100	-100	-99,6367	-96,5654	-88,1361	-87,9301	-91,8545	-82,4232	-47,27654	-89,5	33,4	1,4489123	0,9373719	
[773] Oprema za distribuciju električne energije, n.u.d.	-97,7038	-92,5664	-6,95101	-73,6803	-1,79651	33,66758	6,619835	-51,0487	-49,34386	-43,3	46,4	1,3795732	-1,516258	

Izvor: UNCTADstat.

To su sve proizvodi kod kojih imamo komparativni nedostatak u odnosu na SAD, ali i izvozimo u SAD unutar iste industrije, pa možemo očekivati povećanje uvoza za dio iznosa smanjenja carina i ostalih prepreka, ali će se povećati i hrvatski izvoz ovih roba.

Pri tome, prema pozitivnom saldu, odnosno trendu salda možemo se nadati porastu komparativnih prednosti i porastu izvoza u slijedećim proizvodima: [737] Strojevi za obradu metala (isključujući strjne alate) i dijelovi; te [792] Zrakoplovi i pripadajuća oprema; letjelice, itd..

S druge strane, zbog negativnog salda ili zbog negativnog trenda salda svjedočimo gubitku komparativne prednosti i porastu uvoza osobito kod [112] Alkoholna pića.

Tablica 3.1.4.4. Robe s IIT indeksom između -100 i -50 (izraziti komparativni nedostatak Hrvatske – izrazita komparativna prednost SAD-a)

	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	TOTAL	Prosjek	STD	Trend	2014/2012
	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	promjena
[775] Kućanska oprema, električna ili ne, n.u.d.	-3,71901	-97,3087	-86,0943	-98,9354	-63,2093	-48,9854	-30,9362	-96,2855	-52,54732	-57,7	49,3	-2,540911	1,9655959
[721] Poljoprivredni strojevi (bez traktora) i dijelovi	-61,1692	68,66883	-34,1006	-69,8435	-92,3218	-48,4729	-81,2293	-89,5591	-59,69987	-30,6	59,1	-5,289726	1,8476119
[658] Gotovi proizvodi od tekstila, n.u.d.	18,22714	-13,5054	2,31497	-44,3277	-94,5037	-87,6055	-86,9349	-96,9341	-60,16056	-41,6	59,0	-4,851852	1,1064835
[122] Duhan, proizvedeni	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-62,45198	-71,9	53,7	-4,481967	1
[533] Pigmenti, boje, lakovi i srodni materijali	9,722231	-99,2859	-61,9848	-100	-78,4013	-94,0573	-85,38	-93,1661	-64,89246	-62,0	42,1	-4,962662	0,9905242
[742] Pumpe za tekućine	-77,783	-89,6574	-75,8089	0,673773	-85,3104	13,77385	-77,5616	-66,5451	-65,14838	-59,2	40,0	0,4373543	-4,831266
[598] Razni kemijski proizvodi, n.u.d.	91,05567	-99,9788	-96,375	-90,2836	-99,2321	-99,364	-98,195	-99,5573	-69,35056	-79,7	54,3	-4,82343	1,0019453
[291] Sirove životinjske tvari, n.u.d.	-100	-100	-50,8514	-8,33514	-100	-49,4748	-67,9251	-68,7023	-70,09777	-78,1	32,7	1,9770584	1,3886328
[421] Stabilne biljne masti i ulja, sirove rafinirane	-100	100	100	100	100	100	100	100	-70,78567	52,1	83,0	6,6350761	1
[747] Aparati za cjevovode, kotlove, spremnike, posude	-48,1323	-98,0694	-66,5916	-53,8827	-70,3044	-32,6813	-54,8172	-78,4047	-73,2531	-69,9	21,8	0,0647489	2,3990671
[554] Sapuni, za čišćenje i poliranje	-78,5053	-98,9401	-42,4863	11,5182	-52,9408	-100	-56,3679	-54,6861	-75,17539	-73,1	29,4	2,7628828	0,5468606
[635] Proizvodi od drva, n.u.d.	-91,8949	-74,8478	-45,9532	100	100	40,24019	30,65465	73,14634	-76,28505	-16,2	79,4	7,9269702	1,8177435
[748] Prijenosne osovine	-40,9131	-85,1781	-78,2388	-45,5959	21,15252	-56,757	-48,9072	-17,753	-76,4149	-54,5	48,3	1,8861199	0,3127897
[743] Pumpe (bez onih za tekućine), plinski kompresori	-93,61	-98,422	-76,7241	-66,4319	-61,7246	5,980299	-75,6863	-63,3622	-77,67376	-80,3	23,0	2,4995754	-10,59515
[811] Montažne zgrade	42,63691	#DIV/0!	-100	-100	-100	-100	#DIV/0!	#DIV/0!	-79,68024	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!
[776] Katodni ventilii i cijevi	-99,6888	-90,4672	-75,7219	-66,1605	-66,2926	-71,511	-84,7486	-83,0918	-80,80702	-80,6	19,5	2,053604	1,1619444
[621] Materijali od gume (pasta, ploče, listovi, itd)	-100	-99,3457	-99,7947	-45,0075	-9,37591	-65,9419	-81,7112	-28,8015	-82,06291	-85,6	26,2	2,9785221	0,43677
[774] Elektro-dijagnostički aparati za medicinske znanc	-100	-89,5906	-89,3311	-60,6844	-81,4511	-88,8119	-88,1014	-84,0027	-83,341	-84,2	14,3	0,9271943	0,9458498
[893] Artikli od plastičnih masa, n.u.d.	-78,0346	-96,4139	-16,7097	-79,0483	-75,4382	-99,0916	-93,94	-85,3324	-83,65169	-68,8	27,6	-0,898268	0,8611472
[697] Kućanski oprema osnovnog metala, n.u.d.	-18,8976	100	-89,3968	-98,8354	-94,9341	-84,1778	94,59543	-99,5063	-83,72134	-53,0	72,6	-0,189629	1,1820967
[898] Glazbeni instrumenti, dijelovi; zapisi, vrpce i slični	-95,4434	-89,4053	-95,0232	-93,5716	-96,8768	-85,2293	-90,9607	-72,7774	-83,98886	-85,3	16,4	0,6161745	0,853901
[571] Polimeri etilena, u primarnim oblicima	#DIV/0!	100	-100	-1,0389	-100	-100	-99,9292	-100	-84,32896	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	1
[582] Ploče, listovi, filmovi, folije i trake, od plastičnih m	-58,8509	-32,2521	-99,2672	-99,8496	-100	-97,3356	-92,9121	-96,0074	-84,51492	-83,4	20,4	-1,670783	0,9863545
[791] Željeznička vozila i pripadajuća oprema	-100	-100	-40,209	-99,7019	-98,5676	-81,1834	-71,3269	-99,997	-84,6106	-81,5	37,5	0,6885759	1,231742
[061] Šećera, melasa i med	100	100	-53,9924	-89,2154	-92,4187	-91,134	-92,6899	-92,1936	-85,46049	-0,7	80,3	-1,065263	1,0116269
[553] Kozmetički pripravci (osim sapuna)	-37,9826	-55,2333	-71,3872	-97,1582	-91,4942	-97,8719	-77,6836	-81,8053	-87,16644	-79,3	25,1	-2,060042	0,8358412
[744] Oprema za mehaničko rukovanje, i dijelovi, n.u.d.	-85,0653	-61,6688	-97,2263	-56,8705	-99,8689	-57,46813	-78,7495	-87,8046	-87,44325	-75,3	39,5	0,6146101	-1,527893
[845] Proizvodi od odevne, tekstilnih tkanina, n.u.d.	-71,8408	-29,5831	-97,9912	-95,8469	-93,0058	-92,9557	-22,6727	39,9356	-87,74992	-76,7	35,0	1,9219652	-0,42962
[745] Drugi ne-električni strojevi, alati i mehanički apar	-81,7842	-99,6414	-93,2815	-98,4733	-82,5558	-82,8902	-45,2071	-48,0945	-88,79847	-86,8	17,3	1,1013637	0,5802191
[335] Preostali naftni derivati, n.u.d.,	-100	#DIV/0!	-100	-100	-100	-100	-93,5134	-36,796	99,37196	-88,8643	#DIV/0!	#DIV/0!	-1,062649
[782] Motorna vozila za prijevoz robe, posebna namjena	-100	-99,9196	#DIV/0!	-100	-100	-100	-100	#DIV/0!	-89,07961	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!
[872] Medicinski instrumenti i aparati, n.u.d., itd	-85,3167	-80,7639	-74,5563	-99,6041	-98,1848	-98,6748	-91,3278	-91,8954	-89,23855	-85,5	13,4	-1,281371	0,9312952
[759] Dijelovi, pribor za strojeve iz skupine 751, 752	-99,2529	-98,8062	-86,5414	-99,0863	-87,2546	-76,5897	-98,9608	-94,2188	-89,29192	-89,0	19,7	0,9651551	1,2301759
[034] Rbe, svjež, rashlađene ili smrznute	#DIV/0!	100	-100	-82,3009	-100	-74,4834	-52,6458	-18,1257	-89,3856	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	0,2433522
[752] Strojevi za automatsku obradu podataka, n.u.d.	-99,6319	-96,4262	-79,9536	-92,9597	-91,5826	-65,8849	-88,8192	-84,9488	-89,39737	-89,6	11,8	0,9434925	1,2893525
[591] Insekticidi i glični proizvodi, za maloprodaju	16,34996	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-91,3079	-90,1	29,9	-2,081696	1
[675] Valjani proizvodi legiranog čelika	#DIV/0!	#DIV/0!	-96,7998	-100	-81,7387	-91,8191	-99,9041	-78,37	-93,54099	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	0,8535265
[764] Telekomunikacijska oprema, n.u.d.; i dijelovi, n.u	-98,9594	-95,8714	-98,0383	-87,1585	-93,9072	-90,5371	-85,1345	-95,1299	-93,57022	-91,6	12,7	-0,249905	1,0507279
[641] Papir i karton	-100	87,99329	-100	-100	-100	-100	-99,9731	-100	-93,75212	-74,1	58,7	-2,939042	1
[723] Postrojenja i oprema za građevnu	-100	-99,8383	-99,9166	-98,9919	-99,7239	-67,1331	-57,8539	-68,2742	-93,94881	-90,2	18,7	1,3599117	1,0169969
[781] Motorna vozila za prijevoz osoba	-100	-80,8098	-97,5674	-92,4906	-97,8787	-92,5952	-92,1928	-91,9178	-94,48197	-91,5	9,9	-0,052391	0,9926844
[751] Uredski strojevi	-96,6201	-100	-100	-45,706	-91,3622	-52,2706	-26,9897	-58,5327	-94,55926	-88,3	22,0	2,569391	1,1198021
[785] Motori i bicikli	-100	-82,9358	-100	-97,5364	-99,5556	-93,1672	-72,7919	-64,7053	-94,97708	-93,8	10,0	0,8238218	0,6945078
[522] Anorganski kemijski elementi, oksidi i halogene s	-100	100	100	-100	-100	-91,24	-77,4259	-100	-94,99663	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	1,2915583
[726] Strojevi za tisak i uvezivanje knjiga, i njihovih dijel	-100	-5,6292	-93,5715	-100	-100	-94,5724	-100	-99,9272	-95,00445	-81,3	39,1	-1,518389	1,056621
[881] Fotografski aparati i oprema, n.u.d.	-100	-100	-98,2541	-99,7048	-96,3815	-62,5153	38,18137	-100	-95,20967	-88,9	30,7	2,0908157	1,5996079
[431] Životinjska ili biljna ulja i masti, prerađeni, n.u.d.;	#DIV/0!	100	100	57,91807	-99,388	-100	#DIV/0!	#DIV/0!	-95,45057	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!
[592] Starče, gluten pšenice; Bjelančevinaste tvari; ljev	-90,3738	-89,6448	-98,8139	-92,4281	-94,3225	-80,1592	-68,3874	-71,4428	-96,14696	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	0,891261
[278] Drugi sirovi minerali	-87,1239	-67,0818	-98,0617	-93,613	-95,9831	-98,6339	-97,4877	-95,7769	-96,28065	-89,3	20,1	-1,14869	0,9710348
[044] Kukuruz, unmlled	-100	-100	-59,6068	-100	-100	-100	-100	-100	-96,39989	-78,0	60,0	-0,571133	1
[211] Kože i krzna (osim krzno), sirovo	-100	#DIV/0!	-100	-100	-100	-97,815	-89,9908	-65,3061	-96,43627	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	0,6676492
[575] Druga plastika, u primarnim oblicima	-65,9458	-99,4113	-100	-100	-100	-99,5842	-96,959	-99,3727	-96,61063	-95,8	9,2	-0,626409	0,9978761
[884] Optička roba, n.u.d.	-95,2392	-90,0625	-99,5174	-95,2228	-99,6897	-92,7205	-92,9058	-77,5903	-96,70897	-95,8	5,8	0,2992174	0,836819
[593] Eksploziv i pirotehnički proizvodi	#DIV/0!	-100	-100	-100	#DIV/0!	-100	-100	-99,8867	-96,96265	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	0,9988666
[523] Metalne soli i peroksidi, anorganskih kiselina	-100	100	#DIV/0!	100	-88,9052	-48,0736	-76,4951	-60,912	-97,11093	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	1,267058
[597] Pripremljeni aditivi za mineralna ulja; podmazivači	-100	-4,11911	-100	-100	-96,8191	-100	-84,226	-99,9601	-97,15182	-93,6	20,8	-0,430115	0,9996007
[784] Dijelovi i pribor za vozila za 722, 781, 782, 783	-89,1413	-93,9271	-99,7502	-98,4455	-99,7071	-95,4245	-96,553	-98,6993	-97,33261	-94,2	7,6	-0,841897	1,0343189
[682] Bakar	-47,5576	-100	53,18976	-100	-99,6653	-100	100	80,18476	-97,68531	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	-0,801848
[895] Uredski i pišački pribor, n.u.d.	-100	-100	-99,3156	-100	-100	-30,356	-93,0914	-99,5952	-97,84203	-91,7	18,4	1,0121685	3,2809059
[583] Monofilamenti, od plastičnih masa, presjek> 1mm	#DIV/0!	-100	-100	-100	-98,4433	-96,2136	-77,0515	-100	-98,07058	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	1,039354
[057] Voće i orašasti plodovi, svjež ili suhi	-100	-100	-96,2083	-99,0505	-98,2037	-99,35	-98,9734	-99,6065	-98,29475	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	1,0025819
[727] Strojevi za preradu hrane (osim za kućanstvo)	-90,7425	-100	-94,3514	-100	-100	-100	-100	-100	-99,69206	-99,3	2,3	-0,128002	1
[036] Rakovi, mekušci i vodeni beskrležnjaci	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	1
[251] Celuloza i papirni otpad	-100	#DIV/0!	#DIV/0!	-100	-100	-100	-100	-100	-100	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	1
[267] Drugi umjetna vlakna pogodna za prederenje	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	-100	-100	-100	#DIV/0!	-100	-100	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	1
[321] Ugljen, u prahu ili ne, ne nagomilani	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	1
[511] Ugljikovodici, n.u.d., i halogenirani, nitr. derivata	-100	#DIV/0!	-100	#DIV/0!	-100	-100	-100	-100	-100	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!	#DIV/0!
[722] Traktori (osim onih 71.414 i 74.415)	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100,0	0,0	0	0

Izvor: UNCTADstat.

To su sve proizvodi kod kojih imamo izraziti komparativni nedostatak u odnosu na SAD, pa možemo očekivati povećanje uvoza iz SAD-a za iznos smanjenja carina i ostalih prepreka. To za sobom povlači pad proizvodnje, prihoda, te eventualno smanjenje broja radnika i nadnica u tim sektorima.

3.1.5. Utjecaj TTIP-a na poljoprivredno-prehrambeni sektor

Na obje strane i u EU i u SAD nalazi se produktivna i jaka poljoprivreda, proizvodnja hrane, te prehrambeno-prerađivačka industrija s vrlo visokim standardima kvalitete, zdravstvene ispravnosti, sigurnosti i kontrole proizvodnje i proizvoda, te zaštitom proizvodnje, pa je iz tih razloga sektor proizvodnje hrane u pregovorima vrlo značajan, javnost je osjetljiva na pitanja povezana sa standardima sigurnosti i kvalitete hrane te tradicionalnim načinima proizvodnje i zaštite zemljopisnog podrijetla, a u pregovorima su i dalje otvorena brojna osjetljiva politička pitanja.

EU28 ima trgovinski suficit sa SAD-om u poljoprivrednim dobrima od otprilike 6 milijardi eura. Sve do 1999. godine EU je imao deficit. Od 1992. godine izvoz prerađenih poljoprivrednih dobara iz EU-a u SAD raste vrlo dinamično, dok uvoz iz SAD-a raste vrlo polagano. Vanjskotrgovinska razmjena između EU-a i SAD-a u ovom sektoru nije jako velika te ne čini značajan udio u izvozu i uvozu poljoprivrednih dobara obje strane. Iz SAD-a dolazi 10% uvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u EU, a na SAD otpada 13% EU-ova izvoza tih proizvoda.

Najznačajniji proizvodi u izvozu jesu jaka alkoholna pića s 20% udjela u izvozu, vina sa 17% udjela, pivo sa 7%, sirevi s 5%, voda i sokovi s 5%, maslinovo ulje, prerađevine od povrća i voća, tjestenina, čokolada i ostali konditorski proizvodi te sladoledi itd.

Najznačajniji proizvodi koji se uvoze iz SAD-a na tržište EU-a jesu tropsko voće i povrće, košunjčavo voće, posebno bademi, s udjelom od 19% u ukupnom uvozu, soja sa 16%, alkoholna pića sa 7%, razni prerađeni prehrambeni proizvodi s 5%, uljane pogače, vino, sirovi duhan, hrana za životinje, razne bjelančevinaste tvari i modificirani škrob, pšenica itd.

Transatlantska trgovina u poljoprivrednom sektoru znatno je pogođena trgovinskim preprekama³¹. Gledajući dosadašnju trgovinu, uvoz robe u EU iz SAD-a podliježe višim carinama nego u obratnom slučaju.

Carinske prepreke koje utječu na transatlantsku trgovinu značajno su se smanjile posljednjih desetljeća, ali su i dalje prisutne, i u bilateralnoj poljoprivrednoj trgovini prosječno su iznosile 6,6% u SAD-u i 12,8% u EU-u.³²

Za razliku od toga, prosječne industrijske pristojbe iznosile su 1,7% u SAD-u i 2,3% u EU-u.

Te brojke, preuzete iz baze podataka MACMap koju su zajednički razvili CEPII i Međunarodni trgovinski centar (ITC), temelje se na bilateralnim carinskim tarifama i uključuju carinske povlastice, carinsku stopu kvote (TRQs) i prosječna carina za sve carine koje nisu ad-valorem carine.

³¹ Izvor podataka za carine i NTB je Europska komisija, Trade Market Access Database.

³² Fontagné, Gourdon i Jean (2013.)

Sektori koji su bili najjače pogođeni uvoznim carinama za uvoz u SAD jesu: duhan (prosječna zaštita 21,8%), mliječni proizvodi (20,2%) i šećer (18,7%).

Ostali poljoprivredni sektori mnogo su manje pogođeni sa stopom zaštite nižom od 10% i to: ostali prehrambeni proizvodi (9,4%), prehrambeni proizvodi od povrća (7,6%) i proizvodi na bazi žitarica (5,8%). Naposljetku, zaštita na povrću i mesu niže su od 5% (4,8% odnosno 4,7%).

Carine koje EU primjenjuje na svoj poljoprivredni uvoz iz SAD-a puno su veće od američkih carina. Zaštita na mesu i mliječnim proizvodima viša je od 40% (45,1% za meso i 42,0% za mliječne proizvode). Zaštita na šećer (24,3%) i duhan (22,4%) neznatno je viša od stope koju primjenjuje SAD. Prehrambeni proizvodi također podliježu značajnim carinama: prehrambeni proizvodi s mesom (19,5%), pripravci s povrćem (18,4%), pripravci na bazi žitarica (8,5%). Neki drugi američki proizvodi također podliježu značajnim carinama na granicama EU-a: povrće (10,6%), ulja i masti (8,5%), žitarice (6,7%), pića i alkohol (6,6%) te kava i čaj (6,5%).

Na trgovinu poljoprivredno-prehrambenim proizvodima i njezin volumen posebno negativno utječu mnogobrojne necarinske mjere. Kvantitativni učinak tih mjera podjednak je za uvoz EU-a iz SAD-a i obratno. Za međunarodnu razmjenu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda najznačajnije su SPS mjere (sanitarne i fitosanitarne mjere) koje služe za zaštitu zdravlja ljudi, biljaka i životinja kao i okoliša, biljnog i životinjskog svijeta te za osiguranje sigurnosti ljudi. Kod poljoprivredno-prehrambenih proizvoda situacija je takva da ne postoji proizvod na koji se ne primjenjuju neki dodatni regulatorni zahtjevi u EU-u, dok se u SAD-u to odnosi na 98% proizvoda. EU ima snažan interes za ukidanje regulatornih prepreka koje njihove proizvođače čine manje konkurentnim, a koje su naročito prisutne u nekim sektorima (npr. kod mliječnih proizvoda) ili koje podrazumijevaju značajne troškove prilagodbe za izvoznike iz EU-a (npr. inspekcijski postupci za svježe proizvode i mesne pripravke, obveze poslovanja preko posrednika u sektoru vina itd.), pa se u tim sektorima može očekivati pozitivan utjecaj na trgovinu i koristi ako TTIP pomogne u donošenju sporazuma o jednakosti u zakonodavstvu o SPS-u.

EU može očekivati više dobitaka od TTIP-a u necarinskom području nego od smanjenja američkih carina. Američke carine ionako su niske, a visoke su carine koncentrirane u nekoliko sektora, kao što su mliječni proizvodi i šećer. Kod većine proizvoda poljoprivredni sektor SAD-a vrlo je konkurentan. Tijekom posljednjeg desetljeća EU je izgubio međunarodne tržišne udjele poljoprivrednih proizvoda, dok je obujam poljoprivrednog izvoza SAD-a ostao isti. U nekim područjima, kao što su šećer ili govedina,

EU se od jednog od najvećih izvoznika doveo u poziciju jednog od najvećih uvoznika u roku od pet godina, što je uglavnom posljedica smanjenja izvoznih poticaja u EU.

Najveći trgovinski potencijali za izvoz iz EU-a i SAD-a imaju sljedeći sektori: meso i proizvodi od mesa, uljarice, žitarice, povrće i voće, šećer i biljna vlakna, biodizel. Prilike su značajne i u sektoru prerađene hrane, naročito pića. Kod izvoza iz SAD-a u EU to su sljedeći sektori: mlijeko i mliječni proizvodi, proizvodi od mesa, šećer.

3.1.5.1. Mlijeko

EU ima snažnu industriju mliječnih proizvoda. Nedavne reforme, ukidanje mliječnih kvota i ruski embargo dovele su do snažnog pada cijene mlijeka. Mliječni proizvodi iz EU-a podliježu visokim carinama koje ograničavaju njihov ulazak na američko tržište, a povlašteni pristup pod TTIP-om mogao bi osigurati troškovnu prednost u odnosu na konkurente, kao što su Novi Zeland i Argentina. Nedavno sklapanje Sporazuma o slobodnoj trgovini (CETA, *Comprehensive Economic Trade Agreement*) između EU-a i Kanade zajedno sa Sjevernoameričkim sporazumom o slobodnoj trgovini (NAFTA, *North American Free Trade Agreement*) može dovesti do još globaliziranijeg tržišta u kojem će industrija iz EU-a imati veće mogućnosti iako je liberalizacija trgovine mliječnih proizvoda ograničena i CETA-om i NAFTA-om. Uvjeti koji bi rezultirali većim izvozom iz EU-a na tržište SAD-a jest ukidanje carina, ali i uklanjanje necarinskih prepreka koje trenutačno stvaraju značajne prepreke za europske proizvode. Uvoz pasteriziranog mlijeka i mliječnih proizvoda („ocjena”) suočen je s administrativnim preprekama, npr. ti proizvodi moraju potjecati iz objekata na posebnom popisu ili se mora dokazati da zadovoljavaju američka pravila i sl. U praksi je mogućnost ulaska na tržište SAD-a za izvoznike iz EU-a vrlo mala jer nijedna savezna država ne prihvaća zahtjeve iz stranih poduzeća ili država. Europska komisija više se puta žalila na protekcionističke mjere. TTIP bi morao riješiti takve vrste ograničenja.

3.1.5.2. Meso

EU najvjerojatnije neće biti dovoljno konkurentan za izvoz velikih količina govedine i ostalih mesnih proizvoda u SAD. Međutim, koristi od lakšeg pristupa tržištu morali bi imati proizvođači mesnih specijaliteta i mesnih pripravaka. Ni u ovom slučaju smanjenje u američkim carinama neće biti dovoljno s obzirom na znatne necarinske mjere s kojima se suočavaju izvoznici iz EU-a. Prodaja govedine iz EU-a u SAD-u sada je uvelike ograničena zbog straha od govede spongiformne encefalopatije (BSE ili kravlje ludilo). Kako bi pokazalo da su SAD spremne otvoriti svoje tržište, osim dijaloga o TTIP-u, američko ministarstvo poljoprivrede dopustilo je uvoz govedine iz zemalja koje je Svjetska organizacija za zdravlje životinja označila da predstavljaju zanemariv rizik od BSE-a. No, izvoznici iz EU-a još su

uvijek jako daleko od mogućnosti izvoza mesa u SAD. Oni moraju osigurati dokaze da njihovi nacionalni sustavi kontrole za obradu govedine pružaju „ekvivalentnu” razinu zaštite kada je u pitanju ljudsko zdravlje. Administrativni teret za ovaj sektor izrazito je opterećujući i velika prepreka izvozu.

3.1.5.3. Vino i alkohol

Vina i jaka alkoholna pića najznačajniji su izvozni proizvodi iz EU-a i proizvodi koji su najviše zaslužni za poljoprivredni trgovinski suficit EU-a s SAD-om. SAD je vodeće izvozno tržište za pića iz EU-a i predstavlja 24% ukupnog volumena izvoza i 28% ukupne vrijednosti izvoza u 2012. godini. Taj izvoz posebno je značajan za Francusku (1,3 milijardi dolara), Italiju (1,2 milijardi dolara) i Španjolsku (0,3 milijardi dolara). Međutim, izvoz vina iz EU-a u SAD podliježe carinama i porezima koje izvoznici smatraju diskriminirajućima. Vino uvezeno u SAD podliježe porezu na količinu alkohola u piću (*gallonage tax*), odnosno nameću se različita porezna opterećenjima ovisno o razini alkohola u vinu. Nasuprot tome, veliki broj američkih proizvođača (na primjer oni koji proizvode manje od 125 000 boca) imaju velike porezne olakšice. Osim toga, fiskalne mjere i trošarine na vina naplaćuju se na državnoj razini, dok istovremeno savezne države lokalnim proizvođačima osiguravaju porezne olakšice. Te olakšice nisu namijenjene vinima iz EU-a.

3.1.5.4. Šećer

Kod šećera je situacija izrazito složena, pa EU i SAD oprezno procjenjuju svoju poziciju te prednosti i nedostatke u promjenama vanjskotrgovinskih uvjeta kod šećera. EU i SAD veliki su proizvođači šećera pa je bilo naznaka da će se tražiti isključivanje šećera iz TTIP-a. Mogućnost da EU izvozi velike količine šećera u SAD nije sigurna i znatno ovisi o svjetskim cijenama. Sektor šećera u EU-u prošao je kroz značajnu reformu. Snažna konsolidacija sektora koja je pratila reformu iz 2006. godine povećala je konkurentnost. Došlo je i do velikih tehnoloških promjena što je dovelo do povećanih prinosa usjeva repe. Tijekom posljednjih godina bilo je mnogo razdoblja u kojima je cijena šećera bila niža u EU-u nego u SAD-u. Ako cijene na svjetskim tržištima ostanu visoke i trgovina bude liberalizirana, bilo bi moguće da proizvođači iz EU-a nađu tržište u SAD-u. Iako postoje mogućnosti da šećer iz EU-a uđe na tržište SAD-a pod određenim cjenovnim uvjetima, situacija bi bila drugačija u slučaju promjene cijena i tečaja. SAD progresivno otvara svoje tržište šećera proizvođačima proizvoda od šećerne trske. Do sada je trgovina uglavnom liberalizirana s Meksikom i karipskim zemljama (one podliježu kvotama) i ti su izvori za sada mogli dostavljati samo određene količine šećera. Ipak, na duge staze ne treba zaboraviti da šećer iz trske ima znatne cjenovne prednosti nad šećerom iz repe i ako SAD otvori svoje tržište dodatnoj konkurenciji, EU bi se mogla susresti s velikom konkurencijom zemalja koje jeftino proizvode šećer iz

trske. EU i SAD dozvolile su povlašteni pristup pojedinim državama proizvođačima šećera od repe. Ipak, nekoliko američkih sporazuma o slobodnoj trgovini koji uključuju šećer imaju sigurnosnu klauzulu koja specificira da zemlja partner može izvoziti u SAD samo razliku između svoje proizvodnje i vlastite potrošnje. Za razliku od toga, EU-ovi sporazumi sa zemljama u razvoju najčešće im dopuštaju da izvoze svoju cijelu proizvodnju šećera u EU i da ga uvoze za svoju potrošnju od proizvođača s niskim troškovima. Ipak, u scenariju slobodne trgovine trebala bi se uzeti u obzir mogućnost zamjene s povezanim proizvodima, posebno etanolom i sirovim šećerom kojeg se mora preraditi. U slučaju trgovinske liberalizacije povećanje izvoza šećera iz EU-a u SAD moglo bi ići ruku pod ruku s dodatnim uvozom šećera i repe, etanola ili visoko šećernih kukuruznih sirupa u EU.

3.1.5.5. Maslinovo ulje

EU snabdijeva više od 95% američke potrošnje maslinovog ulja, što ukazuje na to da je tržište uglavnom otvoreno izvoznici iz EU-a. S takvom razinom izvoza jako je malo dodatnih koristi koje bi mogle proizaći iz TTIP-a. Ipak, proizvođači iz EU-a žale se na troškove koji se stvaraju jer moraju poslovati s lokalnim posrednicima da bi došli do lokalnih prodavača, što je problem koji je već spomenut u slučaju vina. Također, proizvođači iz EU-a vrlo su zabrinuti zbog vladinih najava da će revidirati klasifikaciju različitih kvaliteta ulja što bi moglo dovesti do razlike u kvalitativnim standardima između ulja koja se koriste međunarodno i rezultirati mogućim padom vrijednosti proizvoda iz EU-a. U američkom sektoru proizvodnje (vrlo malen, ali brzošireći) smatra se da postoji značajna razina prevare u izvozu maslinovog ulja iz EU-a u SAD, npr. krivo označena ulja, ulja niže klase nego što se prikazuje ili čije porijeklo ustvari nije iz EU-a nego iz sjeverne Afrike pod krivotvorenim nazivljem. Pripadnici tog sektora pritišću saveznu vladu da više ispituje uvezene sorte što bi moglo dovesti do novih oblika administrativnih zakona koje bi bilo lakše kontrolirati pod TTIP-om negoli bez njega. Značaj sadašnjeg tržišta za proizvode sa zemljopisnom oznakom u SAD-u vrlo je velik. Npr. više od polovice francuskog poljoprivrednog izvoza u SAD jest vino i pivo (1,4 milijarde USD), a slijedi ih sir (166 milijuna USD). Vino i sir proizvodi su koji su najčešće zaštićeni zemljopisnom oznakom. Ipak, činjenica da se sir i mesni proizvodi koji ne potječu iz EU-a mogu prodavati u SAD-u pod EU zaštićenom zemljopisnom oznakom predstavlja veliki problem za proizvođače iz EU-a.

3.1.5.6. Geografski zaštićeni proizvodi

Unatoč sporazumu iz 2006. godine o vinu i alkoholnim pićima SAD još uvijek smatra velik broj vina iz EU-a polugeneričkima. Bilateralni pregovori nisu do sada uspjeli donijeti napredak u pogledu polugeneričkih naziva. Proizvođači vina, sira i šunke smatraju da snažnija zaštita zemljopisne oznake pod TTIP-om može dovesti do povećanja izvoza.

Uzimajući u obzir vanjskotrgovinske tijekomove roba, utjecaj carina i necarinske mjere, stručni tim Odbora za poljoprivredu Europskog parlamenta izradio je više mogućih scenarija o tome na koji bi način i pod kojim pretpostavkama TTIP mogao utjecati na trgovinu između EU-a i SAD-a.

Pod pretpostavkom ukidanja 25% necarinskih davanja te potpunog ukidanja carina došlo bi do povećanja transatlantske trgovine za 40%.³³ U sektoru poljoprivredno-prehrambenih proizvoda taj utjecaj procjenjuje se još snažnijim s većim stopama rasta. Tako se predviđa da bi izvoz iz EU-a u SAD porastao za 60%, a uvoz iz SAD-a u EU za čak 120% do 2025. godine. Studija sugerira da bi najveći potencijal rasta imali sektori crvenog mesa, šećera, bijelog mesa i sektor mlijeka. Ti sektori rasli bi po vrlo velikim stopama, ali bi izvoz iz SAD-a u EU bio znatno dinamičniji.

3.1.5.7. Utjecaj TTIP-a na hrvatski poljoprivredno-prehrambeni sektor

Hrvatska proizvodnja hrane, poljoprivreda i prehrambena industrija ulaskom u EU doživjeli su kumulativni šok promjene trgovinskih uvjeta sa svojim glavnim trgovinskim partnerima, zemljama EU-a i zemljama CEFTA-e. Proizvođači su uskladili svoje poslovanje s EU standardima u pogledu osiguranje kvalitete proizvoda i zahtijeva osiguranja higijenskih i drugih sigurnosnih uvjeta za objekte za proizvodnju hrane te svih tehničkih standarda. Ali utjecaj promjene carinskih tarifa naročito potpuno ukidanje carinske zaštite koju je primjenjivala Hrvatska prije ulaska u EU, na uvoz poljoprivredno prehrambenih proizvoda iz EU koji je bio relativno visok, doveli su do znatnog poremećaja u vanjskotrgovinskoj razmjeni i snažnog rasta uvoza poljoprivredno prehrambenih proizvoda.

Vrijednost poljoprivredne proizvodnje počela je snažno padati, a poljoprivredni proizvođači koji su se našli na jedinstvenom tržištu u konkurenciji sa snažnim europskim poljoprivrednim sektorom počeli su stvarati gubitke i masovno odustajati od proizvodnje. Sama primjena ZPP-a (zajedničke poljoprivredne politike) bila je vrlo komplicirana i za proizvođače i za administraciju. Tek nakon dvije godine od ulaska u EU ovaj se sektor počeo stabilizirati, izvoz na tržište EU-a snažno raste te su pojedini sektori počeli ostvarivati koristi od ulaska na veliko zajedničko tržište uz primjenu ZPP-a i korištenje fondova EU-a.

Trgovinski odnosi između SAD-a i Hrvatske nisu u tolikoj mjeri značajni za gospodarstvo RH i nemaju tako važan utjecaj na gospodarstvo kao što su to odnosi s EU-om. Značaj SAD-a u

³³ Studija Europskog parlamenta „Risk and opportunities for the EU agri-food sector in a possible EU-US agreement”, Bruxelles, srpanj, 2014., <http://www.europarl.europa.eu/studies>.

vanjskotrgovinskoj razmjeni poljoprivredno-prehrambenih proizvoda vrlo je mali te čini samo 1,8% ukupne poljoprivredne razmjene RH. SAD je Hrvatskoj u izvozu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda tek 12. trgovinski partner, a nije ni među prvih 20 zemalja iz kojih Hrvatska uvozi hranu. U 2014. godini Republika Hrvatska izvezla je poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u vrijednosti od 1,34 milijarde eura, što predstavlja rast od 10,9% u odnosu na prethodnu godinu. U vanjskotrgovinskoj razmjeni poljoprivredno-prehrambenog sektora Hrvatske i SAD-a, Hrvatska je u 2014. godini ostvarila trgovinski suficit od 65 mil. eura (oko 500 mil. kuna ili 86 milijuna američkih dolara).

U zadnjih desetak godina vanjskotrgovinska razmjena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda između SAD-a i RH ima kontinuirani rast. Do ulaska RH u EU bio je zamjetno snažniji rast uvoza iz SAD-a da bi se nakon ulaska RH u EU taj trend promijenio. Tako je u 2013. i 2014. godini došlo do značajnijeg rasta izvoza iz RH u SAD i pada uvoza. Izvoz je sa 17,4 milijuna eura u 2012. godini narastao na 19,7 milijuna eura u 2013. i 22,9 milijuna eura u 2014. godini. Istovremeno uvoz tih proizvoda iz SAD-a pada s 23 milijuna eura u 2012. godini na 15,5 milijuna eura u 2013. godini i 16,2 milijuna eura u 2014. godini. Iz RH u SAD izvoze se mnogobrojni proizvodi i sirovine i prerađeni proizvodi. Od neprerađenih proizvoda tu su najviše prisutni: začini, ljekovito i aromatično bilje, tartufi (svježi i prerađeni) i druge gljive, tune i sušeno voće. Od prerađevina najznačajniji su izvozni proizvodi su životinjska hrana, umaci, pekmezi i džemovi, izvorske i mineralne vode, juhe, alkoholni napici, čokolada i čokoladni proizvodi, vina.

TABLICA 3.1.5.1. Poljoprivredno-prehrambeni izvoz Hrvatske u SAD po proizvodima

Rang	Proizvod	HS 6 kod	Vrijedn. (mil. €)	Kumulativni udio u ukupnom izvozu sirovih poljoprivrednih proizvoda	Vrijednost (u eurima) po jedinici
1	Začini	91099	0,67	43%	0,94
2	Biljke i dijelovi, farmaceutika, parfemi, insekticidi	12119	0,39	68%	1,52
3	Tartufi, svježi ili rashlađeni	70952	0,29	87%	n.a.
4	Gljive, svježe ili rashlađene	70951	0,05	90%	n.a.
5	Tuna, svježa ili rashlađena, cijela	30239	0,05	93%	0,95
6	Voće, sušeno	81340	0,02	94%	0,72
7	Kitova kost, rogovi, slični neobrađeni ili jednostavno pripremljeni proizvodi	50790	0,02	95%	n.a.

8	Životinjski proizvodi i domaće životinjske lešine (nehranidbeni proizvodi)	51199	0,01	96%	n.a.
9	Paprika ili feferon, sušeno, smrvljeno ili zgnječeno	90420	0,01	97%	1,25
10	Med, prirodni	40900	0,01	97%	1,55
Najvažniji izvozni proizvodi, prerađeni poljoprivredni proizvodi					
1	Pripravci od životinjske hrane	230990	2,91	19%	n.a.
2	Umaci, mješoviti začini	210390	2,27	35%	1,28
3	Džemovi, voćni želei, pirei i paste, isključujući citrus	200799	1,30	43%	1,82
4	Led, snijeg i pitka voda	220190	1,11	51%	n.a.
5	Juhe i njezini preparati	210410	0,98	57%	1,49
6	Alkoholni likeri	220890	0,64	62%	1,95
7	Čokolada, preparati kaka, blok/komad/pločica, nepunjena	180632	0,49	65%	1,00
8	Vina od voća	220421	0,45	68%	2,07
9	Pripravci od čokolade/kaka	180690	0,42	71%	0,96
10	Mineralne vode, nezaslađene i bez umjetnog okusa	220110	0,33	73%	2,53

Izvor: DZS

Od poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda koji se uvoze iz SAD-a u RH trebali bi posebno spomenuti: bademe (svježi ili sušeni), pistacio, kikiriki, orahe, razno drugo voće, suncokretove sjemenke i hmelj. a od prerađevina razne pripravke od hrane, viski i rum, smrznute haringe i druge ribe, hranu za životinje, svinjsko meso.

Tablica 3.1.5.2. Poljoprivredno-prehrambeni uvoz Hrvatske iz SAD-a po proizvodima

Najvažniji uvozni proizvodi, osnovni poljoprivredni proizvodi					
Rang	Proizvod	HS 6 kod	Vrijedn. (mil. €)	Kumulativni udio u ukupnom izvozu sirovih poljoprivrednih proizvoda	Vrijednost (u eurima) po jedinici
1	Bademi, svježi ili sušeni, s ljuskom	80212	3,94	53%	0,97
2	Haringa, svježa ili rashlađena, cijela	30240	0,54	60%	1,01
3	Pistacio, svjež ili sušen	80250	0,45	66%	1,01
4	Kikiriki u ljusci, nepržen ili kuhan	120220	0,44	72%	0,81

5	Voće, sušeno	81340	0,40	77%	1,37
6	Lišće, granje, za bukete itd. - svježe	60491	0,21	80%	N/D
7	Sjemenke suncokreta	120600	0,21	83%	3,26
8	Sjemenje, povrće, za sjetvu	81340	0,15	85%	2,20
9	Hmelj, mljeven, u prašku ili peletirane	60491	0,11	86%	2,69
10	Orasi, svježi ili sušeni, u ljusci	120600	0,11	88%	0,96
Najvažnija uvozna proizvodi, prerađeni poljoprivredni proizvodi					
1	Pripravci od hrane	210690	6,41	39%	N/D
2	Viskiji	220830	2,22	52%	1,30
3	Haringe, smrznute, cijele	30350	1,27	60%	0,86
4	Naresci svinje, smrznuti	20329	0,59	64%	0,78
5	Sipa, lignja, smrznuta, sušena, posoljena ili u salamuri	30749	0,57	67%	0,55
6	Voće, jestivo bilje pripravljeno	200899	0,54	70%	1,31
7	Pseća ili mačja hrana (maloprodaja)	230910	0,49	73%	1,51
8	Orašasti plodovi, sjemenke i miješano, pripravljeno	200819	0,46	76%	1,70
9	Rum	220840	0,33	78%	1,55
10	Sardine	30371	0,28	80%	0,86

Izvor: DZS

Analizirajući proizvode koji se izvoze u SAD te kontinuitet tog izvoza u prethodnih pet godina, jasno je da Hrvatska ima veći potencijal za izvoz u nekoliko kategorija i to naročito u: proizvodima na bazi ribe, tune, proizvodima od kakaa, proizvodima od žitarica, brašna, škroba ili mlijeka, proizvodima od povrća i voća, vina i jakih alkoholnih pića te raznih prehrambenih proizvoda te proizvoda za hranu za životinje. Kod tih proizvoda došlo je do rasta u posljednjim godinama ili je izvoz kontinuiran. Ulaskom Hrvatske u EU u nekim kategorijama došlo je do značajnijeg izvoza, napose u proizvodima od povrća i voća te hrani za životinje kod koje je rast najveći s 3,5 milijuna eura u 2012. godini. Uzimajući u obzir predviđanja o rastu europskog poljoprivredno-prehrambenog izvoza u SAD, može se očekivati da bi u najznačajnijim izvoznim kategorijama proizvoda moglo očekivati također 40%-no povećanje izvoza. Sektori vina i alkoholnih pića, izvorskih i mineralnih voda, riba, čokolade i hrane za životinje svakako bi trebali biti predvodnici toga rasta. Mogućnosti se u većoj mjeri otvaraju i mliječnoj industriji, naročito sirevima i prerađevinama od mesa te maslinovom ulju. Kod uvoza moramo računati, uz već sada prisutan uvoz voća naročito koštunjicavog, na snažniji uvoz mesa, posebice crvenog mesa, šećera i raznih prehrambenih proizvoda. Od svih hrvatskih poljoprivredno prehrambenih proizvoda temeljem analize relativnog salda i indeksa IIT, hrana za životinje ima najveće izrazite komparativne prednosti

za izvoz u SAD. Izrazitu komparativnu prednost imaju i slijedeći proizvodi: sir i skuta, čokolada i proizvodi sa kakaom, meso i jestivi pripremljeni klaonički proizvodi, kava i kavovine, bezalkoholna pića, konzervirano povrće, riblje konzerve, prerađeno voće i voćni pripravci.

S druge strane zbog negativnog salda ili negativnog trenda salda, imamo gubitak komparativne prednosti te porast uvoza poljoprivredno prehrambenih proizvod iz SAD kod alkoholnih pića, duhana, šećera, svježih i zamrznutih riba, rakova, mekušaca, životinjskih i biljnih masnoća te kukuruza. Izraziti komparativni nedostatak imamo kod voća i orašastih plodova, svježih i suhих.

Hrvatska bi dodatno trebala imati prednosti u proizvodnji proizvoda s vrlo visokom dodanom vrijednošću za pojedine skupine potrošača koji traže proizvode koji su nisu GMO, koji imaju posebnu kvalitetu i zemljopisno podrijetlo uz zaštitu oznaka. Hrvatska će teško biti u SAD-u konkurentna sa žitaricama iz konvencionalnog uzgoja, no to bi mogla biti sa sojom koja nije iz GMO uzgoja, kukuruzom potrebnim za proizvodnju eko mesa koja se traži na svim tržištima pa i tržištu SAD-a. S promijenjenim carinskim i necarinskim mjerama u mliječnom sektoru otvaraju se mogućnosti i za našu mliječnu industriju sa svojim prerađevinama, vrhunskim fermentiranim proizvodima i sirevima, pa bi u tom segmentu trebalo već sada tražiti dodatna sredstva za istraživanje i razvoj specifičnih proizvoda namijenjenih tom tržištu. Kontinuirano raste izvoz vina na tržište SAD-a gdje se već godinama ulažu znatna sredstva u promidžbu pa bi te napore trebalo još pojačati. Ribe i riblje prerađevine, naročito proizvodi akvakulture, te proizvodi prehrambene industrije koji su godinama prisutni na tržištu SAD-a imat će bitno povoljnije uvjete pristupa na tržište SAD-a te time i šanse rasta veće od prosječnih. Kako se Hrvatska opredijelila kao zemlja koja ne proizvodi GMO uz strogo poštivanje pravila upotrebe pesticida, antibiotika, proteina i sl., velika šansa leži baš u proizvodnji niša proizvoda posebne kvalitete i nadstandarda te organskog uzgoja.

3.1.6. Utjecaj TTIP-a na industriju

Prerađivačka industrija najlakše se prilagodi u svakom sporazumu o liberalizaciji trgovine zbog toga što je trgovina industrijskim proizvodima najdulje regulirana od strane međunarodnih organizacija kao što su GATT i WTO, najviše su se usuglašavale i snižavale carine na industrijske proizvode, kao i standardi, a to osobito vrijedi za međusobne napore za

poboljšanjem međusobnih ekonomskih odnosa između SAD i EU (od ulaska 2013. Godine i na Hrvatsku kao dio EU) koji intenzivnije traju već dvadesetak godina. Najčešće dolazi do potpunog ukidanja carina za industrijske proizvode s jedne i druge strane bez puno prijelaznih faza jer je riječ o razvijenim zemljama kojima velik dio ekonomske aktivnosti otpada na razvijene prerađivačke industrije koje imaju visoke standarde.

Kod tekstila će se još uskladiti nazivlje, utvrditi zapaljivost proizvoda, korištenje dopustivih i nedopustivih kemikalija, te označavanje.³⁴

Kod kemikalija i pesticida će se utvrditi prioritete za procjenu sigurnosti/štetnosti nekih tvari, metode procjene sigurnosti/štetnosti, klasifikacija i označavanje, informiranje druge strane o planu reguliranja područja, konzultacije oko regulatornog procesa kod pojedinačnih supstanci i novih regulacija, te suradnja na novim i nastajućim temama vezanim uz kemikalije.

Kod farmaceutske industrije uskladit će se dobra proizvođačka praksa s obje strane (Good Manufacturing Practices).

Kod kozmetičke industrije utvrdit će se zabranjene supstance, dozvoljene supstance, kao i oprezan pristup (u EU i Hrvatskoj) koji uvrđuje kako osigurati da se ne naškodi potrošačima.

Kod medicinskih pomagala, osim suradnje obiju regulatornih agencija, mora se utvrditi provjera kvalitete, jedinstvena identifikacija pomagala i interoperabilne baze podataka, te razmjena informacija na obje strane.

Kod vozila će se urediti usklađivanje sigurnosnih značajki, priznavanje ekvivalentnosti sigurnosnih značajki, te utvrditi pravila buduće konvergencije.

Što se tiče strojogradnje i inženjerstva, dogovara se standardizacija i suradnja među regulatornim tijelima, kao i sadašnja regulatorna suradnja, kao i suradnja za budućnost.

3.1.7. Utjecaj TTIP-a na sektor energetike

EU i SAD već dulje vrijeme surađuju na području energetike. TTIP bi mogao pružiti osnovu za rješavanje problema tako što će ulagačima i trgovcima sirovinama i energijom osigurati otvoren, stabilan, predvidiv, održiv, transparentan i nediskriminativan okvir za djelovanje. Godine 2009. osnovano je Vijeće za energetiku EU-a i SAD-a - vijeće se sastaje jednom godišnje, a čine ga Visoki predstavnik EU-a / potpredsjednik Europske komisije, povjerenik EU-a za energetska uniju, povjerenik EU-a za klimatsku i energetska politiku, državni tajnik SAD-a te SAD-ov ministar energetike, a usredotočuje na rasprave o sljedećim pitanjima:

- A. Globalni i regionalni izazovi energetske sigurnosti
- B. Smanjenje klimatskih promjena
- C. Energetska efikasnost
- D. Obnovljiva energija

³⁴ <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1230>

- E. Hvatanje i skladištenje ugljika
- F. Pametne mreže (*smart grids*)
- G. Nuklearna sigurnost
- H. Nekonvencionalna energija
- I. Pomorska sigurnost (*offshore safety*)
- J. Energetska istraživanja i tehnologije.

Osim putem Vijeća EU i SAD zajedno surađuju na pitanju energije i sirovina i putem programa Energy Star, čijim se posebnim logotipom označava proizvode koji upotrebljavaju manje energije no što bi propisima smjeli, te putem Odbora za čistu energiju (*Clean Energy Ministerial*), čiji je cilj promicati politike koje olakšavaju prijelaz na globalnu ekonomiju čiste energije.

Hrvatska je neto uvoznik energije. Na strani Europske unije imamo uglavnom sličnu sliku.

Tablica 3.1.7.4. Primarna proizvodnja umanjena za potrošnju, TOE (Tona ekvivalenata nafte)

GEO/TIME	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
European Union (28 countries)	-888.402,2	-924.446,2	-950.663,0	-947.861,1	-948.665,5	-879.997,7	-929.095,9	-897.220,6	-890.642,2	-876.546,1
Euro area (19 countries)	-806.669,0	-819.479,9	-820.210,4	-807.927,4	-802.940,9	-747.489,7	-767.079,4	-733.398,4	-720.753,2	-699.977,8
Belgium	-45.767,4	-45.353,3	-44.387,7	-42.615,3	-45.231,1	-42.246,3	-45.982,4	-41.899,4	-40.787,0	-42.094,0
Bulgaria	-8.713,2	-9.154,6	-9.415,8	-10.170,0	-9.748,2	-7.788,5	-7.287,7	-6.831,3	-6.551,8	-6.225,7
Czech Republic	-12.489,9	-12.259,1	-12.798,0	-12.597,6	-12.533,8	-11.298,3	-13.129,9	-11.046,9	-10.827,7	-12.243,6
Denmark	10.677,2	11.204,5	8.270,8	6.243,6	6.168,6	4.620,9	2.856,6	1.604,0	647,8	-1.478,7
Germany (until 1990 former ter	-207.240,4	-205.119,1	-212.986,2	-197.282,8	-204.923,2	-190.600,0	-204.300,0	-194.058,3	-195.908,7	-203.705,2
Estonia	-1.950,6	-1.746,9	-1.737,6	-1.737,6	-1.718,3	-1.195,6	-1.219,8	-1.143,7	-1.024,8	-1.049,4
Ireland	-13.256,0	-13.617,9	-13.966,5	-14.546,3	-14.164,2	-13.400,3	-13.348,5	-12.232,3	-12.507,3	-11.468,5
Greece	-20.534,3	-21.084,6	-21.509,4	-21.340,7	-21.971,8	-20.390,9	-19.279,2	-18.159,1	-17.222,1	-15.045,9
Spain	-108.812,7	-114.217,4	-113.259,1	-116.143,0	-111.587,0	-100.285,4	-95.736,3	-96.511,1	-94.505,4	-84.440,0
France	-140.072,6	-140.899,5	-137.789,3	-136.908,7	-136.280,6	-131.815,1	-132.877,8	-123.122,5	-124.995,2	-124.210,1
Croatia	-4.940,4	-5.088,7	-4.776,9	-5.277,8	-5.117,3	-4.638,1	-4.347,4	-4.744,6	-4.665,7	-4.201,1
Italy	-156.834,8	-159.706,8	-157.978,4	-157.211,2	-153.763,3	-142.288,9	-145.261,6	-140.836,0	-131.262,9	-123.138,8
Cyprus	-2.453,9	-2.487,6	-2.584,7	-2.679,5	-2.816,6	-2.734,4	-2.651,0	-2.594,8	-2.410,4	-2.080,4
Latvia	-2.641,0	-2.730,7	-2.918,0	-3.084,3	-2.905,1	-2.412,0	-2.652,1	-2.301,2	-2.200,9	-2.322,3
Lithuania	-4.119,7	-4.859,5	-5.108,2	-5.583,4	-5.478,7	-4.325,9	-5.477,1	-5.718,6	-5.776,8	-5.273,2
Luxembourg	-4.622,9	-4.689,1	-4.605,0	-4.506,8	-4.504,5	-4.251,1	-4.519,4	-4.450,5	-4.335,7	-4.197,7
Hungary	-15.984,7	-17.303,5	-17.181,1	-16.642,5	-16.195,3	-14.217,6	-14.832,6	-14.392,4	-13.025,3	-12.618,9
Malta	-933,0	-971,4	-912,3	-969,3	-966,8	-869,5	-919,9	-917,3	-964,3	-829,5
Netherlands	-13.655,3	-19.267,7	-18.426,9	-21.286,4	-16.738,8	-17.822,2	-16.650,3	-15.750,1	-16.861,4	-11.518,7
Austria	-23.374,2	-24.374,1	-24.344,5	-23.141,4	-23.091,7	-20.832,6	-22.509,0	-22.082,4	-20.869,9	-21.658,4
Poland	-13.221,0	-14.330,8	-20.035,9	-25.108,0	-27.285,4	-27.685,5	-33.979,5	-33.304,5	-26.765,9	-27.580,7
Portugal	-22.877,0	-23.860,3	-21.827,1	-21.535,5	-20.940,6	-20.142,3	-18.482,2	-18.096,4	-17.616,1	-16.847,0
Romania	-10.897,0	-11.040,2	-12.331,5	-12.425,2	-11.079,2	-7.017,8	-8.022,7	-8.672,6	-8.021,3	-6.235,1
Slovenia	-3.714,7	-3.833,3	-3.902,6	-3.885,1	-4.098,3	-3.409,1	-3.539,7	-3.494,4	-3.462,2	-3.320,8
Slovakia	-12.271,8	-12.693,1	-12.494,9	-12.162,8	-12.140,7	-11.066,4	-11.890,1	-11.231,9	-10.468,6	-10.853,2
Finland	-21.536,8	-17.967,3	-19.471,9	-21.307,4	-19.619,4	-17.401,6	-19.783,1	-18.798,7	-17.573,7	-15.924,6
Sweden	-18.053,7	-16.804,3	-17.210,1	-16.433,2	-16.521,8	-15.516,7	-18.116,2	-16.832,1	-14.079,6	-14.450,8
United Kingdom	-8.110,6	-30.189,5	-44.974,0	-47.523,0	-53.412,2	-48.966,2	-65.157,0	-69.601,8	-86.599,5	-91.533,7

Izvor: Eurostat

S druge strane SAD ima veću proizvodnju od potrošnje, osobito u zadnjih od 5 do 10 godina otkad se intenzivnije koristi izvlačenjem ulja škriljevca (*tar sands*).

EU svoj deficit energetske zadovoljava iz Norveške (koja ima višak energije) i iz Rusije naftovodima i plinovodima. Nakon rusko-ukrajinske krize želi se smanjiti ovisnost o ruskoj energiji. Stoga bi energetska suradnja i primanje viška energije iz SAD-a bilo jako dobro za EU. Budući da ne postoji načina za prijenos električne energije kroz Atlantik, to se mora činiti

putem energenata kao što su nafta ili ukapljeni plin. Prepreka tome jest Zakon o zabrani izvoza nafte koji je na snazi u SAD-u od prve polovice 20. stoljeća. Ukoliko se u okviru TTIP-a izbjegne američki Zakon o zabrani izvoza nafte, TTIP bi mogao donijeti veću sigurnost energetske opskrbe za EU i Hrvatsku.

Kao što smo već spomenuli, veliki je potencijal TTIP-a nastavak rasta izvoza [334] Naftna ulja ili ulja od bitumenskih minerala > 70% nafte. S druge strane, kao proizvođač nekoliko kategorija električnih strojeva i uređaja hrvatski bi izvoznici mogli sudjelovati na tržištu SAD-a kroz TTIP bilo samostalno, bilo kao dio nekog europskog konzorcija, osobito ako se olakša poslovanje za SME i olakša pristup za europske ponuđače pri javnim nabavama (osobito vezano uz prepreke koje nameće Buy American Act).

Na strani uvoza Hrvatske iz SAD-a najznačajniji pojedinačni proizvod jest [321] Ugljen, u prahu ili ne, ne nagomilani s udjelom od 31,2% u ukupnom uvozu roba iz SAD-a, sa pozitivnim trendom i očekujemo povećanje uvoza Hrvatske iz SAD-a za ovaj proizvod u okviru TTIPa.

Budući da ne postoji mogućnost da se energija bez velikih gubitaka izravno prenese iz SAD-a u EU, to se može učiniti prijevozom (izvozom/uvozom) energenata. Razmjena tekućom naftom već je u toku s tim da je u SAD-u još uvijek na snazi Zakon o zabrani izvoza nafte, dok je najveći porast proizvodnje i kapaciteta kao i viška Amerika ostvarila u plinu (osobito zbog plina iz škriljevca, tzv. *shale gas*). Prijevoz plina u ukapljenom obliku vrlo je ekonomičan način prijevoza energije, stoga je i Projekt LNG Terminala na otoku Krku važan za prihvatanje energije.

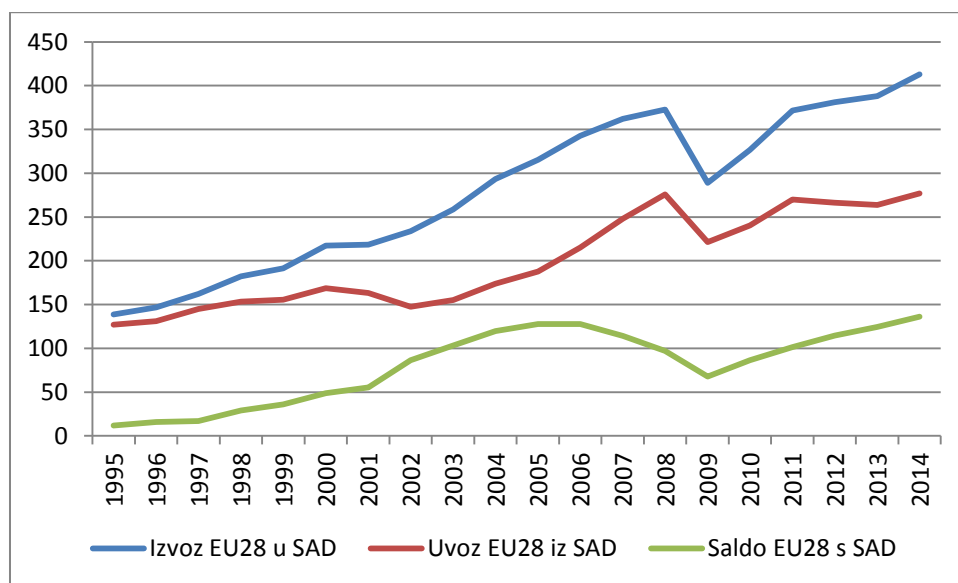
Cilj projekta LNG Terminala na otoku Krku jest razviti LNG terminal za primanje, skladištenje, pretakanje i uplinjavanje ukapljenog prirodnog plina (LNG). Projekt obuhvaća razvoj projekta te izgradnju terminala sa svom pratećom infrastrukturom kako bi se omogućio početak rada krajem 2019 godine. Uz podršku Europske komisije kao i Vlade Republike Hrvatske, cilj terminala jest povećati sigurnost opskrbe putem novog opskrbnog pravca prirodnog plina za zemlje Srednje i Jugoistočne Europe, diversificirati isporuku plina, ali i osigurati izvor plina neovisan o postojećim priljevima. Terminal će biti reguliran kroz tarifnu metodologiju koju će donijeti i odobriti Hrvatska regulatorna agencija te će omogućiti povrat ulagačima kroz regulirani povrat utvrđen metodologijom. Sponzor projekta uputio je poziv svim potencijalnim ulagačima na sudjelovanje u vlasništvu LNG terminala uz udio kojim će upravljati postojeći vlasnici (HEP d.d. i Plinacro d.o.o.).

Ukratko, tehnologija proizvodnje energije i instalirani kapaciteti proizvodnje energije u Hrvatskoj i dalje će koristiti uvozni ugljen, pa tako i američki. Mogućnost suradnje na području energije je na području LNG-a preko terminalana Krku. Uspije li se otkloniti problem na strani SAD-a o izvozu nafte, to također može pospješiti suradnju SAD-a i EU preko Hrvatske.

3.1.8. Trgovina EU28 s SAD-om

Amerika je prvi vanjskotrgovinski partner EU-a u trgovini robama s više od 300 milijardi eura izvoza (više od 18% ukupnog izvoza roba), s više od 200 milijardi eura uvoza (drugi partner nakon Kine s više od 12% ukupnog uvoza) i pozitivnom bilancom od više od 100 milijardi eura.

Slika 3.1.8.1. Izvoz, uvoz i saldo robne razmjene EU28 s SAD-om, milijarde eura

Izvor: UNCTADstat.

Strukturu izvoza izračunat ćemo kao što smo to radili za Hrvatsku, odnosno tako da podatke o izvozu po proizvodima na 3 znamenke SITC-a/SMTK-a sumiramo (kumuliramo) po svakom proizvodu za razdoblje od 1995. do 2014. godine kako bismo obuhvatili sve isporuke i izbacili utjecaj izvanrednih razdoblja i godina. Za tako sumirane/kumulirane podatke po proizvodima na razini 3 znamenke SITC-a/SMTK-a izračunat ćemo udjele u ukupnom izvozu. Proizvode koji su ostvarili više od 1% udjela u izvozu smatrat ćemo značajnim izvoznim proizvodima.

Tablica 3.1.8.2. Najznačajniji proizvodi u izvozu EU28 u SAD prema SITC-u/SMTK-u

	Struktura
	1995. – 2014.
UKUPNO	100,0%
[781] Motorna vozila za prijevoz osoba	9,2%
[542] Lijekovi (uklj. veterinarske lijekove)	6,2%
[515] Organsko-anorganski spojevi, heterociklički spojevi, nukleinske kiseline	4,5%
[334] Naftna ulja ili ulja od bitumenskih minerala > 70% nafte	4,2%
[714] Strojevi i motori, neelektrični; dijelovi, n.u.d.	3,5%
[792] Zrakoplovi i pripadajuća oprema; letjelice, itd.	3,1%
[541] Lijekovi i farmaceutski proizvodi, osim 542	2,5%
[112] Alkoholna pića	2,4%
[874] Aparati za mjerenje, analiziranje i kontrolu, n.u.d.	2,2%
[784] Dijelovi i pribor za vozila za 722, 781, 782, 783	2,2%
[728] Drugi strojevi za pojedine industrijske grane, n.u.d.	1,8%
[713] Klipni motori s unutarnjim izgaranjem, dijelovi, n.u.d.	1,7%
[764] Telekomunikacijska oprema, n.u.d., i dijelovi, n.u.d.	1,5%
[333] Naftna ulja, ulja od bitumenskih materijala, sirova	1,4%
[896] Umjetnička djela, kolekcionarski komadi i antikviteti	1,3%
[776] Katodni ventili i cijevi	1,2%
[872] Medicinski instrumenti i aparati, n.u.d., itd.	1,2%
[772] Uređaj za električnu struju; razvodne ploče, paneli	1,2%
[778] Električni strojevi i uređaji, n.u.d.	1,1%
[759] Dijelovi, pribor za strojeve iz skupine 751, 752	1,1%
[774] Elektrodijagnostički aparati za medicinske znanosti, itd	1,0%
[899] Razni gotovi proizvodi, n.u.d.	1,0%
[723] Postrojenja i oprema za građevinu	1,0%
[752] Strojevi za automatsku obradu podataka, n.u.d.	1,0%

Izvor: UNCTADstat.

Strukturu uvoza također ćemo izračunati za čitavo razdoblje od 1995. do 2014. godine, sumirajući godišnje podatke o kategoriji proizvoda na razini 3 znamenke SITC-a/SMTK-a kako bismo umanjili utjecaj sporadične i povremene trgovine i izračunali udjele u ukupnom, tako kumuliranom uvozu iz SAD-a. Posljedično se svi oni proizvodi koji su ostvarili više od 1% udjela u uvozu smatraju značajnim uvoznim proizvodima:

Tablica 3.1.8.3. Najznačajniji proizvodi u uvozu EU28 iz SAD-a prema SITC-u/SMTK-u

	Struktura

	1995. – 2014.
UKUPNO	100,0%
[792] Zrakoplovi i pripadajuća oprema; letjelice, itd.	5,7%
[542] Lijekovi (uklj. veterinarske lijekove)	3,8%
[541] Lijekovi i farmaceutski proizvodi, osim 542	3,7%
[714] Strojovi i motori, neelektrični; dijelovi, n.u.d.	3,4%
[752] Strojovi za automatsku obradu podataka, n.u.d.	3,1%
[781] Motorna vozila za prijevoz osoba	3,1%
[874] Aparati za mjerenje, analiziranje i kontrolu, n.u.d.	3,1%
[764] Telekomunikacijska oprema, n.u.d., i dijelovi, n.u.d.	3,0%
[334] Naftna ulja ili ulja od bitumenskih minerala > 70% nafte	2,7%
[872] Medicinski instrumenti i aparati, n.u.d., itd.	2,7%
[759] Dijelovi, pribor za strojeve iz skupine 751, 752	2,6%
[776] Katodni ventili i cijevi	2,4%
[598] Razni kemijski proizvodi, n.u.d.	1,8%
[971] Zlato, nemonetarno (isključujući zlatnu rudu i koncentrate)	1,7%
[515] Organsko-anorganski spojevi, heterociklički spojevi, nukleinske kiseline	1,6%
[784] Dijelovi i pribor za vozila za 722, 781, 782, 783	1,4%
[899] Razni gotovi proizvodi, n.u.d.	1,4%
[774] Elektro-dijagnostički aparati za medicinske znanosti, itd.	1,4%
[896] Umjetnička djela, kolekcionarski komadi i antikviteti	1,3%
[321] Ugljen, u prahu ili ne, ne nagomilani	1,2%
[728] Drugi strojevi za pojedine industrijske grane, n.u.d.	1,2%
[772] Uređaj za električnu struju; razvodne ploče, paneli	1,1%
[778] Električni strojevi i uređaji, n.u.d.	1,1%
[667] Biseri, drago i poludrago kamenje	1,1%
[713] Klipni motori s unutarnjim izgaranjem, dijelovi, n.u.d.	1,0%

Izvor: UNCTADstat.

Trgovinu robama i uslugama između EU28 i Amerike prikazujemo zato što treba imati na umu i drugi važni kanal kojim TTIP može utjecati na Hrvatsku, a to je kroz povećanje trgovine robama i uslugama poduzeća i pojedinaca iz drugih zemalja EU28, a u čijim se lancima vrijednosti kao dobavljači roba ili usluga nalaze i hrvatska poduzeća ili pojedinci. Promjene u njihovom izvozu/uvozu utječu i na promjene u neizravnom izvozu/uvozu hrvatskih poduzeća i pojedinaca kroz lance vrijednosti iako ne izvoze/uvoze izravno, već

izvoze/uvoze zaobilazno kroz lance vrijednosti i dobavne lance. Na primjer, EU28 ima pozitivan saldo u trgovini automobilima. Kroz TTIP i ukidanje carina i necarinskih ograničenja povećat će se izvoz (i pozitivan saldo) EU28 u automobilima, a tako i potražnja za komponentama i opremom koje se ugrađuju u europske automobile, a koje hrvatski proizvođači proizvode za europske partnere.

Tablica 3.1.8.4. Saldo robne razmjene EU28 s SAD-om –robe s pozitivnim saldom

	1995	2000	2005	2010	2014	TOTAL 1995-2014	Prosjek 1995-2014	STD 1995-2014	Struktura 1995-2014	Trend 1995-2014	2014/2012 promjena
UKUPNO	11804552	48848948	1,28E+08	86417281	1,36E+08	1620332595	81016629,7	41239682,8	100,0%	5905829,44	1,18733267
[781] Motorna vozila za prijevoz osoba	8485220	17066328	27350418	18917252	30066885	389881978	19494098,9	6465211,4	24,1%	709270,279	1,31240481
[542] Lijekovi (uklj. veterinarske lijekove)	1632535	3567059	10759345	16274843	17219392	195078112	9753905,6	5284344,9	12,0%	881861,679	1,17294819
[515] Organsko-anorganska, Heterocycl. Spojevi, Nucl.	1180973	8027357	11530726	11452206	10827998	190689217	9534460,8	4284546,4	11,8%	578669,522	0,91922381
[334] Naftna ulja ili bitumenskih minerala > 70% nafte	913142	4246694	13898442	8803538	3111219	128465074	6423253,7	5039148,1	7,9%	322928,83	0,52379124
[112] Alkoholina pića	2903703	4012195	6391475	6761297	8354068	116074255	5803712,7	1857401,2	7,2%	309552,43	1,03003759
[784] Dijelovi i pribor za vozila za 722, 781, 782, 783	269013,5	980944,3	4615695	4153477	6862422	66788723,3	3339436,2	2213180,9	4,1%	362715,208	0,98995258
[714] Strojovi i motori, ne-električni; dijelovi, n.u.d.	420475,5	1654062	2083389	8875200	12099564	63543420,2	3177171,0	4844248,0	3,9%	549319,526	1,13493223
[713] Klipni motori s unutarnjim izgaranjem, dijelovi, n.u.	1140150	910166,4	2645391	3088463	6854110	54601870,2	2730093,5	1718628,7	3,4%	267741,059	1,2981919
[728] Drugi strojevi za pojedine industrijske grane, n.u.d.	1136841	851682,2	2374685	2293505	6037009	53185937,2	2659296,9	1456347,3	3,3%	217892,971	1,25456929
[821] Namještaj i dijelovi	1336882	2305315	2434251	1764261	3079828	43468150,8	2173407,5	475995,2	2,7%	49983,0327	1,36797313
[851] Obuća	1730806	2032247	1632110	1174772	1840619	33690666,5	1684533,3	273809,2	2,1%	-30291,341	1,26383565
[793] Brodovi, čamci i plutajući objekti	386178,9	779336,4	226400	3930448	2411530	33441812,8	1672090,6	988696,5	2,1%	108140,725	0,75416743
[748] Prijenosne osovine	834755,6	777933,4	1516114	1741274	2384329	28570327,7	1428516,4	616217,6	1,8%	96133,4834	0,95784319
[679] Cijevi, cijevi i šuplji profili, okovi, željezo, čelik	369032,1	658286,2	1450459	1814305	2705961	28001928,9	1400096,4	930002,6	1,7%	142784,004	0,87163745
[716] Rotirajući električni motori & njihovi dijelovi, n.u.d.	258011,4	689536,1	1308999	1570978	1745676	25999223,7	1299961,2	848190,9	1,6%	105522,01	0,99280494
[723] Postrojenja i oprema za građevnu	305937,9	463998,6	2016915	828850,1	2624223	22932634,4	1146631,7	801300,6	1,4%	96344,9762	1,15070907
[772] Uređaji za električnu struju; razvodne ploče, panel	118228,8	205262,3	1536493	1490674	2917754	22226057,7	1111302,9	912354,5	1,4%	144277,958	1,14115359
[897] Nakit i proizvodi od dragog materija, n.u.d.	1349504	1936742	1143428	600777,7	-180975	21699093,5	1084954,7	756599,8	1,3%	-107972,07	0,5920247
[744] Oprema za mehaničko rukovanje, i dijelovi, n.u.d.	525359	465348,5	1647808	916259,6	2353363	21677964,7	1083898,2	578002,1	1,3%	85198,0183	1,3790979
[676] Željezne i čelične šipke, kutovi, oblici i sekcije	624925,6	1086373	1421069	1041005	1587414	21072171	1053608,6	300408,0	1,3%	31545,2309	1,23517922
[641] Papir i karton	767639,9	1073794	1528116	877464	938925,6	20330832,8	1016541,6	344100,4	1,3%	10278,0359	1,04772596
[778] Električni strojevi i uređaji, n.u.d.	-86905,8	492049,8	1108938	1147059	1900814	19625925,3	981296,3	500286,3	1,2%	80572,6772	1,22361576
[896] Umjetnička djela, kolekcionarski komadi & antikv	915976	1374498	1848112	10518,95	197948	18929580,4	946479,0	941814,8	1,2%	-54083,648	0,16610801
[551] Eterična ulja, parfemi i okusi	-13343,2	-144018	1847665	1594668	1835855	18797248,3	939862,4	852116,9	1,2%	125637,429	1,18613867
[747] Aparati za cjevovode, kotlove, spremnike, posude	418125,6	603473,7	1118814	888314	1262488	17626367,2	881318,4	325116,5	1,1%	46989,8015	1,04136439
[743] Pumpe (bez onih za tekućine), plinski kompresor	447328,3	332738,1	1009710	1014839	2018527	17424697,3	871234,9	556999,8	1,1%	87956,3914	1,08131979
[699] Proizvodi od osnovnog metala, n.u.d.	435288,7	715300,9	1126029	786230,4	1362376	17051163,3	852558,2	268795,4	1,1%	34516,1321	1,2255001
[745] Drugi ne-električni strojevi, alati i mehanički apar	281306,8	177857	979635,5	698500,3	1741148	16459813,4	822990,7	498770,7	1,0%	73809,646	1,27406874
[662] Glina i građevinski materijali	403785,4	869493,6	1215456	579092,3	821858,3	16254938	812746,9	257807,2	1,0%	6833,88325	1,28537436

Izvor: UNCADstat.

Kod roba kod kojih EU28 ima negativan saldo s SAD-om kroz TTIP i ukidanje carina i necarinskih prepreka će doživjeti povećanje uvoza i pogoršanje salda, što znači da će tih roba biti još više na ukupnom europskom tržištu, pa će konkurirati i spuštati cijenu takvim proizvodima na svim dijelovima zajedničkog tržišta, pa i u Hrvatskoj. Tako primjerice će se povećati konkurencija u telekomunikacijskoj opremi, te medicinskim instrumentima, koji su proizvodi koje inače hrvatski proizvođači proizvode i prodaju na europskom tržištu, te na susjednim tržištima poput Rusije i zemalja CEFTA-e.

Tablica 3.1.8.5. Saldo robne razmjene EU28 s SAD-om –robe s negativnim saldom

	1995	2000	2005	2010	2014	TOTAL	Prosjek	STD	Struktura	Trend	2014/2012
						1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	promjena
UKUPNO	11804552	48848948	1,28E+08	86417281	1,36E+08	1620332595	81016629,7	41239682,8	100,0%	5905829,44	1,18733267
[289] Rude i koncentri od plemenitih metala; otpad	-224023	-358224	-577520	-1333603	-958407	-16224151	-811207,5	600486,7	-1,0%	-77416,105	0,71466303
[598] Razni kemijski proizvodi, n.u.d.	-774630	-1109127	-986060	-1399989	-1598984	-23402966	-1170148,3	700164,2	-1,4%	-52808,772	1,30305676
[251] Celuloza i papirni otpad	-1944595	-1391682	-1331968	-1545925	-1185346	-26596781	-1329839,0	221621,7	-1,6%	-3030,7105	0,82460252
[057] Voće i orašasti plodovi, svježi ili suhi	-931667	-670655	-1628583	-1669949	-2898267	-27381904	-1369095,2	600531,1	-1,7%	-90986,459	1,54811306
[776] Katodni ventili i cijevi	-1856383	-3445015	-57861,4	-1539090	-244286	-28726478	-1436323,9	971113,5	-1,8%	99313,8029	-5,0264386
[222] Uljano sjemenje i plodovi (osim brašna)	-2275537	-1302133	-715306	-1287293	-2176710	-29982489	-1499124,4	536316,1	-1,9%	28288,8915	1,29130088
[764] Telekomunikacijska oprema, n.u.d.; i dijelovi, n.u.	-2039695	-2109381	-1176557	-403174	-2122700	-35669774	-1783488,7	822208,1	-2,2%	-26564,156	1,06603706
[872] Medicinski instrumenti i aparati, n.u.d., itd	-1182566	-1453987	-622750	-3176699	-3292486	-39005647	-1950282,4	1006814,7	-2,4%	-124762,01	0,99425012
[759] Dijelovi, pribor za strojeve iz skupine 751, 752	-3638461	-4952862	-1330928	-210355	-650609	-42848813	-2142440,7	1663560,6	-2,6%	259184,099	1,41261326
[321] Ugljen, u prahu ili ne, ne nagomilani	-1889862	-872952	-1314701	-4101169	-3836729	-48807961	-2440398,1	1841309,2	-3,0%	-234299,1	0,59629363
[792] Zrakoplovi i pripadajuća oprema; letjelice, itd	-4379797	-6594652	-5044883	6103868	14223004	-51020239	-2551011,9	7981374,9	-3,1%	1012306,45	1,7625785
[971] Zlato, ne-monetarno (isključujući zlatnu rudu i kor	-1623594	-1480380	-1109494	-7057309	-3181514	-65182293	-3259114,6	2598749,2	-4,0%	-270030,57	0,42022843
[752] Strojevi za automatsku obradu podataka, n.u.d.	-5091348	-5344702	-2996311	-2679640	-2168810	-71867305	-3593365,2	1240909,8	-4,4%	194433,515	0,8405006

Izvor: UNCTADstat.

3.1.9. Utjecaj TTIP-a na pristup trećim tržištima – tržišta susjednih zemalja

Najznačajniji utjecaj hrvatskog ulaska zajedno s EU-om u sporazum sa SAD-om ostvarit će se kroz dva kanala: trgovinu gotovim proizvodima i povećanje potražnje za sirovinama i proizvodima koji ulaze u ponudu konačnog proizvoda, kao njegov dio, bilo Hrvatske bilo EU28 u SAD-u. Budući da Hrvatska ima najviše utjecaja kod susjednih zemalja kao što su BiH, Srbija, Crna Gora, Makedonija, Kosovo i Albanija, na te će zemlje najviše utjecati sporazum EU28, a samim time i Hrvatske, s SAD-om.

Tablica 3.1.9.1. Najznačajniji izvozni proizvodi Albanije u SAD

	TOTAL	Prosjek	STD	Struktura	Trend
	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014
UKUPNO	259757,3	12987,9	11988,7	100,0%	1409,12
[054] Povrće	4668,19	389,0	444,0	1,8%	37,8968
[056] Povrće, korijenje, gomolji, pripremljeni, konzervira	2768,937	138,4	115,7	1,1%	13,12909
[075] Začini	3346,302	176,1	212,2	1,3%	28,2308
[121] Duhan, neprerađeni; duhanski otpaci	9659,058	1379,9	903,4	3,7%	63,82221
[287] Rudače i koncentri od baznih metala, n.u.d.	3239,365	647,9	720,6	1,2%	53,99034
[292] Sirove biljne tvari, n.u.d.	63742,48	3187,1	2261,0	24,5%	304,5965
[333] Naftna ulja, ulja iz bitumenskih materijala, sirovi	59400,51	14850,1	12384,1	22,9%	655,117
[671] Gus, željezo u prahu i granulama	48050,9	4805,1	5736,0	18,5%	285,0671
[841] Muška odjeća od tekstilnih tkanina, ne pletene	3008,38	167,1	247,9	1,2%	27,0419
[842] Ženska odjeća, od tekstilnih tkanina	3090,279	162,6	194,2	1,2%	2,223183

Izvor: UNCTADstat

Najznačajniji izvozni proizvodi Albanije u SAD jesu: [054] Povrće, [056] Povrće, korijenje, gomolji, pripremljeni, konzervirani, n.u.d., [075] Začini, [121] Duhan, neprerađeni; duhanski otpaci, [287] Rudače i koncentri od baznih metala, n.u.d., [292] Sirove biljne tvari, n.u.d., [333] Naftna ulja, ulja od bitumenskih materijala, sirovi, [671] Gus, željezo u prahu i granulama, [841] Muška odjeća od tekstilnih tkanina, nepletene te [842] Ženska odjeća, od tekstilnih tkanina.

Najvažniji albanski izvozni proizvodi u SAD uopće se ne preklapaju s hrvatskim, kao ni europskim, što znači da tu neće doći do skretanja trgovine „ulaskom“ Hrvatske i EU28 u sporazum TTIP sa SAD-om.

Tablica 3.1.9.2. Najznačajniji izvozni proizvodi Bosne i Hercegovine u SAD

	TOTAL	Prosjek	STD	Struktura	Trend
	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014
UKUPNO	567367	28368,3	21238,9	100,0%	3053,786
[048] Preparati od žitarica, brašno od voća i povrća	6119,512	382,5	278,4	1,1%	54,17748
[071] Kava i kavovine	13132,01	875,5	598,5	2,3%	131,0358
[285] Aluminijska rudača i koncentracije (uklj. Glinice)	51878,68	7411,2	6199,5	9,1%	704,3915
[325] Koks i polukoks ugljena, lignita, treseta; ugljik iz	10249,28	10249,3	0,0	1,8%	#DIV/0!
[333] Naftna ulja, ulja iz bitumenskih materijala, sirovi	42186,29	42186,3	0,0	7,4%	#DIV/0!
[334] Naftna ulja ili bitumenskih minerala > 70% nafte	34333,52	4291,7	3730,6	6,1%	530,4586
[562] Gnojiva (osim onih iz skupine 272)	6176,292	6176,3	0,0	1,1%	#DIV/0!
[747] Aparati za cjevovode, kotlove, spremnike, posude	8223,68	514,0	683,3	1,4%	-66,0915
[821] Namještaj i dijelovi	109253,1	5462,7	2367,8	19,3%	284,9085
[841] Muška odjeća od tekstilnih tkanina, ne pletene	6873,789	404,3	317,1	1,2%	36,88934
[842] Ženska odjeća, od tekstilnih tkanina	43832,73	2307,0	3684,9	7,7%	535,026
[851] Obuća	65804,89	3463,4	4292,6	11,6%	635,5553
[891] Oružje i streljivo	25693,48	1712,9	2697,7	4,5%	365,8529

Izvor: UNCTADstat

Najznačajniji izvozni proizvodi BiH u SAD jesu: [048] Pripravci od žitarica, brašno od voća i povrća, [071] Kava i kavovine, [285] Aluminijska rudača i koncentracije (uklj. glinice), [325] Koks i polukoks ugljena, lignita, treseta; ugljik iz peći, [333] Naftna ulja, ulja od bitumenskih materijala, sirovi, [334] Naftna ulja ili ulja od bitumenskih minerala > 70% nafte, [562] Gnojiva (osim onih iz skupine 272), [747] Aparati za cjevovode, kotlove, spremnike, posude itd., [821] Namještaj i dijelovi, [841] Muška odjeća od tekstilnih tkanina, nepletene, [842] Ženska odjeća, od tekstilnih tkanina, [851] Obuća te [891] Oružje i streljivo.

Najvažniji bosanski izvozni proizvodi u SAD preklapaju se s hrvatskim u sljedećem: [334] Naftna ulja ili ulja od bitumenskih minerala > 70% nafte, [562] Gnojiva (osim onih iz skupine 272), [821] Namještaj i dijelovi te [891] Oružje i streljivo. Očekuje se porast hrvatskog izvoza tih proizvoda u SAD i smanjenje izvoza Bosne nakon sklapanja TTIP-a zbog skretanja trgovine nakon ukidanja carina i prepreka.

Međutim, povećanje prodaje gotovih hrvatskih i europskih proizvoda koji koriste: [048] Pripravci od žitarica, brašno od voća i povrća; [071] Kava i kavovine; [285] Aluminijska rudača i koncentracije (uklj. glinice); [325] Koks i polukoks ugljena, lignita, treseta; ugljik iz peći te [821] Namještaj i dijelovi može uzrokovati pozitivan učinak povećanja potražnje za tim bosanskim proizvodima posredno putem povećanja prodaje gotovih proizvoda iz Hrvatske ili EU28. Osobito bi bilo korisno povezati različite faze proizvodnje aluminija iz dvije zemlje.

Tablica 3.1.9.3. Najznačajniji izvozni proizvodi Crne Gore u SAD

	TOTAL	Prosjek	STD	Struktura	Trend
	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014
UKUPNO	16415,87	2345,1	3280,4	100,0%	-674,808
[112] Alkoholna pića	2941,57	420,2	126,0	17,9%	35,44111
[733] Strojni alati za obradu metala, osim uklanjanja materijala	9793,112	9793,1	0,0	59,7%	#DIV/0!
[764] Telekomunikacijska oprema, n.u.d.; i dijelovi, n.u.	500,098	71,4	70,2	3,0%	17,64246
[792] Zrakoplovi i pripadajuća oprema; letjelice, itd	249,51	62,4	65,4	1,5%	9,2672
[793] Brodovi, čamci i plutajući objekti	502,815	167,6	200,3	3,1%	44,859
[891] Oružje i streljivo	1219,873	305,0	241,0	7,4%	-7,75135

Izvor: UNCTADstat

Najznačajniji izvozni proizvodi Crne Gore u SAD jesu: [112] Alkoholna pića, [733] Strojni alati za obradu metala, osim uklanjanja materijala, [764] Telekomunikacijska oprema, n.u.d.; i dijelovi, n.u.d., [792] Zrakoplovi i pripadajuća oprema; letjelice itd., [793] Brodovi, čamci i plutajući objekti te [891] Oružje i streljivo.

Najvažniji izvozni crnogorski proizvodi u SAD preklapaju se s hrvatskima u sljedećem: [793] Brodovi, čamci i plutajući objekti te [891] Oružje i streljivo. što znači da se može očekivati porast hrvatskog izvoza na račun crnogorskog uslijed skretanja trgovine nakon sklapanja TTIP-a.

Tablica 3.1.9.4. Najznačajniji izvozni proizvodi Srbije u SAD

	TOTAL	Prosjek	STD	Struktura	Trend
	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014
UKUPNO	1185089	169298,4	154720,0	100,0%	57652,46
[057] Voće i orašasti plodovi, svježi ili suhi	28147,82	4021,1	937,7	2,4%	359,7314
[058] Voće, prerađeno i voćni pripravci (bez soka)	33576,93	4796,7	4949,7	2,8%	2000,141
[098] Jestivi proizvodi, n.u.d.	15037,28	2148,2	1433,5	1,3%	394,9294
[542] Lijekovi (uklj. veterinarske lijekove)	14951,52	2135,9	2564,4	1,3%	-527,554
[625] Guma, gumena gazišta i vezice i zračnice	20661,59	2951,7	767,0	1,7%	-246,094
[682] Bakar	71098,54	10156,9	4468,7	6,0%	-1519,29
[713] Klipni motori s unutarnjim izgaranjem, dijelovi, n.u.	40378,76	5768,4	4165,9	3,4%	1387,508
[775] Kućanska oprema, električna ili ne, n.u.d.	11882,85	1697,5	2646,6	1,0%	1023,33
[781] Motorna vozila za prijevoz osoba	536375,2	76625,0	129247,2	45,3%	44778,3
[851] Obuća	11633,34	1661,9	845,6	1,0%	368,9204
[891] Oružje i streljivo	194969,1	27852,7	16901,0	16,5%	6939,773

Izvor: UNCTADstat

Najznačajniji izvozni proizvodi Srbije u SAD jesu: [057] Voće i orašasti plodovi, svježi ili suhi, [058] Voće, prerađeno i voćni pripravci (bez soka), [098] Jestivi proizvodi, n.u.d., [542] Lijekovi (uklj. veterinarske lijekove), [625] Guma, gumena gazišta i vezice i zračnice, [682] Bakar, [713] Klipni motori s unutarnjim izgaranjem, dijelovi, n.u.d., [775] Kućanska oprema, električna ili ne, n.u.d., [781] Motorna vozila za prijevoz osoba, [851] Obuća te [891] Oružje i streljivo.

Srpski izvozni proizvodi koji se preklapaju s hrvatskima jesu sljedeći: [098] Jestivi proizvodi, n.u.d., [542] Lijekovi (uklj. veterinarske lijekove) te [891] Oružje i streljivo, pa tu može doći

do povećanja hrvatskog izvoza nauštrb srpskog uslijed skretanja trgovine s obzirom na djelovanje TTIP-a.

Međutim, povećanje prodaje gotovih hrvatskih i europskih proizvoda u kojima se koriste: [057] Voće i orašasti plodovi , svježi ili suhi, [058] Voće, prerađeno i voćni pripravci (bez soka), [098] Jestivi proizvodi, n.u.d., [625] Guma, gumena gazišta i vezice i zračnice, [682] Bakar, [713] Klipni motori s unutarnjim izgaranjem, dijelovi, n.u.d., [775] Kućanska oprema, električna ili ne, n.u.d. može uzrokovati pozitivan učinak povećanja potražnje za tim srpskim proizvodima posredno putem povećanja prodaje gotovih proizvoda iz Hrvatske ili EU28.

Tablica 3.1.9.5. Najznačajniji izvozni proizvodi Makedonije u SAD

	TOTAL	Prosjek	STD	Struktura	Trend
	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014	1995-2014
UKUPNO	1426950	71347,5	45211,8	100,0%	-4536,88
[056] Povrće, korijenje, gomolji, pripremljeni, konzervira	14602,25	730,1	573,2	1,0%	92,50432
[121] Duhan, neprerađeni; duhanski otpaci	256790,1	12839,5	9735,0	18,0%	-22,5655
[522] Anorganski kemijski elementi, oksidi i halogene s	18328,69	6109,6	5218,6	1,3%	-4327,33
[671] Gus, željezo u prahu i granulama	113423,2	10311,2	13926,9	7,9%	1384,408
[673] Valjani proizvodi od željeza, nelegiranog čelika, n	146734	11287,2	13487,9	10,3%	-300,911
[841] Muška odjeća od tekstilnih tkanina, ne pletene	245960,9	12298,0	10510,9	17,2%	-1238,4
[842] Ženska odjeća, od tekstilnih tkanina	317729,7	15886,5	16826,9	22,3%	-2094,36
[844] Ženska odjeća, od tekstila, pletena ili kačkana	73534,8	4595,9	4035,2	5,2%	-432,201
[845] Proizvodi od odjeće, tekstilnih tkanina, n.u.d.	25261,68	1263,1	1780,5	1,8%	-134,716
[848] Proizvodi od odjeće, pribor za odjeću, isključujući	20938,41	1495,6	1394,3	1,5%	-31,7043
[851] Obuća	83948,45	5596,6	6855,9	5,9%	-856,863

Izvor: UNCTADstat

Najznačajniji izvozni proizvodi Makedonije u SAD jesu: [056] Povrće, korijenje, gomolji, pripremljeni, konzervirani, n.u.d., [121] Duhan, neprerađeni; duhanski otpaci, [522] Anorganski kemijski elementi, oksidi i halogene soli, [671] Gus, željezo u prahu i granulama, [673] Valjani proizvodi od željeza, nelegiranog čelika, neobložene, [841] Muška odjeća od tekstilnih tkanina, nepletene, [842] Ženska odjeća, od tekstilnih tkanina, [844] Ženska odjeća, od tekstila, pletena ili kačkana, [845] Proizvodi od odjeće, tekstilnih tkanina, n.u.d., [848] Proizvodi od odjeće, pribor za odjeću, isključujući tekstil te [851] Obuća.

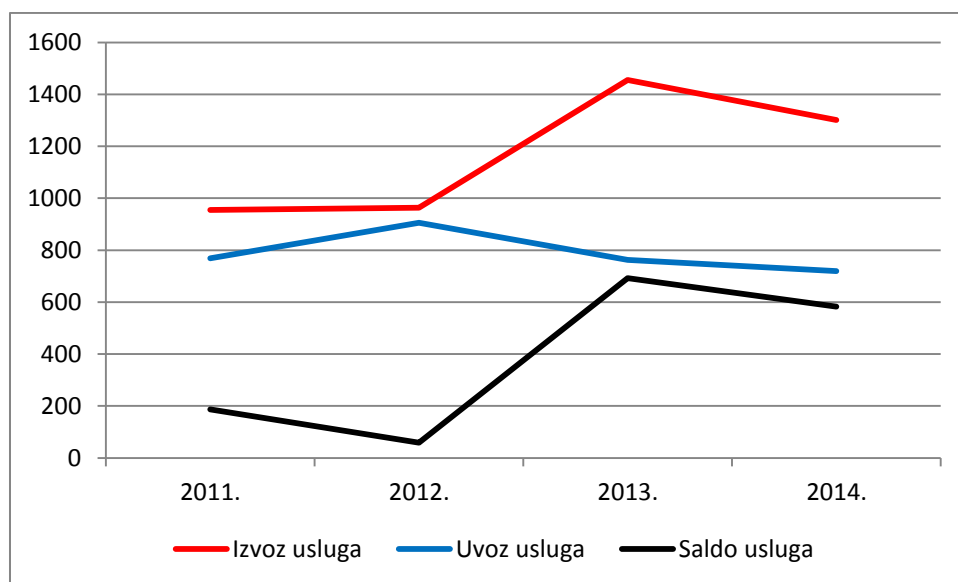
Makedonski izvozni proizvodi u SAD ne preklapaju se s hrvatskima, pa ovdje neće biti skretanja trgovine.

Međutim, povećanje prodaje gotovih hrvatskih i europskih proizvoda u kojima se koriste: [056] Povrće, korijenje, gomolji, pripremljeni, konzervirani, n.u.d., [121] Duhan, neprerađeni; duhanski otpaci, [522] Anorganski kemijski elementi, oksidi i halogene soli, [671] Gus, željezo u prahu i granulama, [673] Valjani proizvodi od željeza, nelegiranog čelika, neobložene te [848] Proizvodi od odjeće, pribor za odjeću, isključujući tekstil, može uzrokovati pozitivan učinak povećanja potražnje za tim makedonskim proizvodima posredno putem povećanja prodaje gotovih proizvoda iz Hrvatske ili EU28.

3.2. Analiza trgovine uslugama s SAD-om

Prema najnovijim podacima HNB-a u kojima se daje pregled usluga po podvrstama i po zemljama (statistika razmjene usluga s inozemstvom: izvoz/prihodi³⁵ i uvoz/rashodi³⁶; kod usluga čitavo vrijeme imamo blagi suficit u razmjeni sa SAD-om).

Slika 3.2.1. Izvoz, uvoz i saldo usluga sa SAD-om, mil. kuna

Izvor: HNB

Na strani izvoza usluga imamo najveći udio priljeva od turizma (više od pola), zatim ICT usluga (oko 10%), usluga prijevoza, ostalih poslovnih usluga, usluga popravaka, istraživanja i razvoja, usluga upravljanja i savjetovanja, usluga oplemenjivanja te osobnih usluga.

3.2.1. Izvoz usluga

Tablica 3.2.1.1. Struktura hrvatskog izvoza usluga u SAD

	Struktura
	2011. – 2014.
Izvoz usluga	100,0%
Usluge oplemenjivanja	1,6%
Usluge popravaka	4,7%

³⁵ <http://www.hnb.hr/statistika/razmjena-usluga-inozemstvom/h-razmjena-usluga-inozemstvom-po-zemljama-prihodi.xlsx>

³⁶ <http://www.hnb.hr/statistika/razmjena-usluga-inozemstvom/h-razmjena-usluga-inozemstvom-po-zemljama-rashodi.xlsx>

Usluge prijevoza	8,1%
Putovanja/turizam	52,9%
Građevinske usluge	0,0%
Usluge osiguranja	0,0%
Financijske usluge	4,8%
OCT usluge	10,2%
Naknade za prava intelektualnog vlasništva	0,0%
Istraživanje i razvoj	4,3%
Usluge upravljanja i savjetovanje	4,1%
Ostale poslovne usluge	7,6%
Osobne usluge, kultura i razonoda	0,5%

Izvor: HNB, izračun autora

3.2.2. Uvoz usluga

Na strani uvoza usluga najznačajnije su opet usluge putovanja/turizma s više od 27%, zatim naknade za prava intelektualnog vlasništva (gotovo 24%), ICT usluge (više od 16%), zatim financijske usluge, usluge za upravljanje i savjetovanje, osobne usluge i kultura i razonoda, ostale poslovne usluge, usluge prijevoza, istraživanje i razvoj, usluge popravaka te usluge osiguranja.

Tablica 3.2.2.1. Struktura hrvatskog uvoza usluga iz SAD-a

	Struktura
	2011. – 2014.
Uvoz usluga	100,0%
Usluge oplemenjivanja	0,0%
Usluge popravaka	1,8%
Usluge prijevoza	2,9%
Putovanja/turizam	27,3%
Građevinske usluge	0,0%
Usluge osiguranja	0,5%
Financijske usluge	7,6%
ICT usluge	16,2%
Naknade za prava intelektualnog vlasništva	23,5%
Istraživanje i razvoj	2,3%
Usluge upravljanja i savjetovanje	7,2%

Ostale poslovne usluge	5,1%
Osobne usluge, kultura i razonoda	5,4%

Izvor: HNB, izračun autora

3.2.3. Saldo usluga

Saldo usluga pozitivan je u uslugama putovanja/turizma, uslugama prijevoza, uslugama popravaka, istraživanju i razvoju te uslugama oplemenjivanja. Negativan saldo imamo kod naknada za prava intelektualnog vlasništva, osobne usluge i kultura i razonoda, ICT usluga, usluga upravljanja i savjetovanja te uslugama osiguranja i financijskim uslugama. Usluge u građevinarstvu nemaju prihoda/izvoza niti rashoda/uvoza.

Prikazat ćemo one usluge kod kojih je relativni saldo veći od 1%. U tablici su dane godine 2011. – 2014., zatim ukupni saldo (Total 2011. – 2014.), prosječni saldo (Prosjek 2011. – 2014.), prosječno odstupanje od prosječnog salda (STD 2011. – 2014.), relativni saldo (Struktura 2011. – 2014.), kretanje salda u vremenu (Trend 2011. – 2014.) te omjer salda 2014. i 2012. koji pokazuje utjecaj ulaska u EU (2014./2012. promjena).

Tablica 3.2.3.1. Saldo razmjene uslugama Hrvatske sa SAD-om

	1	2	3	4	TOTAL	Prosjek	STD	Struktura	Trend	2014/2012
	2011.	2012.	2013.	2014.	2011-2014	2011-2014	2011-2014	2011-2014	2011-2014	promjena
Saldo usluga	25,09551	7,7665364	91,391499	76,302348	200,55589	50,138973	34,673086	100,0%	23,72455	9,824501
usluge popravaka	12,23975	1,9821276	6,5353038	0,6501164	21,407298	5,3518244	4,5361066	10,7%	-3,02157	0,327989
usluge prijevoza			19,435191	18,53592	37,971111	18,985555	0,4496358	18,9%	-0,89927	#DIV/0!
putovanja/turizam	38,349905	35,232932	78,238871	61,576585	213,39829	53,349573	17,609398	106,4%	11,2686	1,7477
usluge osiguranja	-0,2702563	-1,2170742	-0,5200999	-0,0321363	-2,0395667	-0,5098917	0,4432512	-1,0%	0,141133	0,026405
financijske usluge	-0,8671981	-2,431509	-0,5797077	1,6901282	-2,1882865	-0,5470716	1,4713695	-1,1%	0,952378	-0,69509
ICT usluge	-2,7366417	-3,1861823	-0,1275552	1,3623886	-4,6879906	-1,1719977	1,8720994	-2,3%	1,535572	-0,42759
naknade za prava intelektualnog vlasništva	-23,802638	-28,344877	-22,09455	-24,245951	-98,488016	-24,622004	2,2945908	-49,1%	0,492039	0,855391
R&D usluge	2,7687228	5,6900429	4,4905379	4,3542547	17,303558	4,3258896	1,03846	8,6%	0,355709	0,765241
usluge upravljanja i savjetovanje	-5,4329892	-0,2436643	2,3782268	-1,3009741	-4,5994008	-1,1498502	2,8123219	-2,3%	1,501794	5,339206
ostale poslovne usluge	7,5528093	4,2202919	7,8244147	6,3412309	25,938747	6,4846867	1,421603	12,9%	-0,00306	1,502557
osobne usluge, kultura i razonoda	-5,3406869	-4,3817371	-4,9842056	-4,7814652	-19,488095	-4,8720237	0,346703	-9,7%	0,10752	1,091226

Izvor: Prihodi: <http://www.hnb.hr/statistika/razmjena-usluga-inozemstvom/h-razmjena-usluga-inozemstvom-po-zemljama-prihodi.xlsx>; Rashodi: <http://www.hnb.hr/statistika/razmjena-usluga-inozemstvom/h-razmjena-usluga-inozemstvom-po-zemljama-rashodi.xlsx>

Putovanja/turizam značajna je suficitna usluga s trendom rastućeg salda, pa možemo očekivati povećanje izvoza za iznos smanjenja ostalih davanja ili procedura. Još jedna suficitna usluga koja ima rastući trend jest istraživanje i razvoj. Kod njih također možemo očekivati porast sa smanjivanjem prepreka. Preostale suficitne usluge poput popravaka,

prijevoza te ostalih poslovnih usluga imaju negativan trend i za njih ne možemo pretpostaviti rast nego isto kretanje, odnosno istu razinu. Najvažnija deficitna usluga jesu naknade za prava intelektualnog vlasništva (film, glazba itd.), ali te usluge i druge deficitne usluge imaju nulti trend, što možemo pretpostaviti da će zadržati i nakon sklapanja TTIP-a, tj. zadržati istu razinu.

3.2.4. IIT indeks usluga

Prikazat ćemo one usluge kod kojih je relativni saldo veći od 1%. U tablici je dan presjek IIT-a po godinama 2011. – 2014., zatim ukupni IIT razdoblja (Total 2011. – 2014.), prosječni IIT (Prosjek 2011. – 2014.), prosječno odstupanje od prosječnog IIT-a (STD 2011. – 2014.), kretanje IIT-a u vremenu (Trend 2011. – 2014.) te omjer salda 2014. i 2012. koji pokazuje utjecaj ulaska u EU (2014./2012. promjena).

Tablica 3.2.4.1. IIT indeks usluga

	1	2	3	4	TOTAL	Prosjek	STD	Trend	2014/2012
	2011.	2012.	2013.	2014.	2011-2014	2011-2014	2011-2014	2011-2014	promjena
usluge popravaka	84,094788	33,342918	50,980997	21,040413	58,797811	47,364779	23,726332	-17,1525	0,631031
usluge prijevoza			60,236563	62,110147	61,136836	61,173355	0,9367921	1,873584	#DIV/0!
putovanja/turizam	35,659252	31,595129	61,883773	64,057438	48,322232	48,298898	14,761919	11,54832	2,027447
usluge osiguranja	-100	-100	-100	-100	-100	-100	0	0	1
financijske usluge	-9,0481663	-16,590975	-3,3412224	8,678427	-3,5835321	-5,0754841	9,2272214	6,642953	-0,52308
ICT usluge	-10,208238	-9,162022	-0,3979742	3,665753	-3,5840747	-4,0256204	5,8507356	5,038602	-0,4001
naknade za prava intelektualnog vlasništva	-100	-100	-100	-100	-100	-100	0	0	1
R&D usluge	53,191914	62,703843	40,883772	38,687151	47,383202	48,86667	9,7149932	-6,53344	0,616982
usluge upravljanja i savjetovanje	-33,873466	-1,2933177	19,1671	-15,355507	-8,2486341	-7,8387978	19,406614	7,60143	11,87296
ostale poslovne usluge	41,616641	25,083994	42,596719	41,696122	37,839185	37,748369	7,321905	1,775117	1,66226
osobne usluge, kultura i razonoda	-89,675282	-83,094067	-73,607934	-64,741969	-76,768559	-77,779813	9,4489871	8,428607	0,779141

Izvor: Prihodi: <http://www.hnb.hr/statistika/razmjena-usluga-inozemstvom/h-razmjena-usluga-inozemstvom-po-zemljama-prihodi.xlsx>;
Rashodi: <http://www.hnb.hr/statistika/razmjena-usluga-inozemstvom/h-razmjena-usluga-inozemstvom-po-zemljama-rashodi.xlsx>

Kod usluga prijevoza, putovanja/turizma, popravaka, te istraživanja i razvoja imamo IIT indeks veći od 50 i izrazitu komparativnu prednost Hrvatske nad SAD-om, pa možemo pretpostaviti da će doći do povećanja izvoza usluga smanjivanjem prepreka – što znači i povećanje narudžbi, prihoda, te eventualno povećanje nadnica i broja radnika u tim sektorima. Kod ostalih poslovnih usluga imamo komparativnu prednost, ali i dosta uvozimo te usluge, tako da će se povećati i izvoz i uvoz. Kod financijskih usluga, ICT usluga te usluga upravljanja i savjetovanja imamo komparativni nedostatak u odnosu na SAD, pa će tu biti povećanja uvoza, ali i hrvatskog izvoza u istoj industriji. Kod usluga osiguranja te naknada za prava intelektualnog vlasništva imamo izraziti komparativni nedostatak u odnosu na SAD, pa možemo pretpostaviti da će doći do povećanja uvoza tih usluga iz SAD-a za iznos smanjenja

prepreka – što znači smanjenje prihoda ili povećanje rashoda, te eventualno smanjenje broja zaposlenih ili nadnica u tim sektorima.

Kod usluga građevinarstva, štošta će se promijeniti relativiziranjem i ukidanjem Foreign Dredging Acta, pa će hrvatski građevinari samostalni u okviru mnogih konzorcija s europskim partnerima lakše sudjelovati na tržištu javne nabave SAD-a.

Kod financija najvažnija je stvar suradnja između regulatora i po kojem principu će regulatorno tijelo nadzirati podružnicu financijske ustanove podrijetlom iz jednog od partnera.

Kod ICT i Poslovnih usluga, osim standarda koje nameću samoregulirajuća tijela koja predstavljaju struku, priznavanje diploma i certifikata sigurno će jako doprinijeti mobilnosti s obje strane atlantika i lakšem pružanju usluga. Nadalje, komunikacije u SAD-u imaju pravila da se sve mora odobriti (npr. SMS se ne prima automatski kao u EU, već se telekomunikacijski operater šalje korisniku upit da je došao SMS i želi li ga pogledati).

Iako nije vizno pitanje, bolja suradnja iziskuje priznavanje diploma i vještina radnicima s obje strane atlantika, te bolji i lakši ulaz u SAD.

Pitanje viznog sustava nije dio TTIP-a, no potpisivanjem Sporazuma očekuje se veća mobilnost radnika i poduzetnika te veća mogućnost pružanja usluga između SAD-a i Republike Hrvatske jer Hrvatska je jedna od pet članica Europske unije koje nisu unutar programa izuzeća od viza (*Wisa Waiver Program*). Države članice EU-a koje nisu unutar programa izuzeća od viza jesu Bugarska, Hrvatska, Cipar, Poljska i Rumunjska. Taj program omogućuje građanima kvalificiranih država boravak u SAD-u u najduljem trajanju od 90 dana bez viza. Neki od zahtjeva koje država treba zadovoljiti kako bi ušla u program jesu poboljšanja u provođenju zakona i sigurnosno povezanom dijeljenju podataka sa Sjedinjenim Američkim Državama, izdavanje e-putovnica, stopa odbijanja neuseljeničkih viza (B), tj. turističkih i poslovnih viza, manja od tri posto, pravovremeno izvješćivanje o izdanim praznim vizama kao i izgubljenim i ukradenim putovnicama, te održavanje visoke razine borbe protiv terorizma, policije, granične kontrole i standarda sigurnosti dokumenata. Pristupanje Hrvatske u NATO 2009. godine novom je partnerskom dimenzijom obogatilo općenito odlične bilateralne odnose sa Sjedinjenim Američkim Državama i s Kanadom. Unapređenju bilateralnih odnosa pridonijelo je i poboljšanje viznog režima. Sukladno *izjavi između Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske i Ministarstva domovinske sigurnosti Sjedinjenih Američkih Država o načelima suradnje u unapređivanju dvostranih sigurnosnih mjera za međunarodna putovanja i zahtjevima američkog programa izuzeća od viza* Sjedinjene Američke Države od svibnja 2009. odobravaju hrvatskim državljanima turističke i poslovne vize za višekratne posjete na 10 godina. Deset godina najdulji je mogući rok trajanja vize koju izdaje Ministarstvo vanjskih poslova SAD-a. Ta je mjera odraz izvanrednih bilateralnih odnosa između Republike Hrvatske i Sjedinjenih Američkih Država.

Nastavljena je i suradnja na ispunjavanju uvjeta i kriterija za ulazak Hrvatske u američki program izuzeća od viza. S tim su ciljem sklopljeni određeni sporezumi o sigurnosnoj suradnji, a Hrvatska je sredinom 2009. godine počela s izdavanjem biometrijskih e-putovnica³⁷. Štoviše, potpisivanjem sporazuma TTIP svi radnici i poduzetnici bi ostvarili pravo na poslovnu vizu za SAD.

3.2.5. Utjecaj TTIP-a na javne usluge

Prema uputama Europskog parlamenta Europskoj komisiji za pregovaranje o TTIP-u jasno je naznačeno da javne usluge nisu dio TTIP-a te da zemlje članice ne moraju otvarati svoje javne usluge nikome niti moraju eksternalizirati usluge privatnim pružateljima (bez obzira otkuda) te da mogu u svakom trenutku promijeniti svoju politiku i vratiti eksternalizirane usluge u javni sektor.

U sporazumu s Kanadom (CETA) to je riješeno poglavljem o tržišnom natjecanju i konkurenciji (19. poglavlje) u kojem se govori o načelima tržišnog natjecanja, suradnji između agencija za zaštitu tržišnog natjecanja, o nastavljanju sporazuma iz 1999. godine kojim su Kanada i EU već približili stavove o zaštiti tržišnog natjecanja, te izuzeća usluga od javnog interesa (*Service of General Interest – SGI*), kao i usluga od javnog gospodarskog interesa (*Service of General Economic Interest – SGEI*) na području EU-a.

Svaki trgovinski sporazum EU-a sadrži jamstvo koje u potpunosti štiti javne usluge, pa tako i TTIP. To znači da vlade u EU-u ne mogu i neće biti prisiljene provesti privatizaciju javnih usluga. Četiri su jamstva u svakom trgovinskom sporazumu EU-a kojima se štite javne usluge:

- ➔ Monopol: vlade mogu organizirati javne usluge tako da postoji samo jedan pružatelj usluga.
- ➔ Pristup tržištu: vlade mogu spriječiti strana poduzeća u uplitanje u tržište javnih usluga.
- ➔ Subvencije: vlade mogu davati subvencije, ali i izuzeti poduzeća izvan EU-a iz procesa subvencioniranja.
- ➔ Propisi: vlade mogu regulirati svaku uslugu, pa tako i one koje smatraju javnima.

Dva su različita načina na koji EU ta načela uvrštava u svoje trgovinske sporazume:

- Pozitivni popis: svaka država EU-a određuje vrstu usluge koju će otvoriti stranim opskrbljivačima (sporazum između EU-a i Južne Koreje).

³⁷ Godišnjak 2009. Ministarstvo vanjskih i europskih integracija. Bilateralna postignuća. Str. 41. Dostupno na: http://www.mvep.hr/old/custompages/static/hrv/files/godisnjak2009/pdf/Godisnjak_MVPEI_2009.pdf

- Negativni popis: države EU-a odrede da će sve usluge otvoriti stranim opskrbljivačima, osim nekih koje su zatim navedene u dva dodatka (sporazum između EU-a i Kanade).

Razlike su tehničke prirode, ali rezultat je uvijek isti. Ako vlada odluči kupiti/nabaviti javnu uslugu od privatnog poduzetnika, ona mora slijediti pravila javne nabave. Međutim, može svakoga trena ponovno odustati od kupnje/nabave, dok god je to u skladu s ugovorom. Prema tome, ne postoji tzv. odredba o nepovratnosti (*ratchet clause*). Činjenica da takva odredba ne postoji znači da se TTIP-om neće progurati prisilna privatizacija kroz stražnja vrata, iza leđa. Ovaj pristup već 20 godina štiti EU od prisilne privatizacije.

U zajedničkoj izjavi o javnim uslugama koju su dali ambasador Froman i povjerenik Malmström potvrđeno je da trgovinski sporazumi između EU-a i SAD-a neće sprječavati vlade da pružaju ili podržavaju usluge u područjima kao što su npr. voda, obrazovanje, zdravstvo ili socijalne usluge. Naglašeno je i da vlade nisu obavezne privatizirati nijedan sektor, a ako je neki sektor iz javnoga prešao u privatni, on se može ponovno vratiti u javni pod uvjetom da se ne prekrši potpisani ugovor. Na svakoj je vladi da odredi prikladnu ravnotežu između privatnih i javnih usluga. EU i SAD slijedit će ovaj pristup i u pregovorima o TTIP-u i TiSA-i.

U nacrtu preporuka koji su članovi Odbora za međunarodnu trgovinu Europskog parlamenta izglasali 28. svibnja 2015. s 28 glasova za i 13 protiv, zastupnici Europskog parlamenta također su ponovili želju da se javne usluge izostave iz opsega TTIP-a (uključujući, ali ne i ograničeno na, vodu, zdravstvo, socijalne usluge, sustav socijalnog osiguranja i obrazovanje).

3.2.6. Utjecaj TTIP-a na obrazovanje

Prema naputcima Europskog parlamenta Europskoj Komisiji za pregovaranje o TTIP-u jasno je naznačeno da obrazovanje nije dio TTIP-a te da zemlje članice ne moraju otvarati svoje obrazovne sustave nikome.

Smatra se da je obrazovni sustav SAD-a, osobito privatne škole i sveučilišta iznad razine srednjih škola, njihova povezanost s realnim/privatnim sektorom i privatnim financiranjem, te njihov utjecaj na istraživanja i inovacije superiorniji od europskog već duži niz godina. Stoga je i sama EU bolonjskom reformom pokušala europski sustav osobito višeg obrazovanja učiniti konkurentnijim.

Za sada to znači samo da bolji učenici i profesori participiraju na visokim školama u SAD-u, što se može materijalizirati kroz networking, alumni zajednicu i ostanak najboljih studenata i profesora na projektima u SAD-u, čime više doprinose inovacijama i stvaranju znanja u SAD-u. Međutim, sudjelovanje na projektima financiranim od strane EU poput Horizonta 2020 stvara se osnova za bolju suradnju u zjedničkom obrazovnom i znanstvenom prostoru EU,

kao i suradnji s realnim/privatnim sektorom u stvaranju inovacija i znanja, što će svakako utjecati na dugoročno poboljšanje konkurentnosti i razvoja u EU.

TTIP može omogućiti bolju suradnju znanstvenih i obrazovnih sustava s obje strane atlantika. Postoji bojazan da će privatne obrazovne institucije iz Amerike „istisnuti“ obrazovne institucije iz Europe – na neki način američke privatne obrazovne institucije već imaju otvorene podružnice u Europi i na taj način već sudjeluju na „obrazovnom tržištu“ Europe – treba istaknuti da vrhunske javne obrazovne institucije u EU i dalje uspijevaju opstajati i u takvoj konkurenciji kroz suradnju financiranu od strane EU fondova. Najveći problem EU je što zapravo ne postoji „jedinstveni europski znanstveno-istraživački prostor“ – najbolje rangirana sveučilišta u EU nalaze se u većim zemljama članicama koje imaju i značajno gospodarstvo s kojim surađuju – usprkos Erasmusu i FP programima (danas zamijenjeni Horizonom 2020) još postoji mnogo toga što europske znanstvene i obrazovne ustanove mogu učiniti na poboljšanju međusobne suradnje i suradnje na čitavom području EU kako bi dostigle američka koja i stvarno posluju na cijelom „znanstveno-istraživačkom tržištu“ SAD-a i po svijetu. Hrvatske znanstvene i obrazovne ustanove (osim iznimaka poput Instituta Ruđer Bošković i nekih drugih) jako su se slabo uključile u Europske projekte, a i otprije imaju problem sporadične i slabe suradnje s realnim sektorom.

Nadalje, znanost i obrazovanje u SAD-u pokazuje bolje rezultate u međunarodnim usporedbama s europskim (npr. Šangajskoj listi za sveučilišta) zbog većeg izdvajanja za obrazovanje i znanost iz javnih izvora, višestruko veću participaciju privatnih izvora financiranja, boljim upravljanjem (osim znanstveno istraživačkih i sveučilišnih vijeća u kojima su vrhunski znanstvenici i profesori, poslovodni dio je redovito odvojen u Americi i orijentiran na efikasno poslovanje i upravljanje), te većom autonomijom.³⁸

To TTIP neće nametnuti, ali može potaknuti pomake u suradnji širom Europe i poboljšavanjem upravljanja i financiranja europskih obrazovnih i znanstvenih institucija.

3.2.7. Utjecaj TTIP-a na zaštitu osobnih podataka

Pogledi na privatnost u mnogo čemu se razlikuju u pravnim porecima Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država. Dok se u SAD-u na privatne podatke gleda kao na trgovačko dobro koje može biti subjektom poslovnih transakcija, u EU-u se zaštita podataka smatra neotuđivim ljudskim pravom. Nedavna presuda Europskog suda pravde o Googleu (13.5.2014.) pokazala je sve razlike koje ta dva gledišta međusobno nose. Nakon nesretnih događaja 11. rujna 2001. godine nacionalna i globalna sigurnost stavlja se ispred prava na zaštitu podataka te je taj trend skoro podjednako prisutan u EU-u kao u SAD-u. Međutim, sama struktura Europske unije i načelo supsidijarnosti, koje u toj strukturi igra važnu ulogu, omogućuju državama članicama da same grade svoje sustave nacionalne sigurnosti, ne

³⁸ http://bruegel.org/wp-content/uploads/imported/publications/pbf_040907_universities.pdf

miješajući se nadnacionalnim zakonima u iste. Stoga je odlučivanje o razlikama između propisa EU-a i propisa SAD-a o zaštiti i privatnosti podataka ostavljeno u rukama državama EU-a, odnosno one same imaju pravo odlučiti na koju će razinu suradnje sa SAD-om pristati. Ipak, Europska unija nastoji do 2017. godine usvojiti paket koji se sastoji od opsežne uredbe (Opća uredba o zaštiti prava) i direktive pod nazivom *Data Protection Police Directive*, koja se tiče sektora provođenja zakona, kako bi se pod jednim zakonodavnim paketom ujednačila zaštita podataka unutar cijelog EU-a. Nažalost, propisi SAD-a o zaštiti podataka ni na koji način ne štite građane Europske unije, dapače, ograničavaju ih i oštećuju, dok u drugu ruku propisi EU-a štite sve stanovnike svijeta bez obzira na nacionalnost i mjesto stanovanja. Stoga je jasno da je potrebno restrukturirati sustav zaštite podataka na razini odnosa EU-a i SADA. Međutim, odlučeno je da se, u sklopu pregovora o TTIP-u, ne pregovara o pitanju zaštite podataka. Iako obje strane to pitanje smatraju izrazito važnim, ono je ostavljeno sa strane u dosadašnjim krugovima pregovora (njih 11, posljednji krug od 19. do 23. listopada 2015.). Zastupnici Europskog parlamenta zaključili su da „pravila privatnosti podataka ne smiju biti ugrožena prilikom integracije EU i SAD digitalne trgovačke razmjene i tržišta financijskih usluga“³⁹, te da se u TTIP-u moraju „izričito izostaviti postojeća i buduća pravila EU-a o zaštiti osobnih podataka te da ih se mora zaštititi od ustupaka prilikom pregovora. O odredbama o protoku osobnih podataka može se uspješno pregovarati sa SAD-om samo u slučaju da se pravila o zaštiti podataka koriste na isti način 's obje strane Atlantika'“⁴⁰.

3.2.8. Trgovina uslugama između EU i SADA

Na strani usluga nemamo izvor koji bi nam otkrio izravni odnos po vrstama usluga. Zaključak možemo donijeti samo na temelju udjela svake od strana u ukupnom izvozu pojedinih vrsta usluga u svijetu. Kako su zemlje EU-a sklonije izvozu i usmjerenije na inozemno tržište, EU28 ima puno veći udio u svim uslugama osim u kategoriji naknada za korištenje intelektualnog vlasništva u kojima SAD prednjači, pa se može pretpostaviti da je ista situacija u razinama i neto saldu po uslugama: EU28 ima suficit u svim uslugama osim u kategoriji naknada za korištenje intelektualnog vlasništva.

³⁹ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20150528IPR60432+0+DOC+XML+V0//HR>

⁴⁰ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20150528IPR60432+0+DOC+XML+V0//HR>

Tablica 3.2.8.1. Udio usluga prema vrsti u izvozu svjetskih usluga

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Transport										
EU28	46,4%	46,1%	46,5%	46,4%	46,5%	43,5%	43,7%	41,9%	43,0%	43,4%
SAD	9,0%	8,9%	8,4%	8,2%	8,7%	8,7%	8,9%	9,1%	9,3%	9,4%
Putovanja/turizam										
EU28				42,0%	39,9%	35,8%	35,9%	33,8%	34,0%	34,2%
SAD	14,7%	14,0%	13,7%	13,9%	13,7%	14,3%	14,1%	14,5%	14,6%	14,3%
Građevinarstvo										
EU28	40,5%	38,8%	38,8%	35,0%	34,3%	33,6%	31,6%	30,0%	33,5%	34,7%
SAD	2,8%	3,2%	3,7%	4,0%	4,5%	3,2%	3,3%	3,2%	2,5%	2,5%
Osiguranje i mirovine										
EU28	65,0%	66,5%	63,9%	62,2%	61,9%	58,9%	61,2%	60,1%	60,1%	59,1%
SAD	11,4%	11,7%	11,9%	13,2%	14,3%	14,3%	12,6%	14,1%	12,9%	12,5%
Financijske usluge										
EU28	58,4%	58,4%	58,1%	58,1%	55,6%	53,3%	54,0%	53,0%	52,7%	53,3%
SAD	18,3%	17,9%	17,9%	18,0%	20,7%	21,6%	21,0%	20,8%	21,0%	20,9%
Naknade za korištenje intelektualnog vlasništva										
EU28	34,3%	33,3%	33,4%	33,7%	33,5%	32,8%	32,4%	30,5%	29,9%	31,3%
SAD	45,1%	46,4%	46,7%	45,2%	45,0%	44,9%	45,1%	45,6%	45,3%	44,1%
ICT usluge										
EU28	63,3%	61,5%	61,9%	59,7%	58,7%	57,2%	56,4%	55,1%	55,9%	56,6%
SAD	20,0%	20,7%	21,8%	19,2%	20,4%	21,8%	20,7%	19,2%	19,5%	19,1%
Ostale poslovne usluge										
EU28	52,9%	51,5%	51,6%	50,9%	49,6%	48,1%	48,3%	47,1%	47,4%	48,6%
SAD	10,8%	10,9%	10,7%	10,6%	11,9%	11,8%	11,6%	11,8%	11,6%	11,4%
Osobne, kulturne i rekreacijske usluge										
EU28	61,9%	61,4%	63,0%	61,4%	60,2%	62,8%	65,5%	62,7%	66,7%	63,7%
SAD	1,0%	1,7%	2,2%	2,4%	2,5%	3,2%	2,3%	2,3%	1,6%	1,6%

Izvor: UNCTADstat.

Kao i kod trgovine robama, trgovinu uslugama između EU28 i Amerike prikazujemo zato što treba imati na umu i drugi važni kanal kojim TTIP može utjecati na Hrvatsku, a to je kroz povećanje trgovine uslugama poduzeća i pojedinaca iz drugih zemalja EU28, a u čijim se lancima vrijednosti kao dobavljači roba ili usluga nalaze i hrvatska poduzeća ili pojedinci.

Na primjer, suradnja u poslovnim uslugama s partnerima iz EU na tržištu SAD-a ili suradnja u turističkim uslugama s partnerima iz EU svakako može povećati priljev od obje usluge kako za europske tako i za hrvatske partnere (turističkog aranžmana koji će osim Venecije i Rima istim turistima prikazati Plitvice i Dubrovnik).

3.3. Utjecaj TTIP-a na postojeće prepreke trgovini

3.3.1. Carine i necarinske prepreke – TTIP

Prosječne carine između EU-a i SAD-a malo su niže od 2%, no to iskrivljuje sliku carina na individualne proizvode:

- Više od polovice trgovine između EU-a i SAD-a ne podliježe carinama.
- Ostatak se susreće s različitim postotcima: od 1% do 3% za osnovna dobra (npr. sirovine) ili 30% za odjeću i obuću.
- Neke su carine toliko visoke da onemogućuju bilo kakav stupanj trgovine, npr. porez SAD-a na sirovi duhan iznosi 350%, a na kikiriki više od 130%.
- Carine EU-a na uvoz automobila iz SAD-a iznose 10%.
- Carine SAD-a na uvoz automobila iz EU-a iznose 2,5%.
- S druge strane carine SAD-a na uvoz željezničkih vagona iz EU-a iznose 14%, dok su carine EU-a na željezničke vagone iz SAD-a samo 1,7%.

Cilj EU-a jest ukloniti te carine, ali i druge prepreke trgovini, uključujući i druge (dvostruke) administrativne provjere.

Budući da su carine kao takve u prosjeku relativno male, glavne rasprave u regionalnom trgovinskom sporazumu svode se na rješavanje tehničkih prepreka u trgovini (*Technical Barriers to Trade*, TBT). Te prepreke sastoje se od „standarda, tehničkih regulativa i postupaka procjene sukladnosti koje su se pojavile u različitim administrativnim tijelima i standardizacijskim organizacijama na domaćim, regionalnim i međunarodnim razinama, često neovisno jedni o drugima, stvarajući time dvostruke troškove usklađivanja“⁴¹. Također, vlade mogu odrediti specifične zahtjeve koji mogu stvoriti strateške prednosti određenim industrijama i poduzećima, primjerice razlike između standarda sigurnosti u industriji igračaka iznose 3 milijarde dolara godišnje. U nekim sektorima na TBT-ove otpada između 10% i 80% iznosa računa (*invoice price*), što znači da u tim sektorima potpuno uklanjanje carina ne bi ništa značilo s obzirom na to da TBT-ovi čine to područje trgovine preskupim ili čak potpuno nepristupačnim (prvenstveno za mala i srednja poduzeća). U samom TTIP-u TBT-ovi se rješavaju u 4 različita konteksta:

- Poglavlje o TBT-u kao što je i običaj u sporazumima o slobodnoj trgovini (posebno obrađeni u poglavlju o SPS-u u skladu s WTO SPS sporazumom)
- Pitanje sigurnosti hrane, životinja i biljaka
- Sektorska potpoglavlja ili dodaci (kao što je predloženo u TTIP-u o kemikalijama, kozmetici, strojarstvu, medicinskim uređajima, ICT-ju, farmaceutici, tekstilu i automobilske industriji)

⁴¹ Egan i Pelkmans u: Hamilton i Pelkmans 2015:61.

- Poglavlje o horizontalnoj regulatornoj suradnji u TTIP-u, s idejom o budućim pitanjima koja će se rješavati u hodu („živući sporazum“), što simbolizira kontinuirani proces uklanjanja regulatornih prepreka kako bi se povećala suradnja.

U studiji Francois et al. (2013.) navodi se da troškovi EU-a za TBT kod uvoza iz SAD-a iznose više od 21% iznosa računa, dok troškovi SAD-a za TBT kod uvoza iz EU-a iznose čak 25% iznosa računa. Ti TBT-ovi najviši su za poljoprivrednu hranu (57% i 73%), automobilsku industriju (25% i 27%), kemikalije (14% i 19%), električne strojeve (13% i 15%), različitu transportnu opremu (19% i 19%), te metale i metalne proizvode (12% i 17%). Fontagné et al. (2013.) upotrijebili su drugačiju metodologiju obrađivanja podataka prilikom provođenja istog istraživanja te su njihove brojke ispale još veće (43% za EU TBT i 32% za SAD TBT), a time su i sami TBT-ovi postali još značajnije za rješavanje u okviru TTIP-a

Necarinske prepreke i regulatorne razlike mogu imati dva glavna učinka: povećanje troška poslovanja (propisi o rekonfiguraciji proizvoda, na primjer) poduzećima ili ograničenje pristupa tržištu (npr. uvozne kvote). U tablici broj 1 prikazan je izmjereni indeks NTB-a (necarinskih prepreka) prema sektoru poslovanja:

Tablica 3.3.1.1. Percipirani indeks NTB prema poduzećima (indeks u rasponu od 0 do 100)

Sektor	Izvoz EU-a u SAD	Izvoz SAD-a u EU
<i>Uslužni sektori:</i>		
Putovanje	35,6	17,6
Transport	39,9	26,3
Financijske usluge	29,7	21,3
ICT	20,0	19,3
Osiguranje	29,5	39,3
Komunikacije	44,6	27,0
Građevina	45,0	37,3
Druge poslovne usluge	42,2	20,0
Osobne, kulturne i rekreacijske usluge	35,8	35,4
<i>Sektori s gotovim dobrima</i>		
Kemikalije	45,8	53,2
Farmaceutika	23,8	44,7
Kozmetika	48,3	52,2

Biotehnologija	46,1	50,2
Strojarstvo	50,9	36,5
Elektronika	30,8	20,0
Uredska, informacijska i komunikacijska oprema	37,9	32,3
Medicinski, mjerni i aparati za ispitivanje	49,3	44,5
Automobilska industrija	34,8	31,6
Zračna i svemirska industrija	56,0	55,1
Hrana i piće	45,5	33,6
Željezo, čelik i metalni proizvodi	35,5	24,0
Tekstili, odjeća i obuća	35,6	48,9
Drvo i papir, papirnati proizvodi	30,0	47,1

Izvor: Ecorys (2009)

Izvešće Ecorysa iz 2009. godine sadrži procjene troška NTB za trgovinu roba i usluga u obliku postotka koji se može tumačiti slično kao ad valorem carine. Te procjene prikazane su u sljedećoj tablici.

Tablica 3.3.1.2. Predviđeni ukupni trošak trgovine zbog smanjenja NTB u postotku

Sektor	Prepreke trgovini: prepreke EU-a za izvoz SAD-a	Prepreke trgovini: prepreke SAD-a za izvoz EU-a
Hrana i piće	56,8	73,3
Kemikalije	13,6	19,1
Električni strojevi	12,8	14,7
Motorna vozila	25,5	26,8
Druga transportna oprema	18,8	19,1
Metali i metalni proizvodi	11,9	17,0
Drvo i papirnati proizvodi	11,3	7,7
Ostali proizvodi	N/D	N/D
Prosjek u dobrima	21,5	25,4
Transport		

Zrak	2,0	2,0
Voda	8,0	8,0
Financije	11,3	31,7
Osiguranje	10,8	19,1
Trgovina i ICT	14,9	3,9
Komunikacije	11,7	1,7
Građevina	4,6	2,5
Osobne, kulturne i druge usluge	4,4	2,5
Prosjek u uslugama	8,5	8,9

Izvor: Ecorys (2009)

Ecorys je izvijestio da su NTB najviši za prehrambene proizvode i pića (56.8% prilikom uvoza u EU, odnosno 73,3% prilikom izvoza iz EU).

Na tržištu usluga NTB su najveći u financijskom sektoru (11,3% pri uvozu u EU, 31,7% pri uvozu u SAD). Na strani EU-a najveći NTB na tržištu usluga javljaju se u poslovnom sektoru, ICT-u, komunikacijskom sektoru, građevini te osobnim, kulturalnim i drugim uslugama. Na strani SAD-a najveći NTB javljaju se u financijskom i osiguravajućem sektoru. Važno je napomenuti da, za razliku od smanjenja carina, smanjenje NTB nije tako jednostavno. Naime, budući da su prepreke nametnute iz više izvora, za njihovo uklanjanje mogle bi biti potrebne ustavne promjene, nerealne zakonske promjene ili nerealne tehničke promjene, a mogu biti i politički zahtjevne. Prema Ecorysovom izvješću možemo očekivati veće koristi od ukidanja ili smanjenja NTB u trgovini robom, nego u trgovini uslugama.

Osim na EU i SAD, TTIP će imati pozitivan učinak i na treće zemlje: navodi se da u praksi, „ako se pojavi 5-postotno smanjenje troška povezanog s NTB između EU-a i SAD-a, također će se pojaviti 1-postotno smanjenje troška trgovanja za treće zemlje koje izvoze u EU ili SAD” (CEPR,2013:29.). Drugi učinak koji se odnosi na treće zemlje jest neizravno prelijevanje, što znači da će treće zemlje potencijalno prihvatiti zajedničke standarde dogovorene između EU-a i SAD-a, a to će povećati pristupačnost EU-a i SAD-a tržištima u trećim zemljama. Primjerice, za svako 5-postotno smanjenje troška trgovine između SAD-a i EU-a, uz 20% odgovarajućeg izravnog prelijevanja, pojavit će se 1-postotno (izravno prelijevanje) smanjenje za troškove izvoza EU-a i SAD-a u treće zemlje te za trgovinu između samih trećih zemalja.

Što se tiče prepreka stranim izravnim ulaganjima (FDI), NTB unutar EU-a mnogo su manji nego NTB za poduzeća izvan EU-a koja djeluju na prostoru EU-a. Prosječan NTB indeks EU-a

za FDI iznosi 28 za poduzeća izvan EU-a, a samo 18 za poduzeća unutar EU-a. U SAD-u je ta brojka 24. Što se tiče trgovine dobara, najveće razlike prisutne su u zrakoplovnoj, kemijskoj i automobilskoj industriji. Što se tiče tržišta usluga, tu prednjače transport, putovanja i ICT usluge.

Uzimajući u obzir izravan učinak NTB na ulagačku klimu, važno je reći da za svakih 10% porasta NTB indeksa dolazi do smanjenja prihoda od ulaganja za čak 5,057%. Ako pogledamo potencijalne dobiti od TTIP-a, BDP EU-a i SAD-a trebao bi narasti između 68 i 119 milijardi eura odnosno 50 i 95 milijardi eura (brojke odstupaju ovisno o stupnju liberalizacije tržišta). Međutim, ako dođe do sporazuma samo na razini liberalizacije carina, usluga ili javne nabave, dobiti bi bile značajno umanjene. BDP EU-a narastao bi samo za 24 milijarde eura, a BDP SAD-a za 9 milijardi eura. Stoga je jasno da se u pregovorima treba usredotočiti na NTB kako bi se proveo dovoljno sveobuhvatan sporazum o slobodnoj trgovini od kojeg će profitirati obje strane.

3.3.2. Utjecaj TTIP-a na mehanizme regulatorne suradnje predložene u TTIP-u

Uredbe s obje strane Atlantika kojima se pokušava osigurati zdravlje, okoliš, sigurnost i financije potrošača predstavljaju dodatni trošak ako ih se mora nepotrebno dvaput zadovoljiti. Drugi razlog zašto je korisno uspostaviti zajednički mehanizam regulatorne suradnje jest zato što usklađivanjem propisa EU-a (i Hrvatske) i SAD-a dolazi se do zajedničkog standarda EU-a (i Hrvatske) i SAD-a koji potom može poslužiti kao standard u nekom području djelovanja u čitavom svijetu. Zato se rano u pregovorima dotaklo pitanja regulatorne suradnje.

Regulatorna suradnja i smanjivanje regulatornih prepreka puno će više koristiti MSP-ovima jer je trošak regulatorne prilagodbe u volumenu prometa MSP-ova puno veći nego za velika poduzeća.

Usko povezana s uklanjanjem NTB, tema uspostave mehanizama regulatorne suradnje jedna je od središnjih tema pregovora o TTIP-u. Pozitivni učinci Sporazuma proporcionalno rastu sa stupnjem regulatorne konvergencije koji će biti dogovoren. U mišljenjima EU-a (*position paper*) predlaže se uspostava stalnog mehanizma za suradnju (npr. *Regulatory Cooperation Council*, RCC), odredbe o dijeljenju informacija o planiranim regulativama i mogućnost da ih druga strana komentira u ranoj fazi, suradnja na području prikupljanja podataka i dokaza o poduzetim osnovnim regulatornim akcijama, te razmjena tih informacija, kao i jačanje procjene učinaka planiranih propisa na međunarodnu trgovinu i ulaganja na temelju zajedničkih ili sličnih kriterija i metoda. Regulatorna suradnja između EU-a (i Hrvatske) i SAD-a može se provesti i bez sveobuhvatnog TTIP-a. Čimbenici koji tu razinu suradnje čine uspješnom nisu pravne forme, već sličnost regulatornih uređenja i preferencija involviranih država, visoka razina političke predanosti, mehanizmi kojima se uzima u obzir međunarodna

regulatorna suradnja u domaćim regulatornim prijedlozima, postojanje prikladnih mehanizama za konzultacije, izgradnja povjerenja među regulatorima, djelotvorni mehanizmi za razmjenu informacija i osiguravanje sukladnosti, dijeljenje troškova i koristi, evaluacijski mehanizmi i dovoljna razina fleksibilnosti za prilagodbu promjenjivim okolnostima. Institut Ecologic navodi da ne postoji nikakav značajan rizik da će se TTIP-om stvoriti institucije koje imaju mandat da donesu odluke kojima bi se zaobišli ili oslabili nacionalni ili zakonodavni postupci u EU-u.

Europska komisija u svom mišljenju (*position paper*) predlaže horizontalno poglavlje u TTIP-u koje bi se ticalo regulacije u širem smislu. To poglavlje sastojalo bi se od izjave o načelima, izjave o ciljevima, djelotvornog mehanizma suradnje, suradnje u prikupljanju dokaza i podataka, jačanja procjena učinaka regulacije, ovlasti za regulatornu suradnju koja bi povećala kompatibilnost/konvergeniju specifičnih sektora, te institucionalnog mehanizma unutar kojeg bi djelovalo i vijeće ili odbor za regulatornu suradnju. Vijeće za regulatornu suradnju (VRS) sastojalo bi se od visokih predstavnika regulatornih tijela i trgovinskih predstavnika te Glavnog tajništva Komisije i američkog Ureda za informacijske i regulatorne poslove (OIRA). Zadaća VRS-a bila bi priprema godišnjeg programa prioriteta regulatorne suradnje i analiza doprinosa dionika u području regulatorne suradnje. Međutim, nije jasno kako će Vijeće komunicirati sa zakonodavcima. Bitno je naglasiti da zajednički mehanizmi regulatorne suradnje predloženi u TTIP-u ne bi bili novost u globalnim trgovinskim okvirima. Sporazumima Svjetske trgovinske organizacije o tehničkim preprekama trgovini te sanitarnim i fitosanitarnim mjerama donesena su obvezujuća ograničenja za zemlje članice u pogledu postavljanja regulativa povezanih s proizvodima. Ti sporazumi sadrže sljedeće mehanizme regulatorne suradnje: razmjena informacija i transparentnost, prepoznavanje istovrijednosti mjera, međusobno priznavanje postupka ocjene sukladnosti, usklađivanje te institucionalni mehanizmi unutar TPT i SFS sporazuma (*Trade Policy Review Mechanism*) i rješavanje sporova. Osim WTO ugovora, postoje i međunarodne organizacije za standardizaciju: Međunarodna organizacija za normizaciju (*International Organization for Standards, ISO*) i Komisija Codex Alimentarius (*Codex Alimentarius Commission, CAC*). ISO je privatna, neprofitna organizacija koja stvara standarde za gotovo sve tehnologije i poslove. Standardizacijska tijela EU-a nisu članice ISO-a, ali tijela zemalja članica EU-a jesu (119 stalnih članica i 40 zemalja promatrača). CAC razvija standarde i druge usmjeravajuće dokumente za hranu s ciljem povećanja sigurnosti hrane. Trenutno CAC broji više od 180 članova, a u CAC-ovoj bazi podataka nalazi se gotovo 340 standarda. Hrvatska je članica WTO i potpisnica svih navedenih sporazuma.

Osim na globalnoj razini, već postoje i mehanizmi regulatorne suradnje na razini odnosa EU-a (i Hrvatske) i SAD-a. Obje su strane kroz godine nastojale uspostaviti određenu razinu regulatorne suradnje, a plod tih nastojanja jest niz bilateralnih sporazuma čija učinkovitost

varira. Prvi primjer jesu Sporazumi međusobnog priznavanja (MRAs) na temelju kojih svaka strana ima pravo odrediti tijelo za ocjenu sukladnosti. MRA-ovi su relativno neuspješni jer se u potpunosti primjenjuju samo dva dodatka, ona o rekreativnom obrtu i o telekomunikacijskoj opremi. Drugi dodaci nisu ušli u primjenu najviše zbog odbijanja SAD-a da prihvati europske certifikatore kao istovrijedne američkima.

Drugi primjer jest Sporazum o veterinarskoj ekvivalentnosti iz 1999. godine. Njegov je cilj olakšati trgovinu životinjama i životinjskim proizvodima putem uspostave mehanizma za priznavanje istovrijednosti sanitarnih mjera, te poboljšanjem komunikacije i suradnje povezane sa sanitarnim mjerama. Odgovornost za izvoz iz EU-a u SAD snose zemlje članice EU-a koje izvoze, a za uvoz države članice moraju osigurati usklađenost s primjenjivim zakonom EU-a. (Hrvatska je ovo prihvatila prihvaćanjem *Acquisa* prilikom pristupanja EU). Nakon provedbe ovog sporazuma trgovina između EU-a i SAD-a značajno je narasla. Međutim, važno je napomenuti da postoji još značajan prostor za napredak, posebice na strani EU-a (i Hrvatske). Naime, SAD češće priznaje standarde EU-a kao istovrijedne nego obrnuto. SAD je čak 28 prepoznao najvišu razinu istovrijednosti za dobra iz EU-a, dok je EU samo 3 puta učinio isto to za proizvode koji stižu iz SAD-a. Treći je primjer članak 33. Uredba Vijeća broj 834/2007. Njime se uređuju uvjeti pod kojima proizvodi mogu biti plasirani na tržište EU-a kao organski zato što se metode proizvodnje smatraju istovrijednima onima unaprijed postavljenima u Uredbi. Komisija odlučuje o uključivanju država na popis s istovrijednim standardima i mehanizmima kontrole uz pomoć Stalnog odbora za organski uzgoj. Taj odbor sastoji se od predstavnika svih zemalja članica, a njime predsjedava predstavnik Komisije. Potpisivanjem Sporazuma o suradnji u organskoj ekvivalentnosti između EU-a i SAD-a 2012. godine na taj je popis uključen i SAD. EU se obvezao priznavati Nacionalni organski program američkog Ministarstva poljoprivrede (*USDA National Organic Program*) kao istovrijedan EU-ovom organskom programu, te dozvoliti organskim proizvodima iz SAD-a da se u EU-u prodaju kao organski uz upotrebu EU-ova organski logotipa i obrnuto, ali pod sljedeća dva uvjeta:

- tetraciklin i streptomycin nisu korišteni za suzbijanje bakterijske paleži jabuka i kruška (za izvoz iz SAD-a u EU), i
- životinjama nisu davani antibiotici (za izvoz iz EU-a u SAD).

Mehanizmi regulatorne suradnje koje EU i SAD trenutno upotrebljavaju u sporazumima o slobodnoj trgovini s trećim stranama jesu sljedeći: razmjena informacija / mjere transparentnosti, priznavanje postupaka ocjene sukladnosti, priznavanje rezultata postupaka ocjene sukladnosti, priznavanje istovrijednosti tehničkih propisa te priznavanje potpuno usklađenih tehničkih propisa. Dva mehanizma regulatorne suradnje posebno su zanimljiva u kontekstu TTIP-a te bi se mogli biti upotrijebiti kao referentna točka u pregovorima pri uspostavi sličnih institucija u odnosima EU-a i SAD-a: regulatorna suradnja Australije i

Novog Zelanda te Vijeće za regulatornu suradnju SAD-a i Kanade. Pregovori o regulatornoj suradnji unutar TTIP-a ne moraju, dakle, krenuti od nule, već postoji mnogo mehanizama koji su trenutno aktivni. Međutim, problem u pregovorima o TTIP-u izazvalo je povezivanje tih mehanizama s nacionalnim postupkom donošenja odluka. Cilj Ecologicove studije jest analizirati jesu li strahovi da će tijelo kao što je Vijeće za regulatornu suradnju EU-a i SAD-a potkopati demokratsko nacionalno donošenje odluka opravdani. U studiji se navodi da su u EU-u Komisija, Vijeće i Parlament uključeni u zakonodavni proces, dok za međunarodnu regulatornu suradnju moraju postojati osnovne odredbe i uvjeti ugovoreni putem direktive ili uredbe. Uz takve unaprijed postavljene uvjete Komisiji može biti povjereno donošenje odluka o individualnim državama, proizvodima ili standardima posebno za svaki slučaj. U slučajevima upotrebe međunarodnih tehničkih standarda EU ima tri vlastita tijela za postavljanje standarda: Europski odbor za normizaciju (CEN), Europski odbor za elektrotehničku normizaciju (CENELEC) i Europski institut za telekomunikacijske norme (ETSI). Većina EU-ovih standarda prenesenih u nacionalne propise stiže iz tih tijela EU-a.

Dva najproblematičnija područja reguliranja u odnosima EU-a i SAD-a jesu kozmetika i kemikalije. Europska komisija donijela je mišljenje (*position paper*) o kozmetici u kojemu navodi da će u TTIP-u biti ugovoreno: međusobno priznavanje popis dozvoljenih i zabranjenih kozmetičkih supstanci, suradnja oko dobrih proizvodnih praksi i međusobno priznavanje rezultata inspekcija, suradnja i regulatorno prihvaćanje ovjerenih metoda testiranja na životinjama, harmonizacija metoda (temeljeno na ISO standardima) i zahtjeva testiranja, te procjena zahtjeva označavanja. Prema dosadašnjim propisima EU-a o kozmetici, da bi se na tržište EU-a plasirao proizvod, potrebno je samo obavijestiti Komisiju i podnijeti potrebne informacije, a oni koji proizvod plasiraju moraju se pobrinuti da poštuju unaprijed postavljena regulatorna pravila. Ta pravila odnose se na niz tvari (poput bojila i prezervativa) koje su dozvoljene ili zabranjene za upotrebu, a Komisija može nadopunjavati Uredbu s obzirom na napredak tehnologije i znanosti. Međutim, da bi promijenila Uredbu, Komisija mora surađivati sa Stalnim odborom za kozmetičke proizvode (SCCP), kojeg sačinjavaju predstavnici zemalja članica EU-a. SCCP može izmijeniti prijedlog Komisije, a može ga i u potpunosti odbaciti. Prema tome, Komisija ne može članicama ništa nametnuti bez njihove suglasnosti, a prije nego što se proizvod plasira na tržište EU-a, on mora proći i sigurnosnu provjeru koju provode nadležni poslovni akteri. Tvari koje su u SAD-u dozvoljene, a u EU zabranjene, ne bi bile automatski dopuštene na tržištu EU-a činom potpisivanja TTIP-a. Dapače, za tako nešto bila bi nužna promjena same Uredbe, a da bi se to dogodilo potrebna je suglasnost Komisije, Vijeća i Parlamenta. Stoga Vijeće za regulatornu suradnju neće moći donijeti nikakve odluke koje bi potencijalno značajno ugrozile zdravlje kupaca-u s obzirom na to da ne postoji mogućnost da te odluke budu izravno prenesene u zakonodavstvo EU-a. Svaka odluka o regulatornoj suradnji donosi se u suradnji ili Komisije te Vijeća i Parlamenta

ili SCCP-a odnosno zemalja članica. Hrvatska primjenjuje sve navedene zaključke kao članica EU.

Komisija je izdala i mišljenje (*position paper*) i o kemikalijama. U njemu se naglašava da ne postoji mogućnost da se unutar postojećih pravnih okvira EU-a i SAD-a provede potpuno usklađivanje i međusobno priznavanje. Međutim, Komisija prepoznaje četiri područja u kojima bi moglo doći do boljeg ujednačavanja oba sustava: postavljanje prioriteta za ocjene i pripadajuće metodologije, razvrstavanje i označavanje kemikalija, suradnja o novim i novonastajućim pitanjima te dijeljenje informacija. Komisija EU-a nedvosmisleno je izjavila da se nijedan element regulatornog sustava neće mijenjati u sklopu TTIP-a. Komisija nikada ne može sama provesti važnu odluku, a kriteriji po kojima će odluka biti provedena već su unaprijed zakonski određeni. Stoga je Vijeće za regulatornu suradnju unaprijed jako ograničeno, a TTIP-om se neće promijeniti temeljne strukture donošenja odluka u EU-u. Osim toga, s obzirom na velik broj postojećih odbora EU-a, od kojih svi imaju ulogu u postupku donošenja odluka u EU-u, nijedan potez i odluka neće proći neopaženo kroz regulatorni sustav EU-a. TTIP će jedino poslužiti za dogovor o tome u kojem će stupnju javnost biti uključena u rad Vijeća za regulatornu suradnju. Prijedlog Komisije EU-a da se planovi buduće uredbe podijele s drugom stranom (u ovom slučaju SAD-om) u fazi neposredno prije no što se predloži zakonski nacrt nailazi na negodovanje jer bi time odluke o javnim politikama potencijalno na prvo mjesto stavile interese trgovine spram nekih drugih interesa. Međutim, u ovoj fazi moguće je samo nagađati o razini ostvarivanja takvih ishoda.

Naposljetku, da bi se postigla regulatorna suradnja između EU-a (i Hrvatske) i SAD-a, uopće nije potreban TTIP. TTIP je sveobuhvatan dokument koji omogućuje pristup raznim pitanjima, pa tako i pitanju regulatorne suradnje, ali to ne znači da ta suradnja već ne postoji, dapače, ona je jako intenzivna. Osim toga, upitno je hoće li TTIP uopće pojačati razinu zajedničke suradnje. Razlike koje su do sada sprječavale ove dvije strane u bližoj suradnji i dalje će postojati i neće nestati potpisivanjem TTIP-a. U Ecologicovoj studiji naglašava se da ne postoji mogućnost da će se TTIP-om stvoriti institucija koja će moći donositi odluke koje mogu zaobilaziti nacionalne ili zakonodavne postupke EU-a. Jedino sporno u TTIP-u jest to što bi se potencijalno ravnoteža interesa i aktera koji dominiraju unutarnjim donošenjem politika u EU mogao izmijeniti u korist trgovine i ekonomskih interesa. Ako dođe do toga, trgovinski interesi postat će mnogo vidljiviji u postupcima donošenja javnih politika EU-a, a akteri unutar tih procesa otvorenije će zagovarati takve interese. To predstavlja svojevrsan rizik jer postoji mogućnost da se javnim politikama na kraju daje prednost trgovinskim interesima pred drugim interesima. Međutim, u ovom trenutku to su samo puka nagađanja koja nisu i ne mogu biti utemeljena sve dok pregovori o TTIP-u u potpunosti ne završe.

U dokumentima Europske komisije jasno se ističu razlozi uspostave mehanizama regulatorne suradnje na razini Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država. Razlozi EK-a za pregovaranje o regulatornoj suradnji jesu sljedeći:

1. Velik broj izvoznika susreće se s jednakim problemima.
2. Poduzeća iz EU-a prilikom izvoza u SAD moraju svoje proizvode prilagoditi propisima koji su na snazi u SAD-u, što je iznimno skupo, posebice za mala poduzeća, s obzirom na to da su te regulatorne razlike uglavnom veoma velike.
3. EK kroz pregovore o regulatornoj suradnji nastoji smanjiti te troškove, dok istovremeno neće dopustiti smanjenje razine zaštite za: ljudsko zdravlje, blagostanje ili prava kupaca, okoliš te druge stavke koje pridonose društvu kao cjelini.
4. EK vjeruje da bi to pomoglo u poticanju rasta i zaposlenosti u Europi te da bi stavilo veću mogućnost izbora pred europske kupce.

Ciljevi Europske unije:

1. Zajednički rad na regulaciji
 - a. Cilj je osmisliti način na koji bi regulatori EU-a i SAD-a surađivali zajedno prilikom razvoja novih propisa i revizije postojećih propisa koji utječu na trgovinu i ulaganja između EU-a i SAD-a.
 - b. To će omogućiti stvaranje većeg broja mogućnosti za podizanje kvalitete proizvoda i usluga, uspostavu zahtjeva za proizvode u EU-u i SAD-u koji bi bili puno sličniji no što je sada slučaj, i smanjenje troška ispunjavanja tih uvjeta za poduzeća.
 - c. TTIP će omogućiti regulatorima: zajednički rad na zasebnim područjima, razmjenu informacija i međusobno konzultiranje.
 - d. Kroz zajednički rad EU i SAD štitili bi: pravo svake strane na reguliranje u skladu s javnim interesom te regulatornu neovisnost.
- b) Zajednički rad na međunarodnoj razini
 - a. EK želi kroz suradnju sa SAD-om promicati međunarodnu suradnju u regulatornim pitanjima te međusobno dogovorene pristupe regulaciji.
- c) Stvaranje institucija kao što je Tijelo za regulatornu suradnju (*Regulatory Cooperation Body*)
 - a. Cilj je i stvaranje institucija koje: pomažu osigurati da se mjere dogovorene u TTIP-u provedu u praksi te identificiraju moguće nove inicijative na kojima bi regulatori mogli zajedno raditi.

Hrvatska u ovim pregovorima sudjeluje ravnopravno uz ostale zemlje EU28 na strani EU.

3.3.3. Javna nabava

Prema podacima WTO-a javna nabava u većini zemalja čini 15% do 20% BDP-a. U EU-u na javnu nabavu otpada otprilike 18% BDP-a, dok je udio ukupne vrijednosti u BDP-u u 2014. godini u Hrvatskoj iznosio 13%. U SAD je taj udio 13%. Pitanje liberalizacije tržišta javne nabave u EU-u i SAD-u smatra se jednim od ključnih pitanja pregovora o TTIP-u. O ovom se pitanju raspravljalo i pregovaralo na tehničkoj razini na nedavno održanom 11. krugu pregovora od 19. do 23. listopada 2015. g., a očekuje se da će EU i SAD razmijeniti službene ponude u pregovorima o otvaranju transatlanskog tržišta javne nabave na sljedećem krugu pregovora zakazanom za veljaču 2016.g.

Za EU pitanje javne nabave ključno je pitanje pregovora o TTIP-u koje spada u tzv. „ofenzivna pitanja”. Naime, iako su i EU i SAD potpisnici WTO multilateralnog Sporazuma o javnoj nabavi, tzv. *Government Procurement Agreement* (GPA), koji je stupio na snagu 1996.g., a izmijenjen je i dopunjen 2012.g., i kojim su se oni obvezali na provođenje poštenog i nediskriminatornog postupka javne nabave u nabavama iznad propisanih pragova, još uvijek postoji značajna neravnoteža između EU-a i SAD-a u mogućnosti pristupa tržištu odnosno otvorenosti tržišta javne nabave za inozemne natjecatelje/ponuditelje. Prema nekim procjenama, iako zaostaje po otvorenosti tržišta javne nabave za Indijom i Kinom, otvorenost EU-ova tržišta javne nabave, sukladno preuzetim obvezama iz GPA-a, jest između 85% - 95%, dok je istovremeno za poduzeća iz EU-a otvoreno samo 32% tržišta javne nabave u SAD-u. Obveze koje je GPA-om preuzeo SAD imaju ograničeni doseg s obzirom na brojne iznimke koje se primjenjuju, uključujući to da od njih 50 samo 37 američkih država primjenjuje GPA dok su ostale odbile biti vezane sporazumom, te da se GPA ne primjenjuje na javne naručitelje ispod državne razine vlasti, primjerice jedinice lokalne uprave i samouprave. Dok su ugovori javne nabave u EU-u (i Hrvatskoj) *de facto i de jure* otvoreni za ponude društava iz SAD-a, brojna ograničenja koja postoje u SAD-u onemogućavaju značajniji pristup poduzećima iz EU-a natjecajima javne nabave. Iz ovoga je razvidno da u ovom trenutku ne postoji ravnoteža ni reciprocitet u odnosu dviju trgovinskih partnera po pitanju pristupa tržištu javne nabave, pa je stoga razumljivo da EU po tom pitanju nastupa ofenzivno ustrajući na tome da se u pregovorima o TTIP-u takva situacija u najvećoj mogućoj mjeri riješi.⁴² Osim toga, EU zajedno sa SAD-om ima središnju ulogu u razvoju međunarodnog prava nabave pa vidi TTIP kao instrument koji će dalje značajno utjecati upravo na razvoj tog područja prava. Za EU je važno da se TTIP-om riješe pitanja *de facto i de jure* prepreka koje postoje na strani SAD-a i koje još uvijek značajno onemogućavaju izravan pristup poduzećima iz EU-a na američko tržište javne nabave. Bilateralnim trgovinskim sporazumom koji je EU sklopila s

⁴² Woolcock S. i Grier J. H. (2015.) Public Procurement in the Transatlantic Trade and Investment Partnership Paper No. 2 CEPS – CTR ‘TTIP in the Balance’, CEPS, Bruxelles, str. 2.-6.

Kanadom (CETA) omogućeno je sudjelovanje u postupcima javne nabave u Kanadi poduzećima iz EU-a na svim razinama javne vlasti, uključujući i natječaje tijela javne vlasti na razini kanadskih provincija, što je do sada najviša postignuta razina otvorenosti kanadskog tržišta javne nabave za strana poduzeća.⁴³ Upravo je to smjer kojim EU želi ići i u pregovorima sa SAD-om. Omogućiti daljnju liberalizaciju tržišta javne nabave čak i iznad onoga što je postignuto revidiranim GPA-om europski je pregovarački prioritet kako bi se poglavljem 1.3. TTIP-a o javnoj nabavi, koji potpada pod cjelinu „Pristup tržištu”, postigla ravnoteža u otvorenosti, pristupačnosti i nediskriminatornosti transatlantskih tržišta. Ipak, pitanje je u kojoj je mjeri SAD u mogućnosti prihvatiti takve prijedloge i napraviti potrebne promjene i ustupke koji ovise o više razina vlasti u SAD-u s obzirom na njihov politički i zakonodavni ustroj te ustavnu podjelu ovlasti između federalne i državne vlasti. Osim toga, za takve ustupke EU-u u pregovorima o javnoj nabavi SAD može opravdano ustrajati na reciprocitetu u vezi s ostalim predmetima pregovora koja su bitna za EU, a spadaju u ofenzivna pitanja na strani SAD-a.

TTIP predstavlja dobru platformu za unapređivanje tržišnog natjecanja i liberalizaciju tržišta javne nabave EU-a i SAD-a, što bi svakako značajnije išlo u prilog zemljama EU-a s obzirom na sadašnje stanje neujednačenosti u otvorenosti tržišta javne nabave. Za potrošače u EU-u, pa tako i u Hrvatskoj, i SAD-u TTIP pravila o liberalizaciji tržišta javne nabave, ako se i djelomično usvoje prijedlozi kakve zagovora EU, donijela bi mogućnost smanjivanja troškova, bolju upotrebu javnih sredstava te manje prostora za korupciju i izigravanje pravila tržišnog natjecanja. U kakvom god opsegu mjere liberalizacije tržišta javne nabave budu uređene TTIP-om, za mjerenje njihova učinka trebat će se pričekati neko vrijeme kako bi se stvorili uvjeti za njihovu primjenu. To se osobito odnosi na SAD koji bi na putu jačeg otvaranja svog tržišta javne nabave, kako na federalnoj razini, tako i na razini država i lokalnoj razini, te ostalih javnih naručitelja morao otklanjati zapreke na više područja koja trenutno priječe jači pristup inozemnim društvima i uz primjenu različitih postupaka (primjerice odluku o tome u nekim državama SAD-a donosi izvršna vlast, dok je u drugima za takvo što potrebna odluka zakonodavne vlasti). Iako središnja vlast može u kraćem vremenskom okviru osigurati pristup federalnom tržištu javne nabave, ona ne može ni na koji način prisiliti države SAD-a da se obvežu na prihvaćanje TTIP-a, o čemu one zasebno odlučuju, iako mogu pojedinačno biti uključene u proces pregovaranja. Osim toga, zapreku širem otvaranju tržišta javne nabave u SAD-u predstavlja i protekcionističko zakonodavstvo prisutno u SAD-u kao što je još uvijek važeći Zakon „Kupujmo američko“ iz 1933. godine, što predstavlja tzv. *de jure* prepreku jačem otvaranju tržišta. Ako pak doseg TTIP-a bude usmjeren samo na tržište javne nabave na razini federalne vlasti u SAD-u, njegov učinak na otvaranje tržišta za poduzeća iz EU-a ostat će ograničen.

⁴³ Pogledati dodatak 1.

Za sada je usuglašen zajednički cilj na razini zajedničke radne skupine EU-a i SAD-a (HLWG) koji se odnosi na jačanje poslovnih prilika kroz značajno poboljšan pristup tržištu javne nabave na svim razinama javne vlasti koji se temelji na načelu nacionalnog tretmana (NT). Načelo nacionalnog tretmana primijenjen na područje javne nabave nalaže da se strani natjecatelji/ponuditelji u postupku javne nabave, u konkretnom slučaju ponuditelji iz EU-a, ne tretiraju na nepovoljniji način od domaćih natjecatelja/ponuditelja. Tim se načekom zabranjuje bilo kakva izravna diskriminacija odnosno drugačiji pristup prema domaćem natjecatelju u odnosu na stranog natjecatelja. Direktna diskriminacija jest svaka diskriminacija usmjerena upravo na zemlju „podrijetla” natjecatelja. Bilo kakve regulatorne ili financijske mjere čiji je cilj davanje prednosti nacionalnom natjecatelju u odnosu na stranog natjecatelja nekompatibilne su s načelom nacionalnog tretmana. U slučaju SAD-a takav tretman natjecatelja iz drugih zemalja još uvijek je prisutan, osobito na razinama pojedinih država i tijela javne vlasti na lokalnim razinama što je omogućeno zakonima, kao što je Zakon „Kupujmo američko“, koji otvoreno daju prednost domaćim ponuditeljima ili se pak propisuje da je jedan od uvjeta sposobnosti taj da je društvo registrirano u SAD-u tj. da se radi o domaćoj pravnoj osobi. Osim izravne, tu može biti prisutna i neizravna ili prikrivena diskriminacija putem neke, naoko neutralne mjere čiji cilj nije izravna diskriminacija prema zemlji podrijetla, no koja zapravo nameće teže zahtjeve stranim poduzećima nego što to čini u odnosu na domaća poduzeća sudionike postupaka javne nabave. Također se proširivanje tržišta javne nabave veže i uz načelo pristupa tržištu kojim se podrazumijeva odsustvo restriktivnih mjera poput monopola ili dodjele ekskluzivnih prava, pa se o poglavlju javne nabave i pregovora unutar cjeline „Pristup tržištu”.

U posljednjem su krugu pregovora o TTIP-u strane pojasnile svoja stajališta i EU je naglasio potrebu razmatranja postojećih ograničenja u SAD-u koja utječu na pristup tržištu ponuditelja iz EU-a te roba, radova i usluga koje oni mogu ponuditi, proširivanja obveze otvaranja tržišta javne nabave na federalnoj razini i razini država te olakšavanja pristupa tom tržištu za MSP-ove. Pitanje financijske potpore domaćim ponuditeljima na infrastrukturnim natjecanjima koje je u suprotnosti s načelom nacionalnog tretmana, zatim slabe mogućnosti ili čak zabrane sudjelovanja u postupcima javne nabave na razini država te nedostatna mogućnost pristupa informacijama o pojedinim javnim natjecanjima u SAD-u teme su koje je otvorio EU. Također je za EU (i za Hrvatsku) osobito važno da se, s obzirom na standard postignut njegovim zakonodavstvom, u postupcima javne nabave ne zanemaruju socijalni elementi i elementi zaštite okoliša. U svakom je slučaju polazišna osnova za pregovore o TTIP-u standard postignut smjernicama o javnoj nabavi iz revidirane verzije WTO GPA-a iz 2012. godine, čije su potpisnice obje pregovaračke strane. Budući da se GPA smjernice odnose samo na određena tijela javne vlasti, određene usluge i ugovore iznad određenog praga, EU se zalaže za to da se pregovorima o TTIP-u opseg obuhvaćen GPA-om proširi, što predstavlja

tzv. GPA plus pristup. Jasno je da EU izrazito zagovora jačanje tržišnog natjecanja. Nadalje, EU je podvrgnuo, između ostalog, režimu GPA-a usluge javnog prijevoza, financijske usluge, telekomunikacijske usluge, kao i usluge odlaganja otpada, pa se može očekivati da će i komunalne usluge biti predmetom uređenja kroz TTIP, odnosno da će se nastojati otvoriti veći pristup tržištu javne nabave za te usluge, osobito imajući na umu da su obje pregovaračke strane istaknule važnost javno-privatnog partnerstva kod pružanja takvih usluga.

TTIP bi mogao u budućnosti omogućiti poduzećima iz EU-a pa tako i iz Hrvatske, bez obzira na veličinu i djelatnost, odnosno proizvod/uslugu koju prodaju, bolji pristup tržištu javne nabave u SAD-u na svim razinama. Umjesto dosadašnjeg prevladavajućeg modela neizravnog prodiranja na tržište putem stranih ulaganja⁴⁴ na ciljano tržište na način da poduzeće registrirano u EU-u osnuje društvo kćer u SAD- te kao domaće poduzeće sudjeluje u postupcima javne nabave i tako *de facto* zaobilazi prepreke za sudjelovanjem na njemu, TTIP bi omogućio poduzećima iz EU-a, a osobito MSP-ovima, za koje osnivanje povezanih društava kćeri nije ekonomski privlačna mogućnost, da izravno sudjeluju na natječajima za javne ugovore u SAD-u ravnopravno s domaćim društvima. Na taj bi se način MSP-ovi natjecali za veći udio u proizvodima i uslugama koje kupuju tijela javne vlasti u SAD-u na nacionalnoj, državnoj i lokalnoj razini te sudjelovali u tržišnom natjecanju s poduzećima iz SAD-a pod istim uvjetima. Cilj TTIP-a jest ukloniti preostale prepreke i osigurati da se trgovačka društva iz SAD-a i EU-a natječu za javne ugovore u postupcima javne nabave pod istim uvjetima na oba tržišta. Procjene i ekonomske analize ukazuju na to bi TTIP mogao smanjiti prepreke pristupu tržištima javne nabave 25% do 50% u najboljem slučaju.⁴⁵ Javnim naručiteljima takav razvoj svakako donosi mogućnost ostvarenja bolje vrijednosti za novac poreznih obveznika, veći izbor, veću učinkovitost u poslovanju te dobro upravljanje postupkom javne nabave. Natjecateljima takva liberalizacija može dovesti do povećane potražnje za proizvodima ili uslugama koje nude, stvoriti priliku za rast te sačuvati postojeća i stvoriti nova radna mjesta. Tržišta javne nabave počivala bi na načelima transparentnosti i nediskriminacije na kojima se temelji zakonodavni okvir EU-a za javnu nabavu koji je sada unaprijeđen novim direktivama. Bitno je ipak naglasiti da TTIP neće imati utjecaja na mogućnost odabira koje tijela javne vlasti imaju u pogledu izbora između eksternalizacije javnih usluga ili pružanja tih usluga unutar javnog sektora, kao i mogućnost davanja prednosti nabavi roba, usluga i radova koji promiču socioekološke kriterije nabave poput

⁴⁴ Hamilton D i S Pelkmans J (2015) Rule-Makers or Rule-Takers? Exploring the Transatlantic Trade and Investment Partnership, str.302 -303, <https://www.ceps.eu/system/files/TTIP.pdf>

⁴⁵ European Commission (2013) Transatlantic Trade and Investment Partnership The Economic Analysis Explained, September 2013, str. 13. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/september/tradoc_151787.pdf

zdravlja i dobrobiti ljudi, zaštite okoliša, društvenog napretka i provođenje prava zaposlenika na radnom mjestu.

U ožujku 2014. godine stupile su na snagu tri nove direktive kojima se uređuje područje javne nabave: Direktiva 2014/23/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o dodjeli ugovora o koncesiji, Direktiva 2014/24/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o javnoj nabavi i o stavljanju izvan snage Direktive 2004/18/EZ, te Direktiva 2014/25/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o nabavi subjekata koji djeluju u sektoru vodnog gospodarstva, energetskom i prometnom sektoru te sektoru poštanskih usluga i stavljanju izvan snage Direktive 2004/17/EZ. Novim je direktivama postupak javne nabave na razini Europske unije temeljito izmijenjen i moderniziran, a države članice moraju ih provesti do travnja 2016. godine. Hrvatska je upravo u procesu transponiranja nove Direktive o javnoj nabavi u lokalno zakonodavstvo i očekuje se da će novi zakon biti donesen u roku određenom samom Direktivom. S takvim novim zakonodavnim okvirom kojim su dodatno ojačana načela tržišnog natjecanja, transparentnosti te nediskriminatornosti Hrvatska bi, kao i druge članice EU-a bila spremna za otvaranje svog tržišta javne nabave ponuditeljima iz SAD-a, osobito za usluge i radove koje malo tržište ne može lokalno pribaviti. S druge strane, hrvatska poduzeća, ako budu dovoljno konkurentna, mogla bi sudjelovati na natječajima u SAD-u pod uvjetima iz TTIP-a. Samo je pitanje na koji način otvaranje javne nabave na malom tržištu poput Hrvatske uskladiti s drugim elementima kojima bi se privuklo američke ponuditelje da im javni ugovori u Hrvatskoj budu privlačni i ekonomski isplativi u usporedbi s tržištima većih i ekonomski snažnijih članica EU-a.

3.4. Analiza utjecaja TTIP-a na održivi razvoj

3.4.1. Utjecaj TTIP-a na mala i srednja poduzeća

Mala i srednja poduzeća (MSP) prema TEC-u počinju zauzimati značajan udio u ukupnom izvozu EU28 u SAD (28% u 2012. godini), pri čemu mala poduzeća i mikropoduzeća (0-49 zaposlenika) čine 12%, a srednja poduzeća (49-249 zaposlenika) 16% u ukupnom izvozu članica EU28 u SAD u 2012. godini.

Prema izvješću Europske komisije *Small and Medium Sized Enterprises and the Transatlantic Trade and Investment Partnership* (2014.) mala i srednja poduzeća u EU-u iz sljedećih prerađivačkih industrija najviše sudjeluju u izvozu u SAD:

Tablica 3.4.1.1.

Sektor – C Prerađivačka industrija	Udio MSP-ova iz EU-a u ukupnom izvozu EU28 u SAD u % (2012.)
Proizvodnja prehrambenih proizvoda	51,8%
Proizvodnja pića	39,3%
Proizvodnja tekstila	61,2%
Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa	61,9%
Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	31,6%
Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka	17,6%
Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	40%
Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme	51,3%
Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.	28,7%
Ostala prerađivačka industrija	53,3/
Ukupan udio MSP-ova u izvozu EU-a u SAD (2012. godina)	149 667 poduzeća 76,715,000.000,00 eura 27,7%

Izvoz u sektorima Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda, Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica i Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava pretežito je zastupljen velikim poduzećima (MSP-ovi pridonose izvozu u ovim sektorima na razini EU-a manje od 5%)

No prema studiji provedenoj od CEPR-a u 2013., *MSP-ovi mogu imati značajne neizravne prednosti* kroz cijeli lanac vrijednosti kao podizvođači u sektorima za koje se očekuje najveći rast izvoza nakon uklanjanja prepreka između EU-a i SAD-a:

- (1) Proizvodnja motornih vozila (rast izvoza više od 40%)
- (2) Proizvodnja metalnih proizvoda (rast izvoza više od 12%)
- (3) Proizvodnja prehrambenih proizvoda (rast izvoza više od 9%)
- (4) Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda (rast izvoza više od 9%)

Međutim, istraživanje pokazuje i da se *MSP-ovi iz EU-a pri izvozu na tržište SAD-a susreću s izazovima*, a mnogi od njih mogli bi se riješiti TTIP-om koji je ambiciozan i sveobuhvatan te održava visoke standarde regulatorne zaštite Europske unije. Potencijalne koristi TTIP-a za MSP-ove uključuju sljedeće⁴⁶:

- Uklanjanje carina - Koristi bi mogle biti posebno značajne u sektorima u kojima su carine i dalje relativno visoke. Na današnjem konkurentnom globalnom tržištu i najmanja povećanja cijene proizvoda zbog carina mogu jednom MSP-u značiti gubitak prodaje. U nekim bi se slučajevima ukidanjem carina moglo pomoći MSP-ovima da ostvare svoju prvu transatlantsku prodaju.
- Regulatorna pitanja i necarinske prepreke – Necarinske prepreke mogu nerazmjerno pogoditi mala i srednja poduzeća jer predstavljaju fiksni trošak bez obzira na veličinu poduzeća. Glavni zajednički cilj TTIP-a jest stvaranje veće otvorenosti i transparentnosti, smanjenje nepotrebnih troškova i administrativnih kašnjenja te poticanje veće regulatorne usklađenosti i propisa za sve proizvode kao i pristup informacijama o tome koji se propis primjenjuje na njihov proizvod. Približno trećina ispitanika nije znala utvrditi na kojoj su razini doneseni propisi koje moraju poštovati (na razini američke savezne vlade ili pojedine savezne države), ostvarujući pritom razine zdravstvene i sigurnosne zaštite te zaštite okoliša koje obje strane smatraju primjerenima te ostale legitimne regulatorne ciljeve.
- Usluge - Europska unija i Sjedinjene Američke Države najveći su izvoznici usluga na svijetu, a brojni pružatelji usluga, npr. računovođe, arhitekti, inženjeri, IT stručnjaci i konzultanti za ekološke usluge, rade za manja poduzeća, često kao dio vrijednosnog lanca većih poduzeća. Ti manji pružatelji usluga imali bi koristi od veće pravne sigurnosti i pristupa novim tržištima koji bi se osigurao TTIP-om.
- Javna nabava - Veća transparentnost tržišta javne nabave i lakši pristup tom tržištu također bi koristili malim poduzećima, kao i pitanje o pravnim odredbama o isključenosti s tržišta. To je bitno jer javna tijela u Sjedinjenim

⁴⁶ Europska komisija: TTIP - Prilike za mala i srednja poduzeća

Američkim Državama i u Europskoj uniji kupuju širok raspon roba i usluga od poduzeća iz privatnog sektora, što dovodi do prilika za otvaranje radnih mjesta u sektorima koji pružaju konzultantske usluge, infrastrukturu te ostale proizvode i usluge.

- Carine i olakšavanje trgovine - Manji troškovi, veća transparentnost i manje birokracije na granicama mogli bi koristiti malim izvoznicima i proizvođačima više nego njihovim velikim konkurentima, kao i malim maloprodajnim, veleprodajnim, prijevoznim i logističkim poduzećima. Glavni cilj pregovora o TTIP-u jest poticanje trgovine smanjenjem nepotrebnih troškova i kašnjenja na granicama za trgovce zahvaljujući većoj predvidljivosti, jednostavnosti i ujednačenosti u carinskim procedurama. Carinskim reformama i reformama za olakšavanje trgovine s pomoću TTIP-a MSP-ovima bi se olakšalo sudjelovanje u transatlantskoj trgovini i otvaranje radnih mjesta zahvaljujući toj trgovini.
- Prava intelektualnog vlasništva – Mala i srednja poduzeća također su predvodnici u području inovacija i kreativnosti kojima se potiče otvaranje radnih mjesta i gospodarski rast na transatlantskom tržištu. Trebaju snažnu zaštitu prava intelektualnog vlasništva osobito zato što su u slučaju kršenja tih prava izuzetno ranjiva. TTIP-om će se još jednom potvrditi važnost koju transatlantski partneri zajednički pridaju snažnoj zaštiti i provedbi prava intelektualnog vlasništva za MSP-ove, uključujući i naše ostale trgovinske partnere.
- Elektronička trgovina. Internet omogućuje milijunima MSP-ova iz SAD-a i EU-a da se povežu sa stranim klijentima, povećavajući tako njihove prihode i potičući otvaranje radnih mjesta u lokalnim zajednicama. MSP-ovi koji se koriste internetom vjerojatnije će izvoziti u više zemalja nego poduzeća koja se njime ne koriste. Odredbama TTIP-a kojima se promiče oslobađanje digitalnih proizvoda carina te pristup potrošača internetskim uslugama i aplikacijama po vlastitom izboru može se pomoći američkim i europskim malim i srednjim trgovcima na malo te pružateljima usluga da uspiju na e-tržištu.
- Dobiti iz lanca vrijednosti - Mnoga manja poduzeća koje ne izvoze izravno u EU ili u Sjedinjene Američke Države svejedno će imati koristi od TTIP-a jer prodaju poluproizvode i usluge poduzećima koja trguju preko Atlantika. Tako bi MSP-ovi imali koristi od tog sporazuma čak i ako još sami ne izvoze van domaćeg tržišta.

Rješavanjem horizontalnih pitanja kojima se bavi TTIP, MSP-ovi nailaze i na probleme specifične za pojedine sektore, pogotovo za hranu, piće i poljoprivredne proizvode, farmaceutske proizvode, tekstil, strojeve i električnu opremu. Kad je riječ o uslugama, najistaknutije pitanje bilo je o teškoćama povezanim s kretanjem ljudi koji pružaju usluge. Sporazum TTIP mogao bi pojednostavniti brojne izazove s kojima se MSP-ovi susreću pri izvozu na tržište SAD-a. Mala i srednja poduzeća na razini EU-a čine oko 99% ukupnog broja poduzeća, zapošljavaju više od dvije trećine zaposlenika u privatnom sektoru te stvaraju više novih radnih mjesta od ostalih dijelova gospodarstva, tj.- 85% ukupnog broja između 2002. i 2010. godine. *Cilj TTIP-a za mala i srednja poduzeća*⁴⁷ jest osigurati da ona mogu prodavati u SAD-u ili uvoziti u SAD (nešto što tisuće njih već rade) i potpuno iskoristiti TTIP za širenje poslovanja. EU želi pomoću TTIP-a postići veću usklađenost propisa EU-a i SAD-a na racionalan način: prvo, smanjivanjem nepotrebne birokracije umanjili bi se troškovi poslovanja preko Atlantika jer bi se poduzećima olakšalo istovremeno ispunjavanje europskih i američkih zakona. Studije pokazuju da bi se time mogao potaknuti rast vrijedan milijarde za naša gospodarstva. Drugo, tješnjom suradnjom sa SAD-om naše bi reguliranje postalo učinkovitije. Regulatorna tijela koja surađuju mogu razmjenom ideja međusobno stjecati znanje i smanjivati troškove manjim brojem inspekcija. Nadalje, veća je vjerojatnost da će se zajednički pristup postignut u okviru TTIP-a provoditi i širom svijeta, što će omogućiti napredan, a ne nazadan regulatorni razvoj.

Trenutno mala i srednja poduzeća, kao i velika poduzeća, ako žele prodavati svoj proizvod u državama SAD-a, moraju ispunjavati propise koji su tamo na snazi, kao i propise koji vrijede na hrvatskom, odnosno tržištu Europske unije. Time se razmjena robe otežava na stvaranje nepotrebnih regulatornih prepreka kroz različite standarde kontrole i sigurnosti, zatim kroz nepotrebne troškove koji nastaju zbog propisa koji određeno tržište čine preskupim za učinkovito natjecanje na stranom tržištu, te se stvara nepotrebno udvostručivanje. U trgovini između EU-a i SAD-a čest je slučaj da poduzeća uspiju prodavati svoje proizvode na oba tržišta čak i ako moraju ispunjavati dva različita skupa propisa. To međutim znači dva različita skupa troškova, a to poskupljuje poslovanje, a na kraju i gospodarsku djelatnost. Regulatorna suradnja bit će od koristi malim i srednjih poduzećima u istoj, ako ne većoj, mjeri kao i velikim multinacionalnim poduzećima jer na njih regulatorne prepreke više utječu zato što troškovi reguliranja nisu manji za manja poduzeća samo zato što su ona manja: svaki proizvod mora ispunjavati iste propise bez obzira na to tko ga proizvodi. To znači da su troškovi ispunjavanja propisa za MSP-ove razmjerno veći od samog početka jer čine fiksni trošak koji je isti bez obzira na veličinu poduzeća. Kako su MSP-ovi ograničeni s resursima (financijski i ljudski, nedostatak kapitala, niska pregovaračka moć) i pristupu informacijama na vanjskom tržištu te je njihova ravnopravna konkurentnost na međunarodnom tržištu

⁴⁷ Europska komisija, rujan 2013. Partnerstvo za transatlantsku trgovinu i ulaganja -Regulatorni dio

otežana, ovaj trošak čini značajan dio za njih (može čak biti veći od prihoda koji bi ostvarili izvozom) te samim time predstavlja jedan od glavnih razloga zašto mala i srednja poduzeća odustaju od izlaska na vanjska tržišta izvan EU-a. Jasno je da zadovoljavanje dva skupa propisa ima veći utjecaj na njih nego na velika poduzeća. U mnogim slučajevima to se jednostavno ne isplati. Stoga bi učinkovit TTIP mogao imati veliki utjecaj jer bi omogućio brojnim malim poduzećima da prvi put istražuju nove poslovne mogućnosti preko Atlantika. U sljedećoj tablici prikazane su prepreke u razmjeni robe između SAD-a i EU-a te njihova težina za mala i srednja poduzeća prema Izvješću Europske komisije za MSP-ove i TTIP⁴⁸:

Tablica 3.4.1.2.

Prepreke za MSP-ove	Broj MSP-ova kojima navedena predstavlja predstavlja značajan problem
SPS mjere* (sanitarne i fitosanitarne mjere)	107
TBT mjere* (tehničke prepreke trgovini)	229
Granični postupci (<i>border procedures</i>)	96
Prevare i sigurnost poslovanja	20
Licence i kontrole kakvoće	80
Mjere kontrole cijena	76
Financijske mjere	62
Mjere za kompetitivnost	83
Mjere za ulaganja	6
Ograničavanje distribucije	41
Ograničenja na podršku nakon prodaje (<i>post sales</i>)	21
Subvencije	21
Ograničenja globalnog preferencijala	29
IP (intelektualno vlasništvo)	33
Pravila podrijetla (<i>Rules of Origin</i>)	26
Mjere povezane s izvozom	31

Dok su sanitarne i fitosanitarne mjere najveća prepreka izvozu u sektorima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva te proizvodnji prehrambenih proizvoda i proizvodnji pića, u nekim

⁴⁸ Europska komisija (2015.): Report: Small and Medium Sized Enterprises and the Transatlantic trade and Investment Partnership

sektorima na TBT-ove otpada između 10% i 80% iznosa računa (*invoice price*), što znači da u tim sektorima potpuno uklanjanje carina ne bi ništa značilo s obzirom na to da TBT-ovi čine to područje trgovine preskupim ili čak potpuno nepristupačnim (prvenstveno za mala i srednja poduzeća). U studiji Francois et al. (2013.) navodi se da troškovi EU-a za TBT kod uvoza iz SAD-a iznose više od 21% iznosa računa, dok troškovi SAD-a za TBT kod uvoz iz EU-a iznose čak 25% iznosa računa. Tehničke prepreke trgovini najviše su za poljoprivrednu hranu (57% i 73%), automobilsku industriju (25% i 27%), kemikalije (14% i 19%), električne strojeve (13% i 15%), različitu transportnu opremu (19% i 19%) te metale i metalne proizvode (12% i 17%). Uklanjanjem necarinskih prepreka i regulatornih razlika mogu značajno prosperirati mala i srednja poduzeća u sektorima Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, Proizvodnja prehrambenih proizvoda, Proizvodnja pića, Proizvodnja tekstila, Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i pripravaka, Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme, Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda, Proizvodnja električne opreme, Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n. i Trgovina na veliko i malo. Isto tako očekuje se i bolji okvir za ulaganja koji će pružati visoke standarde na području zaštite ulaganja te učinkovite mehanizme za rješavanje sporova, kao i dobar rezultat u području mobilnosti jer Hrvatska, uz još četiri države članice EU-a, nije uključena u američki program bezviznog režima putovanja te je dobivanje radnih dozvola znatno teže.

S druge strane, uklanjanje standarda zaštite i regulacije EU-a može dovesti do povećanja konkurencije za MSP-ove te isto tako može umanjiti zaštitu potrošača i omogućiti poduzećima blokiranje zakona koji im ne idu na ruku.

Za MSP bi jedna od ključnih pomoći bila potpora u dobivanju informacija i olakšavanje poslovanja u SAD-u koje je puno dalje od zemalja EU gdje se predstavnici MSP lakše odvažuju poslovati. Potpora gospodarske diplomacije, subvencioniranje putovanja na sajmove i trgovačke izložbe, organiziranje zajedničkog predstavništva za MSP npr. na istočnoj i na zapadnoj obali SAD-a, te prilagodba instrumenata HBOR-a poglavljima TTIP-a i nastupu na tržište SAD-a puno bi više pomoglo MSP iz Hrvatske da se odluče poduzeti poduhvate u SAD-u.

3.4.2. Utjecaj TTIP-a na tržište rada i prava radnika

Mjesečne plaće po sektorima privrede u Americi više su ili jednake prosjeku EU-a te značajno više od onih u Hrvatskoj.

Tablica 3.4.2.1. Prosječne mjesečne neto plaće po određenim industrijama

€	SAD 2014.	EU28 2013. (F)	HR 2011.
Poljoprivreda	1.350,0	1.293,6	768,1

Ribarstvo	1.350,0	1.293,6	819,6
Prehrambena industrija	2.835,0	2.505,0	872,4
Industrija pića	3.545,4	3.564,0	1.244,7
Tekstil	2.954,8	2.597,0	602,8
Odjeća	2.333,4	2.858,0	510,5
Kemija i farmacija	5.069,1	4.485,0	1.823,6
Namještaj	2.752,6	2.419,0	636,8
Vodovod, odvodnja	4.544,4	3.240,0	990,9
Građevinarstvo	3.773,5	3.177,0	710,0
Trgovina na veliko	4.020,0	3.355,0	1.062,4
Trgovina na malo	2.052,6	2.302,0	770,5
Transport	3.215,3	2.666,0	971,1
Smještaj	1.827,0	2.294,0	985,6
Restorani	1.194,3	2.105,0	626,0
Telekomunikacija	4.330,2	4.294,0	1.746,0
Financijske usluge osim osiguranja	4.289,5	4.801,0	1.725,7
Osiguranje i mirovinsko osiguranje	4.698,8	4.180,0	1.382,5
Usluge zapošljavanja	2.124,9	2.054,0	939,5
Zdravstvo	3.392,1	2.598,0	1.259,1

Izvor: ILO za EU i Hrvatsku; BLS za Ameriku
<http://www.bls.gov/web/empsit/ceseeb3b.htm>

To ujedno znači da je malo vjerojatno da će proizvodi iz SAD-a u navedenim sektorima zamijeniti proizvode iz Hrvatske, a time i ukinuti radna mjesta u tim sektorima u Hrvatskoj. Treba napomenuti i zablude tzv. argumenta „osiromašenog rada“ (*pauper labor argument*) kojeg najčešće spominju političari bliski sindikalnim krugovima, a koji glasi: „Inozemna konkurencija temeljena na niskim nadnicama nelojalna je i šteti nam,“ odnosno „Trgovina izrabljuje zemlju i šteti joj ako radnici primaju niže nadnice nego u inozemstvu”⁴⁹. Taj argument poništava klasični model komparativnih prednosti D. Ricarda odnosno Hecksher-Ohlina jer međunarodne komparativne prednosti ne proizlaze iz nadnica nego relativnih cijena koje se zasnivaju na produktivnosti proizvodnih faktora, što znači da produktivnije zemlje imaju veće nadnice.

U nacrtu preporuka koji su članovi Odbora za međunarodnu trgovinu Europskog parlamenta izglasali 28. svibnja 2015. s 28 glasova za i 13 protiv, zastupnici Europskog parlamenta zalažu se za pridavanje veće pozornosti pravima radnika u sklopu pregovora o TTIP-u. Zastupnici Europskog parlamenta zatražili su od EU-ovih pregovarača da ustraju na tome da SAD

⁴⁹ Vidjeti npr. Krugman i Obstfeld ili Babić i Babić.

ratificira i provede osam ključnih konvencija Međunarodne organizacije rada (do sada su ratificirali samo dvije konvencije) i izjavili da se provedba zakonodavstva o radu u američkim poduzećima mora pobliže i bolje pratiti uključivanjem socijalnih partnera i predstavnika građanskih udruga.

Sukladno tomu, tijekom 11. kruga pregovora o TTIP-u⁵⁰ donesen je prijedlog održivog razvoja u okviru TTIP-a pod nazivom „Trgovina za sve“ – strateški dokument Komisije o trgovinskoj i investicijskoj politici. U njemu se spaja pristup trgovini i održivi razvoj, a obuhvaća i područje rada i zaštite okoliša te se njime potvrđuje pravo država članica EU-a da zakonski uređuju ta dva područja. Nova strategija podržat će radna mjesta u Europi i time učiniti trgovinski sporazum učinkovitijim u stvaranju ekonomskih prilika. Budući da će se 90% budućeg globalnog rasta dogoditi izvan granica Europe, strategija će poduprijeti stvaranje radnih mjesta u Europi. Više od 30 milijuna radnih mjesta, gotovo jedno u sedam, već ovisi o izvozu iz EU-a. Završetak pregovora sa, na primjer, SAD-om i Japanom te pokretanje novih pregovora u regiji Azije i Pacifika te u Latinskoj Americi pridonijet će stvaranju većeg broja radnih mjesta poput ovih. Također, prijedlog se odnosi i na obveze preuzete u okviru Međunarodne organizacije rada i multilateralnih sporazuma o okolišu kako bi se osiguralo da obje strane poštuju zajednički skup temeljnih standarda rada i pravila o zaštiti okoliša. Prema tome, Europska unija i Europski parlament jamče potporu svim strateškim ciljevima programa za dostojanstven rad Međunarodne organizacije rada, među kojima su i promicanje zapošljavanja, prava radnika, socijalna zaštita, socijalni dijalog te nediskriminacija i ravnopravnost spolova. Nadalje se potvrđuju temeljni standardi rada Međunarodne organizacije rada koji uključuju slobodu udruživanja i pravo na kolektivno pregovaranje, obvezu suzbijanja prisilnog ili obveznog rada i dječjeg rada, nediskriminaciju pri zapošljavanju i na radnom mjestu, uključivanje učinkovite primjene konvencija Međunarodne organizacije rada, čije su članice ugovorne stranke, u propise i u praksu te podršku trajnim naporima u cilju ratifikacije konvencija Međunarodne organizacije rada. Europska unija obvezuje se i na upućivanje na strukture, primjerice radnička vijeća, kako bi se olakšao domaći i transatlantski socijalni dijalog te informiranje i savjetovanje radnika. Zatim se obvezuje na promicanje ciljeva na svjetskoj razini kako bi se bez odgode i učinkovito eliminirali najgori oblici dječjeg rada i ukinuli svi oblici prisilnog ili obveznog rad, među ostalim i s pomoću domaćih zakona, kao i na zaštitu ostalih standarda Međunarodne organizacije rada uz one temeljne, primjerice zaštitu zdravlja i sigurnost na radu. Osim toga, u tekst je uvrštena obveza da se ne ublažuju domaći propisi u području rada i zaštite okoliša radi privlačenja trgovinske razmjene ili ulaganja. **Zato u Hrvatskoj i u slučaju prihvaćanja Sporazuma ostaju na snazi Zakon o radu i Zakon o zaštiti na radu**

⁵⁰ Europska komisija – priopćenje za tisak. Listopad 2015. Trgovina za sve: Europska komisija predstavlja novu strategiju za trgovinu i ulaganja. Bruxelles.

kojima se jamče jednaki uvjeti rada kao i do sada. Horizontalne odredbe odnose se na osiguravanje da ne dođe do ublažavanja standarda rada ili zaštite okoliša, na promicanje pravedne i etičke trgovine s pomoću nepristranih, otvorenih i transparentnih dobrovoljnih inicijativa, na provedbu najbolje prakse u pogledu transparentnosti i sudjelovanja javnosti, na društvenu odgovornost poduzeća i odgovorno poslovno ponašanje, te na priznavanje uloge vlada, poduzeća i potrošača. Komisija će usto preispitati i učinkovitost Europskog fonda za prilagodbe globalizaciji (*European Globalisation Adjustment Fund*, EGF) koji pomaže zajednicama u prilagodbi na situacije kada su radna mjesta izgubljena zbog međunarodnog natjecanja ili eksternalizacije.

3.4.3. Uloga civilnog društva

Civilno društvo, uključujući sindikate i nevladine organizacije za zaštitu okoliša, ima jak utjecaj na trgovinsku politiku EU-a. Stručno znanje nevladinih organizacija i organizacija radnika i poslodavaca izuzetno je vrijedno kad je riječ o provedbi i praćenju obveza o održivom razvoju u postojećim trgovinskim sporazumima EU-a. Europska komisija redovito se savjetovala sa svim dionicima, zastupnicima Europskog parlamenta i državama članicama prije nego što je podnijela prijedlog SAD-u.

Nedavnim trgovinskim sporazumima EU-a osigurana je službena uloga civilnog društva nakon što sporazum stupi na snagu i to sudjelovanjem u domaćim savjetodavnim skupinama i zajedničkom platformom za dijalog s velikim brojem dionika. EU namjerava i dalje blisko surađivati s civilnim društvom i međunarodnim organizacijama u području praktične provedbe i praćenja TTIP-a.

3.4.4. Utjecaj TTIP-a na zaštitu okoliša

Prema nalogu Europskog parlamenta za Europsku komisiju razvidno je da se neće pregovarati u okviru TTIP-a o snižavanju razine standarda zaštite okoliša.

Nadalje, SAD i EU sudjelovali su na nedavnoj konferenciji o globalnim klimatskim promjenama COP21⁵¹ Paris krajem 2015. godine gdje je donesen prvi dokument koji su potpisale sve zemlje sudionice kojim se donose ozbiljne mjere kako bi se smanjili antropogeni faktori promjene klime i suspregnuo porast prosječnih temperatura u svijetu ispod 1 Celzijev stupanj. Time su obje strane potvrdile visoke standarde zaštite okoliša.

Najveće bojazni koje spominju u javnoj raspravi za okoliš u okviru TTIP-a su u:

⁵¹ <http://www.cop21paris.org>

- usklađivanju regulatornog okvira (usklađvanju regulatornog okvira između dva partnera na način da se kompromisom snižavaju standardi), te
- brzom prihvaćanju dodataka i amandamana na TTIP (čime bi se naknadno omogućilo brzo i bez odgovarajuće javne rasprave prihvatiti one ustupke koji neće odmah „proći“ u okviru pregovora i ratificiranja TTIP-a).

za što prema dosadašnjem tijeku pregovora, stavovima Europske Komisije i naputcima Europskog Parlamenta za pregovarače Europske Komisije nema osnove.

Uspoređujući standarde zaštite okoliša u EU (www.eea.europa.eu) i SAD-u (www.epa.gov) možemo potvrditi prethodne analize i američke vlade i Europske Komisije da su u oba partnera vrlo visoke razine zaštite okoliša. U tom smislu ne vidimo veliku vjerojatnost snižavanja standarda zaštite okoliša.

Što se tiče ekonomskih efekata TTIP-a koji bi mogli dovesti do povećanja troškova za okoliš, smatramo da uklanjanjem nepotrebnih carina i nekarinskih prepreka može doći do povećanja efikasnosti i smanjenja nepotrebnih troškova, a time i do smanjenja troškova za okoliš. Ostaje pitanje korištenja američke nafte dobivene frackingom iz šriljevca, što je vezano uz ukidanje zabrane izvoza nafte izvan SAD-a, a koje predstavlja ekološki problem na tlu SAD-a, a ne EU niti Hrvatske.

3.4.5. Utjecaj TTIP-a na GMO proizvode

U EU-u postoji zakon o GMO-u kojim je već dopušteno da se neki GMO proizvodi mogu prodavati u EU-u ako ih je kao hranu, životinjsku hranu ili sjeme odobrila Europska uprava za sigurnost hrane (European Food Safety Authority - EFSA) te ako su ih prihvatile zemlje članice EU-a. Do sada je odobreno 52 GMO proizvoda⁵². Na koncu je na svakoj zemlji članici hoće li prihvatiti ili ne. Hrvatska ima nacionalni zakonodavni okvir koji sprečava uporabu GMO proizvoda, kao i razna tijela koja su zadužena za bioraznolikost i kontrolu GMO-a⁵³. Nema bojazni niti za to da se nešto uvezeno i odobreno u drugoj zemlji članici može nesmetano nuditi na tržištu Hrvatske. Carinska i poljoprivredna inspekcija imaju ovlasti izaći na teren i utvrditi nepravilnosti i naložiti uništavanje, kao što se to nedavno dogodilo s nekoliko uroda GMO soje u Hrvatskoj.

Farmeri i farmerske udruge u EU se boje da će GMO proizvodi iz SAD-a koji se jeftinije proizvode (lakšom kontrolom nametnika, uštedom rada i u nekim slučajevima višim prinosom) biti konkurentniji od klasične proizvodnje koja se može kristiti samo biotehnologijom. To se osobito odnosi na kukuruz i soju. Međutim, strana potražnje i kupaca koji u EU zahtijevaju označavanje takvih proizvoda i proizvoda koji sadrže takve sastojke, EU zajednička poljoprivredna politika koja može nadoknaditi financijsku razliku, EU fondovi koji

⁵² <http://www.efsa.europa.eu/en/panels/gmo>

⁵³ <http://www.gmo.hr/cro/Zakonodavni-okvir-o-GMO-u/>

možu financirati ruralni razvoj, EU Social Fund, EU fondovi za inovacije, te prilični troškovi transporta iz SAD do EU svakako već utječu na uravnoteženje tih eventualnih razlika u konkurentnosti. Nadalje, Europske ustanove kao što su Europska Komisija, Europski Parlament i EU Agencije (EFSA za sigurnost hrane), te nacionalna zakonodavstva i vlade svakako će utjecati na zadržavanje težine prodora GMO u EU. Nadalje, GMO utječe na najjeftiniji segment hrane i prehrambenih proizvoda, što je u EU ograničenog dosega jer su europski potrošači dosta osjetljivi na kvalitetu hrane i prehrambenih proizvoda, a jača i trend potrošnje organskih proizvoda.⁵⁴

Što se tiče označavanja GMO proizvoda, pravo EU je poprilično striktno i zahtijeva da, gdje proizvodi sadrže ili se sastoje od dopuštenih GMO-a ili su proizvedeni od GMO (Uredba (EZ) br 1829/2003 i br 1830/2003), moraju biti jasno označeni kao takvi. Ovi zahtjevi ne odnose se na hranu koja ima GM materijal ispod 0,9%, pod uvjetom da je ta prisutnost usputna ili tehnički neizbježna.

⁵⁴ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_389_en.pdf

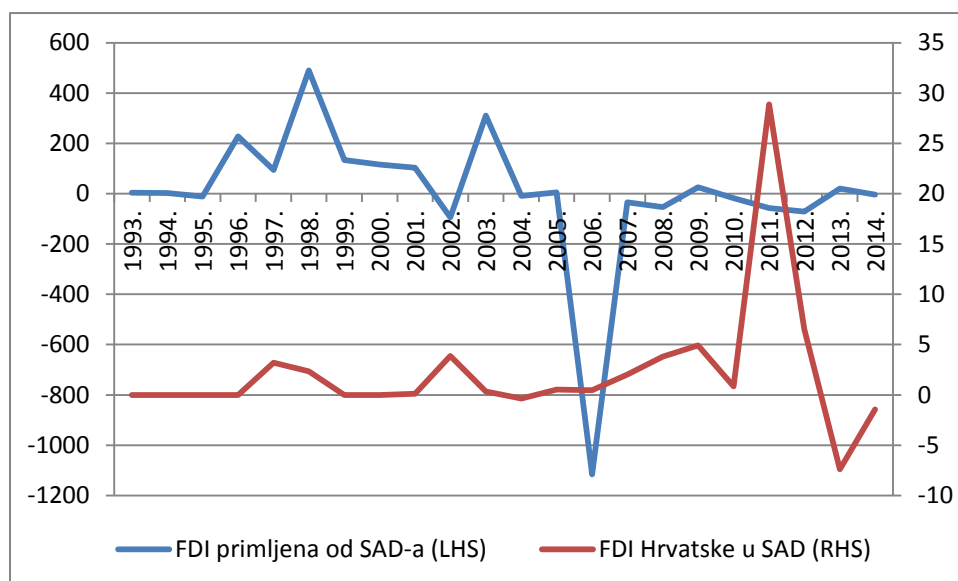
3.5. Utjecaj TTIP-a na ulaganja

Ulaganja bi se mogla povećati s obje strane Atlantika u sektorima u kojima svaka strana ima komparativne prednosti, ali i u sektorima koji će se konsolidirati u obliku M&A.

3.5.1. HRVATSKA

SAD nisu niti u prvih 20 ulagača u Hrvatsku, što pokazuje očigledan raskorak između trgovinskih odnosa i ulaganje. Usprkos tome smo primili više stranih izravnih ulaganja (FDI) nego što smo ih dali, što je i razumljivo jer je SAD zemlja na puno višem stupnju razvoja i bogatija od Hrvatske, u 22 godine koliko HNB vodi statistiku⁵⁵ akumulirali smo više od 60 milijuna eura stranih ulaganja tako da ih je u nekim godinama (1998. godine) bilo primljeno i 500 milijuna, dok smo dali nešto manje od 50 milijuna eura u SAD i do 30 milijuna u jednoj godini (2011. godine). Međutim, ova statistika nije potpuna jer se recimo najveće ulaganje iz SAD-a u Hrvatsku u tom trenutku (2008 godine), Barrova kupnja Plive, vodi kao ulaganje iz Luksemburga (Barrove podružnice u EU-u).

Slika 3.5.1.1. Strana ulaganja (FDI) u Hrvatsku iz SAD-a i iz Hrvatske u SAD

Izvor: HNB.

Amerikance su zanimala naša farmaceutska industrija (privatizacija Plive i izlazak na Londonsku burzu 1996. godine kao fondovsko ulaganje u obliku GDR-a; druga faza privatizacije Plive 1998. godine kao fondovsko ulaganje u obliku GDR-a), naše banke (privatizacija i izlazak ZABA-e na Londonsku burzu 1997. godine kao fondovsko ulaganje u

⁵⁵ <http://www.hnb.hr/statistika/strana-ulaganja/h-izravna-ulaganja-sredstva-po-zemljama-ulaganja.xlsx>;
<http://www.hnb.hr/statistika/strana-ulaganja/h-izravna-ulaganja-obveze-po-zemljama-porijekla.xlsx>

obliku GDR-a; privatizacija PBZ-a 1999. i 2000. godine kao fondovsko ulaganje u obliku GDR-a), telekomunikacije (prva faza privatizacije Hrvatskog Telekoma 1999. godine kao fondovsko ulaganje u obliku GDR-a), tvornice željeza (Sisak i Split) i industrije nafte (prva faza privatizacije INA-e 2003. godine kao fondovsko ulaganje u obliku GDR-a). Drugim riječima, u najbolja hrvatska poduzeća kao fondovsko ulaganje do sada nismo uspjeli privući značajnije greenfield ulaganje iz SAD-a.

Hrvati su u SAD-u ulagali u biotech i farmaceutske kompanije (uglavnom Pliva 1997. – 1998. i 2002.), proizvodnju hrane (uglavnom Podravka 2007., 2008. i 2009. godine).

3.5.2. EU28

Zemlje EU-a nešto su više ulagale u SAD nego obratno. Zemlje EU28 uložile su 2012. godine više od 2 bilijuna (tisuća milijardi) eura, dok je SAD u zemlje EU28 uložio malo više od 1,5 bilijuna (tisuća milijardi) eura.

Tablica 3.5.2.1. Međusobna strana ulaganja, mil.€

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
FDI EU28 u SAD	1,470.620	1,467.792	1,706.364	1,934.174	2,009.119
FDI SAD-a u EU28	1,005.663	1,089.899	1,247.904	1,504.395	1,543.863

Izvor: Eurostat

Zanimljivo je pogledati u što su Amerikanci ulagali u zemljama EU28. Tako možemo vidjeti koji je interes američkih gospodarstvenika u EU28. Najveći porast zabilježen je u ulaganjima u financijsku industriju s obzirom na to da je financijski sektor u SAD-u, koji je nakon krize konsolidiran, kupovao europske financijske institucije koje su još u fazi konsolidacije. Sljedeća su po redu ulaganja u prerađivačku industriju koja su se najviše događala prije Velike recesije, zatim ICT i trgovina.

Tablica 3.5.2.2. Ulaganja SAD-a u EU28 po industrijama (udjeli u ukupnim ulaganjima)

	2008	2009	2010	2011	2012
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%
Rudarstvo	1,5%	1,4%	1,8%	0,6%	0,5%
Prerađivačka industrija	31,6%	25,2%	27,3%	13,0%	12,8%
Električna energija, plin, para, klimat.	0,3%	0,3%	0,1%	0,4%	0,2%
Voda, odvodnja, otpad	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Građevinarstvo	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,7%
Trgovina	4,2%	4,4%	3,9%	2,5%	2,5%
Transport i skladištenje	0,6%	0,8%	0,3%	0,2%	0,2%
Smještaj i hrana	0,9%	0,8%	0,6%	0,4%	0,2%

ICT	5,0%	3,8%	5,7%	3,2%	1,9%
Financijske usluge	31,0%	38,6%	38,4%	71,5%	72,1%
Nekretnine	0,9%	0,9%	1,0%	0,7%	0,9%
Profesionalne usluge	10,8%	9,2%	8,2%	5,2%	5,6%

Izvor: Eurostat

Sklapanjem TTIP-a neće se drastično promijeniti uvjeti za američke ulagače (prije su imali jači BIT sporazum) s obzirom na to da je Hrvatska bila prva u regiji, a sada je prema doing business jedna od najlošijih u EU28. Smatramo da nema razloga za pretpostavku o novim američkim FDI-ovima u Hrvatsku.

Također, s obzirom na obrat u monetarnoj politici SAD-a (prema restriktivnoj prvi put nakon 2008.) i nastavak ekspanzivne monetarne politike Europske središnje banke pod vodstvom Marija Draghija ne očekujemo da bi uskoro moglo doći do velikog priljeva američkog kapitala u Europu, osobito gledajući druge mogućnosti većeg prinosa u drugim, poglavito brzorastućim zemljama u razvoju.

3.5.3. Utjecaj TTIP-a na rješavanje sporova između ulagača i države

Ulaganja su pokretač rasta i razvoja bez obzira od kuda dolaze. U smislu mobilnosti često mogu brzo otići ako su uvjeti nepovoljni za poslovanje. Postoje situacije u kojima uobičajena poslovna praksa i uobičajeni sudski postupci nisu dovoljni kako bi zaštitili već napravljeno ulaganje. Da bi se odobrovoljilo ulagače koji još nisu ulagali da ulažu, treba im unaprijed osigurati čitav proces i omogućiti jednostavan izlazak iz svake situacije. Ponekad kad vlada promjeni uvjete poslovanja koji nisu postojali prilikom ugovaranja ulaganja (osobito ako se radi o velikom ulaganju i ako je do ugovaranja ulaganja došlo s aktivnom ulogom vlade ili neke agencije koja je predstavljala), sporovi protiv vlade/države ne mogu imati učinak pred uobičajenim sudištima jer su promjene zakona legitimne. Potreban je nekakav forum poput arbitraže na kojem bi se pomirivale suprotstavljene strane, utvrđivala šteta i mogućnost odštete. U ovakve situacije mogle bi se svrstati situacije poput raskida ugovora o gradnji autoceste prema Splitu s Bechtelom (što je završilo regularnim sudskim postupku), uplitanje Vlade u plinsko poslovanje INA-e, promjene zahtjeva za ulaganjem telekomunikacijskih poduzeća i povisivanjem telekomunikacijskih koncesija.

Takvi sporovi najbolje se rješavaju arbitražnim tijelima. Neke su rješavane u Međunarodnoj trgovačkoj komori u Parizu, a neke arbitražama putem pravila UNCITRAL-a (nova pravila UNCITRAL-a vrijede od početka 2014. godine za zaštitu ulaganja).

Postoji i dio grupacije Svjetske banke, Međunarodni centar za rješavanje investicijskih sporova (*International Center for Settlement of Investment Disputes*), kao stalno tijelo pred kojim ima nekoliko slučajeva protiv Republike Hrvatske. Osim poznatih slučajeva kao što je MOL protiv Hrvatske povezano s INA-om i Georg Gavrilović protiv Hrvatske povezano s pretvorbom mesne industrije Gavrilović, tu je i Lieven J. van Riet, Chantal C. van Riet te Christopher van Riet protiv Hrvatske povezano s turističkim kompleksom, te B3 Croatian Courier Coöperatief U.A. protiv Hrvatske povezano s kurirskim i dostavljačkim uslugama.

Zemlje koje imaju bilateralni sporazum o investicijama (Bilateral Investment Treaty) kao što Hrvatska ima s SAD-om imaju precizno regulirano na koji način će se rješavati sporovi, a kao mogućnosti navedene u BIT-u su rješavanje sporova arbitražom na ICSID-u ili prema pravilima UNCIRALA (u slučaju SAD-a još i mogućnost bilo kojih drugih arbitražnih pravila o kojima se suglase stranke). Hrvatska ima BIT potpisan sa SAD-om koji se nije baš aktivirao jer nije bilo puno ulaganja iz Amerike. BIT između Hrvatske i SAD-a ugovor je koji imaju i druge zemlje EU-a (s Amerikom BIT osim Hrvatske imaju baltičke zemlje, Poljska, Češka, Slovačka, Bugarska i Rumunjska) i odredbe o ISDS-u odnosno rješavanja sporova između investitora i države (Članak 10.) su puno oštrije od odredbi o ISDS-u u ugovorima koje pregovara EU, kao i od prijedloga mehanizma koji se trenutno dogovara u okviru TTIP-a.

BIT između Hrvatske i SAD-a potpisan je 13.07.1996. godine. Njime se ne utvrđuje koji su to opravdani sporovi koji se tim sporazumom mogu uređivati i omogućava se arbitraža kao oblik rješavanja sporova kao alternativa domaćem sudstvu. Ovakav mehanizam rješavanja sporova između ulagača i države (ISDS) RH ima u svakom od svojih 58 sklopljenih BIT-ova. Većina „novih članica EU“ ima BIT-ove i prema SAD-u i prema „starijim zemljama članicama“.

Neke činjenice o BIT-ovima (iz podataka UNCTAD-a, World Investment Report)

- U preko 90% BIT-ova (na globalnoj razini ih je registrirano preko 2400) nije nikad bilo nikakvih sporova.
- Povećanje broja sporova u posljednjih 10-tak godina rezultat je i enormnog povećanja stranih direktnih investicija.
- Investitori iz zemalja EU investirali su gotovo 47% ukupne zalihe FDI u svijetu i dogovorili su preko 1200 BIT-ova za zaštitu svojih FDI-jeva, dok su američki investitori investirali 25% ukupne zalihe FDI u svijetu koje također štite BIT-ovima.
- Najviše ISDS sporova –preko 40% - je u sektorima s velikim državnim intervencijama zemalja primateljica FDI poput nafte, plina, energetike, telekomunikacija, rudarstva – a ti su sektori također bili predmet privatizacija u tranzicijskim i zemljama u razvoju

- Najviše sporova je u zemljama s najslabijim pravosuđem – vodići broj sporova je protiv Argentine (53), zatim Venecuele (37)
- Oko trećina sporova završi nagodbom prije sudske odluke. Sporove koji završe arbitražom držve dobivaju dvostruko češće od investitora. Kad pak investitori dobiju spor, dodijeljene naknade iz spora su u pravilu puno niže od inicijalnih tvrdnji – najčešće svega 10% od inicijalnih izračuna šteta.

EU je tijekom pregovora u okviru TTIP-a došao do sljedećih ideja o ISDS mehanizmu. Prva je da se urede pravila prema kojima sporovi mogu doći do ISDS-a kako ne bi svaki spor (banalni spor) odmah išao na ISDS. Druga je da se jačaju domaći sudovi (kako EU-a, tako i SAD-a) u smislu mogućnosti sudovanja ili pružanja stručnjaka za arbitražu. Treća je u srednjem roku osnovati stalni ISDS koji bi se specijalizirao za investicijske sporove. Četvrta je osigurati državama članicama EU-a pravo reguliranja koje uspostavom ISDS-a neće biti umanjeno. Peta je osigurati da vlade EU-a i Europska komisija zadrže mogućnost uplitanja na tržište u javnom interesu. Šesta je razjasniti način utvrđivanja kriterija pravednosti i nediskriminacije, mjera koje bi se mogle tumačiti prilikom sporova s ulagačima. Sedma je uvesti sustav za žalbe na odluke.

Nakon što se kroz TTIP usvoji novi prijedlog ISDS-a, taj će novi mehanizam zamijeniti dosadašnje odredbe u BIT-u između Hrvatske i SAD-a, što će za Hrvatsku biti povoljnije u slijedećim područjima:

- Umjesto preopćenitih odredbi koje su ostavljale veliki prostor za razna tumačenja, dobit će se detaljnij odredbe o cjelokupnom procesu, opravdanim razlozima za pokretanje postupka i sl., što će tumačenja svesti na najmanju moguću mjeru i time smanjiti pravnu nesigurnost za Hrvatsku;
- Uvođenjem prava na zakonsko uređivanje čime se državi Hrvatskoj daje pravo da može izmijeniti postojeće ili donijeti nove zakone radi zaštite legitimnih ciljeva od javnog interesa, čime se pridonosi uravnoteženju položaja države u odnosu na strane investitore u odnosu na BIT;
- Za razliku od BIT-a gdje nije bilo definiranja kvalitete arbitara niti se previše išlo u detalje postupka izbora arbitara, novim prijedlogom ISDS-a se naglašava etika i ponašanje arbitara, uvode najviši standardi transparentnosti postupanja i nezavisnosti arbitara, te postavljaju se zahtjevi stručnosti arbitara i kodeksa ponašanja;
- Za razliku od BIT-a gdje nije bilo moguće se žaliti na konačnu odluku arbitara, novim ISDS mehanizmom će biti moguće preispitivanje konačnih odluka što dosada nije bilo

moguće, čime se pridonosi većoj dosljednosti odluka arbitara odnosno ujednačavanju prakse i u konačnici, većoj pravnoj sigurnosti za državu Hrvatsku.

Na posljednjem 11. krugu pregovora o TTIP-u EU je predložio novi sustav zaštite ulagača prema novom konceptu⁵⁶ u kojem se definiraju (kao u prihvaćenom tekstu CETA sporazuma) ključni pojmovi kod ulaganja, kao i nediskriminatorni pristup ulaganju (osim u izuzeta područja sa svake strane), utvrđuje se „viša sila“ i pravila eksproprijacije (kojima se omogućava eksproprijacija u javne svrhe, u zakonitom postupku, na nediskriminatorni način, uz neposredno plaćanje djelotvorne i odgovarajuće naknade) te se detaljno opisuju mehanizam rješavanja sporova (prvo se određuje što se može prijaviti kao spor, zatim se poziva na konzultacije ulagača i vlade, potom se propisuje način posredovanja između strana koje se spore, primjena pravila arbitraže UNCITRAL-a u Parizu ili ICSID-a u Washintgonu i, kad se odluči na arbitražu, uz obveze poštivanja tako donesene odluke, te formiranje stalnog sudišta kao krajnje mjere zaštite i, naposljetku, način odabira arbitara u tom sudištu uz obvezu provođenja odluka).

Europska Komisija nastavlja raditi na ovom problemu paralelno s pregovorima u okviru TTIPa. U siječnju 2015. Komisija je objavila Izvješće o internetskom savjetovanju o zaštiti ulaganja i mehanizmu rješavanju sporova između ulagača i države (ISDS) u okviru Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva (TTIP), u kojem je identificirala 4 osnovna područja oko kojih postoji zabrinutost i koja je potrebno poboljšati:

1. pravo na zakonsko uređivanje (već uvršteno u CETA-u i Ugovoru sa Singapurom:u preambuli teksta potvrđeno je pravo države na zakonsko uređivanje radi provođenja legitimnih ciljeva javne politike)
2. nadzor i funkcioniranje arbitražnih sudova (već uvršteno u CETA-u i Ugovoru sa Singapurom: spriječena mogućnost pokretanja višestrukih ili neosnovanih tužbi; uvedena mogućnost država ugovornica da iznose obvezujuća tumačenja ugovora; uvedeni standardi transparentnosti postupanja i nezavisnosti arbitara, te postavljeni zahtjevi stručnosti arbitara i kodeksa ponašanja)
3. preispitivanje pravovaljanosti ISDS odluka kroz žalbeni mehanizam
4. odnos između ISDS arbitraže i domaćih pravnih lijekova

Poljska je nedavno (2014) dobila BIT spor s američkim investitorima – radi se o Plasma Fractionation Laboratory (poljski: “LFO”)⁵⁷.

⁵⁶ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/may/tradoc_153408.PDF

⁵⁷ <http://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw3192.pdf>

S druge strane, vezano uz privatizaciju s početka 1990-tih i obećanja dana od strane države i promijenjena zbog kasnijih fiskalnih situacija donijele su i arbitraže po BIT sporazumima u ostalim državama istočne Europe poput Oostergetel v. Slovakia (završeno 2012) – privatizirana tvrtka je poklekla zbog prezaduženosti nakon nekoliko godina i investitori su tužili državu Slovačku da je nakon godina zaostataka u plaćanju poreza odjednom pooštrila naplatu poreza i time uzrokovala smanjenje cash-flowa i propast tvrtke – tvrtnje su odbačene u arbitraži. Privatizacija u tim zemljama posebno obiluje slučajevima poput Genin et al. v. Estonia, CSOB v. Slovačka, Nordzucker v. Poland, Eureko v. Poland, Saluka v. Češka, Plama v. Bugarska i mnogi drugi.

Za pregled sporova vezanih uz njemačke investitore (koji su značajni investitori u srednjoj i istočnoj Europi) kao i protiv njemačke vlade vidjeti <http://www.german-investment-treaty-disputes.de/>. Naravno, zemlje srednje i istočne Europe nemaju ni izbliza kapacitete ni pregovaračku moć kao njemačka vlada, ali kroz pregovore u okviru TTIPa o ovome će igrati veliku ulogu upravo njemačka praksa i pregovaračka moć.

4. MAKROEKONOMSKA ANALIZA UČINAKA TTIP-a

U ovom se poglavlju predstavlja makroekonomska analiza s pregledom očekivanih i izravnih učinaka sklapanja TTIP-a na BDP, trgovinske tokove roba i usluga, ulaganja, industrijsku proizvodnju, produktivnost rada u glavnim sektorima gospodarstva, plaće i zaposlenost u Republici Hrvatskoj.

Glavni makroekonomski učinci odrazili bi se u povećanom kretanju roba, usluga i kapitala s obje strane. Možemo zamisliti sljedeće učinke TTIP-a na Hrvatsku:

- izravni jednokratni trgovinski učinci na Hrvatsku: povećanje izravnog izvoza i uvoza na relaciji Hrvatska-SAD i učinci na druge varijable
- izravni dugoročni trgovinski učinci na Hrvatsku: promjena strukture trgovine između Hrvatske i SAD-a uslijed veće specijalizacije i utjecaj na druge makroekonomske varijable
- neizravni jednokratni trgovinski učinci na Hrvatsku: povećanje neizravnog izvoza i uvoza Hrvatske preko zemalja EU-a i SAD-a i učinci na druge varijable
- neizravni dugoročni trgovinski učinci na Hrvatsku: promjena strukture trgovine Hrvatske preko zemalja EU-a i SAD-a uslijed veće specijalizacije i utjecaj na druge makroekonomske varijable
- multiplikativni učinci kumulirani tijekom uzastopnih razdoblja
- kratkoročni i dugoročni učinci ulaganja SAD-a u Hrvatsku.

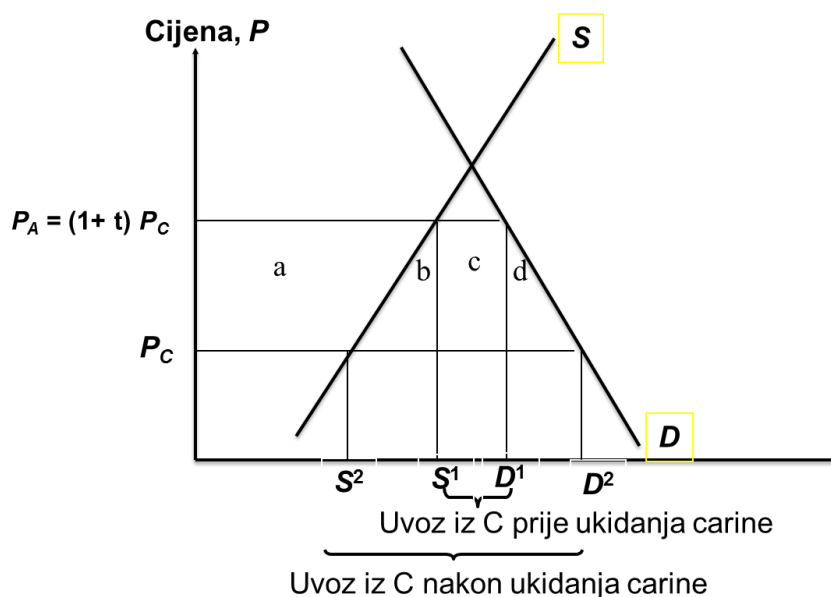
Prvo ćemo procijeniti veličinu i smjer navedenih učinaka, a potom ih staviti u makroekonomski model kako bismo vidjeli njihove izravne (1,2) i neizravne (3,4) učinke na ostale makroekonomske varijable te njihove kumulirane multiplikativne učinke (5).

Učinke ulaganja (6) promatrat ćemo isključivo kao učinak povećanja ulaganja na druge makroekonomske varijable, ali smo već naveli da se TTIP-om neće drastično promijeniti učinci

4.1. Izravni trgovinski učinci

Teorija nas uči da je sklapanje sporazuma o slobodnoj trgovini jednako izlasku zemlje iz autarkije, odnosno da dolazi do povećanja razmjene u obje zemlje i do približavanja cijena za svako dobro obuhvaćeno razmjenom. Također, možemo pristupiti obratnom analizom uvođenja carina (dakle zaključci suprotni analizi uvođenja carina jer dolazi do ukidanja carina) kako u modelu parcijalne ravnoteže (za jedno dobro), tako i u modelu opće ravnoteže (za više dobara – dva X i Y).

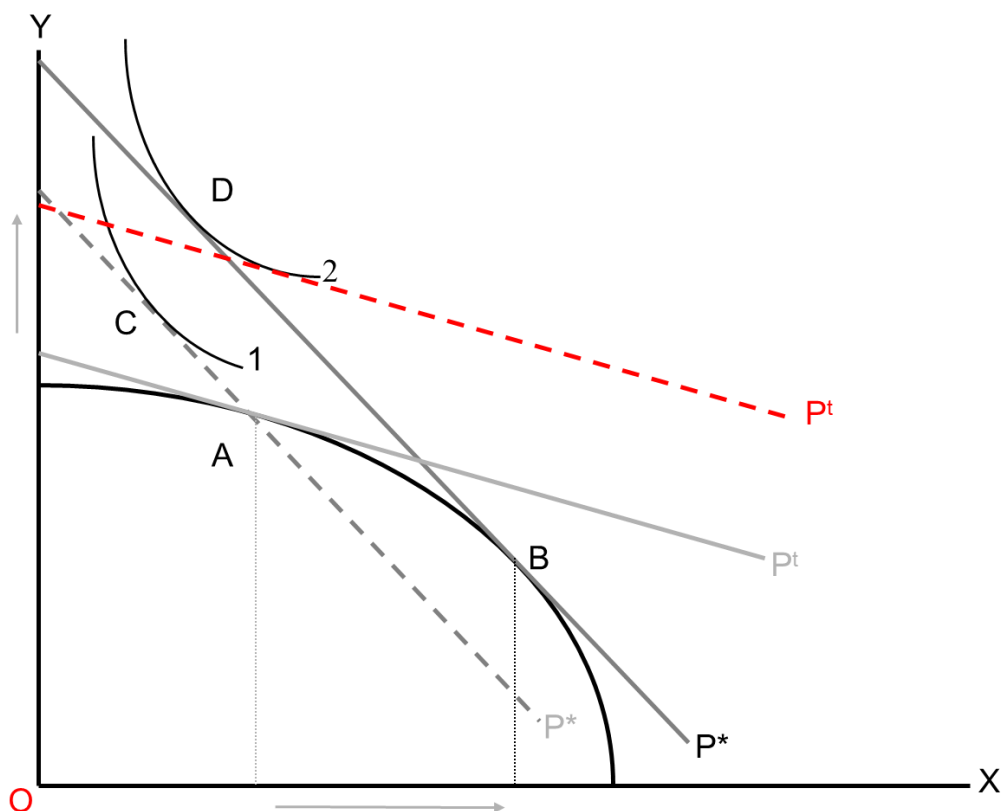
Slika 4.1.1. Analiza parcijalne ravnoteže ukidanja carina ili dodatnih prepreka trgovini

Za neko dobro postoji potražnja na domaćem tržištu D te ponuda na domaćem tržištu S koja je ograničena dodatnim troškovima (carinom, kvotom, carinskim formalnostima, fitosanitarnim uvjetima, špedicijskim troškovima i slično) pa je važeća cijena P_A (koja predstavlja cijenu P_C koja bi vladala bez tih dodatnih troškova, uvećana za troškove t). Po toj je cijeni ekonomski opravdan uvoz S_1D_1 . Ukidanjem dodatnih troškova ponuda na domaćem tržištu povećava se za uvoz iz inozemstva koji se povećava na S_2D_2 i važeća cijena bez dodatnih troškova postaje niža cijena P_C . To vrijedi za robu koju Hrvatska proizvodi učinkovitije i prodaje u SAD-u (u tom će se slučaju i kod tih roba povećati uvoz SAD-a iz Hrvatske, odnosno izvoz Hrvatske u SAD). Suprotno je kod roba/usluga koje su u SAD-u jeftinije nego u Hrvatskoj (u tom slučaju kod te će se robe povećati uvoz Hrvatske iz SAD-a, odnosno izvoz SAD-a u Hrvatsku). Na taj će se način povećati vanjska trgovina na obje strane: i izvoz Hrvatske u SAD u onim proizvodima u kojima smo jeftiniji i produktivniji nego SAD i uvoz Hrvatske iz SAD-a u onim proizvodima u kojima smo skuplji i manje produktivni. Ukupno povećanje blagostanja jednako je zbroju dijelova (a), (b), (c) i (d), koji predstavljaju ukupno povećanje učinkovitosti jer se koristi dobro koje se proizvodi u zemlji koja to može učinkovitije napraviti i time se i u Hrvatskoj (koja povećava uvoz s S_1D_1 na S_2D_2) i u SAD učinkovitije koriste oskudni resursi. Taj cijeli pravokutnik $a+b+c+d$ ide u korist domaćim potrošačima zbog toga što sada mogu trošiti više dobra iz svog nepromijenjenog dohotka koje je postalo jeftinije. Domaći proizvođači koji su koristili prednosti zaštite podnose gubitak u obliku (a) jer se domaća proizvodnja smanjuje s S_1 na S_2 zbog toga što na tržište dolaze učinkovitije proizvedeni proizvodi iz SAD-a. Prihodi države u obliku pristojbi i davanja za evidenciju i prolaz preko granice također su trošak koji se ukida, odnosno (c). Ostaje neto učinak povećanja učinkovitosti, odnosno (b + d).

U analizi opće ravnoteže postoje dobra u kojima imamo komparativne i konkurentske prednosti X i dobra u kojima nemamo komparativne prednosti Y. Ukidanje prepreka kretanju koje iziskuju carine i druge troškove prilikom prelaska robe preko granice ili nakon prelaska granice poput sanitarnih i fitosanitarnih pravila itd. analogno je izlasku iz autarkije odnosno učincima ukidanja carina u okviru opće ravnoteže.

Slika 4.1.2. Analiza opće ravnoteže ukidanja carina i drugih prepreka trgovini

Prije ukidanja carina i drugih troškova hrvatski građani troše u točki C na krivulji društvenih preferencija 1, dok proizvođači proizvode u točki A kombinaciju proizvoda X i Y uz omjere cijene (relativne cijene P^t , odnosno cijene uvećane ili iskrivljene za trošak dodatnih troškova prelaska granice). Ukidanjem carina i dodatnih troškova pridruživanjem Hrvatske kroz TTIP na tržište SAD-a mijenja se omjer cijena na P^* (dobro u kojem Hrvatska nema prednosti postaje relativno jeftinije) koji bolje odražava relativne komparativne i konkurentske prednosti Hrvatske (koja leži u proizvodnji dobara X). To daje pozitivan signal proizvođačima kroz snižavanje troškova carina i drugih prepreka, i s time povećane prihode od izvoza, da povećaju proizvodnju onog dobra u kojem imamo komparativne i konkurentske sposobnosti, pa ukupna proizvodnja dodatnom specijalizacijom (nakon nekoliko mjeseci koliko treba da bi se prilagodili izvozni ugovori) prelazi u točku B u kojoj je kombinacija proizvoda promijenjena povećanom proizvodnjom dobra X (u kojem Hrvatska ima komparativne i konkurentske prednosti) i smanjenom proizvodnjom dobra Y (u kojem SAD ima

komparativne i konkurentske prednosti) i ukupno se blagostanje i učinkovitost iskorištavanja oskudnih resursa povećava u obje zemlje. U Hrvatskoj su tako uslijed specijalizacije i promjene omjera razmjene povećana i ukupna razmjena, ali je omogućeno i postizanje više krivulje društvenih preferencija 2, tj. povećano je blagostanje potrošača koji troše u točki D.

4.2. Trgovinski obrasci i promjene u hrvatskoj 1995-2014

Na stagnantan hrvatski robni izvoz u 1990-ima utjecala su ratna zbivanja u prvoj polovici 90-ih godina, raspad Jugoslavije i SSSR-a, čime je Hrvatska izgubila svoja do tada najznačajnija tržišta, zatim niska razina greenfield ulaganja u izvozne sektore, struktura izvoza, netransparentna privatizacija, nepovoljno poduzetničko okruženje, nedovoljan pristup svjetskim tržištima itd.

Prvi bilateralni ugovor o slobodnoj trgovini Hrvatska je sklopila s Makedonijom 1997. godine, zatim s Bosnom i Hercegovinom 2001., Albanijom 2003., Turskom 2003. te Srbijom, Crnom Gorom i Moldavijom 2004. godine. Treba napomenuti i dogovore oko FTA sporazuma sa Slovenijom, koji nije profunkcionirao do ulaska Hrvatske u CEFTA-u 2003. godine.

Krajem 2000. godine Hrvatska je postala članicom WTO-a, u sklopu kojeg su se regulirali odnosi sa svim članicama WTO-a, odnosno više od 95% međunarodne razmjene.

Najvažniji sporazum ipak je bilo potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU-om (europskom 15-toricom) koji je stupio na snagu 2002. godine, a koji je u sustavu slobodne trgovine unilateralno na strani EU-a oslobodio pristup robama s dovoljnim hrvatskim sadržajem na europsko tržište, obuhvaćajući time više od 50% ukupne vanjske trgovine Hrvatske.

Iste 2002. godine Hrvatska je pristupila i EFTA-i.

Važno je i pristupanje CEFTA-i 2003. godine, u kojoj smo ostali s Bugarskom i Rumunjskom nakon što su Poljska, Mađarska, Češka, Slovačka i Slovenija ušle u EU 2004. godine. Godine 2006. pridružila se i Makedonija, a potom s izlaskom Bugarske i Rumunjske iz CEFTA-e i njihovim ulaskom u EU, CEFTA se ubrzo proširila na preostali jugoistok Europe: Albaniju, BiH, Moldaviju, Crnu Goru, Srbiju i Kosovo.

Najvažnije je svakako pristupanje zajedničkom tržištu EU-a 2013. godine.

Pokušat ćemo procijeniti promjene izvoza u godinama ulaska u sporazume prema godinama prije samog ulaska. Uzet ćemo omjer zbroja tri godine izvoza poslije i zbroja tri godine prije (kako bismo uprosječili eventualne statističke anomalije). Dobivene stope porasta normalizirali smo udjelom izvoza u zemlju/grupaciju kojoj Hrvatska pristupa u ukupnom izvozu u godini pristupa.

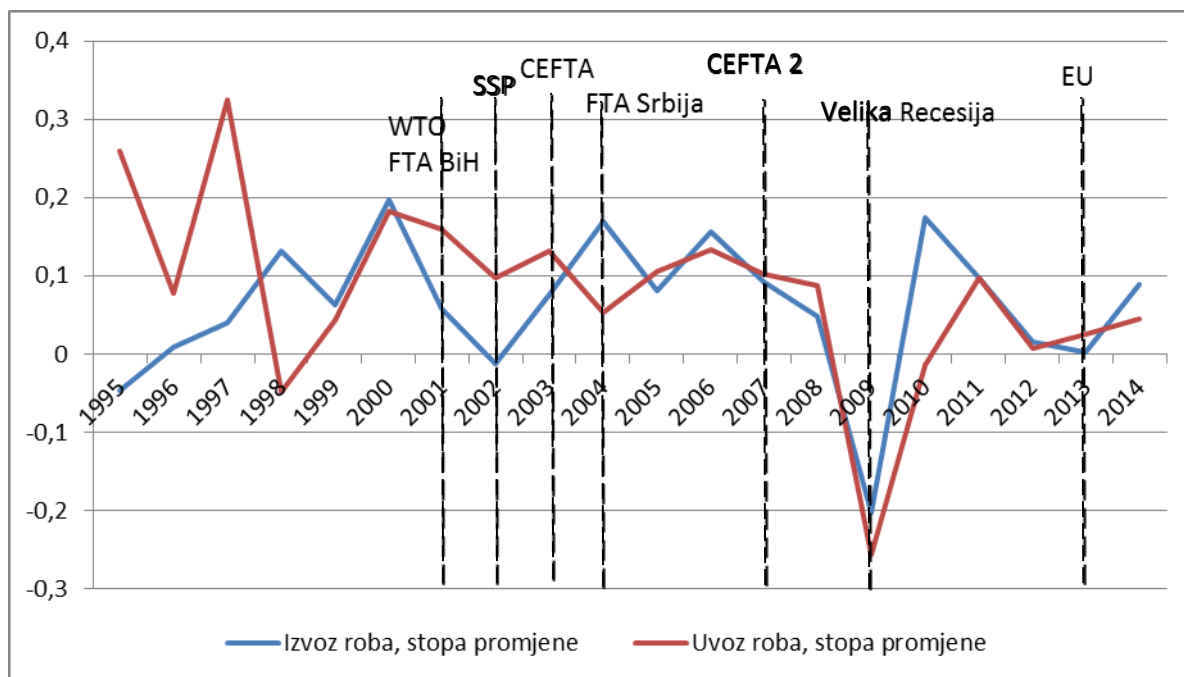
Slika 4.2.1. Povećanje izvoza kroz pristupanje

Izvor: DZS; za sporazume MVEP; izračun autora.

Najveći pojedinačni doprinos povećanju izvoza donijelo je potpisivanje SSP-a, a zatim pristupanje EU-u. Taj proces pridruživanja zajedno je pridonio 20%-nom povećanju izvoza Hrvatske u razdoblju 2000. – 2014. Slijedi FTA s BiH 2001., odnos s Bugarskom i Rumunjskom u okviru CEFTA-e 2003. godine, FTA sa Srbijom 2004. godine, zatim proširenje CEFTA-e na susjedne zemlje 2007. godine i svakako ulazak u WTO 2001. godine. Istodobno je šteta što neke bilateralne sporazume kao što je onaj s Turskom nismo bolje iskoristili, pogotovo što sad kao članica EU-a imamo i carinsku uniju s tom zemljom. Ako prikazemo kretanje izvoza uz naznačene godine sporazuma, vidjet ćemo da su spomenuti sporazumi utjecali na stopu rasta izvoza, obično s godinom zakašnjenja:

Slika 4.2.2. Stope rasta izvoza i uvoza roba i sporazumi

Izvor: DZS; MVEP za sporazume, izračun autora

Kao što smo prethodno pokazali, SSP 2002. i ulazak na zajedničko tržište 2013. dva su događaja koja su najviše povećala hrvatski izvoz. Ne samo da je prilagođena stopa povećanja 11%, odnosno 8% za izvoz u trenutku pristupanja, nego su ti sporazumi dvostruko ubrzali rast izvoza u slučaju SSP-a s EU15, dok je za ulazak na zajedničko tržište još rano za reći, ali očekujemo također ubrzanje.

Ono što teoretski očekujemo jest promjenu strukture izvoza prema povećanju onih roba/usluga u kojima imamo komparativne/konkurentske prednosti u odnosu na one robe/usluge u kojima nemamo komparativne/konkurentske prednosti.

Nažalost, slučaj SSP-a 2002. Ne možemo potpuno jasno analizirati zbog postojanja raznih državnih izravnih potpora za razne sektore, pa bi nam bolji pokazatelj bilo pridruživanje EU-u 2013. godine. Možemo usporediti strukturu između 2012. i 2014. godine (kako bismo izbjegli učinke u razdoblju od polovice 2013. godine do ulaska).

Tablica 4.2.3. Usporedba strukture izvoza prije i nakon ulaska RH u EU

mi l . HRK		2012	2014	2014/ 2012
Ukupno		100, 0%	100, 0%	0, 0%
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	4, 3%	4, 2%	- 1, 7%
1,0	Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima	2, 9%	2, 8%	- 1, 7%
2,0	Šumarstvo i sječa drva	0, 6%	0, 6%	- 1, 7%
3,0	Ribarstvo	0, 8%	0, 8%	- 1, 7%
B	Rudarstvo i vadenje	1, 2%	1, 3%	4, 7%
5,0	Vadenje ugljena i lignita	0, 0%	0, 0%	4, 7%
6,0	Vadenje sirove nafte i prirodnog plina	1, 0%	1, 0%	4, 7%
7,0	Vadenje metalnih ruda	0, 0%	0, 0%	4, 7%
8,0	Ostalo rudarstvo i vadenje	0, 2%	0, 2%	4, 7%
C	Prerađivačka industrija	89, 6%	87, 4%	- 2, 5%
10,0	Proizvodnja prehrambenih proizvoda	7, 4%	7, 7%	4, 5%
11,0	Proizvodnja pića	1, 3%	1, 2%	- 8, 3%
12,0	Proizvodnja duhanskih proizvoda	0, 6%	0, 4%	- 38, 3%
13,0	Proizvodnja tekstila	0, 9%	1, 2%	42, 4%
14,0	Proizvodnja odjeće	4, 1%	5, 7%	38, 7%
15,0	Proizvodnja kože i srodnih proizvoda	2, 6%	2, 9%	12, 8%
16,0	Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala	3, 8%	4, 9%	29, 7%
17,0	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	1, 6%	1, 7%	5, 3%
18,0	Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa	0, 0%	0, 0%	- 6, 1%
19,0	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	11, 7%	9, 0%	- 23, 7%
20,0	Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	6, 1%	6, 1%	0, 3%
21,0	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka	4, 5%	4, 1%	- 10, 8%
22,0	Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	1, 7%	2, 5%	41, 7%
23,0	Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	3, 6%	3, 7%	4, 7%
24,0	Proizvodnja metala	4, 4%	3, 7%	- 15, 7%
25,0	Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme	5, 4%	6, 4%	16, 9%
26,0	Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda	2, 7%	3, 0%	9, 5%
27,0	Proizvodnja električne opreme	7, 5%	6, 6%	- 11, 8%
28,0	Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.	7, 0%	8, 1%	16, 6%
29,0	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	1, 8%	2, 6%	44, 9%
30,0	Proizvodnja ostalih prijevornih sredstava	7, 9%	2, 1%	- 72, 8%
31,0	Proizvodnja namještaja	2, 5%	3, 1%	22, 9%
32,0	Ostala prerađivačka industrija	0, 5%	0, 8%	49, 2%
D	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	0, 7%	3, 3%	344, 6%
E	Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	3, 5%	2, 5%	- 28, 0%

Izvor: DZS, izračun autora

Povećanje udjela doživjeli su: rudarstvo i vadenje te opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacije. Smanjenje udjela doživjeli su: poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, prerađivačka industrija i opskrba vodom, otpadne vode i otpad. Unutar prerađivačke industrije udio u izvozu povećao se za sljedeće:

- Proizvodnja prehrambenih proizvoda
- Proizvodnja tekstila
- Proizvodnja odjeće
- Proizvodnja kože i srodnih proizvoda
- Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala
- Proizvodnja papira i proizvoda od papira

- Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda (iako je poprilično neutralno i blizu nule)
- Proizvodnja proizvoda od gume i plastike
- Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda
- Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme
- Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda
- Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.
- Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica
- Proizvodnja namještaja

Kod proizvodnje tekstila, odjeće, obuće, drva i proizvoda od drva došao je do izražaja dugogodišnji izostanak Hrvatske iz dijagonalne kumulacije podrijetla, čime je usprkos jednostranom bescarinskom pristupu tržištu prije 1.7.2013. ta roba bila carinjena (jer udio hrvatskih udjela u proizvodu nije bio veći od 50%, a nije se priznavala dijagonalna kumulacija dijelova iz EU ili zemalja s kojom EU ima sporazume o slobodnoj trgovini) – na ovaj način će se izvoz tih roba prilagoditi novoj situaciji porastom prema ravnoteži.

Unutar prerađivačke industrije udio se smanjio za sljedeće:

- Proizvodnja pića
- Proizvodnja duhanskih proizvoda
- Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa
- Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda
- Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka
- Proizvodnja metala
- Proizvodnja električne opreme
- Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava

Kod proizvodnje pića i duhanskih proizvoda, ali i proizvodnje metala, došlo je do konsolidacije s ulaskom u zajedničko tržište i prilagodbe zaštitnih mjera koje su štitile domaće tržište do posljednjih trenutaka. Kod proizvodnje ostalih prijevoznih sredstava situacija prikazuje pad ukupnih narudžbi uslijed restrukturiranja i konsolidacije koja je u brodogradnji (velika brodogradilišta) odgađana do samog ulaska u EU i tu će nakon pada doći ponovno do oporavka nakon što se dovrši restrukturiranje i poveća produktivnost i konkurentnost.

4.3. Izračun izravnih trgovinskih efekata

Mi ćemo stoga smanjenje carina računati u punom iznosu kao pojeftinjenje dobra koje se uvozi pa ćemo to računati kao povećanje vrijednosti izvoza Hrvatske u SAD kod proizvoda kod kojih imamo komparativnu ili konkurentsku prednost, a obratno ćemo računati kao ukupno povećanje uvoza Hrvatske iz SAD-a kod roba kod kojih SAD ima komparativne ili konkurentске prednosti. U srednjem i dugom roku dolazi i do promjena količina, ali ćemo to apstrahirati ukupnom promjenom carina. To radimo na temelju pretpostavke „male zemlje“, tj. da se hrvatski izvoz suočava s potpuno elastičnom krivuljom potražnje i da po cijeni razmjene između SAD-a i Hrvatske (ali i novoj cijeni umanjenoj za smanjenje carine i ostalih prepreka trgovini) može izvesti svu proizvedenu količinu po cijeni pF jer sa svojih 0,7 do 0,9 promila udjela u svjetskoj trgovini i u ukupnoj razmjeni između Hrvatske i SAD-a ne može utjecati na uspostavljene cijene.

S druge se strane hrvatski uvoz (uvoz male zemlje) suočava s potpuno elastičnom krivuljom ponude uvoza iz SAD-a jer SAD kao znatno veća ekonomija određuje cijene razmjene, pa Hrvatska smanjenjem carina i prepreka uvozna dobra (u kojima nemamo komparativnu prednost) može uvoziti po cijeni pF.

Prilikom procjene izravnih učinaka na obujam i strukturu međunarodne razmjene razmotrit ćemo tri scenarija:

- Ukidanje carina, što je i najvjerojatnije postignuće pregovora o TTIP-u, tj. 100%-no ukidanje carina
- Ukidanje carina i djelomično ukidanje necarinskih prepreka (ovdje ćemo upotrijebiti Ecorysove procjene visine necarinskih prepreka); osim 100%-nog ukidanja carina, uzet ćemo u obzir i 10%-no smanjenje necarinskih prepreka.
- Potpuno ukidanje necarinskih prepreka, što je vrlo malo vjerojatno sudeći po tijeku pregovora o TTIP-u (ovdje ćemo također upotrijebiti Ecorysove procjene visine necarinskih prepreka); osim 100%-nog ukidanja carina, uzet ćemo u obzir i 100%-no smanjenje necarinskih prepreka.

Slika 4.3.1. Tri scenarija

1. scenarij	2.scenarij	3. scenarij
Ukidanje carina	Ukidanje carina	Ukidanje carina
	10%-tno smanjenje NTB	100%tno ukidanje NTB

Potom ćemo uzeti ona dobra i usluge u kojima imamo izražene komparativne prednosti (IIT indeks između 50 i 100) i za njih računati povećanje izvoza za potpuni iznos smanjenja carina i drugih prepreka po sva tri scenarija. Usredotočit ćemo se na ona izvozna dobra koja imaju značajni udio u izvozu Hrvatske u SAD (čiji udio u ukupnom izvozu Hrvatske u SAD iznosi više od 1%). Za dobra i usluge u kojima imamo komparativne prednosti (IIT indeks 0 do 50) i dobra i usluge u kojima imamo komparativni nedostatak (IIT indeks -50 do 0) pretpostavit ćemo da se razina izvoza i uvoza može promijeniti, ali radi jednostavnosti i da ne bismo pogriješili u smjeru promjene za te robe/usluge, pretpostavit ćemo da se neće bitnije mijenjati obujam niti smjer. Kod onih dobara kod kojih imamo izraženi komparativni nedostatak u odnosu na SAD (IIT indeks -100 do -50) računat ćemo povećanje uvoza za potpuni iznos smanjenja carina i drugih prepreka po sva tri scenarija. Usredotočit ćemo se na ona uvozna dobra koja imaju značajni udio u uvozu Hrvatske iz SAD (čiji udio u ukupnom uvozu Hrvatske u SAD iznosi više od 1%). Za početnu vrijednost izvoza/uvoza upotrijebit ćemo prosjek razdoblja 2012. – 2014. godine radi uprosječavanja kako godine prije, tijekom ili nakon ulaska RH u EU a, za koje smo utvrdili da su imale snažan učinak na visinu i strukturu vanjske trgovine Hrvatske, ne bi pristrano utjecale na rezultate.

Tablica 4.3.2. Robe u kojima Hrvatska ima izrazitu komparativnu prednost i sudjeluje u ukupnom izvozu roba s više od 1%, procijenjeno povećanje izvoza prema scenarijima

	Vrijed. Izvozi: Udio u Izvozu			Carina (AV)	NTB (AV)	E	povećanje	Scenarij 1	Scenarij 1	Scenarij 1	Scenarij 2	Scenarij 2	Scenarij 2	Scenarij 3	Scenarij 3
	2012-2014	2012-2014						nova	vrijedno	novi udio	povećanje	nova	vrijedni	novi udio	povećanje
UKUPNO	1880,17883	100,0%						1939,15288			1988,224			2429,862	
[081] Hrana za životinje (bez nesamjelih žitarica)	45,7344077	2,4%	7,5	45,5	3,43008058	49,1644883	0,02535359	5,510996	51,2454	0,025774	24,23924	69,97364	0,028797		
[542] Lijekovi (uklj. veterinarske lijekove)	518,227532	27,6%	5	23,8	25,9113766	544,138909	0,2806065	38,24519	556,4727	0,279884	149,2495	667,4771	0,274697		
[562] Gnojiva (osim onih iz skupine 272)	129,043789	6,9%	0	45,8	0	129,043789	0,06654648	5,910206	134,954	0,067877	59,10206	188,1458	0,077431		
[661] Vapna, cementa, proizvedeni građevinski materija	59,8170653	3,2%	3,2	45,8	1,91414609	61,7312114	0,03183411	4,653768	64,47083	0,032426	29,31036	89,12743	0,03668		
[714] Strojvi i motori, ne-električni; dijelovi, n.u.d.	23,7922027	1,3%	2,5	50,9	0,59480507	24,3870077	0,01257611	1,805828	25,59803	0,012875	12,70504	36,49724	0,01502		
[718] Ostali strojevi za stvaranje energije i dijelovi, n.u.d	30,3579476	1,6%	3,8	50,9	1,15360201	31,5115496	0,01625016	2,698822	33,05677	0,016626	16,6058	46,96374	0,019328		
[728] Drugi strojevi za pojedine industrijske grane, n.u.c	93,0026386	4,9%	2,5	50,9	2,32506597	95,3277046	0,04915946	7,0589	100,0615	0,050327	49,66341	142,666	0,056714		
[793] Brodovi, čamci i plutajući objekti	27,9848306	1,5%	1,5	34,8	0,41977246	28,404603	0,01464794	1,393645	29,37848	0,014776	10,15849	38,14332	0,015698		
[891] Oružje i streljivo	494,153139	26,3%	4,7	35,5	23,2251975	517,378337	0,26680637	40,76763	534,9208	0,269045	198,6496	692,8027	0,28512		

Izvor: Tablice poglavlja 3.1.4

Prema Scenariju 1 izvoz navedenih 9 proizvoda koji u izvozu Hrvatske u SAD čine više od 70% povećao bi se za stopu ad valorem (AV) carine za izvoz hrvatskih i EU28 roba u SAD za koju pretpostavljamo da će se u potpunosti ukinuti. **Ukupni izvoz roba s 1,88 milijardi kuna (prosjeck izvoza 2012. – 2014.) povećao bi se na 1,939 milijardi kuna odnosno za 3,14%.** Prema Scenariju 2 izvoz navedenih proizvoda povećali smo ne samo za ad valorem (AV) carinu već i za 10% smanjenja necarinskih prepreka (NTB) na koje europske robe naiđu nakon američke granice, a koje su također iskazane ad valorem te smo ih preuzeli iz Ecorysovog istraživanja 2009. godine (pretpostavka djelomičnog smanjenja necarinskih prepreka). **S ova dva povećanja u Scenariju 2 ukupni izvoz roba bi se povećao s 1,88 milijardi kuna na 1,988 milijardi kuna, odnosno za 5,75%.** Prema Scenariju 3 izvoz navedenih proizvoda povećali smo ne samo za ad valorem carinu, nego i za potpuno

ukidanje necarinskih prepreka (NTB) preuzeto iz Ecorysovog istraživanja 2009. godine (pretpostavka ambicioznog programa i potpunog ukidanja necarinskih prepreka). **S ova dva povećanja prema Scenariju 3 ukupni izvoz roba povećao bi se s 1,88 milijardi kuna na 2,430 milijardi kuna, odnosno za 29,2%.**

Tablica 4.3.3. Usluge u kojima Hrvatska ima izrazitu komparativnu prednost i sudjeluje u ukupnom izvozu usluga s više od 1%, procijenjeno povećanje izvoza prema scenarijima

mil. kuna	Vrijed. Izv		Udio u Izvozu		Carina (AV)	NTB (AV)	Scenarij 1 povećanje	Scenarij 1 nova vrij.	Scenarij 1 novi udio	Scenarij 2 povećanje	Scenarij 2 nova vrij.	Scenarij 2 novi udio	Scenarij 3 povećanje	Scenarij 3 nova vrij.	Scenarij 3 novi udio
	2013-2014	2013-2014	2013-2014	2013-2014											
putovanja/turizam	647,42967		51,9%		35,6	0	647,42967	51,9%	23,0485	670,4782	52,6%	230,485	877,9146	58,5%	
R&D usluge	58,303502		4,7%		35,8	0	58,303502	4,7%	2,087265	60,39077	4,7%	20,87265	79,17616	5,3%	
	1248,4224		100,0%				1248,4224	100,0%		1273,5581	100,0%		1499,78	100,0%	

Izvor: Tablice poglavlja 3.2.4.

Izvoz navedene 2 usluge koje u izvozu Hrvatske prema SAD-u čine više od 50% povećao se tek u Scenariju 2 za 10% smanjenja necarinskih prepreka (NTB) koje su također iskazane ad valorem, a preuzeli smo ih iz Ecorysovog istraživanja 2009. godine (pretpostavka djelomičnog smanjenja necarinskih prepreka), jer nema carina na usluge. S ova dva povećanja u Scenariju 2 ukupni iznos izvoza usluga povećava se s 1,25 milijardi kuna na 1,274 milijardi kuna, odnosno za 2%. Prema Scenariju 3 izvoz navedenih usluga povećali smo za potpuno ukidanje necarinskih prepreka (NTB) preuzetih iz Ecorysovog istraživanja 2009. godine (pretpostavka ambicioznog programa i potpunog ukidanja necarinskih prepreka). Prema Scenariju 3 ukupni iznos izvoza usluga povećava se s 1,25 milijardi kuna na 1,5 milijardi kuna, odnosno za 20,1%.

Tablica 4.3.4. Robe u kojima Hrvatska ima izraziti komparativni nedostatak u odnosu na SAD i sudjeluje u ukupnom uvozu roba s više od 1%, procijenjeno povećanje uvoza prema scenarijima

	Vrijed. Uvoz		Udio u Uvozu		Carina (AV)	NTB (AV)	Scenarij 1 povećanje	Scenarij 1 nova vrijedn.	Scenarij 1 novi udio	Scenarij 2 povećanje	Scenarij 2 nova vrijedn.	Scenarij 2 novi udio	Scenarij 3 povećanje	Scenarij 3 nova vrijedn.	Scenarij 3 novi udio
	2012-2014	2012-2014	2012-2014	2012-2014											
UKUPNO	1837,11602		100,0%				1869,96324			1903,31192			2203,45		
[057] Voće i orašasti plodovi, svježi ili suhi	43,673544		2,4%	10,7	33,6	4,67306921	48,3466133	0,02585431	6,14050029	49,8140443	0,0261723	19,34738	63,02092	0,028601	
[321] Ugljen, u prahu ili ne, ne nagomilani	824,596623		44,9%	2	24	16,4919325	841,08855	0,44978882	36,2822514	860,878874	0,45230572	214,395122	1038,992	0,47153	
[541] Lijekovi i farmaceutski proizvodi, osim 542	103,308411		5,6%	4,6	44,7	4,75218692	108,060598	0,05778755	9,37007291	112,678484	0,05920127	50,9310468	154,2395	0,069999	
[745] Drugi ne-električni strojevi, alati i mehanički aparati	12,1480721		0,7%	1,9	36,5	0,23081337	12,3788855	0,00661985	0,674218	12,8222901	0,00673683	4,66485968	16,81293	0,00763	
[752] Strojevi za automatsku obradu podataka, n.u.d.	18,7325559		1,0%	2,8	32,3	0,52451157	19,2570675	0,0102981	1,12957312	19,862129	0,01043556	6,57512713	25,30768	0,011485	
[764] Telekomunikacijska oprema, n.u.d.; i dijelovi, n.u.	39,2224918		2,1%	2,8	32,3	1,09822977	40,3207215	0,02156231	2,36511625	41,587608	0,02185013	13,7670946	52,98959	0,024048	
[781] Motorna vozila za prijevoz osoba	18,5745971		1,0%	4,3	31,6	0,79870768	19,3733048	0,01036026	1,38566495	19,9602621	0,01048712	6,66828037	25,24288	0,011456	
[791] Željeznička vozila i pripadajuća oprema	50,2457723		2,7%	4,3	24	2,16056821	52,4063405	0,02802533	3,36646674	53,612239	0,02816787	14,2195535	64,46533	0,029257	
[872] Medicinski instrumenti i aparati, n.u.d., itd	22,8545802		1,2%	2,8	44,5	0,63992825	23,4945085	0,01256416	1,65695707	24,5115373	0,01287836	10,8102165	33,6648	0,015278	
[874] Aparati za mjerenje, analiziranje i kontrolu, n.u.d.	52,7596863		2,9%	2,8	44,5	1,47727122	54,2369575	0,02900429	3,82507726	56,5847636	0,02972963	24,9553316	77,71502	0,03527	

Izvor: Tablice poglavlja 3.1.4.

Prema Scenariju 1 uvoz navedenih 10 proizvoda koji u uvozu Hrvatske iz SAD-a čine više od 70% povećali smo za stopu ad valorem (AV) carine za uvoz američke robe u EU28 za koju pretpostavljamo da će se u potpunosti ukinuti. **Ukupni iznos uvoza roba bi se povećao s 1,837 milijardi kuna (prosjeak izvoza 2012. – 2014.) na 1,87 milijardi kuna odnosno povećao za 1,8%.** Prema Scenariju 2 uvoz navedenih proizvoda povećali smo ne

samo za carinsku stopu ad valorem (AV) već i za 10% smanjenja necarinskih prepreka (NTB) na koje američke robe naiđu nakon prelaska granica EU28 koje su također iskazane ad valorem, a preuzeli smo ih iz Ecorysovog istraživanja 2009. godine (pretpostavka djelomičnog smanjenja necarinskih prepreka). **S ova dva povećanja u Scenariju 2 ukupni iznos uvoza roba povećava se s 1,837 milijardi kuna na 1,903 milijardi kuna, odnosno za 3,6%.** Prema Scenariju 3 uvoz navedenih proizvoda povećali smo ne samo za carinsku stopu ad valorem, nego i za potpuno ukidanje necarinskih prepreka (NTB) preuzetih iz Ecorysovog istraživanja 2009. godine (pretpostavka ambicioznog programa i potpunog ukidanja necarinskih prepreka). **S ova dva povećanja u Scenariju 3 ukupni iznos uvoza roba povećava se s 1,837 milijardi kuna povećava na 2,204 milijardi kuna, odnosno za 19,9%.**

Tablica 4.3.5. Usluge u kojima Hrvatska ima izraziti komparativni nedostatak u odnosu na SAD i sudjeluje u ukupnom uvozu usluga s više od 1%, procijenjeno povećanje uvoza prema scenarijima

mil. kuna	Vrijed. Uv		Udio u Uvozu		Carina (AV)	NTB (AV)	povećanje	Scenarij 1 nova vrije	Scenarij 1 novi udio	povećanje	Scenarij 2 nova vrije	Scenarij 2 novi udio	povećanje	Scenarij 3 nova vrije	Scenarij 3 novi udio
	2012-2014	2012-2014	Carina (AV)	NTB (AV)											
naknade za prava intelektualnog vlasništva	189,95016	23,7%		35,4	0	189,95016	23,7%	6,724236	196,6744	24,3%	67,24236	257,1925	29,6%		
	802,1673	100,0%				802,1673	100,0%		808,89154	100,0%		869,40966	100,0%		

Izvor: Tablice poglavlja 3.2.4.

Uvoz naknada za prava intelektualnih usluga koje u uvozu Hrvatske iz SAD-u čine više od 20% povećao bi se tek u Scenariju 2 za 10% smanjenja necarinskih prepreka (NTB) koje su također iskazane ad valorem, a preuzeli smo ih iz Ecorysovog istraživanja 2009. godine (pretpostavka djelomičnog smanjenja necarinskih prepreka) jer nema carina na usluge. S ova dva povećanja u Scenariju 2 ukupni iznos izvoza usluga povećava se s 0,8 milijardi kuna na 0,809 milijardi kuna, odnosno za 0,8%. Prema Scenariju 3 izvoz navedenih usluga povećali smo za potpuno ukidanje necarinskih prepreka (NTB) preuzetih iz Ecorysovog istraživanja 2009. godine (pretpostavka ambicioznog programa i potpunog ukidanja necarinskih prepreka). Prema Scenariju 3 ukupni iznos izvoza usluga povećava se s 0,8 milijardi kuna na 0,87 milijardi kuna, odnosno za 8,38%.

Tablica 4.3.6. Pregled utjecaja TTIP-a na razmjenu RH sa SAD-om

	Prosjek	Scenarij 1	Scenarij 2	Scenarij 3
	2012. – 2014.	nova vrijednost	nova vrijednost	nova vrijednost
Izvoz roba i usluga u SAD	3.128,60	3.187,58	3.261,78	3.929,64
% promjena u odnosu na prosjek 2012. – 2014.		1,88%	4,26%	25,60%
Uvoz roba i usluga iz SAD-a	2.639,28	2.672,13	2.712,20	3.072,86

% promjena u odnosu na prosjek 2012. – 2014.		1,24%	2,76%	16,43%
Saldo roba i usluga sa SAD-om	489,32	515,44	549,58	856,78
% promjena u odnosu na prosjek 2012. – 2014.		5,34%	12,32%	75,10%
Ukupni obujam roba i usluga sa SAD-om	5.767,88	5.859,71	5.973,99	7.002,50
% promjena u odnosu na prosjek 2012. – 2014.		1,59%	3,57%	21,41%

Izvor: Tablice poglavlja 4.

U odnosu na početnu situaciju izvoz roba i usluga u SAD u iznosu od 3,129 milijardi kuna prema Scenariju 1 povećava se na 3,188 milijardi kuna (samo radi ukidanja carina na izvoz roba od SAD-a) odnosno za 1,9%, prema Scenariju 2 (ukidanje carina i manje ambiciozno smanjivanje necarinskih prepreka za 10%) povećava se na 3,262 milijardi kuna odnosno za 4,25%, dok se prema Scenariju 3 (ukidanje carina i ambiciozni program koji ukida sve necarinske prepreke) povećava na 3,93 milijardi kuna odnosno za 25,6%.

U odnosu na početnu situaciju uvoz roba i usluga iz SAD-a od 2,639 milijardi kuna prema Scenariju 1 povećava se na 2,672 milijardi kuna (samo radi ukidanja carina na uvoz roba iz SAD-a od EU) odnosno za 1,2%, prema Scenariju 2 (ukidanje carina i manje ambiciozno smanjivanje necarinskih prepreka za 10%) povećava se na 2,712 milijardi kuna odnosno za 2,77%, dok se prema Scenariju 3 (ukidanje carina i ambiciozni program koji ukida sve necarinske prepreke) povećava na 3,073 ili za 16,4%.

Suficit u ukupnoj razmjeni roba i usluga tako s početnih 489 milijuna kuna prema Scenariju 1 raste na 515 milijuna kuna odnosno za 5,3%, prema Scenariju 2 na 550 milijuna kuna odnosno za 12,3%, a prema Scenariju 3 na 857 milijuna kuna odnosno za 75%.

Ukupni obujam razmjene roba i usluga s početnih 5,768 milijardi kuna prema Scenariju 1 raste na 5,86 milijardi odnosno za 1,6%, prema Scenariju 2 na 5,974 milijarde kuna odnosno za 3,6%, a prema Scenariju 3 na 7,003 milijarde kuna odnosno za 21,4%.

Tablica 4.3.7. Pregled utjecaja TTIP-a na ukupnu vanjsku trgovinu Hrvatske

	Prosjek	Scenarij 1	Scenarij 2	Scenarij 3
	2012. – 2014.	nova vrijednost	nova vrijednost	nova vrijednost
Ukupni izvoz roba i usluga Hrvatske	143.195,23	143.254,20	143.328,41	143.996,27
% promjena u odnosu na prosjek 2012. – 2014.		0,04%	0,09%	0,56%
Ukupni uvoz roba i usluga Hrvatske	139.860,11	139.892,96	139.933,03	140.293,69
% promjena u odnosu na prosjek 2012. – 2014.		0,02%	0,05%	0,31%
Ukupni saldo roba i usluga Hrvatske	3.335,11	3.361,24	3.395,37	3.702,58
% promjena u odnosu na prosjek 2012. – 2014.		0,78%	1,81%	11,02%
Ukupni obujam roba i usluga Hrvatske	283.055,34	283.147,16	283.261,44	284.289,96
% promjena u odnosu na prosjek 2012. – 2014.		0,03%	0,07%	0,44%

Izvor: Tablice poglavlja 4.

U odnosu na ukupni hrvatski izvoz roba i usluga koji je u prosjeku 2012., 2013. i 2014. godine iznosio 143,195 milijarde kuna prema Scenariju 1 on se povećava na 143,254 milijarde kuna odnosno za 0,04%, prema Scenariju 2 na 143,328 milijardi kuna odnosno za 0,09%, a prema Scenariju 3 na 143,996 milijarde kuna odnosno za 0,6%.

U odnosu na ukupni hrvatski uvoz roba i usluga koji je u prosjeku 2012., 2013. i 2014. godine iznosio 139,860 milijarde kuna prema Scenariju 1 on se povećava na 139,893 milijardi kuna odnosno za 0,02%, prema Scenariju 2 na 139,933 milijardi kuna odnosno za 0,05%, a prema Scenariju 3 na 140,294 milijardi kuna odnosno za 0,3%.

U odnosu na ukupni hrvatski saldo roba i usluga koji je u prosjeku 2012., 2013. i 2014. godine iznosio (suficit) 3,335 milijarde kuna prema Scenariju 1 on se povećava na 3,361 milijardi kuna odnosno za 0,8%, prema Scenariju 2 na 3,395 milijardi kuna odnosno za 1,8%, a prema Scenariju 3 na 3,703 milijardi kuna odnosno za 11%.

U odnosu na ukupni obujam hrvatske razmjene robama i uslugama koji je u prosjeku 2012., 2013. i 2014. godine iznosio 283,055 milijarde kuna prema Scenariju 1 on se povećava na 283,147 milijardi kuna odnosno za 0,03%, prema Scenariju 2 na 283,261 milijardi kuna odnosno za 0,07%, a prema Scenariju 3 na 284,290 milijardi kuna odnosno za 0,4%.

4.4. Izračun makroekonomskih učinaka

Ako pogledamo doprinose rastu BDP-a Republike Hrvatske (stopu rasta svake komponente u odnosu na prošlu godinu, normaliziranu s BDP-om), izvoz roba i usluga u razdoblju prije 2008. (Velike recesije) davao je značajan doprinos rastu, a u razdoblju 2010. – 2014. gotovo je jedina pozitivna komponenta koja omogućava da stopa rasta BDP-a ne bude još negativnija.⁵⁸

⁵⁸ Izvoz roba i usluga izravno djeluje na BDP, kao dio definicije BDP-a po potrošnoj metodi (Babić i Babić, 2009.) u identitetu BDP-a:

$$\text{BDP} = C + I + G + X - M$$

Pri čemu je:

BDP – bruto domaći proizvod,

C- osobna potrošnja, odnosno potrošnja kućanstva,

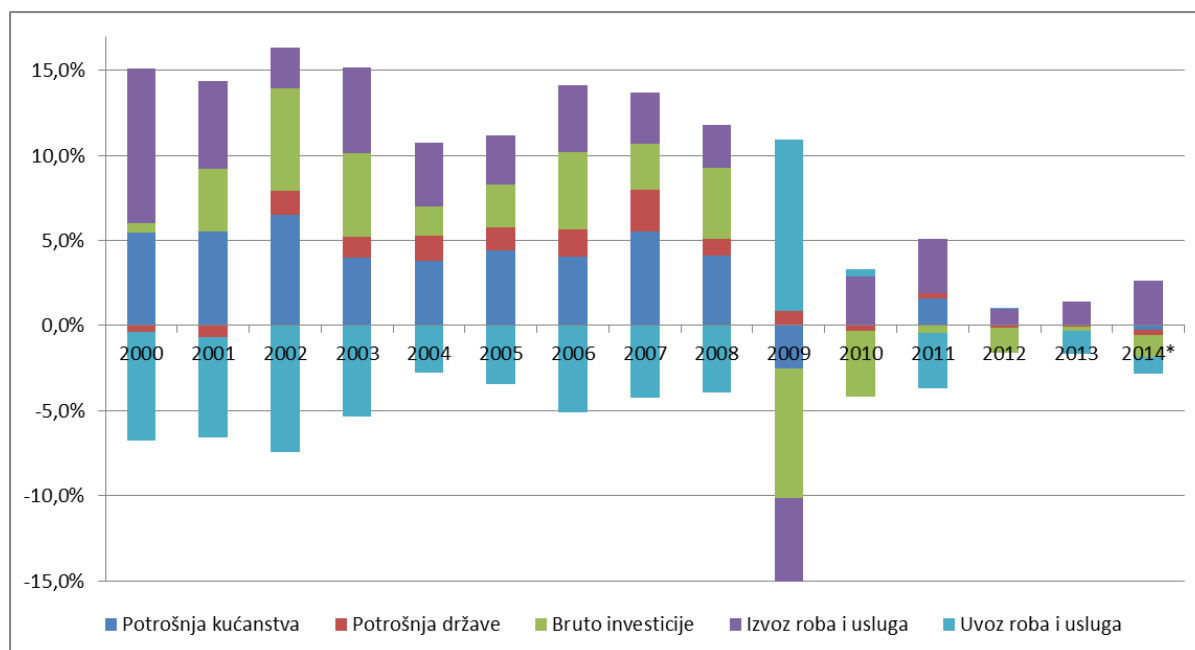
I – bruto ulaganja,

G – državna potrošnja,

X – izvoz roba i usluga, te

M – uvoz roba i usluga

Slika 4.4.1. Doprinosi rastu nominalnog BDP-a RH

Izvor: DZS; izračun autora; korišteni konačni podaci do 2014.

Kao što smo to u prethodnom poglavlju vidjeli:

1. U odnosu na ukupni hrvatski izvoz roba i usluga koji je u prosjeku 2012., 2013. i 2014. godine iznosio 143,195 milijarde kuna prema Scenariju 1 on se povećava na 143,254 milijarde kuna odnosno za 0,04%, prema Scenariju 2 na 143,328 milijardi kuna odnosno za 0,09%, a prema Scenariju 3 na 143,996 milijarde kuna odnosno za 0,6%.
2. U odnosu na ukupni hrvatski uvoz roba i usluga koji je u prosjeku 2012., 2013. i 2014. godine iznosio 139,860 milijarde kuna prema Scenariju 1 on se povećava na 139,893 milijardi kuna odnosno za 0,02%, prema Scenariju 2 na 139,933 milijardi kuna odnosno za 0,05%, a prema Scenariju 3 na 140,294 milijardi kuna odnosno za 0,3%.
3. U odnosu na ukupni hrvatski saldo roba i usluga koji je u prosjeku 2012., 2013. i 2014. godine iznosio (suficit) 3,335 milijarde kuna prema Scenariju 1 on se povećava na 3,361 milijardi kuna odnosno za 0,8%, prema Scenariju 2 na 3,395 milijardi kuna odnosno za 1,8%, a prema Scenariju 3 na 3,703 milijardi kuna odnosno za 11%.

Ako to uvrstimo u identitet BDP-a, dobit ćemo izravni učinak na BDP prema različitim scenarijima.

Tablica 4.4.2.

	Prosjek 2012. – 2014.	Scenarij 1 nova vrijednost	Scenarij 2 nova vrijednost	Scenarij 3 nova vrijednost
Ukupni izvoz roba i usluga Hrvatske	143.195,23	143.254,20	143.328,41	143.996,27
% promjena u odnosu na prosjek 2012. – 2014.		0,04%	0,09%	0,56%
Ukupni uvoz roba i usluga Hrvatske	139.860,11	139.892,96	139.933,03	140.293,69
% promjena u odnosu na prosjek 2012. – 2014.		0,02%	0,05%	0,31%
Ukupni saldo roba i usluga Hrvatske	3.335,11	3.361,24	3.395,37	3.702,58
% promjena u odnosu na prosjek 2012. – 2014.		0,78%	1,81%	11,02%
Ukupni BDP Hrvatske	329.839,40	329.865,52	329.899,66	330.206,86
% promjena u odnosu na prosjek 2012. – 2014.		0,01%	0,02%	0,11%

Izvor: Tablice poglavlja 4.

Dakle, ukupna promjena vanjske trgovine prema Scenariju 1 (samo ukidanje carina) dovela bi prema identitetu BDP-a do izravnog povećanja BDP-a od 0,01%. Ukupna promjena vanjske trgovine prema Scenariju 2 (ukidanje carina i smanjivanje NTB za 10%) dovela bi prema identitetu BDP-a do izravnog povećanja BDP-a od 0,02%. Ukupna promjena vanjske trgovine prema Scenariju 3 (ukidanje carina i potpuno ukidanje NTB) dovela bi prema identitetu BDP-a do izravnog povećanja BDP-a od 0,11%. Budući da je inflacija vrlo niska, možemo je apstrahirati i pretpostaviti da bi ove stope vrijedile i kao stope povećanja realnog BDP-a.

4.5. Neizravni učinci

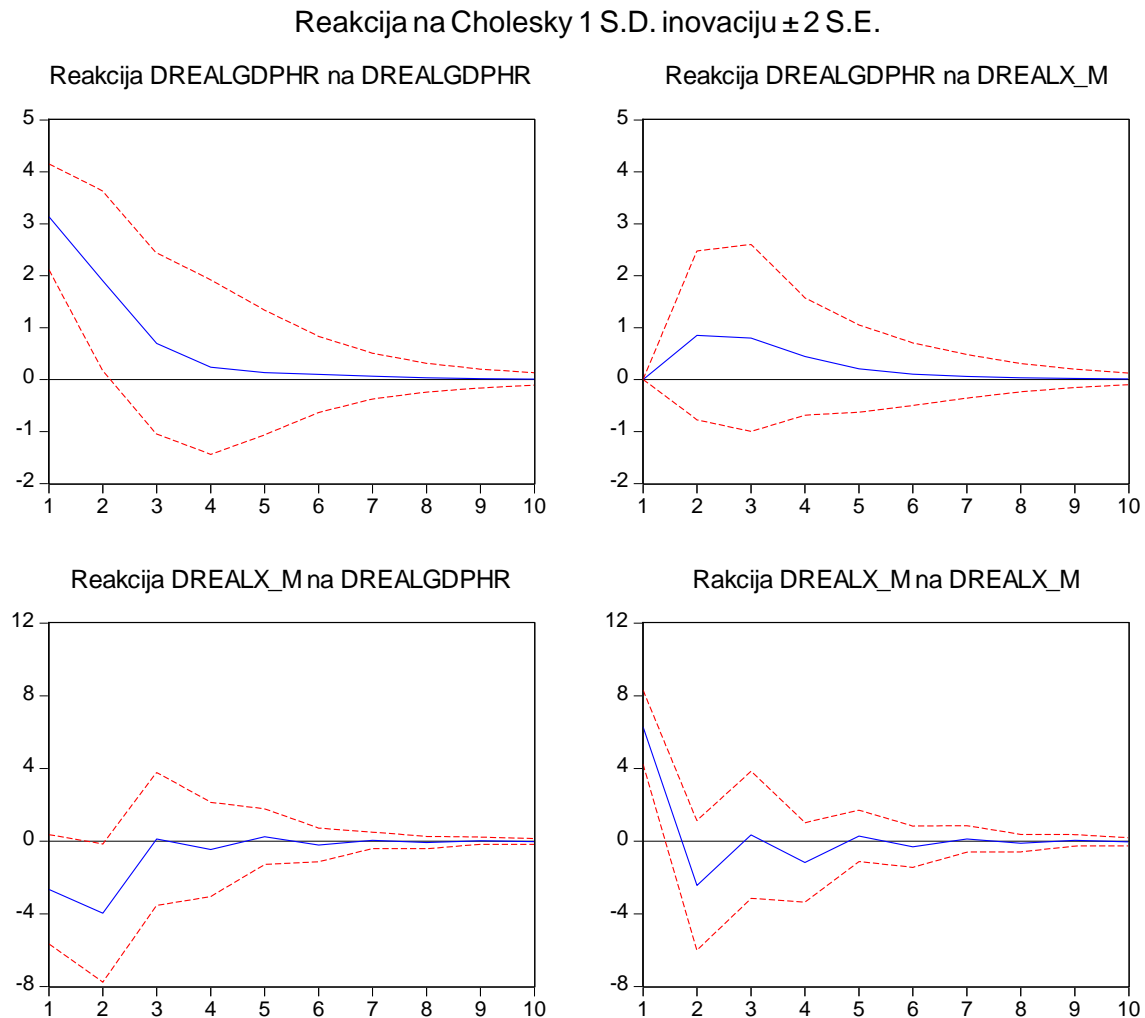
Sva ova kretanja imaju neizravne učinke na promjenu svih navedenih makroekonomskih varijabli: od povećanja BDP-a (multiplikativni učinci) do postizanja nove ravnoteže na višoj razini domaćeg proizvoda i drugih makroekonomski varijabli.

Da bismo empirijski vidjeli te međuodnose, napraviti ćemo nekoliko relacija u modelima VAR (vektorske autoregresije) na godišnjim podacima za Hrvatsku, koja je inače prikladnija za kratkoročnu i srednjoročnu dinamiku između varijabli.⁵⁹

⁵⁹ Naravno, mogli bismo napraviti kvartalni regresijski makroekonometrijski model, međutim borba sa sezonskim utjecajima u dominaciji trećeg (pa i drugog) kvartala u unutargodišnjoj dinamici makroekonomskih varijabli je drastična (vidjeti Babić, A., 2001.).

Utjecaj promjene salda vanjske trgovine na promjenu BDP-a možemo vidjeti na sljedećem grafikonu:

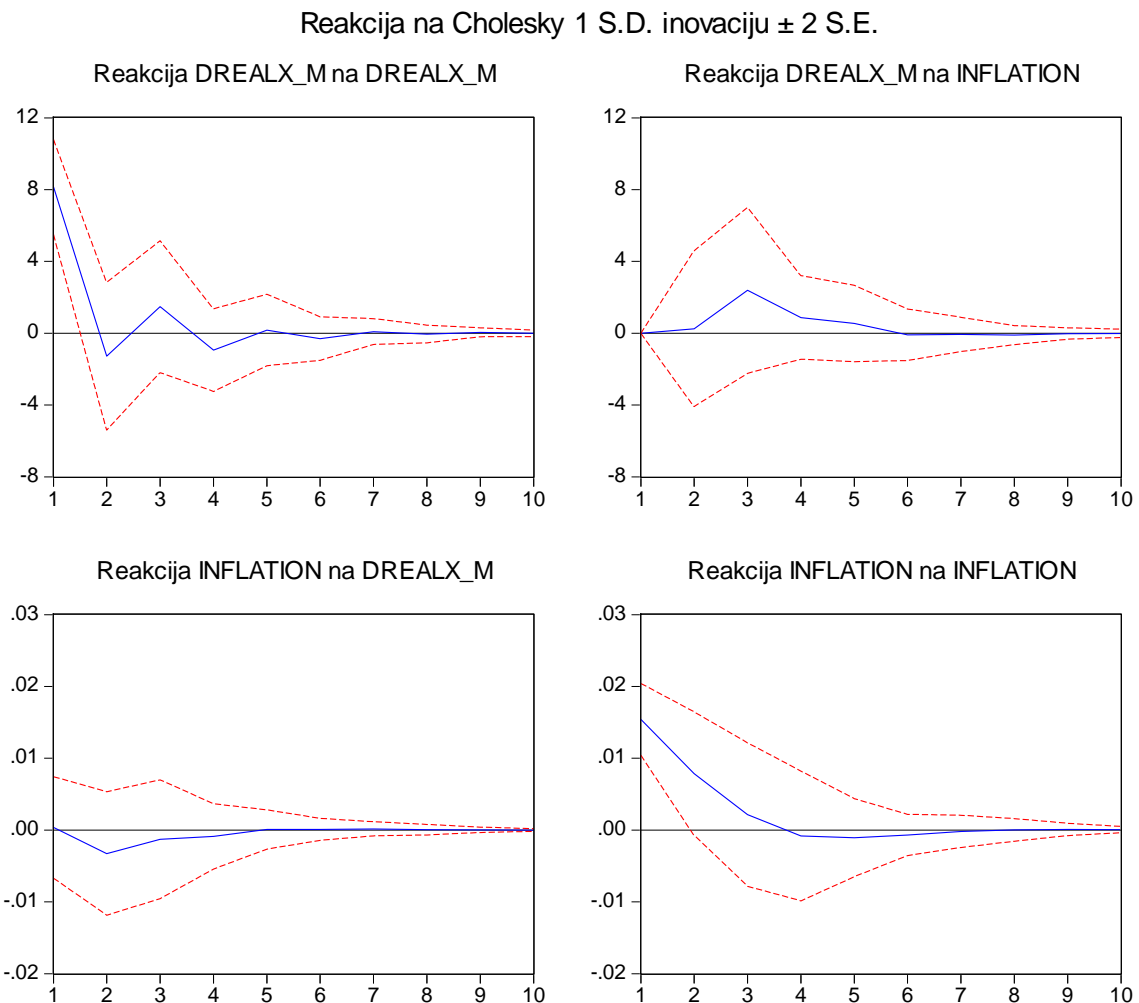
Slika 4.5.1.

Gornji desni prozor grafikona možemo očitati kao reakciju stope rasta realnog BDP-a na promjenu realnog salda razmjene robom i uslugama (neto izvoza roba i usluga) na temelju podataka za razdoblje 1995. – 2014.: jedan impuls (povećanje salda – porast suficita ili smanjenje deficita – od 1 standardne devijacije) uzrokuje nultu reakciju BDP-a u prvoj godini, ali pozitivnu reakciju od gotovo jednog impulsa u drugoj i trećoj godini da bi se potom utjecaj gubio prema 7. godini.

Utjecaj promjene salda roba i usluga (neto izvoza) na inflaciju možemo vidjeti na sljedećem grafu:

Slika 4.5.2.

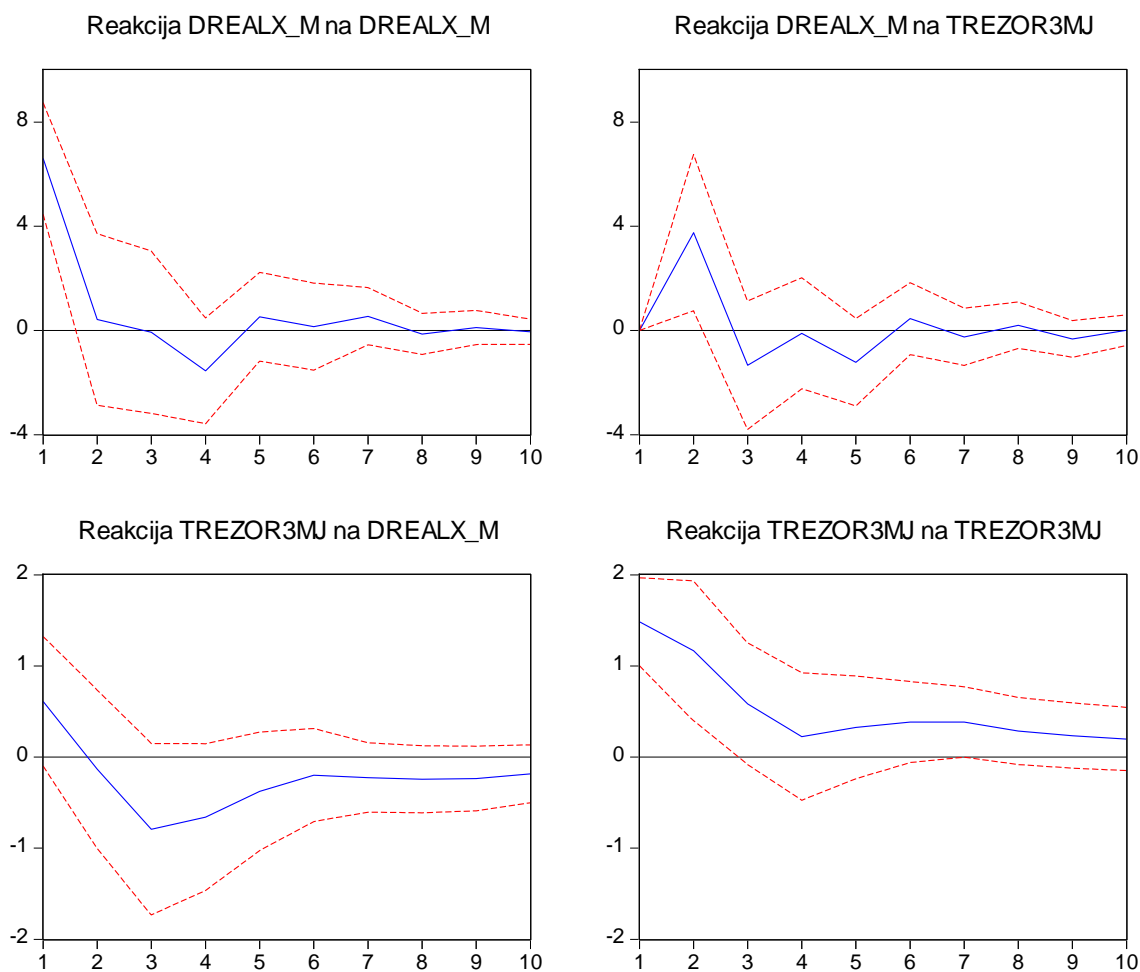

Prvi prozor s lijeva u donjem redu pokazuje reakciju stope inflacije na promjenu realnog salda roba i usluga na temelju podataka za razdoblje 1995. – 2014.: jedan impuls (povećanje neto izvoza roba i usluga od 1 standardne devijacije) uzrokuje neznatno smanjenje inflacije u drugoj i trećoj godini od impulsa.

Utjecaj promjene neto izvoza na kamatnjak možemo vidjeti na sljedećem grafu:

Slika 4.5.3.

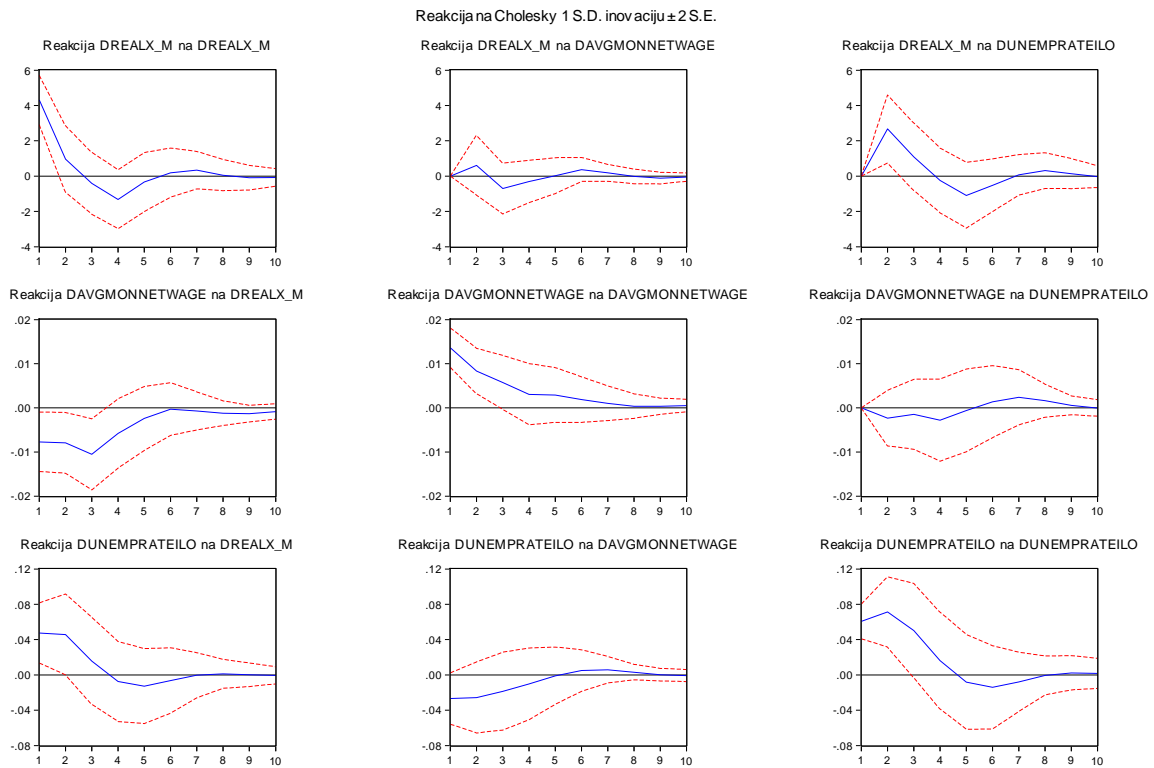
Reakcija na Cholesky 1 S.D. inovaciju ± 2 S.E.

Prvi prozor s lijeva u donjem redu pokazuje reakciju stope rasta kamatnjaka na promjenu realnog salda roba i usluga (neto izvoza) na temelju podataka za razdoblje 1995. – 2014.: jedan impuls (povećanje neto izvoza roba i usluga od 1 standardne devijacije) uzrokuje reakciju kamatnjaka da prvo poraste 0,6 impulsa (0,6 standardne devijacije) u prvoj godini, padne na nulu u drugoj godini i potom snizi kamatnjak za 0,8 impulsa u trećoj godini potom ispravlja se do 0,2 impulsa i tako dalje do 10 godine – drugim riječima povećanje neto izvoza urokuje dugoročno smanjenje kamatnjaka.

Utjecaj promjene neto izvoza na nadnicu i nezaposlenost možemo vidjeti na sljedećem grafikonu:

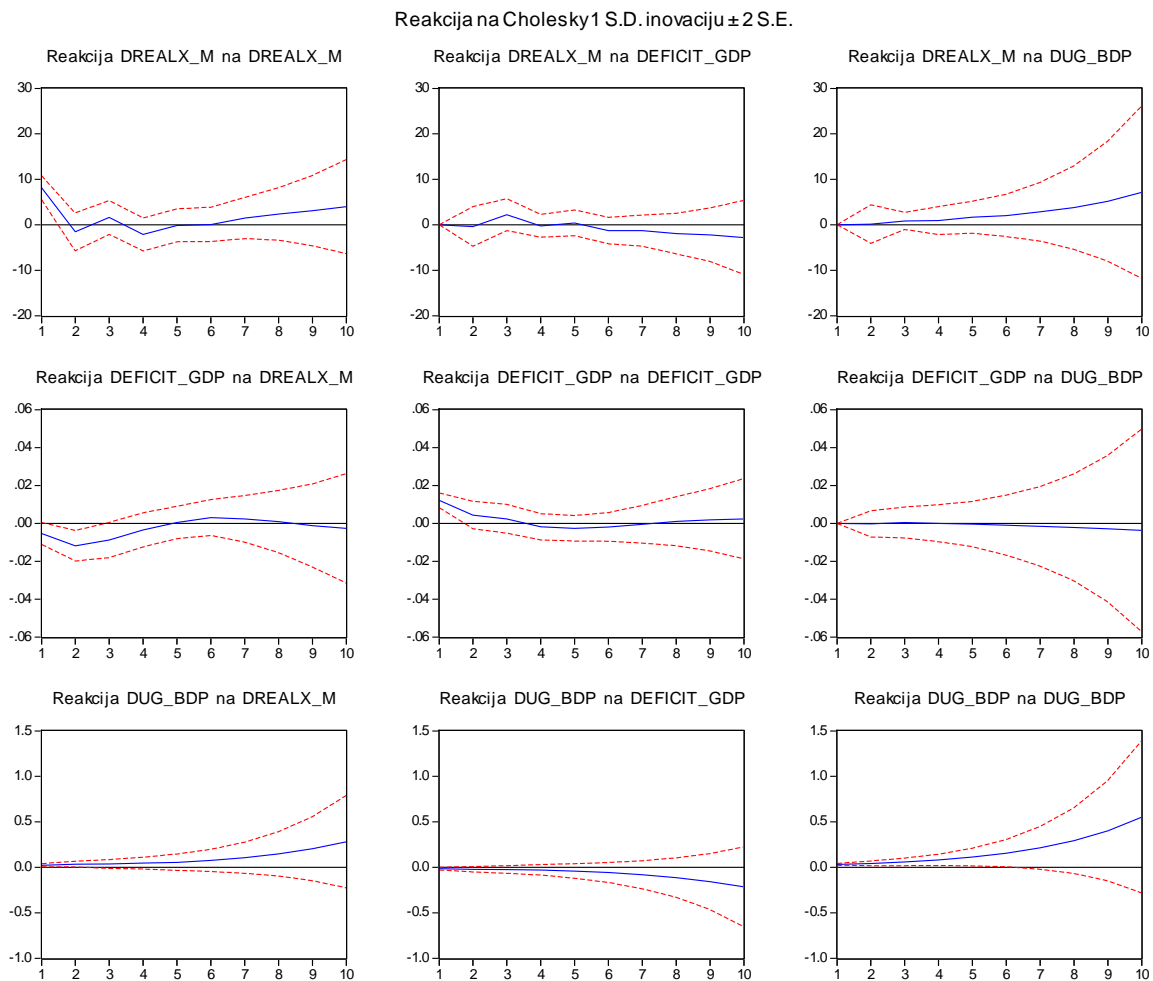
Slika 4.5.4.

Prvi prozor s lijeva u drugom redu pokazuje reakciju stope rasta prosječne mjesečne neto plaće na promjenu realnog neto izvoza roba i usluga na temelju podataka za razdoblje 1995. – 2014.: jedan impuls (povećanje neto izvoza roba i usluga od 1 standardne devijacije) uzrokuje neznatan pad mjesečne neto plaće za 0,008 impuls i ispravlja se do 6. godine. Prvi prozor s lijeva u trećem redu pokazuje reakciju stope rasta nezaposlenosti (prema ILO metodologiji) na promjenu realnog neto izvoza roba i usluga na temelju podataka za razdoblje 1995. – 2014.: jedan impuls (povećanje neto izvoza roba i usluga od 1 standardne devijacije) uzrokuje prvo porast stope nezaposlenosti za 0,04 impulsa u prve dvije godine, da bi se potom ispravio već u četvrtoj godini. Podaci sugeriraju restrukturiranje i povećanje produktivnosti uz gotovo izostanak smanjenja neto plaće i neznatnu korekciju broja zaposlenih u prve tri godine.

Utjecaj promjene neto izvoza na državni deficit i javni dug možemo pogledati na sljedećem grafikonu:

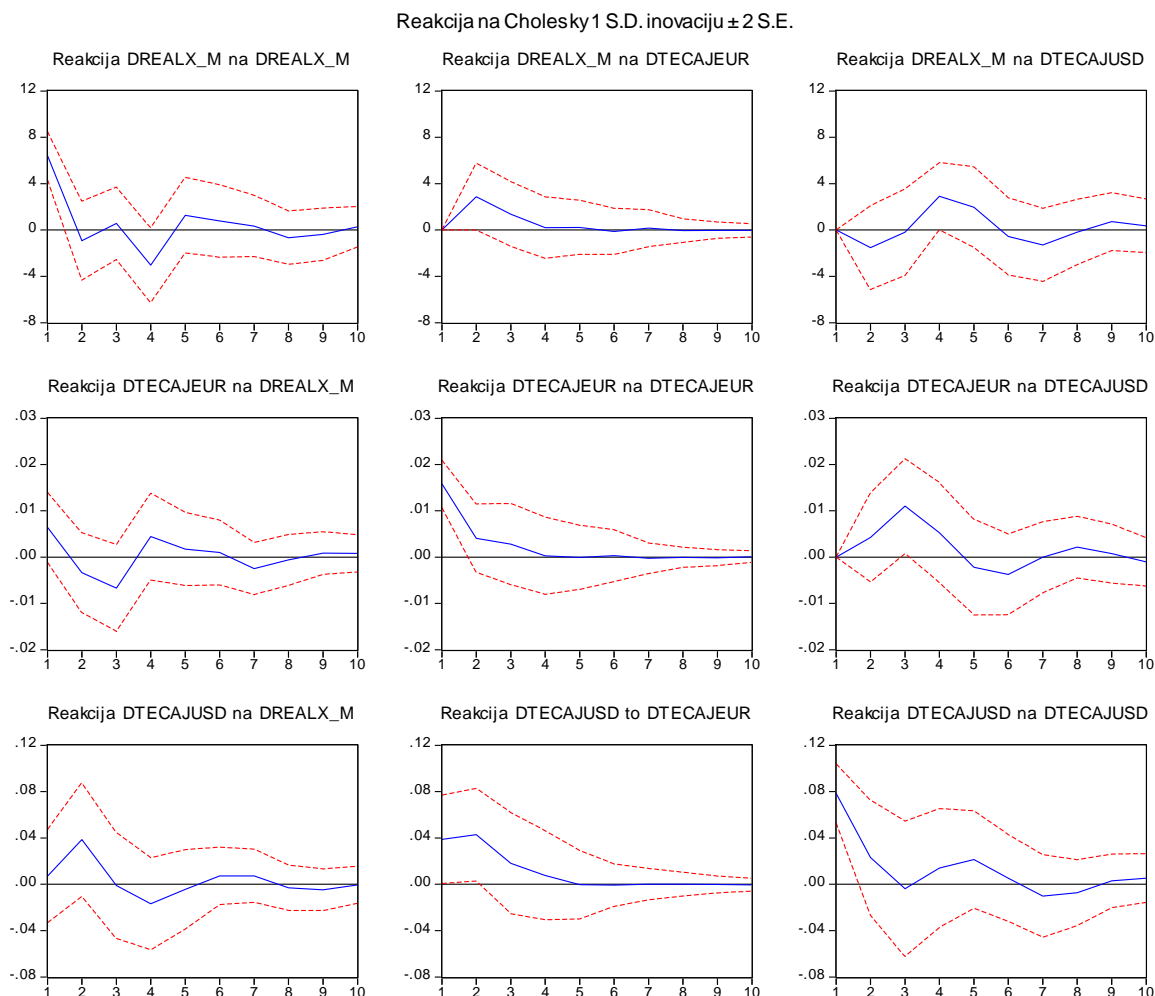
Slika 4.5.5.

Prvi prozor s lijeva u drugom redu pokazuje reakciju omjera javnog deficita i BDP-a na promjenu realnog izvoza roba i usluga na temelju podataka za razdoblje 1995. – 2014.: jedan impuls (povećanje neto izvoza roba i usluga od 1 standardne devijacije) uzrokuje minorno smanjenje tog omjera (povoljniji pokazatelj deficit kroz BDP) do 5. godine. Prvi prozor s lijeva u trećem redu pokazuje reakciju omjera javnog duga i BDP-a na promjenu realnog izvoza roba i usluga na temelju podataka za razdoblje 1995. – 2014.: jedan impuls (povećanje neto izvoza roba i usluga od 1 standardne devijacije) gotovo da nema efekta na pokazatelj duga kroz BDP.

Utjecaj promjene neto izvoza na tečajeve možemo vidjeti na sljedećem grafu:

Slika 4.5.6.

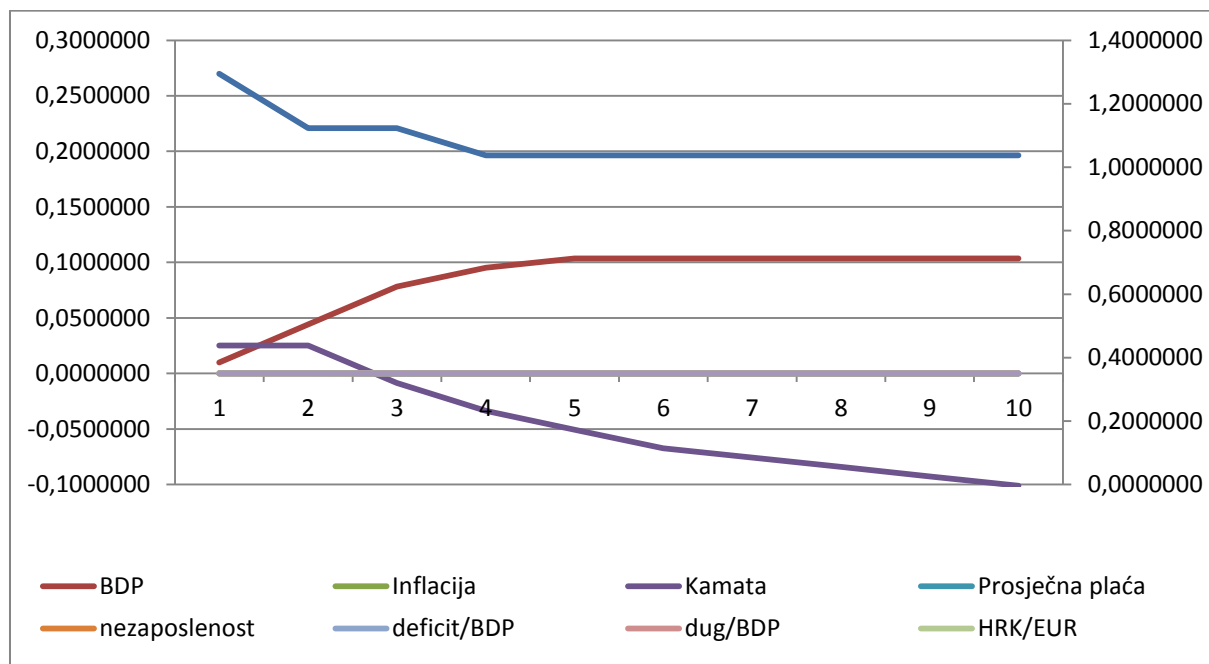

Prvi prozor s lijeva u drugom redu pokazuje reakciju nominalnog tečaja eura na promjenu realnog neto izvoza roba i usluga na temelju podataka za razdoblje 1995. – 2014.: jedan impuls (povećanje izvoza roba i usluga od 1 standardne devijacije) uzrokuje ciklička kretanja kretanja iz neznatne deprecijacije tečaja eura (jer poslujemo više s američkim dolarom) od 0,006 impulsa neznatnu aprecijaciju tečaja eura od manje od 0,002 impulsa što se kasnije ispravlja do četvrte godine. Prvi prozor s lijeva u trećem redu pokazuje reakciju nominalnog tečaja dolara na promjenu realnog neto izvoza roba i usluga na temelju podataka za razdoblje 1995. – 2014.: jedan impuls (povećanje izvoza roba i usluga od 1 standardne devijacije) uzrokuje ciklička kretanja iz slabe deprecijacije u drugoj godini od jedva 0,04 impulsa preko deprecijacije od 0,01 impulsa u četvrtoj godini što se kasnije ispravlja.

4.6. Ukupni direktni i indirektni efekti

Ako kombiniramo rezultata po scenarijima i prema VAR regresijskoj analizi za prvi scenarij možemo dobiti kretanje stopa rasta u 10 godišnjem razdoblju od aktiviranja TTIP-a.

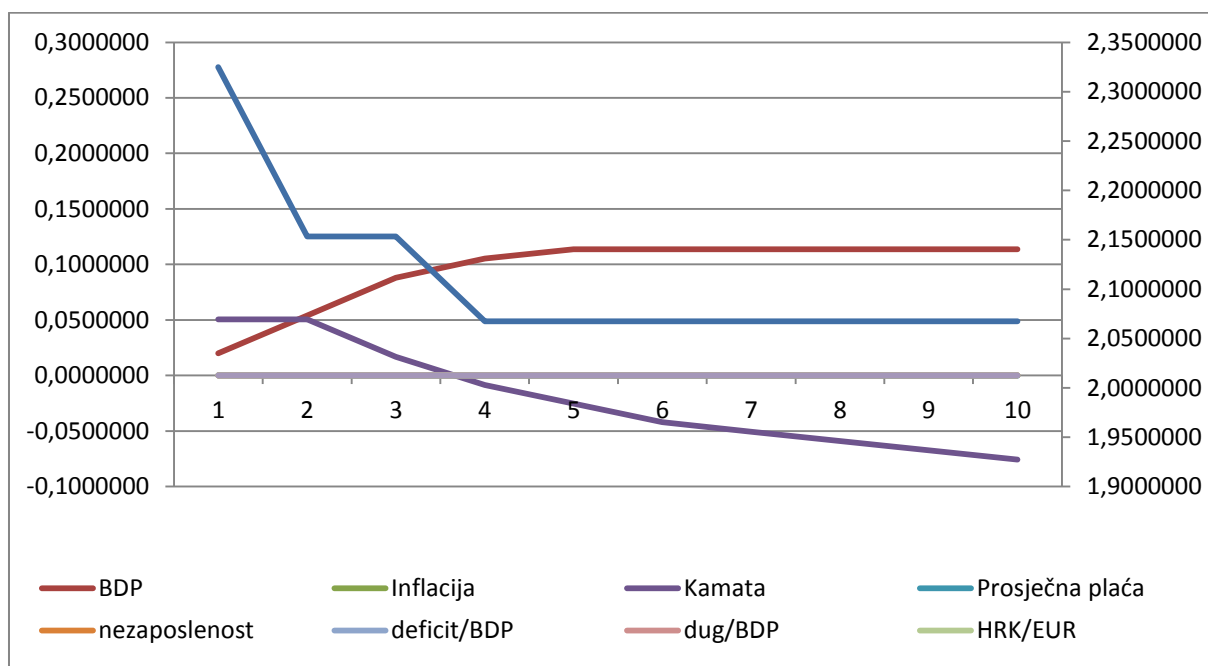
Slika 4.6.1. Stope rasta po Scenariju 1

Izvor: Tablice poglavlja 4.4. i slike 4.5.

Ako kombiniramo rezultata po scenarijima i prema VAR regresijskoj analizi za drugi scenarij možemo dobiti kretanje stopa rasta u 10 godišnjem razdoblju od aktiviranja TTIP-a.

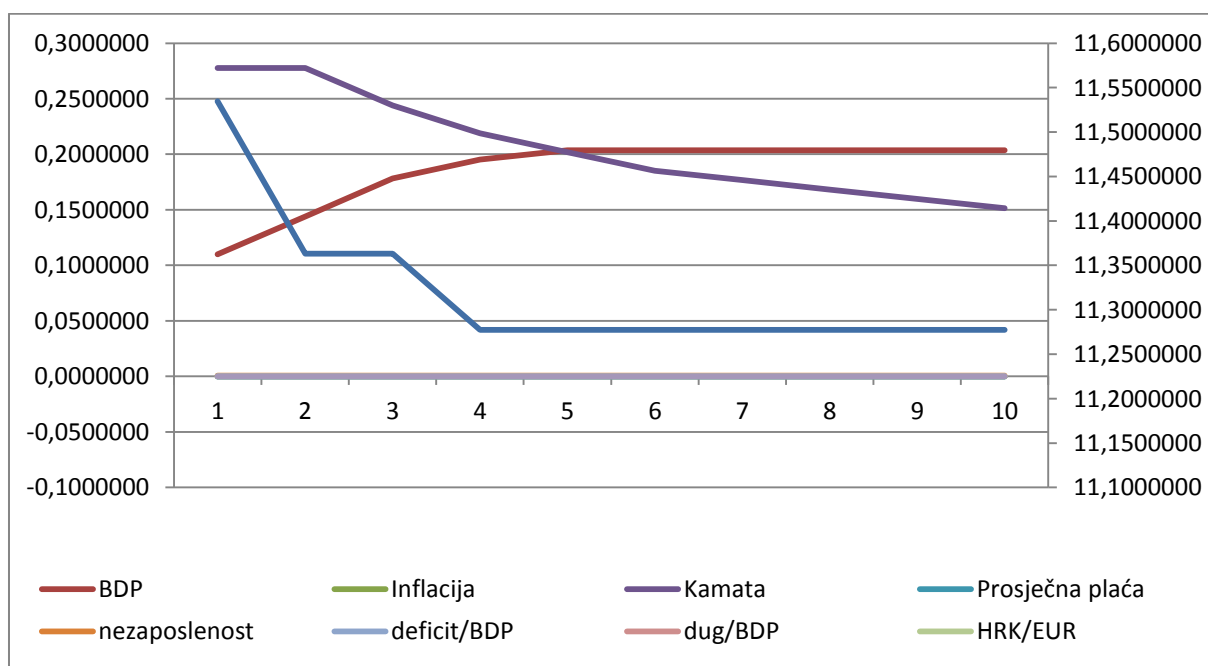
Slika 4.6.2. Stope rasta po Scenariju 2

Izvor: Tablice poglavlja 4.4. i slike 4.5.

Ako kombiniramo rezultata po scenarijima i prema VAR regresijskoj analizi za treći scenarij možemo dobiti kretanje stopa rasta u 10 godišnjem razdoblju od aktiviranja TTIP-a.

Slika 4.6.3. Stope rasta po Scenariju 3

Izvor: Tablice poglavlja 4.4. i slike 4.5.

5. ZAKLJUČCI

Analiza trgovinskih tokova

SAD je trgovinski partner RH čija robna razmjena ne predstavlja više od 2% ukupne robne razmjene Hrvatske, odnosno 2% do 3% ukupnog izvoza roba Hrvatske, te oko 2% ukupnog uvoza roba Hrvatske. Razmjena uslugama Hrvatske sa SAD-om predstavlja svega 2% ukupne razmjene usluga Hrvatske sa svijetom, odnosno 1,5% izvoza usluga, te 2-3% ukupnog uvoza usluga. To znači da ukupni izravni učinci ulaska na Hrvatsku ne mogu biti veći od 5% ukupnog izvoza roba i usluga, odnosno uvoza roba i usluga.

Robna razmjena Hrvatske sa SAD-om predstavlja između 0,7 i 0,9 promila ukupne razmjene SAD-a, a s obzirom na to da ukupna razmjena SAD-a (izvoz roba i usluga uvećan za uvoz roba i usluga) nije veća od 30% američkog BDP-a.

Hrvatska ima izrazite komparativne prednosti u odnosu na SAD, i analizom zaključujemo kako će povećati izvoz u SAD, te očekujemo povećanje narudžbi i rast kad TTIP uđe u primjenu, u slijedećim proizvodima/uslugama:

1. [081] Hrana za životinje (bez nesamljevenih žitarica)
2. [542] Lijekovi (uklj. veterinarske lijekove)
3. [562] Gnojiva (osim onih iz skupine 272)
4. [661] Vapna, cement, proizvedeni građevinski materijal (bez stakla, gline)
5. [714] Strojevi i motori, neelektrični; dijelovi, n.u.d.
6. [718] Ostali strojevi za stvaranje energije i dijelovi, n.u.d.
7. [728] Drugi strojevi za pojedine industrijske grane, n.u.d.
8. [793] Brodovi, čamci i plutajući objekti
9. [891] Oružje i streljivo
10. Putovanja/turizam
11. Istraživanje i razvoj

Hrvatska ima izrazite komparativne nedostatke u odnosu na SAD i analizom zaključujemo kako će povećati uvoz iz SAD, te očekujemo smanjenje narudžbi domaćih proizvođača, pojačanu konkurenciju i na domaćem tržištu kao i posredno kroz zajedničko tržište EU, te restrukturiranje/konsolidaciju kad TTIP uđe u primjenu, u slijedećim proizvodima/uslugama:

1. [057] Voće i orašasti plodovi, svježi ili suhi
2. [321] Ugljen, u prahu ili ne, nenagomilani
3. [541] Lijekovi i farmaceutski proizvodi, osim 542
4. [745] Drugi neelektrični strojevi, alati i mehanički aparati

5. [752] Strojevi za automatsku obradu podataka, n.u.d.
6. [764] Telekomunikacijska oprema, n.u.d.; i dijelovi, n.u.d.
7. [781] Motorna vozila za prijevoz osoba
8. [791] Željeznička vozila i pripadajuća oprema
9. [872] Medicinski instrumenti i aparati, n.u.d., itd
10. [874] Aparati za mjerenje, analiziranje i kontrolu, n.u.d.
11. Naknade za prava intelektualnog vlasništva

Utjecaj na poljoprivredu

S promijenjenim carinskim i necarinskim mjerama u mliječnom sektoru otvaraju se mogućnosti i za našu mliječnu industriju sa svojim prerađevinama, vrhunskim fermentiranim proizvodima i sirevima. Kontinuirano raste izvoz vina na tržište SAD-a gdje se već godinama ulažu znatna sredstva u promidžbu pa bi te napore trebalo još pojačati. Ribe i riblje prerađevine, naročito proizvodi akvakulture, te proizvodi prehrambene industrije koji su godinama prisutni na tržištu SAD-a imat će bitno povoljnije uvjete pristupa na tržište SAD-a te time i šanse rasta veće od prosječnih.

Utjecaj na industriju

Kod raznih sektora industrije će doći do usklađivanja nazivlja, utvrđivanja rizika (poput zapaljivosti proizvoda), sigurnosti za potrošače (poput korištenja dopustivih i nedopustivih kemikalija te označavanja), načina proizvodnje i suradnje regulatornih tijela. Najznačajnije promjene će biti kod tekstila, kemikalija i pesticida, farmaceutske industrije, kozmetičke industrije, industrije medicinskih pomagala, vozila te strojogradnje i inženjerstva. To će dovesti do smanjivanja nepotrebnih dupliciranja postupaka prilikom puštanja proizvoda na europsko odnosno američko tržište, tako da se za proizvođače u svim tim područjima očekuje olakšanje poslovanja i na tržištu SAD-a.

Utjecaj na energetiku

Tehnologija proizvodnje energije i instalirani kapaciteti proizvodnje energije u Hrvatskoj i dalje će koristiti uvozni ugljen, pa tako i američki. Mogućnost suradnje na području energije je na području LNG-a preko terminala na Krku. Uspije li se otkloniti problem na strani SAD-a o izvozu nafte, to također može pospješiti suradnju SAD-a i EU preko Hrvatske.

Utjecaj na javnu nabavu

Javna nabava predstavlja jednu od većih prepreka za europska trgovačka društva, osobito za mala i srednja društva. Kroz TTIP se pokušava ograničiti utjecaj raznoraznih američkih zakona koji ograničavaju pristup američkom tržištu kao što su Jonesov zakon, Zakon kupujemo američko, zakoni o kabotaži u pomorskom i zračnom prometu, te zakon o jaružanju. Ukidanjem primjene tih zakona na tvrtke iz EU omogućio bi se veći pristup za brodogradilišta, pomorske i zračne prijevoznike, građevne i inženjerske tvrtke, te za sve ostale (osobito male i srednje) tvrtke iz EU.

Utjecaj na tržište rada

Mjesečne plaće po sektorima privrede u Americi više su ili jednake prosjeku EU-a te značajno više od onih u Hrvatskoj što znači da je malo vjerojatno da će proizvođači iz SAD-a zamijeniti proizvode iz Hrvatske, a time i ukinuti radna mjesta u tim sektorima u Hrvatskoj. Prilikom pregovaranja u okviru sporazuma s Kanadom i u predloženim tekstovima TTIP sporazuma upućuje se na poštivanje ILO i UN pravila oko prava rada. Iako vizni režim nije predmet TTIP pregovora, lako je uvidjeti kako uz ujednačavanje kvalifikacija i naziva diploma, olakšavanje putovanja stručnjaka s jednog na drugo tržište svakako je nužno.

Utjecaj na zaštitu okoliša

Uspoređujući standarde zaštite okoliša u EU i SAD-u, a i kao sudionici i potpisnici na nedavnoj konferenciji o globalnim klimatskim promjenama COP21 Paris krajem 2015. godine možemo potvrditi da je standard zaštite okoliša visok u oba partnera. U tom smislu ne vidimo veliku vjerojatnost snižavanja standarda zaštite okoliša. Ostaje pitanje korištenja američke nafte dobivene frackingom iz šriljevca, što je vezano uz ukidanje zabrane izvoza nafte izvan SAD-a, a koje predstavlja ekološki problem na tlu SAD-a, a ne EU niti Hrvatske. Što se tiče GMO proizvoda, EU i Hrvatska ima institucije koje taj problem reguliraju. Također, strana potražnje i kupaca koji u EU zahtijevaju označavanje takvih proizvoda i proizvoda koji sadrže takve sastojke, EU zajednička poljoprivredna politika koja može nadoknaditi financijsku razliku, EU fondovi koji mogu financirati ruralni razvoj, EU Social Fund, EU fondovi za inovacije, te prilični troškovi transporta iz SAD do EU svakako već utječu na uravnoteženje tih eventualnih razlika u konkurentnosti. Što se tiče označavanja GMO proizvoda, pravo EU

zahtijeva da, gdje proizvodi sadrže ili se sastoje od dopuštenih GMO-a ili su proizvedeni od GMO, moraju biti jasno označeni kao takvi.

Utjecaj na strane investicije

Uvjeti poslovanja koje određuje Vlada svojim zakonima i propisima puno više utječu na prijemčivost zemlje za strana ulaganja nego sporazumi ulaganjima bili oni BIT između Hrvatske i SAD-a ili novi u okviru TTIP-a. Nakon što se kroz TTIP usvoji novi prijedlog ISDS-a, taj će novi mehanizam zamijeniti dosadašnje odredbe u BIT-u između Hrvatske i SAD-a, što će za Hrvatsku biti povoljnije uvođenjem detaljnijih odredbi o cjelokupnom procesu, opravdanim razlozima za pokretanje postupka i sl.; uvođenjem prava države da može izmijeniti postojeće ili donijeti nove zakone radi zaštite legitimnih ciljeva od javnog interesa; uvođenjem kriterija kvalitete arbitara, detalji postupka izbora arbitara, te najviši standardi transparentnosti postupanja i nezavisnosti arbitara; kao i mogućnost žalbe na konačnu odluku arbitara; što je već predloženo u novom tekstu o ISDS-u u okviru 11. runde pregovora oko TTIP-a.

Procijenjeni ukupni direktni efekti TTIPa na izvoz i uvoz

U odnosu na početnu situaciju izvoz roba i usluga u SAD u iznosu od 3,129 milijardi kuna prema Scenariju 1 povećava se na 3,188 milijardi kuna (samo radi ukidanja carina na izvoz roba od strane SAD-a) odnosno za 1,9%, prema Scenariju 2 (ukidanje carina i manje ambiciozno smanjivanje necarinskih prepreka za 10%) povećava se na 3,262 milijardi kuna odnosno za 4,25%, dok se prema Scenariju 3 (ukidanje carina i ambiciozni program koji ukida sve necarinske prepreke) povećava na 3,93 milijardi kuna odnosno za 25,6%.

U odnosu na početnu situaciju uvoz roba i usluga iz SAD-a od 2,639 milijardi kuna prema Scenariju 1 povećava se na 2,672 milijardi kuna (samo radi ukidanja carina na uvoz roba iz Amerike od strane EU28) odnosno za 1,2%, prema Scenariju 2 (ukidanje carina i manje ambiciozno smanjivanje necarinskih prepreka za 10%) povećava se na 2,712 milijardi kuna odnosno za 2,77%, dok se prema Scenariju 3 (ukidanje carina i ambiciozni program koji ukida sve necarinske prepreke) povećava na 3,073 ili za 16,4%.

Procijenjeni ukupni direktni efekti TTIP-a na trgovinu

Suficit u ukupnoj razmjeni roba i usluga tako s početnih 489 milijuna kuna prema Scenariju 1 raste na 515 milijuna kuna odnosno za 5,3%, prema Scenariju 2 na 550 milijuna kuna odnosno za 12,3%, a prema Scenariju 3 na 857 milijuna kuna odnosno za 75%.

Ukupni obujam razmjene roba i usluga s početnih 5,768 milijardi kuna prema Scenariju 1 raste na 5,86 milijardi odnosno za 1,6%, prema Scenariju 2 na 5,974 milijarde kuna odnosno za 3,6%, a prema Scenariju 3 na 7,003 milijarde kuna odnosno za 21,4%.

U odnosu na ukupni hrvatski izvoz roba i usluga koji je u prosjeku 2012., 2013. i 2014. godine iznosio 143,195 milijarde kuna prema Scenariju 1 on se povećava na 143,254 milijarde kuna odnosno za 0,04%, prema Scenariju 2 na 143,328 milijardi kuna odnosno za 0,09%, a prema Scenariju 3 na 143,996 milijarde kuna odnosno za 0,6%.

U odnosu na ukupni hrvatski uvoz roba i usluga koji je u prosjeku 2012., 2013. i 2014. godine iznosio 139,860 milijarde kuna prema Scenariju 1 on se povećava na 139,893 milijardi kuna odnosno za 0,02%, prema Scenariju 2 na 139,933 milijardi kuna odnosno za 0,05%, a prema Scenariju 3 na 140,294 milijardi kuna odnosno za 0,3%.

U odnosu na ukupni hrvatski saldo roba i usluga koji je u prosjeku 2012., 2013. i 2014. godine iznosio (suficit) 3,335 milijarde kuna prema Scenariju 1 on se povećava na 3,361 milijardi kuna odnosno za 0,8%, prema Scenariju 2 na 3,395 milijardi kuna odnosno za 1,8%, a prema Scenariju 3 na 3,703 milijardi kuna odnosno za 11%.

U odnosu na ukupni obujam hrvatske razmjene robama i uslugama koji je u prosjeku 2012., 2013. i 2014. godine iznosio 283,055 milijarde kuna prema Scenariju 1 on se povećava na 283,147 milijardi kuna odnosno za 0,03%, prema Scenariju 2 na 283,261 milijardi kuna odnosno za 0,07%, a prema Scenariju 3 na 284,290 milijardi kuna odnosno za 0,4%.

Procijenjeni ukupni direktni efekti TTIP-a na hrvatski BDP

Ukupna promjena vanjske trgovine prema Scenariju 1 (samo ukidanje carina) dovela bi prema identitetu BDP-a do izravnog povećanja BDP-a od 0,01%. Ukupna promjena vanjske trgovine prema Scenariju 2 (ukidanje carina i smanjivanje NTB za 10%) dovela bi prema identitetu BDP-a do izravnog povećanja BDP-a od 0,02%. Ukupna promjena vanjske trgovine prema Scenariju 3 (ukidanje carina i potpuno ukidanje NTB) dovela bi prema identitetu BDP-a do izravnog povećanja BDP-a od 0,11%. Budući da je inflacija vrlo niska, možemo je apstrahirati i pretpostaviti da bi ove stope vrijedile i kao stope povećanja realnog BDP-a.

Procijenjeni indirektni efekti TTIP-a na hrvatsku privredu

Ukupna promjena vanjske trgovine (neto izvoza) prema Scenariju 1 (samo ukidanje carina) dovela bi indirektno do povećanja salda vanjske trgovine (neto izvoza) godišnje preko 1% u deset godina od uspostave TTIP-a, BDP-a od 0,01% rastući do 0,1% u četvrtoj godini pa do desete godine, rast kamata u prve dvije godine 0,25% koje padaju do -0,1% u desetoj godini. Promjene ostalih makroekonomskih varijabli su neznatne.

Ukupna promjena vanjske trgovine (neto izvoza) prema Scenariju 2 (ukidanje carina i smanjivanje NTB za 10%) dovela bi indirektno do povećanja salda vanjske trgovine (neto izvoza) godišnje preko 2% u deset godina od uspostave TTIP-a, BDP-a od 0,02% rastući do 0,11% u četvrtoj godini pa do desete godine, rast kamata u prve dvije godine 0,5% i 0,1% u

trećoj godini koje padaju do -0,07% u desetoj godini. Promjene ostalih makroekonomskih varijabli su neznatne.

Ukupna promjena vanjske trgovine (neto izvoza) prema Scenariju 3 (ukidanje carina i potpuno ukidanje NTB) dovela bi indirektno do povećanja salda vanjske trgovine (neto izvoza) godišnje preko 11% u deset godina od uspostave TTIP-a, BDP-a od 0,11% rastući do 0,2% u četvrtoj godini pa do desete godina, rast kamata od prve godine 0,27% pa usporavaju do 0,15% desetoj godini. Promjene ostalih makroekonomskih varijabli su neznatne.

Prema informacijama iz dosadašnjeg tijeka pregovora možemo zaključiti da i u najslabijem (prvom scenariju) TTIP-a dolazi do blagih ali pozitivnih utjecaja na hrvatski izvoz u SAD, poboljšanje robne razmjene i vanjskotrgovinske bilance Hrvatske prema SAD, te povećanje hrvatskog BDP-a u razdoblju 10 godina nakon početka primjene TTIP-a. U slučaju scenarija 3 ti su efekti osjetni.

LITERATURA

1. Babić, Ante, (2015), „STUDIJA: „ANALIZA STANJA I DUGOROČNA MAKROEKONOMSKA ANALIZA RAZVOJA HRVATSKOG IZVOZA“, CID i HBOR, 2015
2. Babić, Ante, (2015), urednik i glavni autor, „Bijela Knjiga – White Book 2015“, Foreign Investor's Council of Croatia (FIC), 2015.
3. Babić Ante, (2013) „EUforija: Kako uspješno poslovati u EU?“, CID, 2013.
4. Babić, Ante, (2010), urednik i glavni autor, „Dubinska Analiza Hrvatskih Izvoznih Potencijala“, CID i Hrvatski izvoznici, Ministarstvo Gospodarstva, 2010.
5. Babić, Ante, (2003), „Flatliners: The Story of Croatian Exports“, objavljeno u zborniku konferencije “Transition in Central and Eastern Europe - Challenges of 21st Century, Conference Proceedings”, ISBN: 9958-605-37-6, str. 3-8.
6. Babić Ante, (2003): "MAKRO1: A Small Quarterly Mundell-Fleming Model for Croatia", mimeo.
7. Babić Ante, (2001): "INO1: Tromjesečni model sektora inozemstva za Hrvatsku", mimeo.
8. Babić, Ante, (1999), “Pouke Mundell-Flemingovog modela”, Ekonomski Pregled, br. 10, 1999, Hrvatsko društvo ekonomista, str.1150-1192. ISSN 0424-7558.
9. Babić, Ante et al., (2004), „Nacionalni Razvojni Plan 2005-2009“, Vlada Republike Hrvatske, 2004, Zagreb, mimeo.
10. Babić A. i M. Babić, (2008.), „Međunarodna ekonomija“, 7. izdanje, Sigma savjetovanja d.o.o., Zagreb.
11. Babić A. i T. Babić, (2015a), „Optimalni nastup izvoznika u jugoistočnoj aziji“, mimeo.
12. Babić, Ante i Veljko Drakulić, (2014), CID i BonLine, „Prezentacija: Performans Hrvatskih Izvoznika“ na Konvenciji Hrvatskih izvoznika 2014.
13. Babić, Ante, i Tihomir Stučka, “Determinants of FDI in CEEC and Baltic Countries”, (2001), International conference “Fourth International Conference on Enterprise in Transition” of Economic Faculty University of Split, Hvaru 24-26 May 2001.
14. Babić, Ante, Ivo Krznar, Danijel Nestić i Sandra Švaljek, (2005), “Dinamička analiza održivosti javnog i vanjskog duga Hrvatske”, Croatian Economic Survey No. 7. 2005, Institute of Economics, Zagreb and Ministry of Finance of the Republic of Croatia, Zagreb, 2005. ISSN 1330-4860, <http://hrcak.srce.hr/file/9610>

15. Babić, Ante, Mate Granić, Neven Mimica i Siniša Grgić: „Europski fondovi za Hrvatsku: Kako iskoristiti sredstva iz fondova EU“, Europski pokret Hrvatska i Nacionalni rodoslovni centar, Zagreb, 2005.
16. Babić, Tomislav, “Konkurentnost hrvatskog gospodarstva na tržištima jugoistočne azijske”, Magistarski rad, Zagreb, 2012.
17. Baldwin, Richard E., i Anthony J. Venables (1985): „Regional Economic Integration” u Handbook of International Economics, Sv. III, Gene M. Grossman i Kenneth Rogoff ur., North-Holland, Amsterdam/NewYork, 1985., str. 1597-1644.
18. CEPR, (2013), „Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment: An Economic Assessment“, CEPR, London,
19. Deardorff, Alan V. (1984.): "Testing Trade Theories and Predicting Trade Flows" u Handbook of International Economics, Vol. I, R.W. Jones i P.B. Kenen ur., North-Holland, Amsterdam/NewYork, 1984., str. 467-517.
20. Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, razna priopćenja i podaci
21. Ecorys, (2009.), „Non-Tariff Measures in EU-US Trade and Investment – An Economic Analysis“,
22. EIZ, (2000), Studija "Kvartalni makroekonometrijski model Hrvatskog gospodarstva", mimeo, 2000.
23. Engle, Robert F. i C.W.J. Granger, (1987): “Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing”, Econometrica, Sv. 55, br. 2, (ožujak 1987.), str. 251–276
24. Europska komisija: „Ten years without frontiers“, 2002., (http://ec.europa.eu/internal_market/top_layer/historical_overview/docs/worki ngdoc_en.pdf)
25. Europska komisija, GU za trgovinu, podaci i materijali o TTIPu, <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/>
26. Europski parlament: “European Commission proposal to authorise the opening of negotiations on a Transatlantic Trade and Investment Partnership between the European Union and United States of America”, travanj 2013.
27. Europski parlament: „Risk and opportunities for the EU agri-food sector in a possible EU-US agreement”, Bruxelles, srpanj 2014., <http://www.europarl.europa.eu/studies>
28. Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat>, razni podaci
29. Fair, Ray C., “Specification, Estimation, and Analysis of Macroeconometric Models”, Harvard University Press, Cambridge USA, 1984.

30. Feenstra, Robert C. (1985.): „Estimating the Effects of Trade Policy” u Handbook of International Economics, Sv. III, Gene M. Grossman and Kenneth Rogoff eds., North-Holland, Amsterdam/NewYork, 1985., str. 1553-1595.
31. Goldstein, Morris, i Mohsin S. Khan (1985.): „Income and Price Effects in Foreign Trade” u Handbook of International Economics, Sv. II, R.W. Jones and P.B. Kenen eds., North-Holland, Amsterdam/NewYork, 1985., str. 1041-1105.
32. Green, William H., „Econometric Analysis”, 3. izd., Prentice Hall, New Jersey, 1997.
33. Granger, C.W.J., (1969.): „Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Methods”, *Econometrica*, br. 37, 1969., str. 424–38.
34. Hamilton, Daniel S., i Pelkmans, Jacques, (2015.), „Rule-Makers or Rule-Takers? Exploring the Transatlantic Trade and Investment Partnership“, Rowman & Littlefield International, London
35. Hamilton, James D., (1994.), *Time Series Analysis*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1994.
36. Harris, Richard I. D., “Using Cointegration Analysis in Econometric Modelling”, Prentice Hall / Harvester Wheatsheaf, 1995.
37. IMF, *World Economic Outlook*, razne godine, Washington D.C.
38. Kałużyńska, Małgorzata , Katarzyna Smyk, i Jakub Wiśniewski, „5 years of Poland in the EU”, Varšava 2009., Office of the Committee for European Integration
39. Kerr, William A., i Nicholas Perkidis, „The economics of international business”, Chapman and Hall, 1995.
40. Krugman, P.R. i M. Obstfeld: *International Economics: Theory and Policy.*, 5. izd., Reading, Mass.: Addison-Wesley, 2000.
41. Leamer, Edward E., and James Levinsohn (1985.): „International Trade Theory: The Evidence” u Handbook of International Economics, Sv. III, Gene M. Grossman i Kenneth Rogoff ur., North-Holland, Amsterdam/NewYork, 1985., str. 1339-1394.
42. Maddala, G.S., „Limited-Dependent and Quantitative Variables in Econometrics”, Cambridge University Press, 1983.
43. Mayer, J. Export Dynamism and Market Access, WIDER, Discussion Paper No. 2003/42
44. McDonald, Frank, i Fred Burton, „International Business“, Thomson, 2002.
45. Mervar, Andrea (1993.): „Estimates of the Traditional Export and Import Demand Functions in the Case of Croatia”, *Croatian Economic Survey 1993*, Ž. Rohatinski ur., Institute of Economics Zagreb and National Bank of Croatia, Zagreb, 1994.
46. Mikić, M., *International Trade*, Macmillan, 1998.

47. Mills, Terence C., „Modelling Trends and Cycles in Economic Time Series“, Pgrave Macmillan, 2003.
48. Ministarstvo gospodarstva RH, Industrijska strategija, <http://www.mingo.hr/page/kategorija/industrijska-strategija-republike-hrvatske-2014-2020>
49. MVEP, Povjerenstvo za internacionalizaciju hrvatskoga gospodarstva, „Akcijski plan podrške izvozu 2014. - 2015.“, Zagreb 2014., <http://www.mvep.hr/files/file/2014/140508-ap-podrske-izvozu-2014-2015.pdf>
50. MVEP, Povjerenstvo za internacionalizaciju hrvatskoga gospodarstva, „Akcijski plan podrške izvozu 2014. - 2015. - Prilog“, Zagreb 2014., http://www.mvep.hr/files/file/2014/140508-prilog-1_ap-podrske-izvozu-2014-2015.pdf
51. MVEP, Strateški plan za 2016. – 2018., <http://www.mvep.hr/files/file/dokumenti/150717-strateski-plan-mvep-2016-2018.pdf>
52. Pindyck, Robert S. i Daniel D. Rubinfeld, (1991), *Econometric Models & Economic Forecasts*, 3. izd., McGraw-Hill, New York, 1991.
53. Salvatore, Dominick, „Ekonomija za Menadžere u svjetskoj privredi“, 2. izd., MATE d.o.o. Zagreb.
54. Sims, Christopher A., (1972.): “Money, Income, and Causality,” *American Economic Review*, Sv. 62, September 1972., str. 540–552.
55. Škudar, Alen, “Survey and Analysis of Foreign Direct Investment in the Republic of Croatia”, (2004.), CNB Survey S-9, <http://www.hnb.hr/publikac/pregledi/s-009.pdf>, Croatian National Bank, Zagreb
56. UNCTAD, *Trade and Development Report*, razne godine, UNCTAD, Ženeva
57. UNCTAD, *World Investment Report*, razne godine, UNCTAD, Ženeva
58. Vlada SAD-a, Ministarstvo trgovine, podaci i materijali o TPP-u, http://www.trade.gov/fta/tpp/?utm_source=hero&utm_medium=tradegov&utm_campaign=tpp
59. Vlada SAD-a, Ministarstvo trgovine, podaci i materijali o TTIP-u, <https://ustr.gov/ttip>
60. Wooldridge, Jeffrey M., „Econometric Analysis of Cross Sectiona and Panel Data“, MIT, 2002.
61. Svjetska banka, *World Development Report*, razne godine, Washington

POJMOVNIK I KRATICE

ASEAN – Udruženje jugoistočno-azijskih zemalja

BDP – Bruto domaći proizvod

BDV – Bruto dodana vrijednost (razlikuje se od BDP-a za razliku između bazičnih i tržišnih cijena)

BIT – bilateralni investicijski sporazum (Bilateral Investment Treaty), sporazum koji regulira investicijsku suradnju između dvije zemlje

CAP – Zajednička poljoprivredna politika ZPP, (Common Agricultural Policy), zajednička poljoprivredna politika EU koja uključuje subvencije/potpore poljoprivredne proizvodnje.

CARIFORUM – Karipski Forum, grupa afričkih, azijskih i srednjeameričkih zemalja koje intenziviraju ekonomsku suradnju s EU

CETA – Kanadsko-europski trgovinski sporazum (Canadian-European Trade Agreement)

CEFTA – Srednjoeuropsko područje slobodne trgovine, započelo 1992. godine s Poljskom, Češkom, Slovačkom i Mađarskom; nastavilo sa Slovenijom, Bugarskom i Rumunjskom, Hrvatskom i zemljama jugoistočne Europe nakon proširenja EU-a 2004. godine.

DG – Glavni direktorat, Glavna uprava, glavna razdjelna jedinica unutar Europske Komisije

DG TRADE – Glavna Uprava unutar Europske Komisije zadužena za vanjskotrgovinska pitanja

DZS – Državni zavod za statistiku

EEA – Europsko ekonomsko područje (uključuje zemlje EU, zemlje EFTA-e i još neka područja)

EFTA – Europsko područje slobodne trgovine

EU – Europska Unija

FDI – izravna strana ulaganja, direktne inozemne investicije, (Foreign Direct Investment), ulaganja koje naprave nerezidenti u nekoj zemlji.

FTA – Ugovor o slobodnoj trgovini (bilateralan) s nekom zemljom.

GATT – Opći sporazum o trgovini i carinama (General Agreement on Tariffs and Trade), privremeni sporazum koji je regulirao multilateralnu trgovinu od konferencije u Bretton-Woodsu 1944., pa do uspostavljanja WTO-a 1995.

GDR – ulaganje u vrijednosnice preko banke u obliku protustavke za depozit (Global Deposit Receipt)

GMO – genetski modificirani organizmi (Genetically Modified Organisms), hrana koja je nastala miješanjem biljnih i nebiljnih primjesa

HNB – Hrvatska narodna banka.

ICSID – Međunarodni centar za rješavanje investicijskih sporova (International Center for Settlement of Investment Disputes), dio Svjetske banke sa sjedištem u Washingtonu, globalni forum za rješavanje sporova između investitora i država

ICT – informacijsko-komunikacijska tehnologija, podrazumijeva sektore računala, uredskih strojeva, software-a, računalskih usluga te komunikacijsku tehnologiju i uslugu telekomunikacija

IIT – intra-industrijska trgovina (Inter-Industry Trade), trgovina koja se obavi između zemalja unutar iste industrije ili sektora (npr. izvoz Mercedes automobila iz EU i uvoz GM vozila iz SAD-a)

ILO – međunarodna organizacija rada (International Labor Organization), sa sjedištem u Ženevi

IPR – prava intelektualnog vlasništva (Intellectual Property Rights), prava povezana s patentima i autorskim pravima.

ISDS – mehanizam razrješavanja sporova između investitora i država (Investment-State Dispute Settlement), važan dio sporazuma o međunarodnoj trgovini ili investicijama

ISIC – International Standard Industry Classification (zapravo NKD)

MSP - Mala i srednja poduzeća, isto i SME

NAFTA – Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini (North-American Free Trade Agreement) između SAD, Meksika i Kanade, stupio na snagu 1995.

NKD – Nacionalna klasifikacija djelatnosti (postoje verzije iz 2002. i 2007. godine)

NTB – necarinske prepreke (vanjskoj) trgovini (Non-tariff barriers), sve prepreke trgovini koje nisu carina

OECD – Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (Organization for Economic Cooperation and Development), „klub“ razvijenih zemalja

SAD – Sjedinjene američke države

SITC – Standard International Trade Classification (zapravo SMTK)

SME – Mala i srednja poduzeća, MSP (Small and Medium Enterprises)

SMTK – Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija (klasifikacija roba u vanjskoj trgovini)

SPS – sanitarni fitosanitarni propisi (Sanitary and PhytoSanitary) kojima proizvodi određene kategorije moraju udovoljavati kako bi bili pušteni na dotično tržište

TBT – tehničke prepreke trgovini (Technical Barriers to Trade), regulativa i pravila koje postavljaju ograničenja za određeno tržište

TPP – Transpacifičko partnerstvo (Trans-Pacific Partnership), ekonomski sporazum između SAD-a i zemalja istočne Azije

TTIP – Partnerstvo za transatlantsku trgovinu i ulaganja (Transatlantic Trade and Investment Partnership) između SAD i EU

UNCITRAL – Povjerenstvo Ujedinjenih Naroda o Međunarodnom Pravu u vanjskoj trgovini (UN Commission on International Trade Law)

UNCTAD – Konferencija o trgovini i razvoju Ujedinjenih Naroda (United Nations Conference on Trade And Development), dio UN-a sa sjedištem u Ženevi koji se bavi trgovinom, investicijama i razvojem kao međunarodna organizacija

VAR – vektorska autoregresija (Vector AutoRegression), ekonometrijska tehnika

Velika recesija – Globalna recesija 2008./2009. koja je u nekim područjima potrajala i dulje, odnosno do 2012. ili 2014. godine.

WTO – Svjetska trgovinska organizacija (World Trade Organization) za sjedištem u Ženevi, naslijedila GATT.

ZPP – Zajednička poljoprivredna politika, CAP, zajednička poljoprivredna politika EU koja uključuje subvencije/potpore poljoprivredne proizvodnje.